

ПРИВАТНА КОЛЕКЦІЯ

ОСКАР ВАЙЛД

ЩАСЛИВИЙ
ПРИНЦ

ОСКАР ВАЙЛД

ЩАСЛИВИЙ
ПРИНЦ

вибрані казки
та оповідання

**Selected Fairy
Tales and Stories**

**THE HAPPY-
PRINCE**

OSCAR WILDE

приватна колекція
майстри українського перекладу

ОСКАРВАЙЛД

ЩАСЛИВИЙ ПРИНЦ

З англійської переклав
Ілько Корунець

ЛЬВІВ
ЛА "ПІРАМІДА"
2008

ББК 84.4 ВЕЛ
В 14

Видавничий проект модерної літератури
«Приватна колекція»

Перекладено за виданням: Collected Works of Oscar Wilde
Wordsworth Editions Limited, 1997.

Художнє оформлення книги
Людмили Лободи

Уперше в Україні виходить повне зібрання казок та кращих оповідань видатного англійського письменника Оскара Вайлда у довершеному перекладі знаного українського інтерпретатора Ілька Корунця.

Чарівний світ казок та оповідань Оскара Вайлда вже понад століття заворожує людські серця й робить їх чутливішими та добрішими. Тож сподіваємося, що наше видання з прихильністю зустрінуть і діти, і дорослі українські читачі.

Видавець Василь ГУТКОВСЬКИЙ

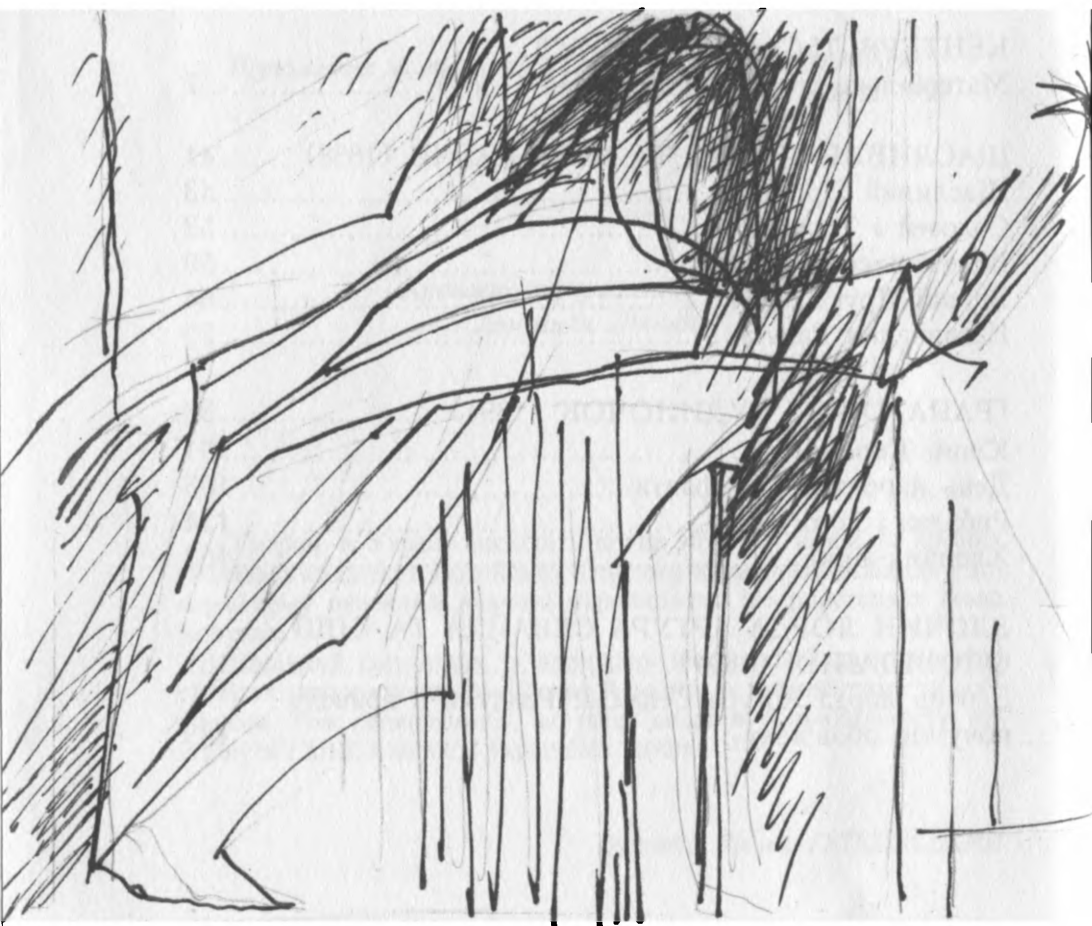
7

ISBN 978-966-441-066-0

© Оскар Вайлд, 2008
© Ілько Корунець, переклад, 2008
© Василь Габор, автор проекту, 2008
© Лобода Людмила, худ. оформ., 2008
© ЛА «Піраміда», 2008

ЗМІСТ

КЕНТЕРВІЛЬСЬКИЙ ПРИВИД: Матеріально-ідеалістична історія (1887).....	7
ЩАСЛИВИЙ ПРИНЦ ТА ІНШІ КАЗКИ (1888)	41
Щасливий Принц	43
Соловей і Троянда	53
Велетень-себелюбець	59
Вірний Друг	64
Незвичайна Ракета	75
ГРАНАТОВИЙ БУДИНОЧОК (1891)	89
Юний Король	91
День народження Інфанти	105
Рибалка і його Душа	124
Хлопчик-зірка	162
ЗЛОЧИН ЛОРДА АРТУРА СЕВАЙЛА ТА ІНШІ ОПОВІДАННЯ (1891).....	181
Злочин лорда Артура Севайла: Роздуми з приводу почуттів обов'язку.....	183

КАНТЕРВІЛЬСЬКИЙ ПРИВИД

*(матеріально-
ідеалістична
історія)*

(1887)

Розділ Перший

Коли американський посол містер Гайрем Б. Отіс вирішив купити Кентервільський замок, усі запевняли його, що він робить велику дурницю, оскільки було достеменно відомо, що в замку мешкає Привид. Та й сам лорд Кентервіль, який був людиною надзвичайно порядною, коли справа дійшла до погодження умов продажу, вважав своїм святим обов'язком попередити про це містера Отіса.

— Нас і самих не надто приваблювало мешкати в цьому замку, — сказав лорд Кентервіль, — особливо після того, як із моєю двоюрідною бабусею, вдовою-герцогинею Болтон, стався з переляку перший напад, коли вона, переодягаючись до обіду, раптом відчула, як їй ззаду на плечі лягло дві скелетні руки. Після цього вона так більше й не прийшла до тями. Мало того, і я не стану приховувати це від вас, містере Отіс, цей Привид з'являвся ще й перед деякими іншими членами моєї родини, які мешкають тут, у замку, а також перед нашим превелебним парафіяльним пастором Огастесом Демпіром, магістром Королівського Коледжу в Кембріджі. До речі, після того нещасного випадку з герцогинею вся молодша прислуга пішла від нас, а леді Кентервіль геть вибилась зі сну: їй щоночі з коридору та з бібліотеки часом чується якийсь шелех.

— Що ж, мілорде, — сказав посол, — купую разом з меблями й Привидом. Адже я приїхав із передової країни, де за гроші можна все придбати; до того ж і молодь наша спритна, вона прикрашає ваш старий світ і вивозить звідси ваших найбільших артисток та оперних примадонн. Отож якби так трапилося, що в Європі таки й справді з'явився хоч один привид, він би вмить опинився в нас у якомусь музеї чи на придорожній виставці.

— Боюсь, що Привид усе ж насправді існує, — сказав, посміхаючись, лорд Кентервіль, — хоча він, можливо, і не квапився б на заманливі пропозиції ваших підприємливих імпресарію. Його вже знають понад триста років, а точніше — з 1584 року, і він завжди з'являється незадовго до смерті кого-небудь із членів нашої родини.

— Зазвичай, лорде Кентервіль, з такої нагоди з'являється домашній лікар. Та ж бо ні, сер, таких речей, як привиди, не існує і закони природи, смію зауважити, для всіх одні — навіть для англійської аристократії.

— Що й казати, ви, американці, ще надто близькі до природи. — відреагував на це зауваження містера Отіса лорд Кентервіль. — І якщо вас влаштує будинок із Привидом — що ж, так і бути. Тільки запам'ятайте, — я вас попереджав.

Кілька тижнів по тому всі майнові справи були погоджені й після закінчення лондонського світського сезону* посол із родиною переїхав до Кентервільського замку. Місіс Отіс, яка у свій час у Нью-Йорку славилася своєю красою (тоді ще міс Лукреція Р. Таппан із Західної 53-ої вулиці) стала вже дамою середніх років, все ще досить привабливою з вигляду, з гарними очима й чудовим профілем. Багато американок, покидаючи батьківщину, прикидаються хронічно хворими, вважаючи це ознакою європейської витонченості, проте місіс Отіс ніколи не вдавалася до цієї помилки. Вона була прекрасної статури і справді-таки з чудовим запасом фізичних сил. Вона й справді багато чим не відрізнялася від англійок, і це — прекрасний приклад того, що у нас тепер майже все, як в Америці, окрім, звичайно, мови. Її старший син, названий у патріотичному запалі Вашингтоном, — про що хлопець сам завжди жалкував — був досить гарним молодиком — блондином, який вважав, що має всі підстави стати американським дипломатом, оскільки він три сезони поспіль диригував німецькою кадриллю в казино Ньюпорта, і навіть у Лондоні мав репутацію чудового танцюриста. Його єдиною слабиною було захоплення капським жасмином, гарденіями та геральдиком, а в усьому іншому він відзначався здоровим глуздом. Їхній донці Вірджинії Е. Отіс — стрункій, миловидній і повній трепетної грації,

*Світський лондонський сезон — час від травня по липень включно. -- Прим. перекладача.

мов лань, дівчині з великими голубими і ясними очима, було п'ятнадцять. Вона була прекрасною вершницею і одного разу, змагаючись на своєму поні зі старим лордом Болтоном, обігнала його на другому колі (навколо парку якраз навпроти статуї Ахіллеса) аж на півтора корпуса, чим викликала таке величезне захоплення юного графа Чеширського, що він тієї ж миті запропонував їй свою руку й серце, за що того ж дня ввечері, увесь в сльозах, був відправлений своїми опікунами назад до Ітона*. Крім Вірджинії в родині ще було двоє молодших дітей — чудових хлопчиків-близнят, яким так часто перепало різок, що їх більше називали «Зірками й Смугами». Це були потішні хлопчики і єдині в сім'ї, якщо не враховувати їхнього достойного батька-посла, переконані республіканці.

Оскільки до Кентервільського замку від найближчої залізничної станції Ескот цілих сім миль, містер Отіс вдарив телеграму і їм вислали карету, отож родина їхала до нового місця мешкання в піднесеному настрої. Стояв прекрасний липневий вечір і повітря було настояне теплим запахом соснового лісу. Зрідка до них долидало ніжне й тужливе туркування самозакоханої в свій голос лісової горлиці, часом у лопотливих заростях папоротника показувалися брунатним поливом груди фазана. З високих буків, під якими проїжджала карета, на них вкрадливо позирали маленькі вивірки, а дикі кролики шмигали в чагарниках й виблискували білими хвостиками, перестрибуючи через порослі мохом горбочки. Та ледь вони звернули в алею Кентервільського замку, як небо затягло хмарами і здавалося, якась дивна тиша скувала атмосферу. Над головами тихо пролетіла велика зграя гайвороння і не встигли вони підїхати до будинку, як почав падати крапчастий дощ.

На східцях ганку їх зустрічала чепурненька бабця в чорній шовковій сукні, білому чепчику й фартусі. Це була місіс Амні, домоправителька, яку місіс Отіс, зважаючи на настійне прохання леді Кентервіль, згодилася залишити на попередній посаді. Вона низько вклонялася перед кожним членом родини і царемонно у старовинній манері промовляла:

* І т о н — містечко поблизу Лондона, в якому є привілейована середня школа для хлопців з аристократичних родин. — *Прим. перекладача.*

«Мое вітаннячко у замку Кентервіль!» І всі рушили за нею в будинок; пройшовши у мебльований у Тюдорівському стилі хол, вони опинилися у бібліотеці — довгій низенькій кімнаті, обшитій чорним дубом, у кінці якої було велике вітражне вікно. Тут уже все було приготовлено до чаювання і вони, роздягшись, сіли за стіл, а в той час коли місіс Амні розливала чай, розглядали все довкола.

Раптом місіс Отіс упала в очі біля каміна потемніла від часу червона цятка на підлозі. Не розуміючи, як і звідки вона тут могла взятися, вона запитала у місіс Амні:

— По-моєму, тут щось певне, проліто?

— Саме так, місіс Отіс, — майже пошепки відповіла стара домоправителька, — на цьому місці пролилася кров.

— Який жах! — вигукнула місіс Отіс. — Я не бажаю, щоб у мене у вітальні були криваві плями. Нехай негайно змиють її!

Стара жінка посміхнулася і відповіла тим же утаємниченим шепотом:

— Це кров леді Елеонор де Кентервіль, яка була забита на цьому саме місці в тисяча п'ятсот сімдесят п'ятому році своїм чоловіком сером Саймоном де Кентервілем. Сер Саймон пережив її на 9 років і сам зненацька щез при загадкових обставинах. Його тіло так і не було знайдено, але його грішний дух і досі вештається замком. Туристи й усі відвідувачі просто в захваті від цієї плями, яку ніяк не вдається змити.

— Що за нісенітниця! — вигукнув Вашингтон Отіс. — Хімічний засіб «Неперевершений плямознімач» та зразковий очищувач Пінкертона в одну мить знімуть цю пляму.

І не встигла налякана економка перешкодити йому, як він, ставши навколішки, заходився терти підлогу невеличкою чорною паличкою, що нагадувала олівець губної помади. За якусь хвилину від плями не лишилося й сліду.

— Я був певен, що «Пінкертону» це під силу, — переможно вигукнув він, вдоволено поглядаючи на захоплену його дією родину; та не встиг він промовити останнє слово, як сліпуча блискавка освітила напівтемну кімнату і шарахнув такий страшений грім, що всі аж скочили на ноги, а місіс Амні впала непритомна.

— Що за мерзенний клімат! — спокійно зауважив посол, закурюючи довгу з обрізаними кінцями сигару. — Наша стара прабатьківщина настільки вже перенаселена, що навіть порядної погоди на кожного не вистачає. Я завжди вважав, що еміграція — єдиний порятунок для Англії.

— Дорогий Гайреме! — вигукнула місіс Отіс. — Як нам далі бути з жінкою, яка непритомніє?

— Утримай із її зарплатні як за розбитий посуд, — відповів посол, — і їй більше не захочеться непритомніти.

І за якусь мить місіс Амні й справді опритомніла. Проте, як можна було по ній зовні виразно помітити, вона ще не зовсім відійшла від перенесеного шоку і з повною серйозністю попередила містера Отіса, що до його дому підкрадається біда.

— Я на власні очі бачила таке, сер, — почала вона, — від чого у кожного боговірного християнина здійметься чуб дибом і багато, багато ночей я повіки не стуляла через ці страшні речі, що кояться тут.

Проте містер Отіс і його дружина запевнили цю щирю душу в тому, що вони не бояться привидів, і старенька домоправителька, покликавши благословення Боже за своїх нових господарів, а разом із тим і висловивши сподівання на підвищення своєї зарплатні, почимчикувала до себе в кімнату.

Розділ Другий

Усю ту ніч лютувала буря, але нічого особливого не скоїлось. Проте коли на другий день уранці родина зійшла на сніданок, усі знову побачили на підлозі ту жахливу криваву пляму.

— Немає жодного сумніву в надійності «Бездоганного очищувача», — сказав Вашингтон. — Я його на чому тільки не перевіряв. Тут напевно-таки діє Привид.

І він знову зняв пляму своїм хімікатом, але на другий день уранці вона знову з'явилася на тому самому місці. Була вона там і на третій ранок, хоча напередодні ввечері містер Отіс перед тим як лягати спати сам особисто замкнув вітальню і забрав із собою ключа. Тепер цікавість усіх

членів родини зосередилась довкола привидів. У містера Отіса почала закрадатися думка, чи він, бува, не аж надто догматично поставився до привидів, відкидаючи їх існування. Місіс Отіс висловила намір вступити в товариство спіритуалістів, а Вашингтон підготував довжелезний лист панам Меерсу-ї Подмору стосовно довговічності кривавих плям, спричинених злочином. Проте, якщо й залишалися будь-які сумніви щодо існування привидів, то тієї ж ночі вони й розвіювалися назавжди.

Той день був душний і сонячний, і коли настала вечірня прохолода, вся родина вирішила піти на прогулянку. Повернулися тільки десь о дев'ятій вечора і сіли за легеньку вечерю. У розмовах і слова не було про привидів, ба навіть усі були далекі від такого стану підвищеного сприйняття, що так часто передує появі фізичних явищ. Розмови точилися, як завжди (про це я дізнався від самого містера Отіса) про те, що освічені американці вищого стану завжди говорять, як-от: про величезну перевагу в артистизмі Фенні Девенпорт над Сарою Бернар; про те, що навіть у найкращих англійських домах не варять кукурудзяних качанів, не печуть гречаних млинців і не знають мамалиги; про значення Бостона для формування світової душі; про переваги квиткової системи для перевезення багажу залізницею; про приємну якість нью-йоркської вимови порівняно з тягучою лондонською говіркою. Навіть згадки не було про якісь надприродні сили і жодним словом ніхто в жодному зв'язку не згадував ім'я сера Саймона де Кентервіля. А об одинадцятій родина пішла спати, й за півгодини потому погасили й світло. Проте невдовзі містер Отіс прокинувся від якогось дивного шелесту у нього за дверима в коридорі. Йому почувся ніби скрегіт металу, який, здавалося, все ближчав і ближчав. Містер Отіс схопився, запалив сірник і глянув на годинник. Була рівно перша година ночі. Містер Отіс тримався спокійно, намацав пульс на руці, який був, як і завжди, цілком ритмічним. А дивні звуки не стихали, і містер Отіс щодали виразніше чув чийсь кроки. Він швидко сунув ноги в капці, дістав зі свого дорожнього несесера продовгастого флакончика й раптово відчинив двері. Просто перед ним у тьмяному місячному світлі стояв страшний

своїм зовнішнім виглядом старець, його очі горіли, мов жарини; з голови на плечі звисали довгі сірі патли, брудна одіж старовинного фасону була суцільним лахміттям, із рук і ніг, закованих у кайдани, звисали важкі іржаві ланцюги.

— Шановний сер, — промовив містер Отіс, — я змушений наполегливо просити вас надалі змазувати ваші ланцюги. Я з цією метою захопив для вас пляшечку мастила «Сходяче сонце демократичної партії». Гарантується повна ефективність уже після першого використання. Його повну ефективність підтверджують також наші найвідоміші священнослужителі, в чому ви можете особисто пересвідчитися, ознайомившись з етикеткою. Я залишу цю пляшечку ось тут на столику біля канделябра і буду вважати за щастя постачати вам при потребі цей засіб.

З цими словами посол Сполучених Штатів поставив на мармуровий столик біля ліжка пляшечку з мастилами і, зачинивши двері, ліг спати.

Якусь мить Кентервільський Привид так і заляк на місці від обурення, а потім, жбурнувши пляшечку на паркет, погнався коридором, глухо стогнучи й випромінюючи зловісне зелене сяйво. Та ледь Привид ступив на широкий верхній східець дубових сходів, як раптом відчинилися двері і з них вибігли дві фігурки в білих робах — і повз голову Привида прошуміла велика подушка! Вочевидь, йому треба було якомога швидче зникати, і Привид, скориставшись заради порятунку четвертим виміром, зник через дерев'яну шалівку стіни. І в будинку все стихло.

Опинившись у потаємний комірчині лівого причілка замку, Привид, аби перевести подих, сперся на місячний промінь і заходився аналізувати своє становище. Ніколи і ніхто ще за всю його славу й безперервну трьохсотрічну історію над ним так не збиткувався. Йому пригадалася вдова-герцогиня, котру він до смерті налякав, коли вона, уся в діамантах і мереживах, видивлялася на себе в дзеркалі; згадав про чотирьох покоївок, з якими трапилася істерика, коли він просто вишкірив зуби до них через завісу в одній із гостьових спалень; про парафіяльного священника, якому він задмухнув свічку, коли той одного разу ввечері йшов з бібліотеки і який відтоді лікується від нервового потрясін-

ня у сера Вільяма Галка; про стареньку мадам Тремуїяк, котра, прокинувшись одного разу вдосвіта і побачивши, що в її кріслі перед каміном сидить скелет і читає її щоденника, злягла на півтора місяця в ліжку із запаленням головного мозку, помирилася з церквою й остаточно порвала з відомим скептиком мосьє де Вольтером. Він ще пригадав ту страшну ніч, коли підступного лорда Кентервіля знайшли в гардеробній, де він зіпав, подавившись бубновим валетом, і признався перед смертю, що за допомогою саме цієї карти він обіграв у його ж маєтку Чарльза Джеймса Крокфорда на п'ятдесят тисяч фунтів стерлінгів і що саме Кентервільський Привид змусив його запхнути ту карту в дихальне горло. Він пригадав усі жертви своїх великих діянь, починаючи від старшого лакея, що застрелився, коли до нього в буфетне вікно постукала зелена рука, і закінчуючи леді Статфілд, яка ніколи не знімала з шиї чорну бархатну тасьму, якою закривала шию, аби заховати нею випалений на її біленькій шкірі відбиток п'яти пальців і яка, не стерпівши цієї наруги, утопилася потім в уславленому своїми коропами ставку в кінці королівської алеї. Захоплений сам собою, як справжній актор своїми кращими перевтіленнями, він також прогнав подумки всі виконані ним ролі й гірка посмішка ворухнула його губами. Він пригадав останнє виконання ним Червоного Рубена, або Задушеного Немовляти, свій дебют у ролі Сухорлявого Джибона чи Кровопивці з Бекслейського Мохового Болота; пригадав навіть те, як він зробив справжній фурор, коли в чудовий червневий вечір грав у кеглі своїми власними кістями на площадці для гри в лаун-теніс.

І після всіх цих своїх діянь тут з'являються якісь противні новомодні американці і пропонують йому машинні мастила та жбурляють йому в голову подушкою! Це вже занадто. Та ще в історії не було, щоб так обходилися з Привидом. Отож він дійшов рішучого висновку — помститися і до самого досвітка просидів тихо в глибоких роздумах у своїй схованці.

Розділ Третій

На другий день, коли Отіси зійшлися на сніданок, вони досить довго говорили про Привіда. Посол Сполучених Штатів був, звичайно, трохи сердитий на Привіда, що той не взяв його подарунка.

— Я не маю жодного наміру, — почав він, — завдавати Привидові якихось прикрощів, і тим більше, враховуючи ту обставину, що він є давнім мешканцем цього будинку, тим більше я вважаю неввічливим кидати в нього подушками. — (Це цілком справедливе зауваження, не можу не завважити, викликало у близнюків регіт). — З другого ж боку, — продовжував посол, — якщо Привид відмовиться остаточно від мастила «Сходяче сонце», доведеться розкувати його кайдани. Неможливо спати, коли в тебе під дверима скрегоче й ляскає залізачця.

Однак до кінця тижня їм більше жодних прикростей не було, хіба що в бібліотеці щоранку знову й знову з'являлася, повертаючи увагу всіх, та сама пляма на підлозі. Це було тим більше дивно, тому що двері щовечора замикав сам містер Отіс, а вікна закривалися віконницями та ще й бралися на засув. Хамелеоноподібні зміни кольору плями також вимагали всебічного пояснення. Одного ранку вона була темно-червоного кольору, а другого — кіноварного, а ще іншого — пурпурового, а одного ранку, коли вони всі зійшли помолитися відповідно до спрощеного ритуалу Вільної американської реформатської єпископальної церкви, пляма була смарагдово-зеленою. Ці калейдоскопічні зміни кольору плями, природньо, вже потішали родину і щовечора билися об заклад, якого кольору вона буде наступного ранку. Єдиною людиною, що не брала жодної участі у цій жартівливій витівці, була тендітна Вірджинія, котра з якихось незрозумілих причин щоразу прикро засмучувалася, побачивши пляму, а зауваживши того ранку смарагдово-зелену пляму, вона ледь не заплакала.

Удруге знову Привид з'явився у ніч на понеділок. Родина щойно лягла спати, як раптом усі посхоплювалися від страшного гуркоту в холі. Коли всі збігли вниз, то побачили, що на підлозі валяється великий лицарський обладу-

нок, що впав зі свого стенда на кам'яну підлогу, а в кріслі з високою спинкою сидить Кентервільський Привид, який, кривляючись від страшених болів, тре свої коліна. І тут близнюки в одну мить пальнули в нього по заряду зі своїх рогаток та ще з такою влучністю, яка набувається хіба що завдяки довготривалим тренуванням над особою вчителя з письма, а посол Сполучених Штатів націлився в нього з револьвера і, згідно каліфорнійському етикетові, скомандував: «Руки вгору!» Привид з лютим вереском схопився з місця і туманом просвистів повз них, загасивши у Вашингтона свічку в руках і залишивши всіх у непроглядній п'їтмї. Опинившись на верхньому східці сходів, він перехопив подих і зайшовся своїм дикунським реготом, який уже не один раз приносив йому успіх. Від цього реготу, кажуть, за ніч посивїла перука лорда Рейкера і саме цей регїт, безсумнівно, став причиною того, що всі три французькі гувернантки ледї Кентервіль заявили про самочинне звільнення, не прослуживши в неї і місяця. Отож він зайшовся таким страшеним реготом, який пронизливою луною відгукнувся під старим склепінням замку. І ледь завмерла страшна луна, як відчинилися двері і перед Привидом з'явилася мїсїс Отїс у блїдо-голубому халатї.

— Менї здається, ви трохи нездужаєте, — сказала вона. — То ось я принесла вам пляшечку лїків доктора Добеля. В разї, якщо у вас погано перетравлює шлунок, кращих лїків годї й шукати.

Привид визїрився на неї лютим поглядом і вже приготувався було перекинутися у великого чорного пса — талант, завдяки якому він отримав загальну славу і завдяки чому домашній лїкар пояснив невилїковну недоумкуватїсть дядька лорда Кентервїля, вельмиповажного Томаса Гортонна. Проте звуки чїїхось кроків, що наближалися, змусили Привїда відмовитися від злого наміру і він, заїскривши слабеньким фосфорним свїтлом, застогнав цвинтарним стогоном і зник саме в ту мить, як перед ним з'явилися збитошні близнюки.

Добравшись до свого закамарка, він остаточно знїтився і перейнявся страшеним неспокоєм. Невихованїсть близнюків і грубий матерїалїзм мїсїс Отїс украй шокували його,

але найбільшою досадою для нього було все ж те, що йому не пощастило одягти лицарський обладунок. Він сподівався, що навіть у сучасних американців викличе трепет, коли вони побачать перед собою Привида в лицарському обладунку, і якщо навіть не з цієї чи ще якоїсь причини, то хоча б із поваги до свого національного поета Лонгфелло, над елегантними й захоплюючими творами якого він просиджував не одну годину, коли Кентервілі приїжджали до міста. До того ж, ці обладунки й належали йому. Він одягав їх і мав великий успіх на турнірі в Кенільворті і не в кого-небудь, а в самої діви-королеви*. А тепер масивний нагрудний щит і сталевий шолом виявилися занадто важкими для нього і він, одягнувши їх і не встоявши під їхньою вагою, гримнув на камінну долівку й забив коліна та суглоби пальців правої руки.

На кілька днів по тому він серйозно занедужав і майже не покидав свого закамарка, окрім хіба для того, щоб підтримувати в належному стані кров'яну пляму. Проте завдяки вдалому самолікуванню він скоро зовсім одужав і задумав зробити третю спробу та добряче налякати посла Сполучених Штатів і його родину. Він визначив день і дату — п'ятницю сімнадцятого серпня і в переддень своєї з'яви більшість часу відвів на підбір свого гардеробу, зрештою зупинившись на високому капелюсі з широкими крисами і червоною пір'їною, савані зі скраклями біля коміра і на рукавах та на іржавому кинджалі. Надвечір почалася злива з бурею, а вітер був такий сильний, що всі вікна й двері старого будинку ходили ходором. Насправді це була саме така погода, яка була йому до вподоби. А план його був такий: найперше він тихесенько проникне в кімнату Вашингтона Отіса, стане в нього в ногах, бормочучи собі під ніс щонебудь нерозбірливе, а потім під акомпанемент тужливої музики тричі вжене собі в горло іржавий кинджал. На Вашингтона Отіса він мав особливе зло, бо прекрасно пам'ятав, що то саме він узяв собі за правило виводити знамениту Кентервільську криваву пляму препаратом «Зразковий Пінкертонівський Очищувач». Після того, як він доведе цього

* Д і в а - к о р о л е в а — англійська королева Єлизавета Перша (1533—1603).

вільнодумного і нешанобливого юнака до повного оціпеніння від переляку, він прийде до спальні посла Сполучених Штатів і прикладе холодну пітну руку на лоб місис Отіс, нашіптуючи при цьому її тремтячому від страху чоловікові жажітливі таємниці цвинтарного склепу. Що ж до тендітної Вірджинії, то він ще остаточно не вирішив, як із нею бути. Вона жодного разу не образила його і завжди була милою і ніжною. Тут можна буде обмежитися, гадав він, глухим стогоном із шафи, а якщо вона від цього не прокинеться, доведеться посмикати своїми скрученими тріскотливими пальцями її ковдру. А от близнюків — о, тих він провчить так, щоб до нових віників пам'ятали. Першим ділом, що він зробить, — це сяде їм на груди, щоб ними трусонуло від побаченого кошмару. Після цього, оскільки їхні ліжка стоять поруч, він стане поміж ними під личиною посинілого й холодного, як крига, трупа, і стоятиме так доти, доки в них зуб на зуб не потрапить від переляку. Тоді він і скине саван і походжатиме по кімнаті, крутячи одним оком, як це належало в ролі Німого Даниїла або Скелета-Самогубця — ролі, яку він не раз виконував з великим успіхом. Цю роль він вважав настільки ж успішною, як і роль Божевільного Мартіна чи Прихованої Таємниці.

О пів на одинадцятую він почув, що родина лаштується спати, але ще деякий час верещали й реготали близнюки, які, мов ті школярі, пустували перед тим, як угамуватися й заснути. Проте десь о чверть на дванадцятую й вони стихли, і щойно пробило північ, він розпочав наступальні дії. В цей час десь сова билася в шибки вікна, на старому тисовому дереві каркала ворона і вітер, мов неприкаяна душа, завивав на причілках старого будинку. Отіси, проте, нічого не підозрюючи, спокійно собі спали, надто містер посол Сполучених Штатів, який так хропів, що не чути було ні дощу, ні бурі. В цей час Привид зі злісною посмішкою на зморщених устах, обережно вийшов із зашальованої стіни, а місяць заховав своє обличчя за хмару, коли він прокрадався повз вікно з ліхтарем, на якому золотом і лазур'ю були наведені його герб та герб забитої ним дружини. А він крався, немов зловіща тінь, усе далі й далі; нічна тьма, і та, здавалося, споглядала на нього з відразою. Раз йому здалося було,

ніби хтось гукнув його і він зупинився, але то тільки гавкнув якийсь собака на Червоній фермі. Тож він прокрадався далі, сиплячи собі під ніс уже нікому не зрозумілі сьогодні прокльони шістнадцятого століття й розмахуючи в повітрі своїм іржавим кинджалом. Урешті-решт він підійшов до кутка повороту, звідки починається коридор, що веде до спальні злощасного Вашингтона. Тут він на якусь мить зупинився. Вітер скуйовджував його сиві патли й скручував його могильний саван у чудернацькі страхітливі викрутаси. Пробило чверть і він вирішив, що саме час діяти. Він самовдоволено кахикнув і повернув за ріг; та заледве він ступив крок, як, остовпівши й жалібно завивши, відсахнувся назад і затулив зблідле обличчя своїми довгими кістлявими руками: просто перед ним стояв страшний привид — непорушний, мов статуя, страхітливий, як сон божевільного. Голова його була лиса й гладенька, обличчя товсте й мертвотно бліде, огидна гримаса скривила його у вічну посмішку. З його очей струменіли червоного кольору промені, рот був як відкрите вогняне горнило, а бридка вдяганка, так схожа на його власну, білосніжним саваном обкутувала могутню статуру. На грудях у цього привида висіла дощечка з незрозумілим написом, зробленим старовинними буквами. У написі йшлося, вочевидь, про страшну ганьбу, про брудні пороки, про дикі лиходійства. У його піднятій правій руці був затиснутий блискучий сталевий меч.

Ніколи досі не зустрівши інших привидів, Кентервільський Привид, природньо, надзвичайно перелякався, тому, зиркнувши блискавично ще раз на страшний фантом, він кинувся навтьоки до своєї схованки, плутаючись по дорозі в полах савана і загубивши навіть кинжал, який улетів у послів чобіт і був знайдений вранці старшим лакеєм. Опинившись у своїй схованці і відчувши себе в безпеці, Привид упав на свій солом'яний матрац і вкрив голову своїми лахами. Та дещо згодом старий і відважний Кентервільський Привид отямився і вирішив, що тільки-но почне сіріти, він майне назад і побалакає з другим привидом. І щойно вершини горбів заблিমали сріблом, він повернувся туди, де вперше зустрівся віч-на-віч з жахітливою примаурою. Він розумів, що, зрештою, коли два привиди, то йому

може бути й краще, сподіваючись, що з допомогою нового товариша йому легше буде боротися з близнюками. Проте коли він повернувся на те місце, перед його очима постала страшна картина. Щось, вочевидь, скоїлося з привидами, бо світла вже не було в його очних орбітах, блискучий меч випав у нього з рук, а тулуб якось незручно й неприродно сперався на стіну. Кентервільський Привид підбіг до нього, обхопив руками і раптом — який жах! — голова привида відірвалася й покотилася підлогою, тулуб, переломившись посередині, тримав у руках, обнявши, білу занавіску з бавовняної тканини, а біля ніг його валялася мітла, кухонний ніж і видовбана ріпа! Не в змозі зрозуміти цю дивну метаморфозу, він тремтячими руками схопив дощечку і в сіріючому ранковому світлі розібрав такі страшні слова:

**Привиди Компанії Отіс.
Єдиний справжній та Оригінальний Привид!
Стережіться Підробок!
Усі інші — не Справжні!**

Тепер йому все стало зрозумілим. Його підманули, піддурили, перехитрили! В його очах спалахнув колишній кентервільський вогонь; він зціпив свої беззубі ясна і, піднявши над головою свої висохлі руки, поклявся, згідно образного красномовства, що не встигне Шантеклер протрубити двічі у свій ріг, як збудуться криваві події, і тут нечутними кроками пройде вбивство.

Ледве доказав він цю страшну клятву, як у даліні з обійстя з червоною черепицею кукурікнув півень. Привид закахкотів довгим глухим сміхом і прислухався. Він чекав упродовж багатьох довгих годин, але чомусь півень із незрозумілих йому причин не проспівав удруге. Нарешті о пів на восьму прихід на роботу прислуги змусив його отямитися від цього страшного очікування і він крадькома почимчикував до свого сховку, жалкуючи про свої не здійснені сподівання та крах надій. У себе він проглянув кілька своїх найулюбленіших книжок про стародавнє лицарство і довідався з них, що кожного разу, коли проголошувалася клятва, півень співав двічі.

— Погибель на тебе, поганий півню! — промимрив він. — Прийде колись той день, коли я проштрикну твою противну горлянку і почую твій останній передсмертний хрип!

При цих словах він улігся в зручну свинцеву домовину і пролежав у ній, аж доки не стемніло.

Розділ Четвертий

На другий день Привид почувався досить слабким і стомленим. Давалося взнаки нервового напруження останнього місяця. Його нерви були цілком розладнані і він жахався найменшого шереху. П'ять днів не виходив він зі свого сховку і зрештою махнув рукою на криваву пляму. Якщо вона не потрібна Отісам, — значить, вони не гідні її. Вони були ниці матеріалісти, зовсім нездатні оцінити символічний сенс цього спиритичного явища. Питання небесного знамення та розвиток астральних тіл було, звичайно, зовсім іншою справою і взагалі поза його компетенцією. Проте його святим обов'язком було з'являтися щотижня один раз у коридорі, а в першу й третю середу щомісяця займати місце біля вікна, що ліхтарем виходить у парк, і торохтати будь-що, і він не знав, як можна було уникнути цих почесних своїх обов'язків. Це правда, що його життя було недобропорядним, але, з другого боку, він був цілком добропорядним в усьому, що торкається будь-чого неприродного. Отож наступні три суботи він, як завжди, від півночі й до третьої години прогулювався коридором, вживаючи всілякі запобіжливі заходи, аби його не почували й не побачили. Він нічого не взував і якомога легше ступав на сточену шашелем стару підлогу, одягав широкий чорний оксамитовий плащ і ніколи не забував змазати свої ланцюги мастилом «Сходяче сонце демократичної партії». І мушу визнати, йому було досить-таки непросто присилити себе використовувати цей останній засіб захисту. І все ж якось увечері, коли вся родина обідала, він прокрався до кімнати містера Отіса і вкрав пляшечку цього мастила. Правда, він почувався від цього вчинку дещо приниженим, але то було на початку, а потім розважливість усе ж взяла гору

і він признався собі, що винахід цей, треба сказати, є певною мірою корисним і може прислужитися і йому. Та все ж, незважаючи на всі власні застережні заходи, його недоброчинці не полишали його в спокої. Він раз по раз натикався у темряві на перетягнуті мотузки в коридорі, а одного разу, коли він, одягнений для ролі Чорного Ісака або Мисливця із Гоглейського лісу, послизнувся, упав і дуже побився, тому що близнюки натерли мастикою всі сходи аж до верхніх дубових сходів перед гобеленовою залою. Це його так розлютило, що він вирішив нарешті стати на захист своїх порушених прав і наступної ночі з'явитися перед зухвалими шибениками-школярами в славетній ролі Відважного Руперта чи Безголового Графа.

Він не переодягався на цю роль уже понад сімдесят років, відтоді як так перелякав прекрасну леді Барбару Модіш, що вона відмовила в заручинах своєму нареченому, дідові теперішнього лорда Кентервіля, і втекла до Гретна-Грін із красенем Джеком Каслтоном, заявивши при цьому, що нізащо не піде в родину, яка дозволяє жахливим привидам вештатися в сутінках сюди й туди терасою. Бідного Джека потім застрелив на дуелі лорд Кентервіль на Вандсвортському Вігоні, і серце леді Барбари цього не витримало й вона померла в Тембрідж-Велсі. Тож вистава у всіх, можна сказати, мала величезний успіх. Але для цієї ролі був потрібний дуже складний грим (якщо я смію скористатися театральним терміном однієї з найглибших таїн надприродного світу вищого порядку, чи, висловлюючись більш науковою термінологією — природного світу вищого порядку), і він витратив більше трьох годин на приготування. Нарешті все було готове і він zostався задоволений своїм виглядом. Правда, ремінні кавалерійські ботфорти, що належали до комплекту, були трохи завеликі на нього, та ще кудись подівся один із сідлових пістолів, але загалом більше претензій ніяких не було й о чверть на другу ночі він випорснув із шалівки й почимчикував коридором. Підійшовши до кімнати близнюків, яка, слід сказати, називалася «Голубою спальнею» (за кольором шпалерів і порт'єр), він помітив, що двері були прочинені. Бажаючи якомога ефектніше постати перед близнюками, він широко прочи-

нів двері і... на нього полетів на кілька вершків від лівого плеча графин з водою, обливши його від голови до ніг. Тієї ж миті він почув вибухи реготу з-під балдахіна широкої постелі. Це було таким потрясінням для його нервової системи, що він щодуху погнався до свого сховку і на другий день зліг зі страшною простудою. Єдине, що втішало його в усій цій оказії, то це те, що він цього разу не брав із собою голови, а то було б обійшлося все це йому набагато серйознішими наслідками.

Тепер він остаточно залишив усі надії когось залякати цих грубіянів американців і задовольнявся в більшості випадків тільки тим, що швендяв по коридору у своїх домашніх капцях, обмотавши шию товстим широким шарфом, аби не протягло, та з маленькою аркебузою* в руках на випадок оборони від нападу близнюків. Останній удар був нанесений йому дев'ятнадцятого вересня. Він зійшов у хол, де, як він відчував, його ніхто не мав би потурбувати, і порозважався трохи над зробленими у Сароні великими фотографіями посла Сполучених Штатів і його дружини, які висіли на місці портретів Кентервілів. Одягнений Привид був просто, але охайно, в довгий саван, подекуди заплямлений могильною цвіллю, нижня щелепа його була підв'язана жовтою лляною поворозкою, а в руках він тримав невеличкого ліхтаря і заступа могильників. Він був одягнений власне для ролі Іони Непохованого або Хапка Трупів із Чертзейської Клуни — одного з найкращих його перевтілень — ролі, котру Кентервілі мали всі підстави пам'ятати. І не без підстав, тому що це стало причиною сварки з їхнім сусідом лордом Раффордом. Було вже десь чверть на третю ранку і, наскільки він міг переконатися, повсюду було тихо. Проте коли він почав потихеньку наближатися до бібліотеки, щоб перевірити, чи там ще залишилося щось від кривавої плями, як раптом із темного закутка вискочило дві чорні постаті, які широко замахали над головою руками і верескнули йому в вуха: «Тьху на тебе!»

Охоплений панічним жахом, що цілком природньо за таких обставин, він кинувся до сходів, але й там на нього

*А р к е б у з а (фр.) — гнотова рушниця, яка заряджалася з дула. Була поширена в XV—XVI ст. у Західній Європі. — Прим. перекладача.

очікував Вашингтон з великим садовим обприскувачем. Затиснутий докруг ворогами і загнаний у безвихідь, він шмигнув стрімголов у великий комин залізної печі, яка, на щастя, не була розпалена, і лежаками добрався до свого сховку — вимазаний у сажу, розбитий морально, в розпуці.

Після цього він геть відмовився від нічних вилазок. Близнюки ще кілька разів улаштували на нього засідки і щовечора, на превелике вдовolenня батьків і прислуги, накидали на підлогу в коридорі горіхового лушпиння, хоча цього разу й безуспішно. Привид, вочевидь, настільки образився, що не бажав більше з'являтися перед мешканцями будинку. Зважаючи на ці обставини, містер Отіс знову засів за свою велику працю про історію демократичної партії, над якою він працював уже кілька останніх років; місіс Отіс влаштувала чудовий пікнік на березі моря (всі страви були приготовлені з молюсків), який викликав захоплення всього графства; хлопці ж захопилися лакроссом, покером, юкером* та іншими американськими національними іграми; Вірджинія їздила алеями на своєму поні з юним герцогом Чеширським, який проводив останній свій тиждень канікул у Кентервільському замку. Отож усі вирішили, що Привид їх покинув і містер Отіс в офіційному листі повідомив про це лорда Кентервіля, який у листі-відповіді висловив з цього приводу свою радість і передав найкращі побажання дружині посла.

Проте Отіси помилилися, тому що Привид і далі перебував у будинку і хоча він був майже інвалідом, він зовсім не думав давати їм спокій. Особливо після того, як йому стало відомо, що серед гостей у замку перебуває юний герцог Чеширський — двоюрідний онучок того самого лорда Френсіса Стілтона, який одного разу побився об заклад на сто гіней з полковником Карбері, що зіграє в кості з Привидом Кентервіля, а на другий день лорда Стілтона знайшли на підлозі в картярні розбитого паралічем, і хоча він прожив до старості, він міг сказати тільки два єдиних слова: «шістка дубль». Це була в свій час досить гучна історія, хоча з поваги до почуттів обох шляхетних родин її всяки-

* Л а к р о с (lacrosse) — трав'яний хокей; ю к е р (eucher) — гра в карти. — Прим. перекладача.

ми способами намагалися зам'яти. А деталі цієї історії можна прочитати в третьому томі творів лорда Теттлера «Спогади про принца регента і його друзів». Отож Привидові дуже вже хотілося довести, що він не втратив впливу на Стілтонів, з якими до того ж був у далеких родинних зв'язках, адже його двоюрідна сестра була в другому шлюбі за монсенйором де Балклі, від якого, як відомо, ведуть свій родовід герцоги Чеширські.

Враховуючи ці обставини, він навіть став працювати над поновленням своєї славетної ролі Ченця-Вампіра чи Безкровного Бенедиктинця, в якій він вирішив з'явитися перед юним прихильником Вірджинії. Він був таким страшним у цій ролі, що коли його побачила стара леді Стартап одного фатального вечора під новий 1764 рік, то кілька разів дико верескнула і з нею стався апоплектичний удар. Вона через три дні й Богу душу віддала, залишивши своїх найближчих родичів Кентервілів без спадщини, яку переписала своєму лондонському аптекареві. Проте в останню мить жах перед близнюками завадив йому вийти зі своєї кімнати і юний герцог спокійно проспав собі під великим балдахіном з плюмажами в королівській спочивальні і йому снилася Вірджинія.

Розділ П'ятий

Де кілька днів опісля Вірджинія зі своїм кучерявим кавалером поїхали верхи на Броклейські Луги, де вона, прокрадаючись крізь живопліт, так розпанахала свою амазонку*, що, повернувшись додому, вирішила піти до себе в кімнату сходами з чорного ходу. Пробігаючи повз гобеленну залу, двері в яку були трішки прочинені, їй здалося, ніби в залі хтось є і, гадаючи, що то, певне, материна камеристка, яка інколи заходила сюди зі своїм шитвом, вона вирішила попросити її, щоб та зашила їй розірвану амазонку. На її превелике здивування, це був сам Кентервільський Привид! Він сидів коло вікна і спо-

* А м а з о н к а — жіночий одяг для верхової їзди.

стерігав, як облітає за вітром позолота з пожовклих дерев і як червоне листя в дикому танці вихрить довгою алеєю. Він схилив голову на руки і весь його вигляд свідчив про те, що він був у великій розпуці. Тендітній Вірджинії він здався таким жалюгідним і немічним, що вона хоч і подумала спочатку кинутись навтьоки й запертися в своїй кімнаті, але тепер їй стало шкода його й вона вирішила спробувати якось утішити Привида. Вона підходила до нього такими легкими й нечутними кроками, а він був у такій глибокій зажурі, що й не відчув її присутності, аж доки вона не заговорила до нього:

— Мені дуже шкода вас, — промовила вона, — але завтра мої брати повертаються до Ітона і тоді, якщо ви гарно вестимете себе, вас ніхто більше не буде кривдити.

— Що за абсурд — просити мене, аби я гарно себе поведив, — відповів він, з подивом розглядаючи гарненьку дівчину, котра відважилася заговорити з ним, — просто-таки абсурдно. Я ж змушений брязкати своїми ланцюгами, стогнати в замкові отвори в дверях і вештатися ночами, якщо ви під цим розумієте оте «негарно себе поводити». Адже це — взагалі єдині підстави для мого існування як привида.

— Жодних підстав для цього у вас немає і ви самі добре знаєте, що були нечестивий. Місіс Амні розповіла нам ще в той день, як ми переїхали сюди, що ви убили свою дружину.

— Ну то й що, я це визнаю, — відповів задиркувато Привид, — але це справи суто сімейні і нікого більше не торкаються.

— Убивати взагалі будь-кого негарно, — сказала Вірджинія, котра інколи виявляла нотки приємної пуританської нетерпимості, успадкованої нею від котрогось із предків Нової Англії.

— Пхе, ненавиджу дешевий безпредметний ригоризм*! Моя дружина була пристаркуватою нетямою, вона хоча б раз коли гарно накрохмалила була мені бриджі, або ж хоча б тямила що-небудь приготувати мені поїсти. Ось хоча б таке. Якось я вполював був оленя в Голглейському лісі — пречудового однорічного оленятка, і як ви гадаєте, що вона з нього

* Р и г о р и з м (*фр.* *rigorisme*) — непохитне дотримання якихось принципів, до дріб'язкової суворості в цьому. — *Прим. перекладача.*

утнула мені до столу? Та що зараз згадувати про це — все це в минулому, проте я не вважаю, що з боку її братів було дуже гарно замордувати мене голодом, хоча я і забив їхню сестру.

— Вони заморили вас голодом? Та й як це, містере Привиде — гм, я хотіла сказати — сер Саймон, ви, напевне, хочете їсти? У мене є сандвіч у сумці. Може, дати вам?

— Ні, дякую, я ж давно вже нічого не їм; і все ж ви такі добрі та й взагалі ви набагато кращі за всіх отих противних, грубих, вульгарних і безчесних членів вашої родини.

— Припиніть! — аж скрикнула Вірджинія й тупнула ніжною. — Це ви грубий, противний і вульгарний, а щодо безчестя, то ви самі добре знаєте, хто у мене крав із коробки фарби, щоб наляпати оту сміховинну криваву пляму в бібліотеці. Спочатку ви забрали всі червоні фарби, навіть кіновар і я більше не могла малювати захід сонця; після того хапнули смарагдово-зелену і жовто-хромову; врешті-решт у мене нічого більше не залишилося крім індиго та китайських білил, і я могла малювати тільки місячні пейзажі, які наводять сум, до того ж їх не так легко малювати. Я нікому не сказала, хоча мене це страшенно дратувало. Та й взагалі, це якось аж надто смішно виходило, бо хіба хто чув коли, щоб кров була смарагдового кольору?

— Ну, воно то й справді так, — погодився, зрештою, і Привид, — але що мені ще залишалося робити? Адже сьогодні дуже важко знайти справжню кров, а оскільки ваш брат став виводити пляму «Гарантованим Очишувачем», то мені нічого більше не залишалося, як скористатися вашими фарбами. А щодо кольору, то, бачите, який кому подобається. У Кентервілів, наприклад, блакитна кров, причому найголубіша в усій Англії, але, наскільки я знаю, вас, американців, такі речі взагалі не цікавлять.

— Ото ж то і є, що ви нічого про це не знаєте. Найкраще, що ви могли б зробити, то це емігрувати до Америки і повчитися у нас. Мій батько охоче дістане вам безплатний квиток, і хоча на всі види спиртних напоїв мито дуже високе, ви пройдете митницю без жодних ускладнень, тому що всі митники — члени демократичної партії. А по приїзді до Нью-Йорка на вас чекатиме шалений успіх. Я знаю там багато таких, що за простого діда заплатили б сотню тисяч доларів, а за родинний привид — набагато більше.

— Не думаю, що мені сподобалась би Америка.

— Тому що там немає старезних румовищ та всіляких дивин? — запитала глузлигим тоном Вірджинія.

— Нема старезних румовищ? Нема дивин? — перепитав Привид. — А ваш військовий флот, а ваші звичаї? .

— Прощавайте! Піду й попрошу тата, щоб він залишив тут близнюків ще на тиждень.

— Прошу вас, міс Вірджиніє, побудьте тут! — вигукнув Привид. — Я такий самітній і такий нещасний, і я справді не знаю, як його далі бути і що його діяти. Мені хочеться спати, але я не можу.

— Що за нісенітниця! Просто ляжте в ліжко й погасіть свічку. Дуже часто важко навпаки — не заснути, особливо в церкві під час проповіді. Заснути ж взагалі дуже просто. Навіть немовлята це знають, а в них ще скільки там того розуму.

— Я вже не сплю цілих триста років, — сумно промовив Привид і прекрасні сині очі Вірджинії широко розкрились від подиву. — Триста років я вже не стуляю очей і мене вкрай знесилила втома.

Вірджинію охопив глибокий сум, її губки затремтіли, мов пелюстки ружі. Вона підійшла до нього, стала поруч на коліна і звела очі на його старезне зморщене обличчя.

— Бідний, бідний мій Привиде! — прошепотіла вона, — хіба у вас немає місця, щоб прилягти й заснути?

— Далеко-далеко звідси, за сосновим лісом, — промовив він тихим задумленим голосом, — є невеличкий сад. Трава там висока й густа, а в траві біліють зірки квіток болиголова і цілу ніч там витьохкує соловейко. Цілісіньку ніч там лунає його щєбіт, а холодний кришталевий місяць споглядає це з висоти, і велетенське тисове дерево простягає свої довгі гілки над вічно посушлими.

Очі Вірджинії підійшли слізьми й вона сховала обличчя в долонях.

— Ви маєте на увазі Сад Смерті? — прошепотіла вона.

— Так, Смерті. Смерть, треба гадати, така прекрасна. Лежиш у м'якій сирій землі, а над тобою колишеться трава і слухаєш тишу. І нема тобі ні вчора, ні сьогодні. Забуваєш про час, пробачаєш життя, лежиш у мирі й спокої. І ви можете допомогти мені. Ви можете відчинити мені ворота Смерті, тому що з вами завжди Любов, а Любов сильніша Смерті.

Вірджинія затремтіла, її пронизало холодом і на якусь мить запала мовчанка. Їй здалося, ніби вона перебуває в якомусь жадливому сні.

Тоді знову озвався Привид, і голос його був ніби подих вітру.

— Ви читали хоч раз стародавнє пророцтво, написане на бібліотечному вікні?

— О, ще й не раз! — вигукнула дівчина й звела на Привид очі. — Я його добре запам'ятала. Воно написане якимись незвичними чорними буквами і його навіть важкувато спочатку читати, у ньому тільки шість рядків:

**Як гієча за шалієкою єзрѣд
Зіреє молитєу з мертєих єрѣ,
З куц миєгалю єкрєє єєім,
Віє сліз зєтьмаритьє гієчєті єєім і
На той єєім єправлєть Кєнтерєієлє
Ї єворнє дієм єпоєю хєієлє.**

— Я тільки не розумію, що ці рядки означають.

— Вони означають, — сумно промовив Привид, — що ви матимете оплакати мої гріхи, тому що в мене немає сліз, і помолитесь за мою душу, бо в мене немає жодної віри і тоді, якщо ви завжди були ніжною, доброю і сумірною, Ангел Смерті змилюється наді мною. Вам являться страхітливі чудовиська вночі і вони нашіптуватимуть вам злі слова, проте вони вам не спричинять шкоди, бо пекельні сили безвладні перед чистотою дівчати.

Вірджинія мовчала, а Привид, дивлячись на її опущену кучеряву голівку, заходився у відчаї ламати руки. Раптом дівчина встала, вся зблідла, і з якимсь дивним поблиском в очах.

— Я не боюся, — сказала вона рішуче, — і я попрошу Ангела бути милостивим до вас.

На radoшах ледь чутно скрикнувши й нагнувшись у старомодному реверансі, він нагнувся і поцілував її руку. Його пальці були холодні, як крига, його губи гарячі, мов жар, та Вірджинія не стрепенулася, коли він повів її напівтемною залю. Із вилинялих зелених gobелєнів їй махали своїми малєсєнькими ручками мінієтюрні мисливці, що трубили в свої обвішані китичками рїжки й закликали її не

йти за Привидом. Вони гукали їй: «Вернись, дівчинко Вірджиніє! Вернись!» Та Привид ще міцніше стискав її руку, а вона заплющувала на них очі. Висічені на каміні страшні звірі з випуклими очима та ящіркоподібними хвостами блимали на неї і шептали: «Стережись, дівчинко! Стережись! Бо може ми більше з тобою і не побачимось!» А Привид нісся ще швидше і Вірджинія не слухалась їх. Коли вони досягли кінця зали, Привид раптом зупинився й пошепки сказав кілька незрозумілих Вірджинії слів. Вона відкрила очі й побачила, що стіна перед нею розсіюється, мов туман, а перед нею відкривається чорна прірва. Її охопив холодний пронизливий вітер і вона відчула, як хтось рванув її за сукню.

— Швидше! Швидше! — крикнув Привид, — а то спізнимось.

Тієї ж миті дерев'яна шалівка стулилася за ними, і гобеленова зала спорожніла.

Розділ Шостий

Десять хвилин після пролунав дзвінок на чай і, оскільки Вірджинія не з'явилася із своєї кімнати, місіс Отіс послала за нею нагору лакея. Він невдовзі з'явився і сказав, що ніде не міг знайти міс Вірджинію. Оскільки дівчина виходила надвечір зазвичай нарвати квіток до обіднього столу, місіс Отіс спочатку якось спокійно сприйняла її відсутність. Та коли пробило шосту і Вірджинії все ще не було, мати не на жарт занепокоїлась і послала хлопців пошукати сестру в парку, а сама з містером Отісом обшукала всі кімнати в будинку. О пів на сьому повернулися хлопці й доповіли, що ніде не виявили й сліду Вірджинії. Всі дуже сполошилися і не знали, що його вже й діяти, аж тут раптом містерові Отісу спало на думку, що він кілька днів тому давав дозвіл циганам отаборитися в парку його помістя. Він негайно вирушив із старшим сином та ще двома польовими робітниками до Блекфельської балки, де, як він знав, отаборювалися ті цигани. Юний герцог Чеширський, що був надто схвильований, дуже просився, щоб і його взяли з собою, проте містер Отіс, побоюючись, що може

виникнути бійка, відмовив йому. Та прибувши на місце, вони вже не застали циганів, які, як здавалося з багаття, що ще горіло, та мисок на траві, дуже поспішно згорнули табір. Примусивши Вашингтона й робітників оглянути детальніше довколишню місцевість, містер Отіс побіг додому й вдарив телеграми поліційним інспекторам цього графства, прохаючи їх допомогти в розшуках викраденої волоцюгами чи циганами доньки. Потім він наказав осідлати коня і, примусивши дружину з синами сісти за обід, сам із конюхом помчав до міста Аскот. Але не встиг він проїхати й двох миль, як почув ззаду дрібний тупіт копит. Оглянувшись, містер Отіс побачив, що його наздоганяє на своєму поні захеканий і простоволосий юний герцог.

— Вибачте мене, містере Отісе, — промовив, ледь відсапуючись юний герцог, — але я не можу обідати, доки не знайдеться Вірджинія. Не гнівайтесь, але якби ви торік згодились були на наші заручини, нічого б цього ніколи не сталося. Адже ви мене не відішлете назад, правда ж ні? Я просто не можу вертатись і не вернусь!

Посол просто не міг стримати посмішку, дивлячись на цього гарненького закоханого. До того ж його ще й розчулила вірність цього хлопчика і він, нагнувшись із сідла, лагідно поплескав його по плечу.

— Ну що ж, Сесіле, якщо ви не хочете вертатись назад, доведеться мені взяти вас із собою. Але я тоді змушений буду купити вам капелюха в Аскоті.

— Ой, не треба мені капелюха! Мені потрібна Вірджинія! — вигукнув юний герцог, посміхнувшись, і вони галопом помчали до залізничної станції. Там містер Отіс поцікавився у начальника станції, чи йому не траплялося бува бачити на платформі дівчину, схожу за своїми прикметами на Вірджинію, але ніхто нічого певного про це не міг сказати. І все ж начальник станції зателеграфував по лінії в зворотному і прямому напрямках й запевнив містера Отіса, що для розшуку будуть вжиті всі заходи. Після цього містер Отіс, купивши юному герцогу капелюха в лавці, власник якої вже закривав віконниці, щоб іти додому, поїхав до села Бекслі, що біля чотирьох миль від станції, де, як йому повідомили, був великий громадський вигін, неподалік якого зупинялися цигани. Вони розбудили сільського полісмена,

проте від нього нічого не довідалися і, проїхавши через увесь вигін, повернули назад додому. До замку вони під'їжджали смертельно стомлені й убиті горем десь біля одинадцятої вечора. В алеях було зовсім темно і їх біля воріт зустрічали з ліхтарями Вашингтон із близнюками. Вони розповіли, що ніде-не виявили жодних слідів Вірджинії. Циганів вони нагнали на Броклейських лугах, та Вірджинії з ними не було. Цигани пояснили, що вони зірвалися так поспішно з табору тому, що боялися запізнитися на Чортонський ярмарок, бо переплутали день його відкриття. Насправді й цигани занепокоїлись, почувши про зникнення дівчини, і четверо з них зголосилися допомагати в пошуках із вдячності за те, що містер Отіс дозволив їм стати табором на землі свого маєтку. Перевірили й ставок, що славився своїми коропами, ще раз ретельно обшукали всі закутки замку — та жодних наслідків. Було ясно, що принаймні цю ніч Вірджинії з ними не буде. Містер Отіс і хлопці в страшній зажурі рушили до будинку, а стайничий вів за ними обох коней і поні. У холі їх зустріли кілька заплаканих слуг, а в бібліотеці на дивані лежала ні жива ні мертва місіс Отіс, якій стара покоївка зволожувала скроні одеколоном. Містер Отіс умовив дружину щось поїсти і наказав подати для всіх вечерю. Сумна це була вечеря, тому що майже всі їли мовчки і навіть близнюки перейнялися страхом і принишки, бо любили свою сестру.

Після вечері містер Отіс, хоча юний герцог дуже не хотів іти, відправив усіх спати, сказавши, що вночі справі все одно нічим не зарадиш, а спозаранку він негайно зателеграфує у відділ кримінальної поліції Скотленд Ярду і попросить прислати детективів. Саме в той час, коли вони виходили з їдальні, з церковної башти почало відбивати дванадцятую ніч і в мить останнього удару годинника в будинку пролунав якийсь тріск і пронизливий вереск. Будинок струсонув страшенний вибух грому, а в повітрі полилися звуки неземної музики і раптом на верхніх сходах з гуркотом вивалилася частина стіни з шалівкою і з тієї прогалини вийшла бліда, як смерть, з якоюсь скринькою в руці Вірджинія. І в якусь мить усі кинулися до неї. Місіс Отіс обхопила дівчину в обійми, юний герцог палко обцілював її, а

братики-близнюки кружляли навколо всіх у дикому войовничому танці.

— Боже мій, дитино, де це ти була? — звернувся сердито до неї містер Отіс, подумавши спочатку, що вона вирішила утнути їм дику витівку. — Ми з Сесілем об'їхали пів Англії, розшукуючи тебе, а мама ледь Богу душу не віддала від переляку за тебе. Щоб ти більше не гралася з нами в такі витівки.

— Хіба що з Привидом! Хіба що з Привидом! — вигукували, скакаючи на radoщах близнюки.

— Дорога моя дитино! Дякувати Богові, ти знайшлася! — промовляла, цілуючи тремтливе дівча і розплутуючи її кучеряві коси, місіс Отіс, — ніколи більше не покидай мене!

— Тату, — промовила спокійно Вірджинія, — я була весь вечір у Привида. Він помер і ви мусите піти й подивитися на нього. Він був дуже лихим у житті, але покався в своїх гріхах і подарував мені на пам'ять перед смертю оцю шкатулку з пречудовими коштовностями.

Уся родина слухала й дивилася на неї з невимовним захопленням, а вона була глибоко зосереджена й серйозна; вона провела їх через пролом у стіні з шалівкою вузеньким потаємним коридорчиком, а Вашингтон із запаленою свічкою, яку він захопив зі столу, ішов позаду всіх. Нарешті вони дійшли до масивних дубових дверей, кованих поіржавленими цвяхами. Вірджинія доторкнулася до них, вони відчинилися і всі опинилися у низенькій комірці зі склепінчастою стелею і загратованим віконцем. Прикований ланцюгами до велетенського залізного кільця, вмурованого в стіну, лежав на кам'яній долівці, простягнувшись, кошавий довгий скелет. Здавалося, ніби він силкувався своїми довгими позбавленими м'язів фалангами пальців дістати, але ніяк не може, старомодну дощечку для нарізування хліба, м'яса та овочів і глечик, поставлений саме так, щоб їх не можна було дістати. Глечик, вочевидь, був колись із водою, тому що всередині, нижче його вінців, видно було потьмяніння. На дощечці крім пороху нічого не було. Вірджинія стала на коліна коло скелета і, склавши свої маленькі ручки, стала стиха молитися, тим часом усі інші вражено споглядали цю страшну трагедію, таїна якої відкрилася їм.

— Гляньте! — вигукнув раптом один із близнюків, подивившись у вікно, щоб визначити, в якому причілку замку була ця комірчина. — Гляньте! Сухе мигдалеве дерево зацвіло. При місячнім світлі я чітко бачу квіточки.

— Бог простив його, — промовила впевнено Вірджинія, встаючи з колін, і її личко ніби ледь помітно осяяло.

— Ви справжній ангел! — вигукнув юний герцог, обхопивши рукою шию дівчини і цілуючи її.

Розділ Сьомий

Чотири дні після того, як сталися ці дивовижні події, десь біля одинадцятої вечора із Кентервільського замку рушила траурна процесія. Вісім чорних коней, на голові у кожного з яких похитувався великий страусячий султан, везли катафалк із цинковою домовиною, накритою дорогим пурпуровим покривалом з витканим на ньому золотом гербом Кентервіль. Екіпажі обабіч супроводжували слуги зі смолоскипами і вся процесія справляла незвичайне видовище. Найближчий родич небіжчика, лорд Кентервіль, що спеціально прибув із Велсу, їхав із Вірджинією за труною в першій кареті. Потім їхав посол Сполучених Штатів з дружиною, за ними Вашингтон і три хлопці. В останній кареті сиділа місіс Амні. Було вирішено, що оскільки Привид лякав її впродовж більше, ніж п'ятдесяти років, вона мала право проводити його в останню путь. У кутку цвинтаря під крилатим тисовим деревом була викопана глибока могила і його величність Огастис Демп'єр з глибоким почуттям прочитав заупокійну молитву. Коли закінчилася служба, слуги, за давнім ритуалом дому Кентервіль, загасили свої смолоскипи, а перед тим як труну мали опускати в могилу, Вірджинія підійшла і поклала на кришку великий сплетений із білих і червоних квіток мигдалю хрест. У цю ж мить повільно вийшов із-за хмар місяць і залив срібним світлом маленький цвинтар, а в далеких куцах затьохкав соловейко. Вірджинії сплив на думку Садок Смерті й їй на очі набігли сльози, і по дорозі додому вона ледь промовила слово.

На другий день уранці, перед тим як лорд Кентервіль мав від'їжджати до Лондона, містер Отіс мав розмову з ним з приводу коштовностей, що їх подарував Вірджинії Привид. Вони були просто чарівні, особливо оте корундове намисто у венеціанській оправі — справді-таки пречудовий витвір майстрів шістнадцятого століття; їх вартість була така велика, що містер Отіс не наважувався дозволити своїй дочці взяти їх.

— Мілорде, — звернувся містер Отіс, — я знаю, що в вашій країні є закон про право власності на відчужуване майно не тільки стосовно землі, але й стосовно коштовностей, і тому цілком зрозуміло, що ці коштовності належать, чи в усякому разі мають належати вашому роду, тому я маю честь просити вас забрати їх із собою до Лондона і вважати їх частиною вашого майна, поверненого вам за певних неординарних обставин. А щодо моєї доньки, то вона ще майже дитина і поки що, слава Богові, не дуже цікавиться такими дорогими дрібничками пустих розкошів. До того ж моя дружина — місіс Отіс повідомила мені, а вона, дозволу собі сказати, в юні роки прожила кілька зим у Бостоні й досить добре розуміється в мистецтві, — так от вона сказала, що ці дрібнички варті великих грошей і, виставивши їх на продаж, можна отримати солідну суму. Виходячи з цих міркувань, лорде Кентервіль, ви визнаєте, що я ніколи не погоджуся, щоб ці коштовності стали власністю когось із членів моєї родини. До того ж усі ці дрібнички й цяцьки, так необхідні для підтримки гідності англійської аристократії, зовсім ні до чого тим, хто вихований на суворих і, переконаний, вічних принципах республіканської простоти. Не можу, однак, умовчати, що Вірджинії дуже хотілося, з вашого дозволу, залишити собі скриньку на згадку про вашого бідолашного й заблудлого предка. Це річ ветха і вже навряд чи піддається реставрації, тому ви, може, будете не проти задовольнити її прохання. Я ж, зі свого боку, чесно кажучи, вельми здивований, що моя донька виявляє таку зацікавленість середньовіччям і можу пояснити це тільки тим, що Вірджинія народилася в одному із лондонських передмість, коли місіс Отіс поверталася з поїздки до Афіні.

Лорд Кентервіль досить уважно вислухав поважного посла, тільки коли-не-коли посмикуючи свої вуса, щоб при-

ховати невимушену посмішку. Коли ж містер Отіс закінчив, лорд Кентервіль міцно потис йому руку.

— Дорогий сер, — промовив він, — ваша прекрасна донька зробила немало послугу моему нещасному предкові, серу Саймону, і я та моя родина дуже зобов'язані їй за її неймовірну увагу та самовідданість. Ці коштовності належать їй і тільки їй, і якби я забрав їх у неї, я вчинив би так безсеречно, що цей старий грішник, їй-богу, вже через два тижні виліз би із могили, щоб отруїти останок днів моїх. А що стосується їх належності до спадковості, то до таких не входять речі, не названі в заповіті чи будь-якому іншому юридичному документі, адже про існування цих коштовностей ніде не згадується. Повірте мені, я на них маю не більше прав, ніж ваш старий лакей, але я не маю сумніву, що коли міс Вірджинія підросте, вона з задоволенням носитиме ці дорогі речі. До того ж ви забуваєте, містере Отіс, що купували замок із меблями та Привидом і все, що належало Привидові, перейшло одночасно й у вашу власність, і хоча б що там сер Саймон виробляв ночами в коридорах, юридично він був насправді мертвим і ви законно успадкували весь його маєток.

Містер Отіс був досить засмучений відмовою лорда Кентервіля й прохав його ще раз добре подумати, але добродушний сер був невблаганним і зрештою умовив-таки посла залишити своїй донці всі коштовності, що їх дав їй Привид. І коли молода герцогиня Чеширська 1890 року була представлена королеві на офіційному прийомі з нагоди її одруження, ці коштовності стали об'єктом загального захоплення. Тому Вірджинія отримала герцогську корону, яку отримують як винагороду всі достойно виховані американські дівчата. Вона вийшла заміж за свого юного коханця, ледь він досяг повноліття і вони вдвох склали таку чарівну пару, і так кохали одне одного, що всі раділи з їхнього щастя, окрім маркизи Дамбелтон, яка намагалася випхнути за юного герцога одну зі своїх семи дочок і з цією метою влаштувала не менше трьох обідів, на які добряче-таки витратилася. Як не дивно, а до невдоволених спочатку навіть був примкнув і сам містер Отіс, який особисто, попри всю свою любов до юного герцога, з теоретичних міркувань усе

ж був ворогом усіляких титулів і, висловлюючись його власними словами, «остерігався, щоб за розтлінним потягом англійської аристократії до розкошів не забулися суворі принципи простоти республіканської партії». Проте його швидко умовили, і коли дочка схилилася на його руку, як він вів її до вітваря церкви святого Георгія на Ганноверському майдані, я певен, що в усіх кінцях Англії не можна було знайти більш гордої за нього людини.

Після закінчення медового місяця герцог та герцогиня повернулися до Кентервільського замку, і на другий день по обіді пішли на запущений цвинтар біля соснового лісу. Довго вони міркували над епітафією на надгробку сера Саймона і зрештою вирішили просто викарбувати на ньому ініціали старого небіжчика та вірш, написаний на вікні бібліотеки. Герцогиня присіла на повалену колону перед напівзруйнованим вітварем, а герцог приліг біля її ніг, покурюючи сигарету і поглядаючи у її прекрасні очі. Та раптом він кинув свою сигарету, взяв герцогиню за руку й запитав:

— Вірджиніє, дружина не повинна приховувати жодних таємниць від свого чоловіка.

— Дорогий мій Сесілю, а в мене й немає жодних таємниць від тебе.

— Ба ні, є, — відповів він, посміхаючись. — Ти ж мені досі так і не розповіла, що з тобою було, коли ви заперлися удвох із Привидом.

— А я нікому про це не розповідала, — відповіла серйозно Вірджинія.

— Я знаю, але мені ти могла б розповісти.

— Не питай мене про це, Сесілю, я не можу це передати. Бідний сер Саймон! Я йому так багато зобов'язана! Ні, ти не смійся, Сесілю, це й справді так. Він допоміг мені зрозуміти, що таке Життя і що таке Смерть і чому Кохання сильніше за них обох.

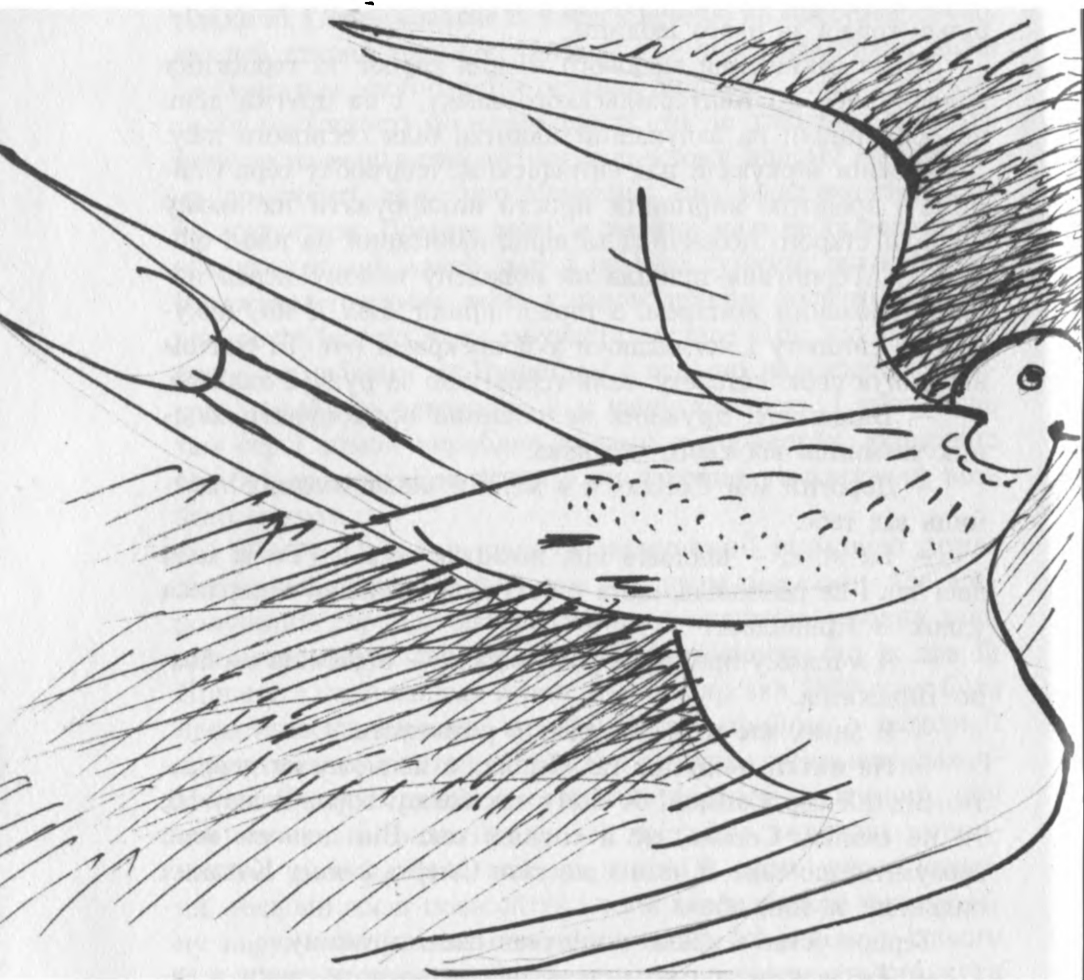
Герцог устав і ніжно поцілував свою дружину.

— Ти можеш тримати свою таємницю доти, доки я залишатимусь володарем твого серця, — стиха відповів він.

— А ти завжди був його володарем, Сесілю.

— Але ти розповіси колись принагідно це своїм дітям, чи не так?

Вірджинія густо зашарілася.

ЩАСЛИВИЙ
ПРИНЦ
ТА ІНШІ
КАЗКИ

(1888)

Карлосу Блекеру

ЩАСЛИВИЙ ПРИНЦ

На високій колоні стриміла над містом статуя Щасливого Принца. Він був зверху донизу покритий тонесенькими листочками щирого золота.

Замість очей у Принца сяяли два сапфіри, а на руків'ї шпаги пломенів великий рубін.

Усі були в захваті від Принца.

— Він у нас прекрасний, мов флюгер-півень, — зауважив Міський Радник, що хотів уславитись як цінитель мистецтва. — От тільки користі від нього менше, — додав він, боячись, щоб його не запідозрили в непрактичності, хоч насправді він був ще й який практичний.

— Чому ти не можеш поводитись, як Щасливий Принц? — дорікала розсудлива матуся своєму хлоп'яті, яке заливалося слізьми, вимагаючи місяця з неба. — Он дивись, Щасливий Принц ніколи й не подумає чогось там вередувати.

— Я радий, що на білому світі є хоч один щасливець! — пробубонів, надивившись на ту дивовижну статую, один зневірений бідолаха.

— Він геть як ангел! — дивувалися Діти з Притулку, виходячи з собору в яскраво-червоних пелеринках і чистеньких білих фартушках.

— Що це ви кажете? Хіба ви коли-небудь бачили ангела? — здивувався Вчитель Математики.

— Авжеж, бачили — уві сні, — відповіли Діти з Притулку, і Вчитель Математики насупився, бо йому не подобалося, що діти бачать сни.

Якось уночі над містом пролітала Ластівка. Її подруги ось уже шість тижнів як полетіли до Єгипту, а вона відстала, бо закохалася в чудовий Очерет. Уперше вона зустріла-

ся з Очеретом ще навесні, коли ганялася за великим жовтим метеликом. Ластівку так зачарував гнучкий стан Очерету, що вона зараз же й защебетала до нього.

— Можна, я покохаю тебе? — запитала Ластівка, яка любила зразу переходити до діла, і зелений Очерет низько вклонився їй. Тоді Ластівка закружляла навколо нього, черкаючи крильцями воду, аж побігли срібні брижі. Отак Ластівка цілісіньке літо залицялася до Очерету.

— Що за безглузда любов? — щебетали інші ластівки. — Адже в того Очерету немає грошей, а родичів — більше ніж треба.

І справді, на річці росло повно очерету.

Потім, коли настала осінь, усі ластівки полетіли у вирій. Як їх не стало, наша Ластівка відчула себе вкрай самотньою, і Очерет помалу став їй набридати.

— Та ж він не вміє розмовляти, — сказала Ластівка. — До того ж, мабуть, він ще й не сталий, бо все заграє з вітерцем.

І справді, тільки-но повіє вітерець, Очерет йому й вклониться, та так зграбно!

— Та й сидень він, — міркувала далі Ластівка, — а я люблю мандри, отже, й чоловік мій повинен любити мандри.

— Ну то як, полетиш зі мною? — запитала його нарешті Ластівка. Та Очерет тільки похитав головою: він так любив свою домівку!

— Ах, то ти тільки жартував зі мною! — крикнула Ластівка. — Тоді я лечу в Єгипет, до пірамід. Прощай!

І вона знялась та й полетіла.

Цілий день летіла, а надвечір побачила велике місто.

— Де ж переночувати? — промовила сама до себе Ластівка. — Сподіваюсь, місто приготувалося мене зустрічати.

І раптом вона побачила статую на високій колоні.

— Отут я й зупинюся! — вигукнула вона. — Місце чудове, і свіжого повітря багато.

І Ластівка сіла просто між ступнями Щасливого Принца.

— Та у мене золота спальня! — вдоволено промовила вона, поглянувши довкола. І заходилась лаштуватися спати. Але не встигла вона схвати голівку під крило, як на неї раптом упала велика крапля води.

— Що за дивина! — вигукнула Ластівка. — На небі ні хмаринки, світять зорі, і дощ іде. Клімат на півночі Європи просто жахливий! Мій Очерет любив дощ, але ж він був такий егоїст!

А потім упала ще одна краплина.

— Яка користь від статуї, коли вона не може захистити від дощу? Треба пошукати якогось затишного димаря, — промовила Ластівка і вже хотіла летіти.

Та не встигла вона розпростати крила, як упала третя краплина. Ластівка глянула вгору, і що ж вона побачила!

Очі Щасливого Принца були повні сліз. Сльози котилися вниз по золотих щоках. Обличчя Принца було таке гарне в місячному сяйві, що Ластівку взяла жалість.

— Хто ти такий? — запитала вона.

— Я Щасливий Принц.

— То чому ж ти плачеш? Я вже вся мокра від твоїх сліз.

— Коли я ще був живий і в мене було справжнє людське серце, я не знав, що таке сльози, — відповіла статуя. — Я жив у палаці Sans Souci*, куди смуткові не можна заходити. Цілими днями я розважався з друзями в саду, а ввечері танцював на балах у Великій Залі. Довкола саду стояв могутній мур, і мені жодного разу не спало на думку запитати, що діється там, за тим муром. Адже все довкола мене було таке чудове! Всі придворні називали мене «Щасливим Принцом», і я таки й справді був щасливий, якщо у втіхах щастя. Так я жив і отак помер. А тепер, коли я вже неживий, мене поставили ось тут, так високо, що я бачу всі болячки і все убозтво мого міста. І, хоч серце в мене зі свинцю, я все ж не можу стримати сліз.

«Як? То він не весь золотий?» — подумала Ластівка, але вголос цього не сказала, бо була дуже чемна.

— Ген там, — вела далі статуя тихим мелодійним голо- сом, — ген там, у вузькій вуличці, стоїть убогий будинок. Одне вікно в ньому відчинене, і я бачу жінку, що схилилась над столом. Обличчя її худе й стражденне, р'юки шкарубкі й червоні від уколів голки, бо вона кравчиха. Вона гаптує квіти пасифлори на атласній сукні найвродливішої з фрей-

* Безтурботності (фр.).

лін Королеви — в тій сукні фрейліна з'явиться на придворний бал. А в кутку кімнати в ліжку лежить її хворий синочок. У нього гарячка, і він просить апельсинів. Мати ж нічого, крім річкової води, не може йому дати, і дитя безперестанку плаче. Ластівко, люба Ластівонько, чи не віднесла б ти їй рубін з руків'я моєї шпаги? Я ж не можу рушити з місця, бо ноги мої прикуті до п'єдесталу.

— Але я мушу поспішати до Єгипту, — відповіла Ластівка. — Мої посестри кружляють понад Нілом і розмовляють з пишними лотосами. Скоро вже вони полетять ночувати до гробниці Великого Царя. Там лежить він у розмальованій домовині. Він загорнений у жовте вбрання і набальзамований пахкими травами. Його шия обвита блідо-зеленим нефритовим ланцюжком, а руки в нього, мов зів'яле листя.

— Ластівко, Ластівко, люба Ластівонько! Зостанься тут на одну тільки ніч і будь моїм посланцем. Хлопчика так палить спрага, і мати його така смутна.

— Не дуже я люблюю отих хлопців, — відказала Ластівка. — Минулого літа, коли я жила над річкою, мірошникові діти, лихі хлопчиська, завжди кидали камінцями в мене. Звичайно, вони жодного разу не влучили, бо ми, ластівки, дуже спритні, до того ж, я походжу з роду, що славився особливою спритністю. Та все ж це було дуже нечемно.

Але Щасливий Принц був такий сумний, що Ластівці стало жаль його.

— Тут дуже холодно, — сказала вона, — та байдуже, я зостануся тут на цю ніч і буду твоїм посланцем.

— Дякую тобі, люба Ластівонько, — мовив Принц.

І Ластівка виклювала з руків'я його шпаги великий червоний камінець і з рубіном у дзьобику полетіла понад дахами міста.

Вона пролетіла над дзвіницею собору, де статуї ангелів з білого мармуру. Вона пролетіла над королівським палацом і чула звуки музики. На балкон вийшла вродлива дівчина зі своїм коханим.

— Яке диво ці зірки, — сказав він до неї, — і яка дивна влада кохання!

— Сподіваюсь, моя сукня буде вчасно пошита до придворного балу, — відповіла дівчина. — Я наказала вигаптувати на ній квіти пасифлори, та ці кравчихи такі ледачі.

Ластівка пролетіла над річкою і побачила ліхтарі на щоглах кораблів. Потім вона пролетіла над гетто і побачила старих євреїв, що вкладали торгові угоди між собою і зважували монети на мідних терезах. Та ось, нарешті, вона підлетіла до вбогого будинку й заглянула у вікно. Хлоп'я кидалося в гарячці, а мати на мить заснула — так натомилася. Ластівка шмигнула у вікно й поклатала рубін на стіл біля наперстка кравчихи. Потім обережно покружляла над ліжком, навіваючи прохолоду на чоло хлоп'яти.

— Як мені стало добре! — мовило дитя. — Певне, я скоро видужаю. — І заснуло солодким сном.

Ластівка вернулась до Щасливого Принца і про все йому розповіла.

— Дивно, — сказала вона насамкінець, — але мені тепло, хоч надворі страшенний холод.

— Це тому, що ти зробила добре діло! — пояснив їй Принц.

І Ластівка задумалась над цим, а тоді й заснула. Від думок її завжди хилило на сон.

Коли розвиднілось, Ластівка полетіла до річки купатись.

— Що за дивне явище! — вигукнув Професор Орнітології, що саме йшов містком. — Ластівка взимку!

І він докладно описав це у місцевій газеті. Всі цитували ту статтю: в ній було повнісінько таких слів, яких ніхто не розумів.

«Сьогодні ж уночі лечу до Єгипту», — сказала собі Ластівка і зразу повеселіла.

Вона відвідала всі пам'ятники міста і довго сиділа на шпилі церковної дзвіниці. Але хоч би де вона з'являлась, горобці негайно починали цвірінькати: «Яка поважна чужинка! Яка поважна чужинка!» І їй було дуже приємно чути таке про себе.

Коли зійшов місяць, Ластівка знову повернулась до Щасливого Принца.

— Є в тебе які доручення в Єгипет? — голосно запитала вона. — Я зараз вирушаю.

— Ластівко, любя Ластівонько! — заблагав Принц. — Чи не побула б ти ще одну ніч біля мене?

— На мене чекають у Єгипті, — відповіла Ластівка. — Завтра мої посестри летять на другі пороги Нілу. Там в очеретах лежать бегемоти, а на великому гранітному троні сидить бог Мемнон. Цілісіньку ніч він не зводить погляду з зірок, а коли сходить ранкова зірниця, вітає її радісним окликом. Опівдні жовті леви сходяться до річки на водопій. У них очі виблискують, як зелені берили, а рикання їхне гучніше за рев водоспаду.

— Ластівко, любя Ластівонько! — промовив Принц. — Ген там, за містом, я бачу юнака в мансарді. Він схилився над столом, над паперами. Перед ним у склянці зів'ялі фіалки. У нього кучерявий каштановий чуб, губи рожеві, немов гранати, а очі великі й задумливі. Він поспішає закінчити свою п'єсу для Директора Театру, але так змерз, що несила йому більше писати. Протопити ж і нагріти кімнату нічим, і від голоду паморочиться голова.

— Гаразд, побуду ще одну ніч біля тебе, — погодилася Ластівка. У неї було таки дуже добре серце. — Віднести йому другий рубін?

— На жаль, я не маю другого рубіна, — сказав Принц. — Єдине, що в мене зосталось, це — очі. Вони зроблені з рідкісних сапфірів, привезених ще тисячу років тому з Індії. Виключи один сапфір і віднеси тому юнакові. Він продасть коштовний камінчик ювелірові, купить харчів та дров і докінчить свою п'єсу.

— Любий Принце, я не можу цього зробити! — вигукнула Ластівка й заплакала.

— Ластівко, Ластівонько! Вволь мою волю!

І Ластівка видзьобала Принцові око й понесла до вбогого житла драматурга. Влетіти до кімнати було не важко, тому що в дахові була дірка. Крізь неї Ластівка й прошмигнула всередину. Юнак сидів, затуливши обличчя долонями, і навіть не чув помахів крилець, а тоді глянув і побачив неймовірної краси сапфір на зів'ялих фіалках.

— Ого, мене починають цінувати! — радісно вигукнув він. — Це від якогось багатого шанувальника. Тепер я закінчу свою п'єсу. — І його лице засяяло від щастя.

А вранці Ластівка полетіла до гавані. Там вона сіла на щоглу великого корабля і дивилась, як матроси витягають канатами великі ящики з трюму.

\ — Нумо, р-разом! — щораз кричали вони, підіймаючи ящик.

— Я відлітаю до Єгипту! — гукнула їм Ластівка, проте ніхто не звернув на неї уваги. А коли зійшов місяць, вона знову повернулась до Щасливого Принца.

— Я прилетіла попрощатися з тобою! — крикнула вона йому.

— Ластівко, люба Ластівонько! — заблагав Принц. — Побудь ще одну ніч біля мене!

— Зараз зима, — відказала Ластівка, — і тут незабаром випаде сніг. А в Єгипті сонечко зігриває зелені пальми, і крокодили повитягувались у драговині й ліниво поглядають довкола. Мої посестри вже ліплять гнізда в Баальбековім храмі*, а рожеві та білі голуби дивляться на них і воркують. Любий Принце, я мушу залишити тебе, проте я ніколи, ніколи тебе не забуду, а коли прийде весна, я принесу тобі з Єгипту два коштовні камінчики замість тих, які ти віддав. Я знайду там рубін, червоніший від червоної троянди, і сапфір, голубіший за морську хвилю.

— Внизу, на площі, — вів далі Щасливий Принц, — стоїть маленька дівчинка, що торгує сірниками. Вона впустила сірники в рів, і вони геть зіпсувались. Батько битиме її, коли вона не принесе додому грошей. Дівчинка стоїть і гірко плаче. Боса, без панчіх, і голівка не запнута. Виключи друге моє око та віднеси дівчинці, і батько не битиме її.

— Гаразд, я залишусь біля тебе ще на одну ніч, — сказала Ластівка, — проте виклювати тобі друге око я не можу. Адже ти станеш зовсім сліпий.

— Ластівонько, люба Ластівонько, — мовив Принц, — уволь мою волю.

І вона виклювала Принцові друге око, й підлетіла до дівчинки, і впустила той коштовний камінчик їй просто на долоню.

— Яке гарнюсіньке скельце! — зраділа дівчинка і, сміючись, побігла додому.

А Ластівка вернулась до Принца.

* Б а а л ь б е к — місто в Лівані, де збереглися рештки величних споруд періоду римського панування, зокрема руїни храму Юпітера. — *Прим. перекладача.*

— Тепер ти сліпий, — сказала вона, — тож я залишусь біля тебе навіки.

— Не треба, Ластівонько моя, — відповів бідолашний Принц, — ти мусиш летіти до Єгипту.

— Я залишусь біля тебе навіки, — повторила Ластівка й заснула біля Принцових ніг.

Весь наступний день вона сиділа в Принца на плечі, розповідаючи йому про те, що бачила в чужих краях: про рожевих ібісів, що довгими вервечками стоять на мілинах Нілу й дзьобами виловлюють золоті рибки; про старого, як сам світ, Сфінкса, що мешкає в пустелі і знає геть усе; про купців, що повільно йдуть поруч зі своїми верблюдами, перебираючи бурштинові чотки; про Царя Місячних гір, який з лиця, мов ебенове дерево, і поклоняється великій брилі кришталю, про велику Зелену Змію, що спить на пальмі, а двадцять жерців годують її медяниками, та про пігмеїв, що плавають по великому озері на широких пласких листках і всякчас воюють з метеликами.

— Люба Ластівонько, — сказав Принц, — ти розповіла мені про справжні дива. Але найдивніше в світі — це людські страждання. Як їх розгадати? Тож облети моє місто, Ластівонько, і розкажи мені про все, що побачиш.

І Ластівка полетіла над містом і побачила, як розважаються багатії в розкішних палатах, а бідаки сидять у них під ворітьми. Вона завершила в темні закутки і побачила бліді личка нужденних дітей, що сумно дивилися на чорну вулицю. А під мостом двоє хлопчаків лежали обнявшись, намагаючись зігріти один одного.

— Їсти, як нам хочеться їсти! — скиглили вони.

— Ану забирайтеся звідси! — гримнув Поліцейський. І діти вийшли на дощ.

Ластівка вернулася до Принца й розповіла йому про все, що бачила.

— Я весь позолочений, — сказав Щасливий Принц. — Зніми з мене золото листочок за листочком і роздай бідним. Люди чомусь гадають, що в золоті щастя.

Листочок за листочком Ластівка знімала зі статуї золоту, аж доки Щасливий Принц зробився весь тьмянний і сірий. Листочок за листочком роздавала вона щире золото

бідним, і дитячі личка рожевіли, діти починали сміятись і гратися в різні ігри на вулиці.

— У нас є хліб! — радісно гукали вони.

Потім випав сніг, а за снігом прийшли морози. Вулиці засріблилися, вони стали такі блискучі; довгі бурульки, немов кришталеві ножі, позвисали з дахів будинків; всі повдягали кожушки, а хлопці в червоних шапочках каталися по льоду на ковзанах.

Бідній Ластівці мороз дошкуляв дедалі більше, але вона не кидала Принца, бо вірно покохала його. Вона крадькома хапала крихти хліба біля дверей пекарні тоді, коли пекар одвертався, і намагалася хоч трішки зігрітись, махаючи крильцями. Та нарешті вона зрозуміла, що настав час помирати. В неї тільки й лишилося сил, щоб востаннє злетіти Принцові на плече.

— Прощавай, любий Принце! — прошепотіла вона. — Можна, я поцілую твою руку?

— Я радий, що ти, нарешті, летиш до Єгипту, Ластівонько! — мовив Принц. — Ти надто довго затримувалася тут; але ти мусиш поцілувати мене в губи, тому що я люблю тебе.

— Не до Єгипту я лечу, — відповіла йому Ластівка. — Я лечу в Оселю Смерті. Адже Смерть — рідна сестра Сну, чи не так?

І вона поцілувала Принца в губи і впала мертва до його ніг.

У ту ж мить пролунав дивний тріск усередині статуї, ніби там щось розірвалось. То розколосся свинцеве серце. Був таки справді лютий мороз.

Рано-вранці вийшов на площу прогулятися Мер Міста зі своїми Радниками. Проходячи повз колону Принца, він звів погляд на статую:

— Лишенько! До чого ж обшарпався цей Щасливий Принц! — вигукнув Мер.

— А й справді обшарпався! — підхопили Міські Радники, які завжди і в усьому погоджувалися з Мером. І вони підійшли до статуї, щоб оглянути її зблизька.

— Гляньте: рубін із його шпаги випав, очі зникли, позолота вся зійшла, — вів далі Мер. — Та він анітрохи не кращий за жебрака!

— Анітрохи не кращий за жебрака! — водно повторили Миські Радники.

— А біля його ніг лежить якась мертва пташка! Нам, певне, треба видати розпорядження: пташкам тут гинути забороняється.

І Секретар Миської Ради негайно занотував цю пропозицію.

І скинули статую Щасливого Принца.

— Оскільки в ньому вже немає краси, то й користі немає! — казав Професор Естетики в університеті.

І розплавили статую на горні, і скликав Мер Миську Раду, щоб вирішити, що робити з металом.

— Звісно, нам потрібна нова статуя, — сказав Мер. — І хай ця статуя зображає мене!

— Мене! — повторив за ним кожен Радник, і зчинилася між ними суперечка.

Недавно я чув про них: вони й досі сперечаються.

— Дивно! — сказав Головний Ливарник. — Це розбите свинцеве серце ніяк не топиться в горні. Доведеться його викинути геть.

І шпурнули серце на смітник, де лежала мертва Ластівка.

І звелів Бог ангелові своєму:

— Принеси мені дві найцінніші речі, які є в цьому місті.

І приніс йому ангел свинцеве серце та мертву пташку.

— Ти правильно вибрав, — сказав Бог. — Тому що в моїх райських садах ця пташечка співатиме вік-віків, а в моєму сонячному місті Щасливий Принц воздаватиме мені хвалу.

СОЛОВЕЙ І ТРОЯНДА

— Вона сказала, що танцюватиме зі мною, якщо я дістану їй червоних троянд, — вигукнув молодий Студент, — але в моєму садку немає жодної червоної троянди!

Його почув Соловей у своєму гніздечку на дубі і здивовано виглянув із листя.

— Жодної червоної троянди на весь мій садок! — нарікав Студент, і його прегарні очі наповнилися слізьми. — Ах, від яких дрібниць залежить часом щастя! Я перечитав усе, що написали наймудріші люди, я осягнув усі таємниці філософії, і от життя моє розбите лише тому, що я не маю червоної троянди.

— Ось він, нарешті, справжній закоханий, — сказав собі Соловей. — Ніч за нічю співав я про нього, хоч і не знав його, ніч за нічю розповідав про нього зіркам, і нарешті я побачив його. Чуб у нього чорний, як гарний гіацинт, а губи червоні, мов та троянда, якої він шукає; але кохання зробило обличчя його блідим, як слонова кістка, а смуток наклав печать на його чоло.

— Завтра ввечері принц дає бал, — бурмотів молодий Студент, — і моя кохана теж запрошена. Якщо я дістану їй червону троянду, вона танцюватиме зі мною до світанку. Якщо я принесу їй хоч одну квітку, то триматиму її в обіймах, вона схилить свою голівку мені на плече і рука моя стискатиме її ручку. Але в моєму садку нема червоної троянди. Я сидітиму самотіль, а вона пройде і навіть не гляне на мене, і серце моє порветься з горя.

— Оце справжній закоханий, — мовив Соловей. — Те, про що я тільки співав, він переживає насправді; що для мене радість, те для нього страждання. Таки справді, любов — це диво. Вона коштовніша за смарагди і дорожча за найкращі

опали. Її не купити ні за які перли й гранати, вона не виставляється на ринку. Її не приторгуєш у крамаря і не виміняєш на золото.

— На хорах сидітимуть музиканти, — вів далі Студент, — гратимуть на арфах і скрипках, і моя кохана танцюватиме під звуки струн. Вона танцюватиме так легко, що її ніжки не торкатимуться підлоги, і навколо неї товпитимуться придворні в гаптованій одежі. А зі мною вона не танцюватиме, бо я не принесу їй червоної троянди.

І юнак упав долілиць на траву, закрив обличчя руками й заплакав.

— За чим це він плаче? — запитала маленька зелена Ящірка, що бігла мимо, задерши догори хвостика.

— Ай справді, за чим? — підхопив Метелик, який ганявся за сонячним промінцем.

— За чим? — тихо прошепотіла Стократка до своєї сусідки.

— Він плаче за червоною трояндою, — пояснив Соловей.

— За червоною трояндою? — здивувалися всі. — Сміхота!

А зелена Ящірка, що могла поглузувати з усього, безсоромно зареготала.

Тільки Соловей розумів страждання Студента; він тихо сидів на дубі й роздумував про таємницю кохання.

Та раптом він розправив свої рудаві крильця й знявся в повітря. Він шугнув над гаєм, як тінь, і, як тінь, промайнув над садком.

Посеред зеленого моріжка стояв чудовий Трояндовий Куц. Соловей побачив його, підлетів і спустився на одну з його гілочок.

— Дай мені свою червону троянду, — вигукнув він, — і я заспіваю тобі свою найкращу пісню!

Але Трояндовий Куц похитав головою.

— Мої троянди білі, — відповів він, — такі білі, як морська піна, біліші за сніг на високих горах. Полети до мого брата, який росте біля сонячного годинника, — може, він дасть тобі те, чого ти просиш.

І Соловей полетів до Трояндового Куца, який ріс біля сонячного годинника.

— Дай мені червону троянду, — вигукнув він, — і я заспіваю тобі свою найкращу пісню.

Але Трояндовий Куц похитав головою.

— Мої троянди жовті, — відповів він, — такі жовті, як волосся русалки, яка сидить на бурштиновім троні, вони жовтіші від жовтих нарцисів, що цвітуть на нескошеній луці. Полети до мого брата, що росте під вікном у Студента, — може, він дасть тобі те, чого ти просиш.

І Соловей полетів до Трояндового Куща, який ріс під вікном у Студента.

— Дай мені червону троянду, — вигукнув він, — і я заспіваю тобі свою найкращу пісню.

Але Трояндовий Кущ похитав головою.

— Мої троянди червоні, — відповів він, — такі червоні, як лапки голуба, вони червоніші за корали, що колихаються, не наче віяло, в печерах на дні морському. Проте зима за холодила кров у моїх жилах, мороз побив мої бруньки, буря поламала мої гілочки, і цього року в мене зовсім не буде троянд.

— Тільки одну червону троянду — більш я нічого не прошу! — вигукнув Соловей. — Одну-єдину червону троянду! Невже ж таки немає жодного способу, яким би я міг здобути її?

— Є один спосіб, — відповів Трояндовий Кущ, — але він такий страшний, що я не відважусь навіть розповісти тобі про нього.

— Розкажи, — попросив Соловей, — я не боюсь.

— Якщо ти хочеш добути червону троянду, — промовив Кущ, — ти повинен сам її створити зі звуків пісні при ясному місяці, і ти повинен скропити її кров'ю свого серця. Ти повинен співати мені, притиснувшись грудьми до моєї колючки. Цілісіньку ніч ти повинен щебетати мені безперестанку, і моя колючка проколе твоє серце, і твоя червона кров переллється в мої жили і стане моєю кров'ю.

— Смерть — дорога ціна за одну червону троянду! — вигукнув Соловейко. — Життя любе кожному! Як то добре сидіти в зеленому гаю й милуватися красним сонечком у його золотій колісниці чи ясним місяцем у колісниці з перлин. Солодкі пахощі глоду і милі серцю сині дзвоники, розсипані по долині, і верес, що квітує по горбах. Та все ж Коханню дорожче за Життя, і хіба можна зрівняти серце якоїсь пташки з людським серцем?

І, махнувши своїми рудавими крильцями, Соловей знявся вгору. Він промайнув над садом, як тінь, і, як тінь, шугнув над гаєм.

Студент усе ще лежав на траві, де його залишив Соловей, і сльози ще не висохли в його прегарних очах.

— Радій! — гукнув йому Соловей. — Радій, буде в тебе червона троянда. Я створю її із звуків моєї пісні при ясному місяці і скроплю її кров'ю свого серця. І за це я прошу в тебе одного-єдиного: щоб ти був вірний своєму коханню, бо, хоч яка мудра Філософія, Кохання мудріше за неї, і, хоч яка могутня Влада, Кохання дужче за будь-яку Владу. Крила в нього вогняні, і вогняне його тіло. Вуста його солодкі, як мед, а подих ніжний і запахущий.

Студент звів очі вгору й прислухався, але не міг зрозуміти, що йому каже Соловей, бо він знав тільки те, що написано в книжках.

А Дуб зрозумів усе й засмутився, бо він дуже любив Соловейку, що звив собі гніздечко в його гіллі.

— Защобечи мені востаннє, — прошепотів він. — Я гірко сумуватиму, як тебе не стане.

І Соловей защобетав Дубові, і голосок його переливався, як вода дзюркотить зі срібного дзбана.

Коли Соловей доспівав, Студент устав і витяг з кишені записника та олівець.

— Він таки майстер форми, в цьому йому не відмовиш, — мовив Студент сам до себе, простуючи додому з гаю. — А от чи є в нього почуття? Мабуть, немає. По суті, він такий, як і більшість митців: майстерність велика, та щирості — ні крихти. Він ніколи не пожертвує собою задля інших. Він думає тільки про музику, а кому не відомо, що мистецтво — егоїстичне. Проте слід визнати, що деякі з його трелей просто чудові. Шкода тільки, що вони нічого не означають і користі від них нема ніякої.

І він пішов до своєї кімнати, ліг на тверде ліжко і знову почав думати про своє кохання; трохи згодом він заснув.

А коли на небі засяяв місяць, Соловей прилетів до Трояндового Куца, сів до нього на гілку і притиснувся грудьми до його колючки. Цілісіньку ніч безперестанку він співав, притиснувшись до колючки, і холодний кришталевий місяць слухав, схиливши своє чоло. Цілісіньку ніч він співав, а колючка все глибше й глибше впивалася йому в груди, і життєдайна кров по краплі сочилася з його тіла.

Спочатку він співав про те, як зароджується несміле кохання в серці хлопчика й дівчинки. І на Трояндовому

Кущі на найвищому пагоні почала розпукуватись дивовижна троянда. Пісня за піснею — пелюсточка за пелюстчкою. Бліді спочатку були ті пелюстки — бліді, мов легкі пасма туману над річкою, і сріблясті, мов крила світанку. Відбиток троянди у срібному дзеркалі, відбиток троянди у водяній гладіні — ось яка була троянда, що розквітала на найвищому пагоні Трояндового Куща.

А Кущ кричав Солов'ю, щоб той ще дужче притиснувся до колючки.

— Дужче притиснись, Соловєчку, а то день настане раніше, ніж зачервоніє троянда!

Дужче й дужче притискався Соловей до колючки, і пісня його лунала все голосніше, бо співав він про те, як народжується полум'яне кохання в душі юнака й дівчини.

А пелюстки троянди спалахнули ніжним рум'янцем, як обличчя нареченого, коли він цілує в уста наречену. Але колючка не дістала ще Соловейкового серця, і серце троянди лишалося біле: адже тільки жива кров солов'їного серця може зачервонити серце троянди.

Знову Трояндовий Кущ крикнув Солов'ю, щоб той дужче притиснувся до колючки.

— Дужче притиснись Соловєчку, а то день настане раніше, ніж зачервоніє троянда!

Тоді Соловей ще дужче притиснувся до колючки, і колючка торкнулась нарешті його серця, і тієї ж миті його пройняв страшний біль. Що пекучіший ставав біль, то голосніше й голосніше лунав спів Солов'я, бо тепер він співав про Кохання, що здобуває довершеність у Смерті, про Кохання, що не вмирає і в могилі.

І зачервоніла дивовижна троянда, немов ранкова зірниця на сході. Червоні стали її пелюстки, і червоне, як рубін, стало її серце.

А Соловейків голос щодалі слабшав, і ось крильця його востаннє затріпотіли, а очі повилися млою. Пісня його завмирала, і він відчував, як щось здушує йому горло.

І тоді він проспівав свою останню трель. Блідий місяць почув її і, забувши про світанок, забарився на небі. Червона троянда почула її і, вся затремтівши, розкрила свої пелюстки назустріч прохолодному подихові ранку. Луна понесла цю

трель до своєї пурпурової печери в горах і побудила вівчарів. Трель котилась річковими очеретами, і ті віддали її морю.

— Глянь, Соловейку, глянь! — вигукнув Куц. — Троянда стала червоною.

Та Соловей нічого не відповів. Він лежав мертвий у високій траві, і в серці у нього була гостра колючка.

Опівдні Студент розчинив вікно і виглянув надвір.

— О, яке неймовірне щастя! — вигукнув він. — Ось вона, червона троянда. Та я в житті ще не бачив такої квітки! Вона така гарна, що має, певне, якусь дуже довгу латинську назву.

І він вихилився у вікно й зірвав квітку. Потім одягнув капелюха і хутчій подався до Професора додому, тримаючи троянду в руці.

Професорова дочка сиділа біля порога й намотувала голубу шовкову пряжу на шпульку, а біля її ніг лежав малий песик.

— Ви обіцяли, що танцюватимете зі мною, якщо я принесу вам червону троянду! — вигукнув Студент. — Ось вам найчервоніша з усіх троянд на світі. Приколить її ввечері ближче до серця, і, коли ми танцюватимемо, я розповім вам, як вас кохаю.

Але дівчина насупилась.

— Боюсь, що ця троянда не пасуватиме до моєї нової сукні, — відповіла вона. — До того ж, камергерів небіж надіслав мені справжніх коштовних камінців, а хто не знає, що коштовності дорожчі за квіти.

— Яка ж ви невдячна, слово честі! — з серцем вигукнув Студент і жбурнув троянду на землю.

Троянда впала в колію, і її переїхало колесо воза.

— Невдячна? — повторила дівчина. — Ось що я вам скажу: ви грубіяні! Та й хто ви такий? Всього-на-всього студент. У вас, мабуть, немає навіть таких срібних пряжечок до черевиків, як у камергерового небожа.

І вона встала й пішла в покої.

— Що за дурість це Кохання, — розмірковував Студент, вертаючись додому. — В ньому нема навіть половини тієї користі, що є в Логіці. Адже воно нічого не доводить, а тільки обіцяє нездійсненне та змушує вірити в неможливе. По суті, воно зовсім непрактичне, а що наш вік — вік практичний, то краще я візьмуся знову за Філософію та за Метафізику.

І він вернувся до своєї кімнати, витяг велику запилену книжку і став її читати.

ВЕЛЕТЕНЬ–СЕБЕЛЮБЕЦЬ

Щодня, повертаючись зі школи, діти за звичкою забігали в садок до Велетня погратися. Це був великий і гарний садок з м'якою зеленою травою, де, немов зірочки, красувалися гарненькі квіти. В садку росло дванадцять персикових дерев, які навесні зацвітали ніжним перлисто-рожевим цвітом, а восени рясно родили стиглі жовтогарячі плоди. На деревах сиділи пташки і так гарно виспівували, що діти не раз кидали свої розваги, щоб послухати того співу.

— Як нам гарно й весело тут! — раділи діти.

Та от одного дня повернувся Велетень. Він провідував свого приятеля — корнуельського Велетня-людожера і пробув у нього сім років. Бувши не дуже балакучий, за ці сім років він устиг поговорити про все, про що йому хотілося поговорити, і тоді вирішив повернутися до свого замку, а повернувшись, побачив дітей, що бавилися в його садку.

— Ви що тут робите? — гримнув він страшним голосом, і діти порозбігалися.

— Мій садок — це мій власний садок, — мовив Велетень, — і всяк це повинен розуміти. І я нікому, крім самого себе, не дозволю гратися в ньому.

І він звів високий мур навколо садка і почепив вивіску:

**ВХІД ЗАБОРОНЕНО
ПОРУШНИКИ БУДУТЬ ПОКАРАНІ**

Великим себелюбцем був цей Велетень.

Бідним дітям тепер ніде було гратися. Вони спробували піти на шлях, але там було багато пилюки та гострого каміння, і їм не сподобалося там. Не раз вони, бувало, ника-

ли після школи навколо високого муру і згадували чудовий сад, що тепер був захований від їхніх очей.

— Як гарно й весело було нам у садку! — казали вони.

А потім настала Весна, і скрізь цвіли садки, лунали пташині пісні. Тільки в садку Велетня-себелюбця досі була Зима. Пташки не залітали в цей садок, бо в ньому не було дітей, і дерева зовсім забули, що треба цвісти. Якось одна гарнесенька квіточка виткнула була свою голівку з-під трави, але побачила вивіску на мурові, і стало їй так шкода бідних дітей, що вона знову сховалася в землю і заснула. Тільки Сніг і Мороз раділи.

— Весна забула про цей садок, — казали вони, — і ми пануватимемо тут цілий рік!

Сніг накинув на траву свій широкий білий саван, а Мороз посріблів усі дерева. Потім Сніг з Морозом запросили до себе в гості Північний Вітер, і той негайно прилетів. Він увесь був у хутрі й цілісінський день гасав садком та гототів у димарях.

— Яке це чудове місце! — сказав Північний Вітер. — Нам треба ще запросити в гості Град.

І тоді налетів Град. Щодня він по три години торохтів по дахах замку, доки перетрошив майже всю черепицю, а тоді щодуху ганяв по садку. Він був з голови до ніг у сірій одежі, і подих його був крижаний.

— Не розумію, чому це так забарилася Весна, — чудувався Велетень-себелюбець, сидючи біля вікна й позираючи на свій замерзлий, білий садок. — Сподіваюсь, погода невдовзі переміниться.

Але Весна так і не прийшла в його садок, не прийшло й Літо. Осінь подарувала золоті плоди кожному садкові, тільки садкові Велетня не дала нічого.

— Він тільки себе й любить, — сказала Осінь.

І в садку Велетня весь час була Зима, і лише Північний Вітер та Град, Мороз і Сніг танцювали поміж деревами.

Але якось Велетень прокинувся у своєму ліжку і почув ніжну музику. Та музика видалась йому такою солодкою, що він уже було подумав, чи не королівські музиканти йдуть повз його замок. Насправді то була одна-однісінька коноплянка, яка защебетала за його вікном, але він так давно вже

не чув пташиного співу в своєму садку, що це щебетання здалося йому найпрекраснішою музикою в світі. І зразу Град перестав витанцьовувати, стукочучи по дахові, і Північний Вітер припинив своє завивання, а в прочинене вікно долинули чарівні пахощі.

— Мабуть, це Весна завітала нарешті, — радісно мовив Велетень, схопився з ліжка і виглянув у вікно.

Що ж він побачив? Перед його очима постала дивна картина: діти позалазили до садка через отвір у мурові і тепер сиділи на деревах. Куди не гляне Велетень, на кожному дереві сидить дитина. І дерева так зраділи поверненню дітей, що враз укрилися цвітом і стояли, легесенько похитуючи своїми вітами над їхніми голівками. А довкола пурхали, радісно щебетали пташки, квіти повитикали свої голівки з трави й усміхалися. Видовище було просто зворушливе, і тільки в одному кутку садка ще була Зима. Це був найдальший куточок, і там стояв зовсім малий хлопчик. Він був такий малий, що не діставав до гілля і не міг вилізти на дерево. І він ходив навколо дерева й гірко плакав. А бідне дерево стояло геть усе біле від снігу й морозу, і над ним кружляв та завивав Північний Вітер.

— Вилазь на мене, хлопчику! — просило дерево й нагидало якомога нижче своє гілля, та хлопчик не міг доп'ястися до нього — такий був малий.

І серце Велетня розтало.

— Який же я був себелюбець! — промовив він. — Тепер я знаю, чому Весна не хотіла приходити в мій садок. Піду підсаджу того хлопчика на дерево і зруйную мур, і мій садок на віки вічні стане місцем розваг для дітей! — Він і справді вже вельми жалкував, що колись прогнав дітей із садка.

І тоді він навшпиньках спустився сходами, тихесенько відчинив двері замку і вийшов у садок. Та коли діти побачили його, то так злякалися, що повтікали з саду, і туди знов вернулася Зима. Тільки найменший не встиг утекти; через ті сльози він навіть не завважив Велетня. А той тихесенько підкрався ззаду, обережно взяв його на руки й підсадив на дерево. І тієї ж миті дерево зацвіло, і до нього злетілися пташки й весело защебетали, а хлопчик обняв Велетня за шию і поцілував. Тоді всі діти, побачивши, що

Велетень перестав бути злим, знову прибігли в садок, а з ними повернулась і Весна.

— Віднині це ваш садок, діти! — проголосив Велетень, узяв величезну сокиру й розвалив мур.

Опівдні люди йшли на ринок і бачили Велетня, що бавився з дітьми у найгарнішому в світі садку.

Цілісінький день розважалися діти в садку, а надвечір підійшли до Велетня, щоб попроситися з ним.

— А де ж найменшенький? — запитав він. — Той, якого я підсадив на дерево? — Велетень найдужче полюбив малюка, бо той поцілував його.

— Не знаємо, — відповіли діти. — Він десь пішов.

— Перекажіть йому неодмінно, щоб приходив сюди завтра, — сказав Велетень. Але діти відповіли, що не знають, де він мешкає, і що досі навіть не бачили його ні разу, і тоді Велетень дуже засмутився.

Щодня після уроків діти приходили погратися з Велетнем, але той малий хлопчик, якого так полюбив Велетень, більше не приходив. Велетень був тепер дуже добрий до всіх дітей, проте він сумував за своїм першим маленьким Другом і часто згадував його.

— Як мені тільки хочеться побачити його! — часто зітхав було Велетень.

Минали роки, Велетень постарів і став немічний. Він уже нездужав гратися з дітьми в садку і тільки сидів у своєму величезному кріслі, дивився на дітей, на їхні розваги та милувався своїм садком.

— У мене багато гарних квітів, — казав він, — проте нема на світі кращих квітів, ніж діти.

Одного зимового ранку Велетень, одягаючись, глянув у вікно. Тепер він не почував ненависті до Зими, бо знав, що Весна просто заснула, а квіти спочивають.

Та раптом він почав терти очі і все дивився й дивився у вікно, ніби побачив там якесь диво. А перед ним було й справді предивне видовище. У найвіддаленішому кутку садка стояло дерево, все обліплене ніжним білим цвітом. Гілки його були золоті, і на них висіли срібні плоди, а під деревом стояв той самий маленький хлопчик, що так припав був Велетню до душі.

На radoщах Велетень збіг униз сходами і кинувся в садок. Він хутко пішов навпростець по траві до хлопчика. Та коли він підійшов зовсім близько, обличчя його побуряковіло від гніву і він запитав:

— Хто посмів так зранити тебе?

Адже на долонях дитини і на її ногах він побачив рани.

— Хто посмів так зранити тебе? — вигукнув Велетень. — Скажи мені, і я візьму свій великий меч і зарубаю винного.

— Не треба нікого рубати, — сказав хлопчик. — Адже це рани Любові.

— Скажи: хто ти? — промовив Велетень, і дивний благоговійний страх охопив його, і він упав перед хлопчиком на коліна.

А дитина усміхнулася Велетневі й сказала:

— Колись ти дозволив мені погратися в твоєму садку, а сьогодні ти підеш зі мною до мого саду, ім'я якому — Рай.

І наступного дня, коли діти прибігли в садок, вони знайшли Велетня мертвого: він лежав під деревом, що було вкрито білим цвітом.

ВІРНИЙ ДРУГ

Одного ранку старий Водяний Щур виткнув голову із своєї нори. Очі в нього були як блискучі намистинки, вуса сірі й жорсткі, а довгий чорний хвіст був ніби скачаний з гуми.

Маленькі каченята, жовті, наче канарки, плавали в ставку, а їхня мати Качка, геть уся біла, з яскраво-червоними лапками, намагалася навчити їх стояти у воді вниз головою.

— Якщо ви не навчитеся стояти на голові, вас ніколи не приймуть у добре товариство, — промовляла вона, раз по раз показуючи їм, як це робиться.

Проте каченята зовсім не слухали її. Вони були ще надто малі й не розуміли, як то важливо бути прийнятим у доброму товаристві.

— Які неслухняні діти! — вигукнув Водяний Щур. — Та за це їх варто потопити.

— Зовсім ні, — заперечила Качка. — Всякий початок нелегкий, і батьки повинні бути терплячими.

— Ет, мені батьківські почуття не відомі, — сказав Водяний Щур, — у мене нема сім'ї. Я ніколи не був одружений і взагалі не маю наміру будь-коли одружуватися. Кохання, звісно, річ по-своєму непогана, проте дружба набагато величніша. А й справді, я не знаю нічого величнішого чи рідкіснішого на світі, ніж вірна дружба.

— Скажіть, а що, на вашу думку, вимагається від вірного друга? — втрутилась зелененька Коноплянка, що сиділа неподалік на вербі й чула всю цю розмову.

— Так, так, саме це і я хочу знати, — сказала Качка, а сама відпливла в інший куток ставка і знову стала вниз головою, щоб показати гарний приклад своїм діткам.

— Що за дурне запитання! — вигукнув Водяний Щур. — Ну, звичайно ж, вірний друг має бути вірний мені.

— А чим би ви йому віддячили? — запитала пташка, погойдуючись на сріблястій гілочці й помажуючи маленькими крильцями.

— Я вас не розумію, — відповів Водяний Щур.

— Дозвольте, я вам розповім з цього приводу одну історію, — сказала Коноплянка.

— Про мене? — запитав Водяний Щур. — Тоді я охоче дослухаю. Я страх як люблю художню літературу.

— Її можна прикласти і до вас, — відповіла Коноплянка; вона спурхнула з гілочки і, сівши на берег, почала розповідати історію про Вірного Друга.

— Жив собі колись, — повела Коноплянка, — славний хлопчина, і звали його Малий Ганс.

— Він був видатна людина? — запитав Водяний Щур.

— Ні, — відповіла Коноплянка, — як на мене, він нічим особливим не вирізнявся, хіба що своїм добрим серцем та потішним круглим, веселим обличчям. Він жив самотньо в маленькій хатині і з рання до смеркання працював у своєму садку. В усій околиці не було іншого такого чудового садочка. Там росли і турецькі гвоздики, і левкої, і грицики, і жовтець. Були там червоні та жовті троянди, шафран бузкового й золотавого кольору, пурпурові та білі фіалки. Орлики й жеруха, майоран і васильки, первоцвіт і півники, блідо-жовті нарциси й червоні гвоздики розпукувалися й цвіли кожне у свій час. Місяці йшли за місяцями, квіти цвіли за квітами, і його садок завжди тишив око і був напоєний солодкими пахощами.

Малий Ганс мав безліч друзів, та найвірнішим з усіх був Великий Г'ю — Мірошник. Так, багатий Мірошник був настільки вірний Малому Гансові, що, було, не мине його садка, щоб не перехилитися через тин і нарвати букет квітів, чи оберемок духмяних трав, чи, коли достигали плоди, напхати повні кишені слив і вишень.

— У справжніх друзів усе має бути спільне, — казав Мірошник, а Малий Ганс кивав головою та усміхався: він дуже пишався, що має друга з такими шляхетними думками.

Щоправда, сусіди часом дивувалися, чому багатий Мірошник ніколи нічим не віддячить Малому Гансові, хоч у млині в нього сто мішків борошна, а вдома шість дійних корів та велика отара тонкорунних овець. Але Малий Ганс

ніколи над цим не задумувався, і не було йому більшої втіхи, ніж слухати солодкі Мірошникові слова про безкорисливість вірної дружби.

Отож Малий Ганс працював собі в своєму садку. Навесні, влітку й восени йому велося добре. Але взимку, коли в нього не було більше ні квітів, ні плодів, які можна було б понести на ринок, він сидів холодний і голодний і часто лягав спати, повечерявши кількома сухими грушками чи твердими горіхами. До того ж узимку він був дуже самотній, бо в ту пору Мірошник ніколи не навідувався до нього.

— Нічого мені ходити до Малого Ганса, доки ще лежить сніг, — казав було Мірошник своїй дружині. — Адже коли в людини скрута, їй краще не надокучати відвідинами. Принаймні я так розумію дружбу, і я переконаний, що чиню правильно. От почекаю до весни, а тоді навідаюсь, і він наповнить мій великий кошик первоцвітом. Це для нього буде гака радість!

— Ти справді тільки й думаєш про інших, — зауважила дружина, що сиділа у вигідному кріслі перед каміном, де палахкотіли соснові дрова, — весь час думаєш про інших. Аж душа радіє, коли слухаєш, як ти говориш про дружбу. Наш священник і той, мабуть, не вміє так гарно говорити, як ти, хоч він і живе в триповерховому будинку і носить золотого персня на мізинці.

— А чи не можна запросити Малого Ганса до нас додому? — запитав Мірошника найменший синок. — Якщо в бідного Ганса скрута, я поділюся з ним своєю кашею і покажу йому моїх білих кролів.

— Яке ж ти дурне! — крикнув на нього Мірошник. — І навіщо тільки посилаю тебе до школи? Ніяка наука не йде тобі до голови! Адже якби Малий Ганс прийшов сюди та побачив нашу теплу хату, й нашу добру вечерю, і велике барило червоного вина, він би ще, чого доброго, позаздрив нам, а на світі нема нічого страшнішого від заздрощів, вони будь-кого можуть зіпсувати. І я, звісно, нізащо не дозволю, щоб Ганс дійшов до такого. Я його найкращий друг, і я завжди дбатиму, щоб у його душу не закралася спокуса. До того ж, якби Ганс прийшов сюди, він, чого доброго, попросив би позичити борошна, а цього я не можу зробити. Борошно — то одна річ, а дружба — зовсім інша, і їх не слід змішувати.

вати. Ці слова, до речі, пишуться теж по-різному й означають різні речі. Це кожному зрозуміло.

— Як ти гарно говориш! — промовила Мірошникова дружина, наливаючи собі великий кухоль підігрітого елю*.

— Багато хто робить добрі діла, — відповів Мірошник, — але мало хто вміє добре говорити. Отже, говорити добре — набагато важче, а тому й достойніше.

І Мірошник суворо зиркнув через стіл на свого сина, який так засоромився, що похнюпив голову, весь спаленів, і сльози його закріптіли просто в чай. Але він був ще дитина, отже ви повинні пробачити йому це.

— Оце й кінець історії? — поцікавився Водяний Щур.

— Та ні! — відповіла Коноплянка. — Це тільки початок.

— Тоді ви відстали від епохи, — сказав Водяний Щур. — Сьогодні кожний порядний оповідач починає від кінця, потім переходить до початку і закінчує серединою. Це найновіша манера. Я чув про неї цими днями від одного критика, який прогулювався навколо ставка з якимсь молодиком. Він довго розводився на цю тему і, безперечно, казав правду, бо ж був зовсім лисий і мав сині окуляри на носі, і тільки той молодик хотів що-небудь заперечити, як критик відразу на це: «Тьху!» Але, будь ласка, розповідайте далі. Мені страшенно подобається Мірошник. Я сам маю багато різних прекрасних почуттів, і я його чудово розумію, цього Мірошника.

— І от, — продовжувала Коноплянка, стрибаючи з ноги на ногу, — тільки-но минула зима і первоцвіт розкрив свої блідо-жовті зірочки, Мірошник сказав дружині, що піде провідати Малого Ганса.

— Ну, що за золоте в тебе серце! — вигукнула дружина. — Ти завжди думаєш про інших. Не забудь тільки взяти кошика на квіти.

Мірошник прив'язав крила вітряка важким залізним ланцюгом і попрямував з горба вниз із порожнім кошиком у руці.

— Доброго ранку, Малий Гансе! — привітався Мірошник.

— О, доброго вам ранку! — відповів Ганс, спираючись на заступ та радісно усміхаючись.

* Е л ь — міцне солодке пиво.

— І як ти перебував зиму? — запитав Мірошник.

— Ах, які ви люб'язні! — вигукнув Ганс. — Які ви люб'язні, що питаєте мене про це. Сказати правду, мені було дуже скрутно. Та от знову прийшла весна і я почуваю себе чудово, та й квіти гарно розвиваються.

— А ми часто згадували про тебе, Гансе, — сказав Мірошник, — все думали, як ти там.

— Ви такі добрі, — зрадів Ганс. — А я вже почав був потерпати, чи не забули ви мене.

— Гансе, ти мене дивуєш, — відповів Мірошник, — друзів не забувають. Тим-то й гарна дружба. От тільки навряд чи ти розумієш усю поезію життя. До речі, який чудовий у тебе первоцвіт!

— Він і справді чудовий, — погодився Ганс. — Мені пощастило, що розцвіло так багато первоцвіту. Я віднесу його на ринок, продам бургомістровій дочці й викуплю за ті гроші свою тачку.

— Викупиш тачку? Ти що, може, заставив її? Як тільки можна було зробити таку дурість!

— Ну, довелося, то й заставив, — пояснив Ганс. — Бачите, взимку мені було так скрутно, не було за що навіть хліба купити. Тож спочатку я заставив срібні гудзики від своєї недільної куртки, потім срібний ланцюжок, потім свою велику люльку і, нарешті, тачку. Але тепер я все це викуплю назад.

— Гансе, — сказав Мірошник, — я тобі дам свою тачку. Вона, правда, не зовсім нова, в ній немає одного борта, і зі спицями щось не гаразд, але все-таки я дам її тобі. Я розумію, який я щедрий, і знаю, багато хто скаже, що я роблю дурницю, даруючи тачку, проте я не такий, як усі. Я вважаю, що дружби нема без щедрості, та й як на те, я купив собі нову тачку. Отже, тепер ти можеш не турбуватися про тачку. Я подарую тобі свою.

— І справді, ви такі щедрі, — сказав Малий Ганс, і його потішне кругле обличчя аж засяяло радістю. — У мене якраз є дошка, і я легко полагоджу тачку.

— У тебе є дошка! — вигукнув Мірошник. — А мені ж саме треба залатати дах на коморі. Там така дірка, що, чого доброго, ще замокне й зерно, коли я не залатаю дах. Як добре, що ти згадав про цю дошку! Просто дивно, як це

один добрий вчинок тягне за собою другий: щойно я тобі подарував свою тачку, а ти вже даєш мені дошку. Звичайно, тачка коштує набагато більше, ніж дошка, та справжні друзі на це не зважають. Швидше неси її, і я сьогодні ж залатаю дах на коморі.

— Біжу! — вигукнув Малий Ганс, метнувся до повітки й притяг дошку.

— Гм, не дуже-то й довга, — зауважив Мірошник, оглядаючи дошку. — Боюсь, що, коли я залатаю дірку на коморі, на тачку нічого не залишиться. Але то вже не моя вина. Ну а зараз, коли я віддав тобі свою тачку, ти, мабуть, захочеш дати мені за це квітів. Ось кошук, наклади гарно з верхом.

— З верхом? — сумно перепитав Ганс. Кошук і справді був надто великий, і Ганс побоювався, що як набере його повний, то не буде чого продавати. А він же так хотів викупити свої срібні гудзики!

— А чого б і ні! — сказав Мірошник. — Я віддав тобі свою тачку і думав, що можу попросити в тебе трохи квіточок. Може, я помиляюся, але я завжди вважав, що дружба, вірна дружба, вільна від усякого себелюбства.

— Мій дорогий, мій найкращий друже! — вигукнув Малий Ганс. — Та заберіть хоч і всі квіти з мого садка! Для мене ваша добра думка була й є дорожча за мої срібні гудзики.

І він побіг і позривав увесь свій чудовий первоцвіт і приніс Мірошникові повнісінький кошук.

— Бувай здоровий, Малий Гансе! — сказав Мірошник і потяг на свій горб із дошкою на плечі та великим кошиком у руці.

— До побачення! — відповів Малий Ганс і вдоволено заходився копати заступом, щиро радіючи подарованій тачці.

Наступного дня Ганс прибирав довгі батоги жимолості над ганком, коли це чує: Мірошник гукає зі шляху. Він зіскочив з драбини, перебіг садком і виглянув через тин.

Там стояв Мірошник, тримаючи великий мішок борошна на плечах.

— Любий Гансе, — сказав Мірошник, — чи не заніс би ти цей мішок борошна на ринок?

— Ой, мені так шкода, — забідкався Ганс, — але в мене багато роботи сьогодні. Треба поприбирати всі батоги жимолості, полити квіти, а потім скосити траву.

— Ну, це не по-дружньому, — відказав Мірошник. — Я дарую тобі тачку, а ти не хочеш допомогти мені.

— О, не кажіть так! — вигукнув Малий Ганс. — Я нізащо в світі не хотів би вчинити не по-дружньому.

І він збігав до хати по кашкет і поплентався на ринок з великим мішком на плечах.

Була велика спека, на шляху стояла страшенна курява, і Ганс, не пройшовши й шести миль, так стомився, що мусив сісти перепочити. Та якось він усе-таки доплентав до ринку. Постоявши там трохи, він продав борошно за добру ціну і негайно вирушив додому, бо дуже боявся, щоб його не перестріли на дорозі грабіжники.

— Це був і справді дуже важкий день, — сказав сам до себе Малий Ганс, лягаючи спати. — Проте я радий, що не відмовив Мірошникові. Адже він мій найкращий друг, і до того, ще й віддає мені свою тачку.

Рано-вранці наступного дня Мірошник прибіг по гроші, але Ганс, дуже натовившись напередодні, ще лежав у ліжку.

— Ну й ледацюга ти, — мовив Мірошник. — Я он збираюсь віддати тобі свою тачку, і ти міг би працювати краще. Лінощі — то великий гріх, і мені аж ніяк не хотілося б, щоб хтось із моїх друзів був вайлом і ледарем. Ти не ображайся, що я балакаю з тобою так відверто. Звичайно, я б ніколи й не подумав так розмовляти з тобою, коли б не був твоїм другом. Але яка користь від такої дружби, коли не можна відверто сказати все, що думаєш? Кожен може лестити й піддобрятися, а от справжній друг завжди у вічі каже все найприкріше, і чим прикріше, тим краще. Справжній друг завжди радий дозволити тобі, адже він знає, що тільки так робиться добро.

— Дуже прошу, вибачте мені, — сказав Малий Ганс, продираючи очі й стягуючи з голови нічний чепчик, — але я так натовився вчора, що мені захотілося трошки поніжитися в ліжку й послухати пташині співи. Мені, знаєте, завжди краще працюється, коли я наслухаюсь щебетання пташок.

— Ну, коли так, то я радий, — відповів Мірошник, поплескуючи Малий Ганса по спині, — бо я хочу, щоб ти негайно, як тільки одягнешся, ішов до вітряка лагодити дах на моїй қоморі.

Бідному Гансові так треба було попрацювати в садку, бо вже два дні не поливалися квіти, проте й Мірошникові не хотів відмовляти: адже той був йому таким добрим другом.

— А це буде дуже не по-дружньому, якщо я скажу, що мені нема коли? — боязко запитав Ганс.

— Авжеж, — відповів Мірошник. — Здається, я не так багато прошу, коли врахувати, що я вирішив віддати тобі свою тачку. Але якщо ти відмовляєшся, то я піду залатаю дірку сам.

— О ні, ні в якому разі! — вигукнув Малий Ганс і, вискочивши з ліжка, миттю одягся і пішов лагодити комору.

Ганс працював до самого вечора, а ввечері прийшов Мірошник подивитися, як іде робота.

— Ну що, Гансе, вже залатав дірку? — гукнув він весело.

— Залатав! — відповів Малий Ганс, злазячи драбиною.

— Ах, нема приємнішої роботи, ніж та, яку ти робиш для інших, — мовив Мірошник.

— Я так люблю слухати вас, — відповів Малий Ганс, сідаючи та втираючи спітніле чоло. — Дуже люблю! От тільки боюсь, ніколи не буде в мене таких високих думок, як у вас.

— О, вони будуть і в тебе! — сказав Мірошник. — Тільки старайся краще. Зараз ти знайомишся тільки з практикою дружби, але колись опануєш і її теорію.

— Ви й справді так гадаєте? — запитав Ганс.

— Навіть не сумніваюся, — відповів Мірошник. — Але дах полагоджений, і тобі пора додому. Відпочинь, бо завтра поженеш мої вівці в гори.

Бідний Малий Ганс боявся вже слово сказати навпроти і рано-вранці, коли Мірошник пригнав до його хатини свої вівці, подався з ними в гори. Доки туди та назад, так і день минув, і Малий Ганс так зморився, що не дійшов навіть до ліжка, а заснув на стільці і прокинувся, коли вже був день.

— З якою радістю я попрацюю, нарешті, в своєму садку сьогодні, — промовив він і негайно взявся до роботи.

Але весь час якось так випадало, що руки не доходили до квіток, бо його друг Мірошник раз по раз прибігав і посилав його кудись то в одній, то в іншій справі або ж загадував допомагати у вітряці. Часом Малий Ганс впадав у розпач і починав побоюватися, чи не подумали його квітки, ніби він

зовсім забув про них, але він тішив себе думкою, що Мірошник — його найкращий друг. «До того ж, — не раз заспокоював він себе, — Мірошник вирішив подарувати мені свою тачку, а це — вияв його безкорисливої щедрості».

Так Малий Ганс і далі працював на Мірошника, а Мірошник тішив його гарними словами про дружбу, які Ганс записував у зошит і перечитував ночами, тому що був дуже старанним учнем.

Та якось пізно ввечері, коли Малий Ганс сидів у хаті й грівся біля каміна, раптом щось постукало в сінешні двері. Надворі лютувала буря, і вітер ревів і завивав так страшно, що Ганс спочатку не звернув на той стукіт уваги, подумав, що то буря. Але за якусь мить постукало вдруге, а потім і втретє, вже гучніше.

— Це, мабуть, якийсь бідний подорожній, — сказав сам собі Малий Ганс і кинувся до дверей.

Перед ним стояв Мірошник з ліхтарем в одній руці і товстим ціпком у другій.

— Дорогий Гансе! — вигукнув він. — У мене велике лихо: мій найменший син упав з драбини й побився, і я оце йду по лікаря. Але лікар так далеко живе, а ніч така страшна, тож мені спало на думку, що було б краще, якби ти пішов по нього замість мене. Адже я дарую тобі тачку, і справедливо було б, щоб і ти якось віддячив мені.

— Авжеж, авжеж! — вигукнув Малий Ганс. — Це така честь, що ви прийшли просто до мене. Негайно біжу по лікаря. Тільки дайте мені ваш ліхтар, бо ніч така темна, ще, чого доброго, де-небудь упаду в яму.

— Я б і дав, — сказав Мірошник, — але ліхтар у мене зовсім новенький, ще що-небудь станеться з ним.

— Ну, гаразд, якось обійдуся і без ліхтаря! — вигукнув Малий Ганс. Він одягнув свого кожуха, натяг на голову теплу червону шапку, закутав шию хусткою і вирушив у дорогу.

Як же лютувала буря! Було так темно, що Малий Ганс майже не бачив дороги, а вітер налітав з такою силою, що він ледве тримався на ногах. Проте хлопець сміло йшов уперед і десь за три години дістався до лікарєвого будинку й постукав у двері.

— Хто там? — запитав лікар, виглянувши з вікна своєї спальні.

— Це я, Малий Ганс, лікарю.

— А що там у тебе скоїлося, Малий Гансе?

— Та це в Мірошника, його найменший хлопець упав з драбини і побився, і Мірошник просить, щоб ви швидше приїхали.

— Гаразд! — відповів лікар і звелів, щоб йому засіддали коня й приготували чоботи та ліхтар; потім сам зійшов униз, сів на коня і рушив до Мірошника, а Малий Ганс підтюпцем побіг за ним.

А вітер усе дужчав, і дощ полив, як з відра. Малий Ганс не встигав за конем і не бачив, куди йти. Зрештою, він збився з дороги й забрів на дуже небезпечне болото. Там бідолашний Ганс і втопився в глибокій ямі. Наступного дня його знайшли вівчарі й принесли до його хатини.

Всі прийшли на похорон Малого Ганса, бо всі його любили, але найбільше побивався Мірошник.

— Я був його найкращим другом, — заявив він, — і по справедливості я повинен іти спереду.

І він ішов на чолі похоронної процесії в довгому чорному плащі й час від часу витирив очі великою носовою хустинкою.

— Смерть Малого Ганса — велика втрата для всіх нас, — сказав Коваль, коли після похорону всі сиділи в затишній корчмі, п'ючи настояне на духмяних травах вино й заїдаючи солодкими тістечками.

— А надто для мене, — відгукнувся Мірошник. — Адже я, можна сказати, подарував був йому свою тачку, а зараз і придумати не можу, де її подіти: дома вона мені тільки місце займає, а продати, так за неї ж нічого не дадуть, бо вона геть поламана. Надалі я буду обачніший. Нікому нічого не дам. За щедрість завжди доводиться розплачуватись...

— Ну, а далі що? — озвався Водяний Щур, який і так довго мовчав.

— Це все, — відповіла Коноплянка.

— Що ж сталося з Мірошником? — не вгамовувався Водяний Щур.

— Не знаю, — відповіла Коноплянка. — Та, щиро кажучи, мене це й не цікавить.

— Воно й видно, що ви не маєте співчуття, — дорікнув їй Водяний Щур.

— Мабуть, ви так і не зрозуміли моралі цієї історії, — сказала йому Коноплянка.

— Чого, чого не зрозумів? — перепитав Водяний Щур.

— Моралі.

— То ця оповідь має ще й мораль?

— Авжеж, — відповіла Коноплянка.

— Ну, знаєте, — розгнівався Водяний Щур, — вам треба було попередити про це. Тоді я взагалі не слухав би всієї цієї оповіді, а крикнув би «Тьху!», як той критик. А втім, і зараз ще не пізно.

І він на все горло гукнув «Тьху!», махнув хвостом і щез у своїй норі.

— І як вам подобається цей Водяний Щур? — поцікавилася Качка, підпливаючи знову. — У нього, звісно, чимало гарних рис, але в мені таке сильне почуття материнства, що я не можу без сліз дивитися на старих парубків.

— Мабуть, він образився, — сказала Коноплянка. — Адже я розповіла йому історію з мораллю.

— О, цього ніколи не слід робити, — зауважила Качка.

І я з нею цілком згоден.

НЕЗВИЧАЙНА РАКЕТА

Королівський син надумав одружитися, і всі в королівстві раділи. Цілісінький рік він чекав своєї нареченої, і ось, нарешті, вона прибула. Це була російська Принцеса, і весь шлях від самої Фінляндії вона проїхала в санях, запряжених шестериком оленів. Сани були зі щирого золота, мали форму лебедя, і поміж його крильми лежала сама Принцеса. Вона була вкутана до самих п'ят довгою горностаєвою мантиєю, на голівці мала крихітну шапочку зі срібної тканини, а її личко було білесеньке, як сніговий палац, у якому вона досі жила. У неї було таке бліде обличчя, що всі чудувалися, коли вона проїжджала вулицями.

— Вона схожа на білу троянду! — кричали люди звідусіль і обсипали її квітами з балконів.

Принц вийшов до брами замку, щоб зустріти наречену. У нього були задумливі фіалкові очі, а волосся наче щире золото. Коли він побачив Принцесу, то став на коліно й поцілував їй руку.

— Ваш портрет гарний, — прошепотів він, — але ви ще гарніші! — І щоки маленької Принцеси зашаріли.

— Досі вона була як біла троянда, — сказав малий Паж, — а зараз вона вже як червона троянда. — І всі придворні були в захваті від цих слів.

Три дні поспіль усі ходили й повторювали: «Біла троянда, червона троянда, червона троянда, біла троянда», — і Король видав наказ, щоб Пажеві вдвічі збільшили платню. Та оскільки Паж узагалі не одержував ніякої платні, то користі йому від цього було мало, зате багато честі, і про це було написано в придворній Газеті.

Коли минуло три дні, відсвяткували весілля. Це була пишна церемонія: наречений і наречена, тримаючись за руки,

увійшли під тент з пурпурового оксамиту, гаптованого дрібнесенькими перлинами, а потім був великий Бенкет, що тривав аж п'ять годин. Принц із Принцесою сиділи на почесному місці у Великій Залі й пили з прозорою кришталевої чаші. Тільки справжні закохані могли пити з цієї чаші, а коли до неї торкалися брехливі вуста, вона вмить ставала сіра і тьмяна.

— Кохання їхнє чисте, — сказав малий Паж, — як чистий криштал ь цієї чаші! — І Король ще раз подвоїв йому платню.

— Яка честь! — хором вигукнули всі придворні.

* * *

Після бенкету відбувся бал. Наречений і наречена повинні були протанцювати Танок Троянди, і Король зголосився сам заграти на флейті. Взагалі-то він грав дуже погано, але ніхто й ніколи не наважувався йому сказати це, бо ж він був Король. Насправді він умів грати тільки дві мелодії і ніколи не знав напевне, котру грає, але це не мало ніякого значення, бо хоч би що він зробив, усі вигукували: «Чудово! Чудово!»

* * *

Заключною частиною всієї програми був грандіозний фейерверк, що мав відбутися точно опівночі. Маленька Принцеса ще ніколи в житті не бачила фейерверка, тож Король видав указ, щоб Королівський Піротехнік узяв проведення фейерверка під особисту відповідальність.

— А на що схожий фейерверк? — запитала Принцеса в Принца, прогулюючись уранці терасою.

— Це як Північне Сяйво, — сказав Король, який завжди відповідав на запитання, звернені до інших людей, — тільки ближче до природи. Особисто я люблю його вогні більше, ніж зорі на небі, бо хоч знаєш напевне, коли вони почнуть ся. Фейерверк такий чарівний, як моя гра на флейті. Одне слово, ви неодмінно повинні його побачити.

І от у кутку королівського саду спорудили великий поміст, і щойно Королівський Піротехнік порозкладав вогні фейерверка, як вони почали розмовляти поміж себе.

— Який прекрасний білий світ! — вигукнула маленька Вертушка. — Гляньте он на ті жовті тюльпани. Навіть коли б вони були справжніми вогнями фейерверка, і тоді вони не могли б бути кращими. Я дуже рада, що зробила мандрівку. Мандрі на диво облагороджують душу й допомагають звільнитися від пересудів.

— Дурна ти, Вертушко! Адже королівський сад — це ще далеко не весь світ, — зауважила Велика Римська Свічка. — Світ дуже великий, і, щоб його належно оглянути, треба мандрувати цілих три дні!

— Те місце, яке ми любимо, і є для нас цілий світ! — замріяно вигукнув Вогняний Фонтан, який на початку свого життя був нерозлучний із Сосною Дощечкою і пишався своїм розбитим серцем. — Але любов сьогодні вже не модна, поети вбили її. Вони так багато писали про любов, що їм перестали вірити, і це мене аніскільки не дивує. Справжній закоханий страждає мовчки. Пригадую, якимось я... Проте зараз це не має значення. Романтика кохання відійшла в минуле.

— Дурниці! — вигукнула Велика Римська Свічка. — Романтика ніколи не вмирає. Вона як місяць — вічна. Ось наші наречений і наречена, наприклад, ніжно кохають одне одного. Мені розповідала про це сьогодні вранці Картонна Гільза, яка випадково лежала зі мною в одному ящику і знала всі останні придворні новини.

Але Вогняний Фонтан тільки похитав головою і прошепотів:

— Романтика померла, романтика померла, романтика померла... — Він належав до тих упертюхів, які вважають, що коли довго повторювати одне й те саме, то воно, зрештою, стає істиною.

Раптом почулося різке сухе покашлювання, і всі оглянулись.

Кашляла довга, бундючна з виду Ракета, що була прив'язана до довгої палиці. Ракета завжди покашлювала, перш ніж заговорити — так вона привертала до себе увагу.

— Гм! Гм! — почала вона, і всі нашорошили вуха, тільки Вогняний Фонтан усе хитав головою і шепотів: «Романтика померла»...

— Увага! Увага! — вигукнув Бенгальський Вогонь. Він захоплювався політикою, завжди брав активну участь у місцевих виборах і тому дуже вміло користувався усіма парламентськими виразами.

— Навіки померла... — прошепотів Вогняний Фонтан і заснув.

Коли запала цілковита тиша, Ракета прокашлялася втретє і заговорила. Вона говорила дуже повільно, виразним голосом, немов диктувала мемуари, і завжди дивилася понад головою того, з ким розмовляла. Одне слово, манери цієї Ракети були дуже вишукані.

— І пощастило ж Королевичу, — зауважила вона, — що одружується він саме того дня, коли мене запустять у небо! Справді-бо: навіть коли б усе це було обдумано заздалегідь, і тоді навряд чи все склалося б краще для нього. Та принцам завжди щастить.

— Ти диви! — здивувалась маленька Вертушка. — А я гадала, що все якраз навпаки — що це нас будуть запускати в повітря на честь одруження Принца.

— З вами, може, саме так і буде, — відповіла Ракета, — я навіть не сумніваюсь, що вас запустатимуть у повітря, але зі мною буде інакше. Я незвичайна Ракета і походжу від незвичайних батьків. Батько мій був найславетнішим вогняним Колесом свого часу і прославився грацією свого танцю. Під час свого великого виступу він, перш ніж гаснути, обернувся аж дев'ятнадцять разів і з кожним обертом викидав у повітря сім рожевих зірок. Він був три з половиною фути в діаметрі та ще й зроблений з найкращого пороху. Мати моя також була Ракетою, як і я, і до того ж французького походження. Вона злетіла так високо, що люди злякалися, — а що, як вона взагалі не вернеться назад. Але вона все ж вернулась, тому що мала лагідну вдачу, і повернення її було дуже ефектне — вона розсипалася зливою золотого дощу. Газети з захопленням писали про публічний виступ моєї матері. Придворна Газета назвала його тріумфом Пілотехнічного мистецтва.

— Ви хотіли сказати «Піротехнічного», — так, Піротехнічного, — втрутився Бенгальський Вогонь. — Я знаю, що це називається Піротехнікою, бо прочитав напис на своїй власній коробці.

— Ну, а я кажу — Пілотехнічного, — повторила Ракета таким суворим тоном, що Бенгальський Вогонь відчув себе знищеним і негайно став чіплятися до маленьких Вертушок, аби показати, що й він має вагу.

— Отже, я говорила, — продовжувала Ракета, — я говорила... Про що я говорила?

— Ви говорили про себе, — сказала Велика Римська Свічка.

— Так, так, авжеж, я пам'ятаю, що я міркувала про щось цікаве, коли мене так грубо обірвали. Я просто ненавиджу грубощі й погані манери, тому що я надзвичайно вразлива. Я цілком переконана, що в усім світі не знайдеться й однієї особи, вразливішої за мене.

— А що це таке — вразлива особа? — запитала Петарда у Великої Римської Свічки.

— Це той, хто неодмінно наступатиме людям на мозолі, коли сам їх має, — стиха відповіла Велика Римська Свічка, і Петарда ледь не вибухнула від сміху.

— Пробачте, з чого ви там смієтесь? — поцікавилась Ракета. — Я ж не сміюся.

— А я сміюся, бо щаслива, — відповіла Петарда.

— Це аж надто егоїстична причина, — сердито зауважила Ракета. — Яке ви маєте право бути щасливою? Вам слід би подумати про інших. Тобто вам слід би подумати про мене. Я завжди думаю про себе й від усіх сподіваюся того самого. Оце ж і є те, що зветься співчуттям. Це прекрасна чеснота, і вона притаманна мені повною мірою. Скажімо, наприклад, зі мною цієї ночі щось трапилось... Яке нещастя для всіх! Принц і Принцеса вже ніколи не будуть щасливі, все їхнє подружнє життя буде зіпсоване. Ну, а щодо Короля, то він, я певна, не переживе цього. Тільки подумаю, яке відповідальне становище я посідаю, так і хочеться плакати.

— Якщо ви хочете зробити приємність іншим, — крикнула Велика Римська Свічка, — зробіть так, щоб ви хоч не відвологли!

— Атож, — вигукнув Бенгальський Вогонь, що вже трохи піднісся духом, — це підказує звичайнісінький здоровий глузд!

— Звичайнісінький здоровий глузд! — обурено пирхнула Ракета. — Ви забуваєте, що я зовсім незвичайна. Гм, здоровий глузд може мати кожен, кому бракує фантазії. А мені ніколи не бракувало фантазії, бо я завжди уявляю собі все не таким, яким воно є насправді. Я завжди уявляю все зовсім навпаки. А що стосується того, щоб не відвологнути, то тут, очевидно, ніхто не здатний зрозуміти, що таке емоційна натура. На моє щастя, це мене не зачіпає. Усвідомлення моєї переваги над усіма — ось що підтримує мене в житті, і це почуття я в собі завжди розвивала. Адже ніхто з вас не має серця. Ви собі смієтеся і розважаєтесь, так ніби Принц і Принцеса й не думали одружуватися.

— А й справді! — вигукнула Вогняна Куля. — Чому б і не повеселитися? Це ж найрадісніша подія, і коли я злечу в повітря, то неодмінно розповім про це зіркам. Побачите, як вони заморгають, коли я розкажу їм, яка вродлива Принцеса.

— Пхе! Що за грубий погляд на життя! — зауважила Ракета. — Але нічого іншого я й не сподівалась. У вас всередині анічогісінько нема — сама порожнеча. А що, коли Принц із Принцесою переберуться жити кудись у сільську місцину біля глибокої річки, а в них, може, буде єдиний синок, маленький білявий хлопчик із фіалковими оченятами, як у батька, і він, може, піде погуляти зі своєю нянькою, а нянька засне під великим кущем бузини, а хлопчик упаде в глибоку річку і втопить? Яке то страшне горе! Сердешні батько й мати — втратили єдину дитину! Та це ж просто жахливо! Я цього просто не переживу.

— Але ж вони ще не втратили свого єдиного сина, — сказала Велика Римська Свічка. — Та й лиха в них ніякого ще не скоїлось.

— А хіба я казала, що втратили? — заперчила Ракета. — Я тільки сказала, що вони можуть утратити. Якби вони вже втратили свого єдиного синочка, то не варто було б і говорити про це. Ненавиджу людей, які теревенять про те, що з воза впало й пропало. Та коли я тільки подумаю, що вони могли б утратити свого синочка, мене це, звичайно, дуже засмучує.

— А так, засмучує! — вигукнув Бенгальський Вогонь. — Сказати щиро, то такої смутної особи, як ви, мені ще ніколи не доводилося зустрічати.

— А мені ще ніколи не доводилося бачити такого грубіяна, як ви, — сказала Ракета. — І де вам зрозуміти мої дружні почуття до Принца!

— Та ви ж навіть не знайомі з ним, — буркнула Велика Римська Свічка.

— А хіба я сказала, що знайома з ним? — заперечила Ракета. — Смію вас запевнити, що я б ніколи не подружилася з ним. Дуже небезпечно знати своїх друзів.

— Все ж ви б краще старались не відволігнутися, — сказала Вогняна Куля. — Ось що найважливіше.

— То для вас найважливіше, — відрубала Ракета. — А от я можу й заплакати, якщо захочу. — І вона й справді залилася слізьми, які потекли по палиці вниз, немов краплі дощу, і трохи не потопили двох маленьких жучків, що саме надумали збудувати собі хатку і шукали зручне сухе місце.

— У неї, напевне, й справді романтична натура, — зауважив Вогняний Фонтан, — адже вона плаче без ніякісінької на те причини. — І він тяжко зітхнув, згадавши про свою Соснову Дощечку.

Проте Велика Римська Свічка з Бенгальським Вогнем були просто обурені й довго на весь голос вигукували:

— Дурниці! Дурниці!

Обоє були страшенно розсудливі, і, коли їм щось не подобалося, вони завжди казали, що це дурниці.

А потім зійшов місяць, немов чудовий срібний щит, засвітилися зірки і з палацу долинули звуки музики.

Принц із Принцесою відкрили бал. Вони танцювали так гарно, що високі білі лілеї поспинались навшпиньки й заглянули у вікна, щоб подивитись на наречених, а великі червоні маки закивали в такт музиці голівками.

Та ось пробило десяту годину вечора, потім одинадцятую і, нарешті, дванадцятую, і з останнім ударом годинника, точно опівночі, всі висипали з палацу на терасу, а Король наказав покликати Королівського Піротехніка.

— Велю запалити фейєрверк! — сказав Король, і Королівський Піротехнік, низько вклонившись, попростував у глиб саду. З ним ішло шестеро помічників, і кожен з них ніс запалений смолоскип, прикріплений до кінця довгої жердини.

Видовище було й справді чудове.

«Пшш! Пшш!» — зашипів, загорівся Вогняний Фонтан. «Бум! Бум!» — спалахнула Велика Римська Свічка. А за ними й Вертушки затанцювали понад садом, і Бенгальські Вогні залили все довкола червоним сьйвом.

— Прощавайте! — вигукнула Вогняна Куля, злітаючи в небо й розбризкуючи дрібнесенькі блакитні іскорки.

«Бах! Бах!» — вторували їм Петарди, що тішились від широкого серця. Всі учасники фейєрверка мали великий успіх — усі, крім Незвичайної Ракети. Вона так відвоггла від пролитих сліз, що навіть не змогла злетіти. Найважливішою її частиною був порох, а він намок і став зовсім непридатний. Усі бідні родичі Ракети, з якими вона й розмовляти не хотіла і тільки глузувала з них, позлітали в небо, мов дивовижні вогняні квіти на золотих стеблах.

— Слава! Слава! — закричали придворні, а маленька Принцеса засміялася з утіхи.

— Напевне, вони приборігають мене для якоїсь особливої нагоди, — сказала Ракета. — Безперечно, так воно і є. — І вона ще більше набундючилась.

Уранці до саду прийшли слуги, щоб гарненько все приборити.

— Це, напевне, йде до мене делегація, — сказала Ракета. — Я їх прийму з належною гідністю. — І вона задерла вгору носа й зосереджено насупилась, немовби сушила голову над хтозна-якою важливою справою. Та слуги навіть не помітили її. Вони вже верталися назад, коли Ракета запала одному з них в очі.

— Ти диви! — вигукнув слуга. — Якась погана ракета! — І він жбурнув її через мур у рівчак.

— ПОГАНА ракета? ПОГАНА ракета? — вигукувала вона, перелітаючи через мур. — Не може бути! КОХАНА ракета — ось як сказав той чоловік. ПОГАНА й КОХАНА

звучать майже однаково, та й, по суті, дуже часто означають одне й те ж, — і вона ляпнула в болото.

— Тут не дуже зручно, — зауважила вона, — але це, безперечно, якась грязелікарня, і вони послали мене сюди, щоб я підлікувала своє здоров'я. У мене й справді нерви рохиталися, та й відпочити давно треба.

Тут до неї підпливла Жабка з блискучими, немов коштовні камінчики, очима, одягнена в зелений плямистий мундир.

— Ого, в нас гості! — вигукнула Жабка. — Ну, зрештою, нема нічого кращого, ніж болото. Дайте мені дощову погоду та рів з водою — і більшого щастя не треба. Як ви гадаєте, після обіду буде дощ? Я певна, я вірю, що буде, але небо поки що блакитне і безхмарне. Дуже шкода!

— Гм! Гм! — тільки й мовила Ракета і закашлялась.

— Який у вас приємний голос! — вигукнула Жабка. — Він дуже схожий на квакання, а хіба квакання не найкраща музика в світі? Слухайте сьогодні ввечері концерт нашого зведеного жаб'ячого хору. Ми зберемося в старій ковбані неподалік фермерової хати, а тільки зійде місяць, зразу й почнемо. Наші концерти такі чудові — хто нас почує, цілу ніч очей не стулить. Учора я підслухала, як фермерова дружина казала своїй матері, що через нас вона за цілісіньку ніч навіть не здрімнула. Це ж така втіха — знати, що ти користуєшся популярністю.

— Гм! Гм! — сердито загнукала Ракета. Вона страшенно дратувалася тим, що їй не дають і слова сказати.

— Ну що за чарівний у вас голосок! — не вгавала Жабка. — Сподіваюсь, ви прийдете до нашої ковбані, а зараз я спішу наглянути за своїми донечками. Їх у мене аж шестеро справжніх краль, і я так боюсь, щоб їх не здебала Щука. То страшна потвора, вона як стій поковтає їх на сніданок. Ну, до побачення! Дуже приємно було побалакати з вами, повірте.

— Що й казати, побалакали! — невдоволено відказала Ракета. — Адже весь час ви одна тільки й говорили. Гарна балачка!

— Хтось же повинен і слухати, — заперечила Жабка, — а я люблю вести всю розмову сама. Тоді й час економити не буває суперечок.

— Але я люблю суперечки, — відповіла Ракета.

— Та що ви, — миролюбно зауважила Жабка. — Суперечки страшенно вульгарні. В доброму товаристві всі дотримуються однієї думки. Ну, ще раз до побачення; он і мої донечки. — І Жабка попливла геть.

— Яка ж ви набридлива особа, — сказала Ракета, — і вихована страх погано. Ненавиджу людей, що так, як ви, весь час торохтять про себе, коли про себе хочуть говорити інші — як оце я. Це і є те, що я називаю себелюбством, а себелюбство — то чи не найогидніша річ, надто для людей моєї вдачі, адже всім відомо, яка я співчутлива. Одне слово, вам слід брати приклад з мене, кращого взірця годі й знайти. Коли вже вам випала така щаслива нагода, то скористайтеся нею, бо дуже скоро я повернуся назад до двору. Там мене всі дуже люблять; тільки вчора Принц із Принцесою одружилися на мою честь. Де вам таке знати — ви ж просто невихована провінціалка.

— Даремно ви все це говорите, — зауважила Бабка, що сиділа на вершечку високої коричневої очеретини. — Зовсім даремно, бо Жабка давно вже попливла геть.

— Тим гірше для неї, — відповіла Ракета. — Я не думаю замовкати лише тому, бачите, що якась Жабка не слухає мене. А може, я люблю побалакати сама з собою. Це для мене чи не найбільша втіха. Я часто веду довгі розмови сама з собою, і я така мудра, що, бува, сама не тямлю жодного слова з того, що кажу.

— Тоді вам, звісно, треба читати лекції з Філософії, — сказала Бабка і, випроставши свої чудові серпанкові крильця, злетіла в повітря.

— Ну й дурна ж вона, що не посиділа тут довше, — сказала Ракета. — Я певна, що їй не часто трапляється така нагода підвищувати свій духовний рівень. Та дарма. Таких геніїв, як я, рано чи пізно все одно визнають. — І вона ще трохи глибше вгрузла в болото.

Трохи згодом до неї підпливла велика Біла Качка. У неї були жовті перетинчасті лапки, і вона вважалася великою красунею, бо дуже зграбно ходила перевальцем.

— Ках-ках-ках, — промовила вона. — Яка дивна у вас будова тіла! Дозвольте запитати, це у вас від народження чи наслідок нещасливого випадку?

— Зразу видно, що ви селючка, — відповіла Ракета, — а то б ви знали, хто я така. Проте я дарую вам ваше невігластво. Несправедливо було б вимагати від інших, щоб і вони були такими видатними, як я. Ви, безперечно, здивуєтесь, коли я вам скажу, що можу злетіти в небо і впасти на землю зливою золотого дощу.

— Ну й що з того? — відповіла Качка. — Кому яка від цього користь? От якби ви могли поле орати, як віл, чи тягти воза, як кінь, чи стерегти овець, як вівчарка, — тоді з вас було б якесь пуття.

— Я бачу, шановна, — вигукнула Ракета дуже зверхнім тоном, — я бачу, що ви належите до найнижчих шарів суспільства! Та особи з мого кола ніколи не приносять ніякої користі. Ми маємо добрі манери, і цього більш ніж досить. Мене особисто не тягне ні до якої корисної діяльності, а тим більше до такої, яку ви зволили запропонувати мені. Правду кажучи, я завжди вважала, що у важкій праці шукають порятунку лише ті, хто нічого іншого не вміє робити.

— Ну, гаразд, гаразд, — сказала Качка, що мала сумирну вдачу й не любила суперечок. — Про смаки не сперечаються. Я буду рада, якщо ви поселитесь тут.

— Ой, та нізащо в світі! — вигукнула Ракета. — Я тут гість, просто почесний гість. Сказати правду, тут дуже нудно. Ані тобі вишуканого товариства, ані приємної самотини. Занадто вже відчувається провінція. Напевне, я таки переберусь назад до двору, адже я знаю, що мені судилося зробити сенсацію і вславитися на весь світ.

— Я сама колись думала стати на шлях суспільної діяльності, — сказала Качка. — Адже на світі є стільки такого, що необхідно міняти. Я навіть головувала недавно на зборах, і ми ухвалили резолюцію, яка засуджує все, що нам не подобається. Проте не видно, щоб наша резолюція хоч щось змінила. А тепер я присвятила себе сім'ї і займаюся господарством.

— А я народилася для суспільної діяльності, — сказала Ракета, — як і всі мої родичі, аж до дрібноти. Хоч би де ми з'явилися, ми скрізь привертаємо до себе загальну увагу. Сама я ще по-справжньому не виступала перед публікою, та коли я вже виступлю, це буде надзвичайна подія. Що ж

до господарювання, то від нього дуже швидко старіють і воно відвертає від роздумів про високі матерії.

— Ах! Високі матерії — як це прекрасно! — промовила Качка. — Це нагадало мені, що я вже добряче зголодніла. — І вона попливла за водою, приказуючи: «Ках-ках-ках».

— Верніться! Верніться! — заверещала Ракета. — Мені ще багато чого треба вам сказати. — Але Качка навіть не обернулась. — Я й рада, що вона попливла геть, — сказала собі Ракета. — У неї міщанські погляди. — І вона ще трохи глибше вгрузла в болото й почала нарікати на самотність — одвічну супутницю генія, коли на березі з'явилися два хлопчачки. Вони бігли понад рівчаком з оберемками хмизу та казанком у руках.

— Оце вже йде, нарешті, делегація, — сказала Ракета і спробувала прибрати якомога поважніший погляд.

— Глянь! — вигукнув один із хлопців. — Он у болоті палиця. Цікаво, як вона сюди потрапила? — І він витяг Ракету з рівчака.

— Палиця! — повторила, скривившись, Ракета. — Нечувано! НЕБУВАЛИЦЯ — ось як він сказав. Небувалиця — це звучить як комплімент. Він, певне, переплутав мене з кимсь із заморських гостей.

— Киньмо її в багаття! — запропонував другий хлопець. — Більше дров — швидше казанок закипить.

І вони склали хмиз на купу, а зверху поклали Ракету й розпалили багаття.

— Чудово! — вигукнула Ракета. — Вони хочуть запустити мене серед білого дня, щоб усі побачили мене.

— А зараз трохи покуняємо, — вирішили хлопчачки. — Поки виспимось — вода якраз закипить. — І вони лягли на траву й заплющили очі.

Ракета дуже відвологла, і вогонь довго не брав її. Але нарешті вона таки зайнялася.

— Я злітаю! — вигукнула вона, напружилась і випросталась. — Я злечу вище від зірок, набагато вище від місяця й сонця. Та я злечу так високо, що... Пш-пш-пш! — і вона злетіла вгору. — Чудово! — вигукнула вона. — Я летітиму вічно! Уявляю, як усі дивуються!

Проте ніхто її й не помітив.

Раптом вона відчула, як немов зсудомило усе її тіло, й закололи кольки.

— Зараз я вибухну! — гукнула вона. — Заллю весь світ вогнем і так бахну, що всі цілий рік розмовлятимуть про мене. — І вона й справді вибухнула: бах! бах! бах! — загорівся порох. Безсумнівно, так воно й було.

Проте ніхто нічого не чув, навіть обидва хлопчачки, бо добре заснули.

Тепер від Ракети залишилася тільки палиця, яка впала на спину Гусці, що походжала понад рівчаком.

— Лишенько! — скрикнула Гуска. — Мабуть, зараз полле з неба палицями! — І вона квапливо шубовснула в воду.

— Я знала, що справлю велике враження, — прошипіла Ракета і погасла.

ГРАНАТОВИЙ
БУДИНОЧОК

(1891)

Констанції Мері Вайлд

ЮНИЙ КОРОЛЬ

*Присвячується
леді Маргарет Брук,
раньї Сараваку*

Було це ввечері напередодні коронації, коли юний Король зостався нарешті сам у своїй розкішній спальні. Його придворні щойно повиходили, вклонившись аж до землі за церемоніальними звичаями тих часів, і повернулися до Великої Зали Палацу, щоб дістати останні напучення Професора Етикету: дехто з них ще не зовсім утратив свої природні манери, а у придворця, слід нагадати, це неабияка вада.

Юнак — а Королю вже минув шістнадцятий — анітрохи не засмутився тим, що придворні залишили його самого в спальні, навпаки, з полегшенням зітхнув і, відкинувшись на м'які подушки гаптованої кушетки, непорушно лежав, розтуливши рота й дивлячись широко розплющеними очима, немов той лісовий фавн чи молодий звір, що зненацька вскочив у поставлену мисливцями пастку.

А його таки й справді знайшли мисливці, натрапивши випадково на хлопця, коли він, босий і простоволосий, із сопілкою в руці, гнав кіз бідного пастуха, який його вигодував і сином якого він завжди себе вважав. Син єдиної доньки старого Короля, що потай одружилася з чоловіком багатого нижчого стану, — з іноземцем, як подейкували одні, котрий чарівними звуками флейти змусив молоду Принцесу покохати його; чи то, як казали інші, з художником із Ріміні, якому Принцеса приділила забагато уваги і який раптово зник із міста, не докінчивши розписів Собору; дитя ж, коли воно прожило лише тиждень на світі, викрали у

матері, як та заснула, і віддали одному бідному селянинові та його дружині, що не мали своїх дітей і жили в глухому лісі, куди понад два дні треба було їхати від міста. За годину після того, як русява дівчина-мати прокинулася й не знайшла дитинки, вона вмерла чи то від горя, як запевняв придворний лікар, чи від швидкодіючої італійської отрути, підсипаної в келих вина вкупі з прянощами, як подейкували інші; і саме в той час, коли довірений гонець, що привіз у сідлі немовля, зіскочив зі змореного коня й постукав у нетесані двері пастушої халупи, тіло Принцеси опустили в сиру могилу, викопану на давно закритому цвинтарі поза мурами міста, у могилу, в якій, як розповідали очевидці, вже лежало тіло юнака незвичайної заморської краси, чиї руки були зв'язані за спиною, а груди прохромлені в багатьох місцях колієм.

Такі подробиці ширилися пошепки серед придворних. Але певним і достовірним стало те, що Король, умираючи, чи то від бажання спокутувати свій великий гріх, чи від намагання зберегти королівство, наказав привезти хлопця і при членах Великої Ради проголосив його своїм наступником.

І здається, що вже від першої миті свого визнання юнак виявив ознаки тієї дивної пристрасності до прекрасного, якій судилося так сильно вплинути на його життя. Ті, що вперше супроводжували юнака до його покоїв, не раз розповідали, як із його вуст зривалися вигуки вдовolenня, коли йому показували приготовлене для нього вишукане вбрання та коштовні ювелірні вироби, і про той майже дикий захват, з яким він стяг із себе й жбурнув геть шкіряний лейбик і грубий засмальцьований козушок. Він, щоправда, часом нудьгував за привіллям лісового життя, і його завжди дратували надокучливі церемонії при Дворі, що відбирали щодня так багато часу. Але чудовий Палац, Обитель Утіх, господарем якого став юнак, здавався йому новим світом, ніби зумисне створеним для розкошів, і як тільки щастило вислизнути з засідання Королівської Ради чи з якоїсь аудієнції, він збігав широкими порфірними сходами з позолоченими бронзовими левами і йшов від кімнати до кімнати, від галереї до галереї, ніби жадаючи знайти в красі заспокоєння від болю та душевної недуги.

У цих, як він казав, мандрівках із відкриттями для себе, — а вони їй справді були для нього мандрівками дивовижною країною, — його іноді супроводжували стрункі двірцеві пажі в білих перуках, у широкополих лівреях та яскравих тріпотливих стрічках. Але найчастіше він ходив сам, інтуїтивно відчуваючи, що таїнства мистецтва найкраще пізнаються потаємно і що Краса, як і Мудрість, любить усамітнених обожнювачів.

Яких тільки химерних чуток не ходило про нього! Так, розповідали, буцімто огрядний Бургмістр, прибувши до юнака, аби виголосити пишномовне звернення від імені всіх громадян столиці, застав його на колінах у благоговійному захопленні перед великою картиною, щойно привезеною з Венеції. Це розцінювалося як поклоніння якомусь новому божеству. Розповідали також, що він був десь подівся на кілька годин і що після тривалих пошуків його знайшли у невеличкій комірчині однієї з північних веж Палацу, де він, ніби заклякши, не зводив очей із грецької геми*, на якій був вигравіюваний Адоніс**. А ще казали, що бачили, як він припадав гарячими вустами до знайденої в мулі річки при спорудженні містка мармурової статуї, на якій було викарбувано ім'я раба, що належав імператорові Адріану***. Подейкували також, що він якось просидів цілісіньку ніч, спостерігаючи, як місячне світло впливає на срібний образ Ендиміона****.

Усе рідкісне й коштовне остаточно заволоділо юнаком, і в гонитві за ним він порозсилав по всіх усюдах багатьох купців — кого по бурштин до грубих рибалок на узбережжя північних морів, кого до Єгипту на пошуки дивовижної зеленої бірюзи, яку можна знайти лише в гробницях фарао-

* Г е м а (лат.) — коштовний або напівкоштовний камінь із вирізьбленим опуклим чи заглибленим зображенням.

** А д о н і с — у грецькій міфології юнак-красень, якого покохала богиня краси Афродіта і якого вбив вепр.

*** А д р і а н — римський імператор, під орудою якого в 120—123 рр. у центральній Англії було споруджено захисний мур.

**** Е н д и м і о н — у грецькій міфології пастушок-красень, улюбленець богині Селени.

нів і яка має, кажуть, чудодійні властивості, кого до Персії по шовкові килими й розписаний посуд, а ще кого — до Індії по серпанкові намітки й розмальовану слонову кістку, місячні камінці й нефритові браслети, сандалову деревину й блакитну емаль та шалі з тонкорунної вовни.

Однак найбільше задумувався він над гаптованими золотом шатами, які мав одягнути на коронування, рясно оздобленою рубінами короною та вкритим рядочками й густими кільцями перлів скіпетром. Саме це й турбувало його сьогодні о цій вечірній порі, коли він приліг на розкішну кушетку й дивився, не зводячи погляду, на товсту соснову голешку, що догоряла у відкритому каміні. Чимало місяців минуло відтоді, як йому подали виконані найкращими митцями ескізи, й він наказав, щоб ремісники день і ніч працювали над їхнім втіленням і по всьому світу шукали коштовне каміння, гідне їхнього хисту. Він уявляв себе на повен зріст на високій казальниці Собору в дорогоцінних шатах короля, і на його дитячих губах довгенько грала усмішка, освітлюючи яскравим відблиском його чорні лісові очі.

Трохи перегода він підвівся і, спираючись на верхній різьблений карниз каміна, обвів поглядом наповнену сутінками спальню. Стіни були драпіровані дорогими гобеленами із зображенням Тріумфу Краси. Один куток затуляла велика шафа, інкрустована агатом і ляпіс-лазур'ю, а навпроти вікна стояла на диво тонкої роботи гірка з глазурованими поличками, розцяцькованими золотими блискітками й викладеними золотою мозаїкою, на яких були розставлені тремтливі келихи з найтоншого венеціанського скла й онісова з чорними прожилками чаша. На шовковому покривалі королівського ложа вирізнялися бліді вишиті маки, що, здавалося, випали зі стомлених рук сну, а високі очеретини гравійованої слонової кістки утримували над ложем оксамитовий балдахін, з якого, немов біла піна, здіймалося страусове пір'я, що сягало аж до блідо-зеленого ліплення стелі. Усміхнений Нарцис із зеленуватої бронзи тримав над головою поліроване дзеркало. На столі стояла пласка аметистова чаша.

Крізь вікно виднілася величезна баня Собору, яка бовваніла, мов здоровенний пузир, над потьмянілими довко-

лишніми будинками та над стомленими вартовими, що ходили то вперед, то назад на ледь помітній у серпанку вечірнього туману терасі. Десь далеко в садку тьохкав соловейко. Спальню наповнював легкий запах жасмину. Юнак відкинув із лоба рудуваті кучері і, взявши лютню, перебрав пальцями струни. Обважнілі повіки стулилися, і його поїняла млосна в'ялість. Досі він ще ніколи не відчував так тонко і з такою гостротою трепетної радості, таїнства й чаклунської сили прекрасних речей.

Коли дзигарі на вежі пробили північ, він торкнув дзвіночка, і ввійшли пажі, які роздягли його, покропили настояною на пелюстках троянд водою руки і притрусили квітками подушку. За кілька хвилин після того, як вони вийшли, юнак уже спав.

Йому приснилося, неначе він десь у довгій низькій майстерні на піддашші серед шуму й стукоту безлічі ткацьких верстатів. Кволі сонячні промені, що пробивалися крізь загратовані вікна, освітили виснажені постаті ткачів, що поскихлялися над верстатами. Бліді, хворобливі з вигляду діти, скоцюрбившись, тулилися на широких поперечних балках верстатів. Коли човники пробігали крізь основу, діти піднімали важкі рейки, а коли човники зупинялися, вони швидко відсмикували руки і рейки падали, а діти збирали докупи нитки. У дітей від постійного недоїдання глибоко позападали щоки, а їхні худі руки тремтіли. Кілька виснажених жінок сиділи за столом і шили. Навколо стояв огидний сморід. Повітря було важке й неприємне, по сирих стінах текли брудні патьоки, зі стелі капало.

Юний Король підійшов до одного ткача і став спостерігати за ним. Ткач сердито зиркнув на нього й промовив:

— Ти чого на мене так зориш? Тебе часом не хазяїн наш підіслав, щоб шпигувати за нами?

— А хто твій хазяїн? — запитав юний Король.

— Хто хазяїн?! — сердито вигукнув ткач. — Він такий же чоловік, як і я. Різниця між нами тільки в тому, що він убирається в гарну одіж, а я ходжу в дранті, та ще в тому, що я охляв із голоду, а він страждає від переїдання.

— У нашій країні всі вільні, — сказав юний Король, — і ти не можеш бути чиймсь рабом.

— На війні, — відповів ткач, — дужчі поневолюють слабших, а в мирний час багаті роблять рабів із бідних. Ми мусимо працювати, щоб жити, але нам платять такі мізерні гроші, що ми вмираємо з голоду. Ми надриваємося на багатів днями й ночами, а вони набивають собі скрині золотом. Діти наші передчасно вчахають, і їхні дорогі нам личка суворішають і жорсткішають. Ми чавимо грона винограду, а вино п'ють інші. Ми засіваємо поля, а у нас на столах немає хліба. Ми в кайданах, хоч ніхто їх і не бачить; отож ми раби, хоч нас і називають вільними людьми.

— І в такому становищі всі? — запитав юний Король.

— Усі, — відповів ткач. — Старі й малі, жінки й чоловіки. Нас душать своїми цінами купці, і ми змушені приставати на їхні умови. Священик проїжджає повз нас, перебирає свої чотки й голови не повертає в наш бік. І жодній душі до нас нема ніякого діла. Нашими темними завулками бродить Убозтво з ненаситними очима, а за ним з отупілим поглядом волочиться Гріх. Злидні будять нас уранці, а Сором сидить біля нас уночі. Та хіба це тобі болить? Ти не з наших. Твоє обличчя аж надто радісне.

І спохмурнілий ткач відвернувся. Він штовхнув човника через основу, і юний Король побачив, що човник потяг золоту нитку.

Його пойняв великий страх, і він спитав у ткача:

— Що за одягу ти тчеш?

— Це вбрання на коронацію юного Короля, — відповів ткач. — А нащо це тобі?

Юний Король голосно скрикнув і прокинувся, та враз заспокоївся: він у своїх покоях, у вікно світить золотавий місяць, що висить у тьмяному небі.

І він знову заснув, і знову йому приснився сон. Ось він лежить десь на палубі велетенської галери, на якій веслюють сто рабів. А на килимі поруч нього сидить сам капітан галери. Такий чорний, ніби з ебенового дерева, а на голові тюрбан із червоного шовку. Великі срібні сережки повідтягували йому вуха, а в руках у нього терези зі слонової кістки.

Раби були майже голі — тільки в порваних стегнових пов'язках, і кожен із них прикутий ланцюгом до свого сусіда. Над галерою прямило сонце, а поміж рядами туди й

сюди бігали негри і періщили рабів ремінними батогами. Ті раз по раз витягували свої худючі руки й опускали у воду важкі весла, з-під яких вилітали солоні бризки.

Зайшовши, нарешті, в невеличку гавань, негри заходилися міряти глибину. З берега повіяв легенький вітрець і припорошив палубу й велике трикутне вітрило дрібненьким червоним пилом. Прискакали три араби на диких віслюках і кинули в негрів списами. Капітан галери вхопив розмальований лук, вистрілив і влучив одному з арабів у горло. Той, мов сніп, шубовснув у воду, а його друзяки чкурнули на своїх віслюках геть. За ними неквапливо поїхала на верблюді жінка в жовтій чадрі, весь час оглядаючись на те місце, де впав у воду араб.

Кинувши якір і згорнувши вітрило, негри пішли в трюм і винесли звідти трап. Капітан галери перекинув один його кінець через борт, а другим зачепив за два залізні стояки на палубі. Тоді негри схопили наймолодшого з рабів, збили у нього з ніг кайдани, затулили йому ніздрі й вуха воском і прив'язали до пояса великий камінь. Раб незграбно зліз по трапу й зник під водою. Там, де він пірнув, з'явилися бульки. Кілька рабів, не відриваючи погляду, заворожено дивилися за борт. На носі галери сидів заклинач акул і монотонно бив у барабан.

Через деякий час нирець випірнув із води і, зіпаючи, вхопився лівою рукою за трап, а правою простяг перлину. Негри вхопили її, а раба зіпхнули назад у воду. Тим часом інші раби спали на веслах.

Знову й знову нирець вигулькував із води й щоразу подавав чудову перлину. Капітан галери зважував кожную з них і ховав у зелений шкіряний гаманець.

Юний Король намагався заговорити, але його язик, здавалося, прилип до піднебіння, а губи не слухалися. Негри базикали один з одним, а потім зчинили суперечку через разок блискучого намиста. Двоє птахів кружляли над судном.

Аж ось нирець з'явився на поверхні води востаннє, і перлина, яку він подав, була прекрасніша за всі перли Ормуза*, бо мала форму повного місяця і була біліша за ран-

* О р м у з — стародавнє портове місто в південно-західному Ірані. — Прим. перекладача.

— Ні, — відповіла Смерть. — Доки ти не даси мені пшеничини, я не піду.

— Нічого я тобі не дам, — відказала Пожадливість.

І знов зареготала Смерть, заклала пальці в рот, свиснула, і в повітрі закружляла жінка. На лобі в неї було написано її ім'я — «Чума». Довкола неї літала зграя худючих стертв'ятників. Чума накрила своїми крильми всеньку долину, і жодна людина не зосталася жива.

Пожадливість із пронизливим криком пролетіла лісом, а Смерть скочила на свого червоного коня й чвалом помчала геть. І мчала вона швидше, ніж вітер.

На дні долини повилазили з мулу дракони й страшні лускаті чудовиська, а шакали кинулися нищпорити й нюшити в піску своїми роздутими ніздрями.

І юний Король заплакав і запитав:

— Хто були ті люди і чого вони шукали в тій долині?

— Вони шукали діамантів для королівської корони, — відповів той, що стояв позад нього.

Юний Король здригнувся і, оглянувшись, побачив чоловіка, одягненого як прочанин, зі срібним люстерком у руці.

Король поблід і запитав:

— Для якого короля?

І прочанин відповів:

— Глянь у це люстерко, і ти побачиш його.

Глянув юний Король у те люстерко і, побачивши там своє обличчя, сильно крикнув і прокинувся. Яскраве сонячне світло лилося в його спальню, а на деревах у садку та в парку співали пташки...

Увійшли Камергер та вищі сановники Держави й низько вклонилися йому, а пажі принесли шати, гаптовані золотом, та поклали корону й скіпетр.

Юний Король окинув їх оком і побачив, що вони чудові, красивіші за все, що будь-коли бачив. Тоді він пригадав, що йому снилося, і сказав своїм сановникам:

— Заберіть ці шати, я їх не одягну.

Придворні були здивовані, а дехто навіть зареготав, бо подумав, що він жартує.

Але юний Король знов рішуче сказав:

— Заберіть ці шати і сховайте їх. Хоч сьогодні й день моєї коронації, я все одно їх не одягну, бо вони зіткані білими руками Болю на ткацькому верстаті Смутку. В серці отого діаманта — Кров, а в серці оцієї перлини — Смерть.

І він розповів про три своїх сни. Коли двірцеві сановники почули їх, вони почали перешіптуватися:

— Нема сумніву — він з глузду з'їхав, бо сон — це тільки сон, а не реальність. І що нам життя тих, хто важко працює на нас? Невже людям треба не їсти хліба, аж доки вони не побачать хлібороба, чи не пити вина, аж доки вони не перемовляться словом із виноробом?

І Камергер сказав юному Королеві:

— Володарю мій, благаю тебе: відкинь свої чорні думки і одягни оці пречудові шати й корону. Бо як же люди знатимуть, що ти король?

І глянув тоді на нього юний Король.

— Ти правду кажеш? — запитав він. — Невже люди не визнають мене королем, якщо я не буду в королівських шатах?

— Не визнають, володарю мій! — запевнив Камергер.

— Досі я гадав, що не вбранням людина стає схожою на короля, — відповів юнак, — та може бути й так, як ти кажеш. І все-таки я не вдягну цих шатів і цієї корони. Яким я прийшов у цей палац, таким і піду з нього.

І він попросив вийти всіх, окрім одного паж-юнака, на рік молодшого від себе. Його він залишив слугувати собі. Скупавшись у чистій воді, юний Король відкрив велику мальовану скриню й витяг із неї шкіряного лейбика та кожуха з сириці, які носив, коли пас на схилах горбів довгошерстих кіз у бідного пастуха. Він одягнув цю одягу і взяв у руки гирлигу.

Юний паж від подиву широко розплющив очі й сказав, усміхаючись:

— Володарю мій, тепер я бачу, які в тебе шати і скіпетр, але де ж до них корона?

Тоді юний Король відламав пагінець дикого вересу, що плівся по балкону, зробив із нього кільце й одягнув собі на голову.

— Оце й буде мені корона, — відповів він.

Отак убравшись, він вийшов зі своїх покоїв у Велику Залу Палацу, де на нього чекала королівська знать.

І знать потішилася. Почулися невдоволені голоси:

— Повелителю наш, люди чекають на свого короля, а ти явишся їм як жебрак.

— Він соромить нашу державу і не гідний правити нами.

Проте юний Король мовчки зійшов порфірними сходами й попрямував до бронзової брами. Там сів на коня, якого йому підвели, і поїхав до Собору, а паж-хлопчик побіг за ним навздогін.

Люди кепкували з нього й кричали:

— Це їде королівський блазень!

А він натяг повід, зупинив коня і сказав їм:

— Ні, я ваш Король.

І розповів їм три своїх сни.

Вийшов тоді з натовпу якийсь чоловік і з гіркотою сказав йому:

— Володарю, невже ти не знаєш, що на розкошах багатих тримається життя бідних? Ваша пишнота годує нас, а ваші вади дають нам хліб. Працювати на пана гірко, але працювати ні на кого — ще гірше. Невже ти думаєш, що круки нас прогодують? Чи, може, знаєш проти цього ліки? А може, звелиш покупцеві купити за стільки-то, а продати за стільки-то? Гадаю, що ні. Тому вертайся до Палацу й одягнися в пурпур і тоненьку білизну. Нащо тобі морочитися з нами й нашими стражданнями?

— А хіба багаті й бідні не брати? — запитав юний Король.

— Авжеж, брати, — відповів чоловік. — І звати багатого брата — Каїн.

В очах юного Короля забриніли сльози. Він їхав далі під невдоволення натовпу, а малий паж злякався й покинув його.

А коли він під'їхав до великого притвору Собору, вартові заступили йому алебардами дорогу й сказали:

— Чого тобі тут треба? Цим притвором дозволено входити тільки Королеві.

І обличчя його запалало гнівом, і він суворо відповів їм:

— А я і є Король, — і він розвів їхні алебарди й увійшов до Собору.

І коли старий єпископ побачив його, одягненого як пастух, він здивовано підвівся зі свого трону, пішов йому назустріч і промовив:

— Сину мій, невже на тобі справді королівські шати? А якою короною я увінчуватиму тебе і який скіпетр я вклада тиму тобі в руку? Адже це має бути для тебе днем радості, а не приниження.

— А чи можна вдягати Радості те, що виткане Горем? — запитав у нього юний Король.

І він розповів йому три своїх сни.

Єпископ, почувши їх, насупив брови й сказав:

— Сину мій, я старий і на схилку літ знаю, що багато зла чиниться на цім світі. Жорстокі грабіжники спускаються з гір і забирають малих дітей, і продають їх маврам. Леви чату ють на каравани і накидаються на верблюдів. Дикі свині витолочують збіжжя в долинах, а лисиці виїдають на пагорбах виноград. Пірати спустошують морське узбережжя і спалю ють човни рибалок, і відбирають у них сіті. На солончакових болотах живуть у стулених з очерету халупах прокажені, й ніхто не сміє навіть наблизитися до них. Жебраки блукають від міста до міста і їдять разом із собаками. Чи можеш ти зробити так, щоб цього не було? Чи покладеш ти до себе в ліжко прокаженого і чи посадиш поруч себе за стіл брудного старця? Чи послухається лев твого наказу й чи підкориться тобі дикий кабан? Чи не мудріший за тебе Той, що створив злидні? Тому не хвалю я тебе за те, що ти вчинив, і прошу тебе: їдь назад у Палац, і звесели своє обличчя, і вдягни шати, які личать королеві, і я увінчаю твою голову золотою короною й дам тобі у руку оздоблений перлами скіпетр. А про сни свої забудь. Тягара світу цього не понести одній людині, а скрути світу цього не вистраждати одному серцю.

— І отаке ти виголошуєш у цьому домі? — промовив юний Король, і пройшов повз єпископа, і зійшов східцями у вівтар, і постав перед образом Христа.

Він стояв перед Всевишнім, а праворуч і ліворуч від нього був прекрасний золотий посуд — чаша з бурштиновим вином і слоїк із миром. Він упав навколішки перед святою іконою, і великі свічки яскраво горіли навколо оздобленого коштовним камінням вівтаря, і пахучий димок синенькими кільцями розпливався по Собору. Схиливши го-

лову, він молився, і священники нечутно відійшли од вівтаря в своїх незграбних ризах.

Та раптом надворі почувся дикий лемент, і в Собор увірвалися розлючені сановники в прикрашених пір'їнами капелюхах, з оголеними мечами та блискучими сталевими щитами.

— Де цей сновидець? — закричали вони. — Де цей убраний по-жебрацькому Король, цей хлопчак, який ганьбить нашу державу? Ми не випустимо його живим, бо він не гідний правити нами!

А юний Король ще нижче схилив у молитві голову, а коли помолився, підвівся з колін і, обернувшись, із сумом глянув на них.

І... о диво! Крізь вікна з кольоровою мозаїкою на нього бризнув сніп сонячного світла, і яскраві промені виткали навколо його тіла мережане вбрання, набагато ошатніше за те, що було пошите на замовлення і так подобалось йому. Суха гирлига враз розцвіла, і на ній розпустилися пуп'янки лілеї, біліші від перлів. Суха колючка розквітла, і на ній розпустилися троянди, червоніші від рубінів. Білішими від перлів були лілеї, а їхні стебла були з яскравого срібла. Червонішими від кривавих рубінів були троянди, і пелюстки в них були зі щирого золота.

Він стояв у справжніх королівських шатах, і ворота оздобленого коштовним камінням вівтаря розчинилися навстіж, і з незліченних граней кришталевої дароносиці полилося дивовижне й таємниче світло. Він стояв у королівських шатах, і Божа Слава наповнила Собор, і святі, здавалося, ожили в глибоких нішах. Він постав перед ними у цих прекрасних шатах короля, і загув урочисто орган, і засурмили на повен голос сурмачі, і заспівали хором хлопчики.

І всі люди стали навколішки, і сановники сховали в піхви свої мечі й присягнули на вірність, а єпископ поблід, мов стіна, а руки в нього затремтіли.

— Тебе увінчав Той, хто вище мене! — вигукнув він і впав перед Королем на коліна.

І юний Король зійшов із високого вівтаря і пішов крізь натовп до Палацу. І ніхто не смів підвести голови й глянути йому в обличчя, бо воно було як у ангела.

ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ ІНФАНТИ

*Присвячується
пані Вільям Г. Гренфелл
із Теплоу Корт
(леді Десборо)*

Був день народження Інфанти. Їй саме сповнилося дванадцять років, і сонце осявало сади навколо палацу.

Хоч вона була справжньою Принцесою і наступницею трону Іспанії, у неї, як і в бідних дітей, був тільки один День народження на рік, тож, звісно, для всієї країни дуже багато важило, щоб заради такого дня була гарна погода. І погода була таки й справді гарна. Смугасті Тюльпани, високо здійнявшись на рівних стеблах, стояли рядами, немов вояки, і казали Трояндам, з викликом поглядаючи на них через моріжок: «І ми пишні, як ви». Пурпурові метелики з золотим пилком на крильцях перелітали з квітки на квітку; маленькі ящірки повилазили зі щілин стіни й грілися в пекучім промінні сонця; стиглі гранати тріскали від спеки, показуючи свої облиті червоною кров'ю серця. Навіть блідо-жовті лимони, яких стільки звисало з напівзруйнованих ґрат і понурих аркад, жовтішали, здавалося, від такого яскравого сонця, а магнолії розкривали свої великі кулясті, кольору слонової кістки квітки і сповнювали повітря густими солодкими пахощами.

Сама ж мала Принцеса прогулювалась терасою зі своїми подругами, гралася з ними в піжмурки за камінними вазами та старовинними замшілими статуями. У звичайні дні їй дозволялося гратись тільки з дітьми свого звання, тож їй завжди доводилось розважатися самій. Але заради дня народження Король дозволив Інфанті запросити будь-

кого з її юних друзів і погратися з ними. Якесь велична грація була в цих худорлявих іспанських дітях, коли вони немовби пливли садом — хлопчики в капелюхах з великими пір'їнами і в коротеньких плащах, що маяли в них за плечима, дівчатка в довгих парчевих сукенках зі шлейфами, які вони притримували однією рукою, затуляючись від сонця великими віялами, чорними зі сріблом. Але найвишуканіша, з найбільшим смаком і в цілковитій відповідності з трохи незграбною модою тих часів була вбрана Інфанта. Її сукня була з сірого атласу, спідниця і широкі рукава з буфами густо вигаптовані сріблом, а цупкий корсаж був ніби обсипаний рядочками дрібних перлин. Коли вона йшла, з-під сукні визирали два легесенькі черевички з пишними рожевими бантами. Її велике серпанкове віяло було теж рожеве і в перлинах, а в косах Інфанти, які ніби віночок із тьмяного золота обрамляли її бліде личко, красувалась чудова біла троянда.

З вікна палацу за ними стежив сумний, зажурений Король. Позад нього стояв його ненависний брат Дон Педро Арагонський, а поруч сидів його духівник, Великий Інквізитор Гранади. Король сьогодні був навіть смутніший, ніж звичайно, бо, спостерігаючи, як Інфанта з дитячою поважністю відповідає на уклін придворних, або ж, закриваючись віялом, підсміюється з похмурої герцогині Альбукеркської, своєї незмінної супутниці, він думав про її матір, молоду Королеву, яка ще зовсім недавно — так йому здавалося принаймні — приїхала з веселої Франції і зів'яла серед похмурого блиску іспанського двору. Вона померла якраз через шість місяців після народження Інфанти, не дїждавшись, доки вдруге зацвіте в саду мигдаль, і восени вже не зривала плодів зі старого фігового дерева, що росло посеред двору, який заріс тепер густою травою. Його кохання до неї було таке велике, що він навіть не міг стерпіти, щоб могила сховала її від його очей. Він звелів набальзамувати її одному мавританському лікарю, якого, подекували, свята інквізиція вже засудила до смерті за еретицтво, а також у підозрі, що він займався чорною магією, і якому в нагороду за цю послугу даровано життя. Тіло її лежало й досі на застелених килимами ношах у чорній мармуровій

каплиці палацу — зовсім таке, яким його внесли ченці того вітряного березневого дня майже дванадцять років тому. Раз на місяць Король, закутаний у чорний плащ і з потайним ліхтарем у руці, заходив до каплиці, ставав на коліна перед нею і кликав: «*Mi reina! Mi reina!*»^{*} А то, забувши про етикет, який в Іспанії скеровує кожен крок людини і становить межу навіть королівському горю, він у безумній тузі хапав бліді руки, унізані коштовностями, й намагався розбудити її палкими поцілунками в холодне нафарбоване обличчя. Сьогодні йому здалося, ніби він знову бачить її такою, як тоді, вперше, у замку Фонтенебло^{**}, коли йому було тільки п'ятнадцять років, а їй ще менше. Того самого дня в присутності короля Франції та всього двору вони були офіційно заручені папським нунцієм^{***} і він повернувся в Ескуріал^{****} із кучериком золотавого волосся та згадкою про дитячі губенята, що торкнулися його руки, коли він сідав у карету. Трохи згодом їх поспіхом повінчали в Бургосі, невеликому місті на кордоні Франції з Іспанією, і вони урочисто в'їхали в Мадрид, де, за звичаєм, відправили урочисту месу в церкві Ла Аточа, а потім було незвичайно величне аутодафе^{*****}, що для нього світській владі передано для прилюдного спалення треста еретиків, серед яких чимало було й англійців.

Він безтямно кохав її, кохав, як багато хто вважав, на згубу своїй країні, що воювала тоді з Англією за володіння імперією Нового Світу. Він майже не відходив від неї: заради неї він ладен був, здавалося, занедбати найважливіші державні справи і, засліплений пристрастю, не помічав, що ті вишукані урочистості, якими він намагався її звеселити, тільки погіршували дивну хворобу, якою вона страждала. Коли вона померла, він на якийсь час ніби втратив глузд. Він був би зрікся і престолу й пішов би у великий трапїстський монастир у Гранаді, почесним пріором якого був давно,

^{*} Моя королево! Моя королево! (*Ісп.*).

^{**} Літня резиденція французьких королів.

^{***} Папський нунцій — постійний представник папи при уряді, який підтримує дипломатичні зв'язки з Ватиканом.

^{****} Резиденція іспанських королів неподалік Мадрида.

^{*****} Аутодафе — оголошення і виконання вироків інквізиції в середньовічній католицькій Європі. — *Прим. перекладача.*

якби не боявся залишити маленьку Інфанту під опіку свого брата, що навіть в Іспанії славився своєю жорстокістю. Подейкували, що то він був винний у смерті Королеви, подарувавши їй пару отруєних рукавичок, коли королівське подружжя гостювало у його замку в Арагоні. Навіть коли скінчився термін трирічного трауру, оголошеного королівським указом у всіх володіннях іспанської корони, Король не дозволяв своїм міністрам навіть мову заводити про нове одруження. А коли сам Імператор заслав до нього сватів, пропонуючи йому руку своєї небоги — вродливої ерцгерцогині Богемської, Король попросив посланців Імператора переказати їхньому повелителеві, що він уже повінчався зі Скорботою і, хоч ця дружина безплідна, проте він воліє її, а не Красу. Ця відповідь коштувала іспанській короні багатих Нідерландських провінцій, які незабаром, підбурені Імператором, повстали проти Іспанії під проводом кількох фанатиків-протестантів.

Все його подружнє життя, ті шалені палкі радощі й страшна мука, якої він зазнав, коли все раптом скінчилося, — все це ніби повернулося до нього тепер, коли він стежив у вікно за Інфантою, що гралася на терасі. В Інфанті було все, як у матері: та сама мила жвавість, та сама примхлива манера задирати голівку, той самий гордий вигин прекрасного рота, та сама чарівна усмішка — *vrai sourire de France*^{*}, коли вона часом поглядала на вікно або ж простягала якому-небудь поважному іспанцеві свою ручку для поцілунку. Та пронизливий сміх дітей різав йому слух, безжально яскраве сонце ніби знущалося з його горя, а чисте ранкове повітря було ніби просочене нудотним запахом зілля (чи це йому тільки здавалось?), яке вживають для бальзамування. Король затулив обличчя руками, і коли Інфанта ще раз підвела очі на вікно, завіски були вже опущені, а Король щез.

Інфанта незадоволено скривилася й стонула плечима — хіба не міг він побути з нею хоч у день її народження? Кому потрібні оті дурні державні справи! Чи він, може, пішов до тієї похмурої каплиці, де ніколи не згасають свічки і куди не дозволяють заходити? Як це нерозумно з його боку, коли так яскраво сяє сонце, і всім так весело! І тепер

^{*} *Vrai sourire de France* (фр.) — справжня французька усмішка.

він не побачить жартівливого бою биків, на який уже скликає сурма, не побачить маріонеток та інших чудових забав. Дядько її та Великий Інквізитор набагато розсудливіші. Вони прийшли на терасу й наговорили їй стільки приємних компліментів. І вона знову труснула голівкою і, взявши Дона Педро під руку, повільно пішла вниз сходами до обтягненого червоним шовком довгого павільйону, поставленого в кутку саду, а всі інші діти пішли за нею. Вони йшли одне за одним у строгому порядку, відповідно до вельможності роду: попереду виступали ті, чиї імена були найдовші.

Назустріч Інфанті вийшла процесія хлопчиків зі шляхетних родин, одягнених у фантастичні костюми тореадорів, а юний граф Тьєрра-Нуева, надзвичайно вродливий хлопець років чотирнадцяти, знявши капелюха із грацією природженого ідальго й гранда іспанського, урочисто підвів її до помосту, де стояло невелике позолочене крісло, інкрустоване слоновою кісткою. Діти обступили її, перешіптуючись і махаючи великими віялами, а Дон Педро та Великий Інквізитор, сміючись, zostалися біля входу. Навіть герцогиня — Головна Камеристка, як її називали, — худюща сувора з вигляду жінка в жовтих брижах, не здавалась такою сердитою, як завжди, і щось схоже на холодну посмішку перебігало по її зморшкуватому обличчі, кривлячи тонкі безкровні губи. Це був таки чудовий бій биків — навіть краший, на думку Інфанти, за справжній, на який її возили до Севільї, коли в батька гостював герцог Пермський. Дехто з хлопчаків гарцював на дерев'яних кониках з розкішними попонами, вимахуючи довгими списами з пістрявими пучками барвистих стрічок; інші скакали перед биком, дратуючи його своїми червоними плащами й легко перестрибуючи бар'єр, коли він кидався на них; що ж до самого бика, то він був геть як живий, хоч і виплетений з лозин, обтягнених шкурою, і часом волів бігати на задніх ногах уздовж арени, що справжньому бикові ніколи й на думку не спало б. Зате бився він просто блискуче і діти так захопилися, що вискакували на лавки, махали мережаними хусточками й кричали зовсім як дорослі: «Браво, торо! Браво, торо!»

Нарешті, після тривалого бою, під час якого бик проколів своїми рогами чимало дерев'яних коників і поскидав

їхніх вершників, юний граф Тьерра-Нуева змусив бика стати на коліна і, діставши від Інфанти дозвіл завдати йому coup de grâse*, із такою силою загнав свою дерев'яну шпагу бикові в ший, що голова відлетіла, і всі побачили усмінене личко малого мосьє де Лоррена, сина французького посла в Мадриді.

Ще не стихли бурхливі оплески, як арена вже була прибрана і два мавританські пажі в жовто-чорних лівреях урочисто потягли геть загиблих коників, і після короткого антракту, під час якого француз-акробат танцював на туго напнутім канаті, на сцені невеличкого театру, спеціально збудованого для цієї нагоди, була показана італійськими ляльками напівкласична трагедія «Софонісба». Ці ляльки грали так майстерно, а їхні жести були такі природні, що наприкінці вистави очі Інфанти зовсім затьмарилися сльозами. Дехто з дітей плакав у голос, і їх доводилося втішати цукерками, а сам Великий Інквізитор був так розчулений, що не стримався і сказав Донові Педро, як йому боляче дивитись, що неживі ляльки на дротинах, зроблені з дерева й фарбованого воску, можуть насправді бути такими безталанними й терпіти таке горе.

Потім вийшов африканець-фокусник, що приніс великий плаский кошик, накритий червоною тканиною, поставив його посеред арени, витяг зі свого тюрбана якусь чудну очеретяну сопілку і став на ній грати. За якусь мить тканина заворушилася, а коли фокусник загравав ще гучніше, дві смарагдово-золоті змії виткнули з-під тканини свої чудернацькі клинцюваті голови, високо підняли їх і повільно почали погойдуватись у такт музиці, мов рослини у воді. Дітей, проте, налякали їхні плямисті каптури та бистрі роздвоєні язики. Їм набагато більше сподобалось, коли фокусник зробив чудо і з піску вирросло малесеньке апельсинове деревце, яке зразу ж зацвіло ніжним білим цвітом, а потім уродило справжніми плодами. А коли фокусник узяв у маленької дочки маркізи де Лас-Торрес віяло й перетворив його на синю пташку, що почала, щебечучи, літати довкола, їхньому захвату не було меж.

* Coup de grâse (фр.) — удар милосердя.

Урочистий менует, який виконали хлопчики-танцюристи з церкви Нуестра Сеньйора дель Пілар, теж їм сподобався. Інфанта ще ніколи не бачила цього чудового обряду, який виконувався щороку в травні на честь Богородиці перед її високим престолом. А все тому, що жоден член королівської родини Іспанії ні разу не переступив порога великого сарагоського собору, відколи один божевільний священик, підкуплений, як підозрювали, королевою Єлизаветою Англійською, намагався причастити там принца Астурійського отрутою. Інфанта досі тільки чула про «Танець Богоматері», і тепер вона була захоплена його красою. Хлопчики-танцюристи були в костюмах із білосніжного оксамиту, шитих у старовинному придворному стилі, і чудернацьких трикутних капелюхах, оторочених срібним галуном та прикрашених розкішними страусовими плюмажами. Їхні смагляві обличчя та довге чорне волосся ще більше відтіняли сліпучу білизну тих костюмів. Всі були просто зачаровані величавою гідністю, з якою хлопчики виконували хитромудрі фігури танцю, вишуканою грацією їхніх повільних жестів і статечних поклонів. А коли вони закінчили танець і схилились перед Інфантою, скинувши свої великі капелюхи зі страусовими плюмажами, вона з великою чемністю відповіла на їхній вишуканий уклін і подумки присяглася, що поставить велику воскову свічку перед вівтарем Святої Діви Дель Пілар на знак подяки за цю втіху.

А потім на арену вийшов гурт вродливих єгиптян, як тоді називали циган; вони сіли колом, підібгавши під себе ноги, і стиха заграли на цитрах, похитуючись у такт музиці та ледь чутно виводячи якусь тужну пісню. Помітивши Дона Педро, вони вмить спохмурніли, а на обличчях у декого з них відбився жах, адже лише кілька тижнів тому Дон Педро звелів повісити на ринковому майдані в Севільї двох з їхнього табору за чаклунство; але гарненька Інфанта, яка слухала їх, відкинувшись на спинку крісла й дивлячись на них своїми великими голубими очима поверх віяла, зовсім їх зачарувала. Вони відчули впевненість — адже хіба могла бути жорстока така вродлива дівчинка? І вони й далі тихенько награвали ніжний мотив, ледь торкаючись до струн довгими нігтями, і голови їхні хилилися донизу, так ніби вони

засинали. Та раптом, з таким пронизливим гуком, що діти здригнулися, а рука Дона Педро стисла агатове руків'я кинджала, цигани скочили на ноги й вихором закружляли навколо арени, б'ючи в бубни й виспівуючи якусь дику пісню про кохання своєю дивною гортанною мовою.

Потім усі разом кинулись на землю й завмерли, і тільки глухе бринькання цитр порушувало тишу. Повторивши це кілька разів, вони на якусь мить зникли, а потім з'явилися з кудлатим бурим ведмедем на ланцюзі. На плечах у них сиділо кілька маленьких барбарійських мавпочок. Ведмідь з незвичайною поважністю ставав на голову, а мавпочки зі зморшкуватими писками виробляли різні смішні трюки. Вони билися маленькими шпагами з двома циганчуками, очевидно, їхніми дресирувальниками, стріляли з рушничок і муштрувалися — зовсім наче солдати королівської лейбгвардії. Що й казати, виступ циган дуже сподобався дітям. Але найпотішнішою забавою цього ранку були, безперечно, танці малого Карлика. Коли він викривуляв на арену, плутаючи своїми покрученими, ніби обрубаними ногами й хитаючи великою потворною головою, діти зняли захоплений крик, а сама Інфанта так реготала, що Камеристка мусила нагадати їй, що хоч в Іспанії не раз королівські дочки показували сльози перед рівними собі, проте ніколи ще жодна принцеса королівської крові не тішилася так на очах у тих, що родом нижчі за неї. Але стриматися від реготу, глянувши на Карлика, було справді неможливо, і навіть при іспанському дворі, відомому своєю пристрастю до всього огидного, ще ніколи не бачили такої химерної малої потвори. Та й виступав цей Карлик уперше. Знайшли його тільки напередодні. Двоє ґрандів полювали у віддаленому куточку коркового лісу, який з усіх боків обступив місто, і здибали Карлика, що стрімголов кудись гнався, і привели до палацу, щоб зробити сюрприз Інфанті; батько його, бідний вугляр, був тільки радий позбутися такої потворної і ні до чого не придатної дитини. Та чи не найпотішніше було в Карликові те, що сам він зовсім не знав, який він потворний і смішний. Навпаки — він, здавалося, був щасливий і страшенно веселий. Коли діти реготали, і він реготав так само невимушено й радісно, і після кожного танцю дуже кумед-

но кланявся кожному з них, усміхаючись і киваючи головою, ніби він сам був такий, як вони, а не мала потвора, що її природа зліпила жартома на посміх іншим. А Інфанта — Інфанта заворожила його цілком. Він не міг відірвати від неї очей і, здавалося, танцював тільки для неї. І коли, згадавши, як у неї на очах придворні дами кидали букети Каффареллі, славетному італійському дискантові, якого папа прислав до Мадрида із власної капели з надією, що ніжний голос співака вилікує Короля від смутку, Інфанта вийняла з кіс чудову білу троянду і задля жарту, а почасти, щоб подратувати Камеристку, з чарівною усмішкою кинула ту троянду через усю арену Карликові, той поставився до цього цілком серйозно і притис квітку до своїх потворних товстих губів, приклав руку до серця і став перед Інфантою на одне коліно, причому усмішка розтягла його рот від вуха до вуха, а маленькі ясні очиці заблищали з утіхи.

Після цього Інфанта вже не могла зберегти решток своєї поважності; вона ще довго сміялася після того, як Карлик побіг з асени, і зажадала від дядечка, щоб танець був негайно повторений. Проте Камеристка, пославшись на велику спеку, заявила, що для її високості краще буде негайно повернутися до палацу, де для неї вже приготовано великий бенкет і вже стоїть на столі справжній іменинний торт з її ініціалами, виведеними фарбованим цукром, та гарнесеньким срібним прапорцем на верхівці. Інфанта з великою гідністю встала, звеліла, щоб малий Карлик ще раз потанцював перед нею після сіести і, подякувавши юному графові Тьєрра-Нуева за чудовий прийом, вирушила до своїх покоїв, а за нею попростували й діти в тому самому порядку, що й прийшли.

Коли малому Карликові сказали, що він ще раз танцюватиме перед Інфантою, і то за її особистим наказом, він так зрадив, що побіг у сад, в безглуздому захваті розцілюючи білу троянду і дико й недоладно вибрикуючи від щастя.

Квіти страшенно обурилися на Карлика, що так зухвало вторгся в їхню прекрасну оселю, а коли ще побачили, як він безтямно вистрибує на доріжках, незграбно махаючи руками над головою, вони вже не в змозі були стримуватися далі.

— Та він аж занадто бридкий, щоб дозволяти йому гратися в тих місцях, де є ми! — вигукували Тюльпани.

— Напоїти б його маківкою, щоб заснув на тисячу років, — казали високі яскраво-червоні Лілеї і ще дужче полум'яніли від гніву.

— Жахливе страховисько! — верескнув Кактус. — Та ж він геть покручений, присадкуватий, а голова його така величезна, як порівняти з короткими ногами. Я тільки глянув на нього, і в мене колючки настобурчилися, а хай-но він підійде до мене, я його поколю!

— І в його руках до того ж одна з найкращих моїх квіток! — вигукнув Куц Білих Троянд. — Я сам подарував її сьогодні вранці Інфанті на день народження, а він украв її в неї. — І Куц на весь голос закричав: — Злодій! Злодій! Злодій!

Навіть червоні Герані, взагалі не чванливі — у них самих безліч бідних родичів, — і ті аж позморщувалися від огиди, побачивши Карлика, а коли Фіалки несміливо зауважили, мовляв, він хоч і справді вельми негарний, але ж то не з його вини, Герані не без підстав заперечили, що саме в тому й полягає головна його вада і нічого захоплюватися ним лише тому, що він невиліковний. Та декотрі з Фіалок і самі відчували, що малий Карлик ніби хизується своєю потворністю, виставляючи її напоказ, і що він виявив би значно більше смаку, якби прибрав засмучений або принаймні задумливий вигляд замість вистрибувати по доріжках, набуваючи таких чудернацьких і дурнуватих поз.

Що ж до старого Сонячного Годинника — особи страшенно видатної, що показувала колись час самому Імператорові Карлу П'ятому*, — то він був так вражений виглядом малого Карлика, що трохи не забув відмітити цілих дві хвилини своїм довгим тіньовим пальцем і не втримався, щоб не сказати великому молочно-білому Павичеві, який грівся проти сонечка на балюстраді: мовляв, усім відомо, що королівські діти — це королівські діти, а діти вугляра — це діти вугляра і безглуздо вдавати, нібито це не так. З цієї

* Карл П'ятий був імператором так званої Священної Римської імперії (1519—1555) та королем Іспанії (1516—1556) під ім'ям Карла Першого. — *Прим. перекладача.*

думкою Павич погодився цілком і навіть крикнув: «Авжеж! Авжеж!» — таким різким і пронизливим голосом, аж Золоті Рибки, які жили в басейні прохолодного хлюпінтливого фонтана, повитикали голівки з води й поцікавилися у велетенських кам'яних Тритонів, хто там галасує і що скоїлось.

А от птахам Карлик чомусь подобався. Вони часто бачили його в лісі, коли він витанцьовував, немов ельф, ловлячи підхоплене вихором листя, або ж, згорнувшись калачиком в дуплі якого-небудь старого дуба, ділився горіхами з білками. Їх аніскілечки не турбувало те, що він такий потворний. Зрештою, навіть сам соловейко, який так солодко витьохкував ночами в апельсинових гаях, що іноді й Місяць схилявся послухати його, зовсім не був красенем; а ще ж Карлик жалів їх, і в страшну зимову холоднечу, коли на деревах ніде ані ягідки, земля стає тверда, наче залізна, і вовки, шукаючи поживи, підходять аж до стін міста, він ніколи не забував про них, завжди кидав їм крихти від свого шматочка чорного хліба, ділився з ними своїм злиденним сніданком.

Тож вони шмигали довкола нього, торкаючи його щоки своїми крильцями, і щebetали поміж себе, а малий Карлик був такий щасливий, що не стримався і показав їм свою чудову білу троянду, сказавши, що цю троянду подарувала йому сама Інфанта, бо вона любить його.

Птахи не зрозуміли жодного слова, але то було байдуже, адже вони посхиляли набік голівки і мудро на нього поглядали, а це майже те саме, що й розуміти, та ще й набагато легше.

Ящіркам Карлик теж надзвичайно сподобався, і коли вибігавшись, він приліг на траву спочити, вони почали гратися й вовтузитися навколо нього та на ньому самому — розважали його, як могли.

— Адже не можуть усі бути такими красунями, як ми, ящірки, і вимагати цього не треба, — викрикували вони. — І, хоч це звучить безглуздо, він, зрештою, не такий і потворний, якщо, звичайно, заплющити очі й не дивитися на нього.

Ящірки — природжені філософи, вони можуть годинами сидіти вкупі й думати, коли немає іншої роботи чи коли задощить.

Проте Квітам дуже не сподобалась їхня поведінка, так само, як і поведінка пташок.

— Це тільки свідчить про те, — казали вони, — які вульгарні робляться ті, хто весь час бігає та літає. Гарно виховані особи завжди стоять на одному місці, от як ми. Хіба хто-небудь бачив коли, щоб ми підстрибували на доріжках чи, мов божевільні, гасали по траві за якимись бабками? Коли нам потрібна переміна повітря, ми звертаємося до садівника, і він пересаджує нас на іншу клумбу. Це пристойно і так, як слід. А пташки та ящірки не цінують спокою, у пташок немає навіть постійної адреси. Вони просто волоцюги, як цигани, тому й ставитися до них треба, як до волоцюг. — І квітки задерли вище свої носики, набрали зарозумілого вигляду і дуже зраділи, коли трохи згодом малий Карлик підвівся з трави, вийшов на доріжку й подибав до палацу.

— Та його треба замкнути й довіку не випускати на білий світ, — гукали вони. — Гляньте тільки на той горб на спині, на його криві ноги! — І вони захихотіли.

А малий Карлик нічого того й не знав. Він страшенно любив птахів та ящірок і думав, що квіти — то найдивовижніше з усього, що є на світі, окрім Інфанти, звичайно; але ж Інфанта дала йому чудову білу троянду, і вона любить його, а це вже зовсім інша річ. От якби вона взяла його з собою! Вона посадила б його праворуч себе і всміхалася б до нього, і він ніколи не відходив би від неї, зробив би її своїм другом і навчив би різних-різних захопливих витівок. Бо, хоч досі він ніколи не бував у палаці, він знав безліч дивовижних речей. Він умів робити з очерету малесенькі клітки для коників, щоб вони сиділи там і співали, умів довгий колінчастий бамбук перетворювати в таку дуду, якої заслухався б і сам Пан*. Він умів співати голосами всіх птахів і міг покликати шпака з верхів'я дерева або чаплю з болота. Він знав сліди кожної тварини і міг вислідити зайця за легесенькими відбитками його лапок чи дикого кабана по розтоптаному ратицями листі. Він знав усі танці дикої природи: несамовитий танок у багряних осінніх шатах, легкий

* П а н — у грецькій міфології син бога Гермеса, втілення природи. — *Прим. перекладача.*

танок у волошкових сандалях серед достиглого збіжжя, танок зими в білих снігових вінках і танок серед цвіту духмяних садків навесні.

Він знав, де горлиці в'ють свої гнізда, а якось раз, коли голуб з голубкою попали в сильце птахолова, він сам виростив голубенят, збудувавши їм маленький голубничок в розколині розчакнутого береста. Голуби вирости зовсім ручними і щоранку годувалися з його рук. Інфанті вони сподобалися б, як і кролики, що шмигали серед високої папороті, і сойки з твердим пір'ям та чорними дзьобами, і їжаки, що вміли скручуватися в колючі клубки, і великі мудрі черепахи, що повільно повзають по землі, трясучи головами та поскубуючи молоденькі листочки. Так, Інфанта неодмінно повинна прийти до нього в ліс і погратися разом з ним. Він поступиться їй своїм ліжечком, а сам до світання чатуватиме надворі за вікном, щоб її не потурбували дикі зубри та не підкралися надто близько до хатини голодні сухоребрі вовки. А на світанку він тихесенько постукає у віконниці й розбудить її, і вони вийдуть у ліс і танцюватимуть удвох цілий день. Там, у лісі, аніскільки не нудно. Часом єпископ пройде верхи на своєму білому мулові, читаючи книжку з кольоровими палітурками. А то пройдуть сокольничі в зелених оксамитових кашкетах і коротких куртках з дубленої оленьчої шкіри, і в кожного на руці сокіл з каптурцем на голові. У пору збирання винограду проходять виноградарі у вінках з глянсуватого плюща, і руки й ноги в них багряні від виноградного соку; вони несуть міхи, з яких крапотить молоде вино. А вечорами довкола великих багать сідають вуглярі й спостерігають, як повільно обвуглюються сухі поліна, і смажать у гарячому попелі каштани, і розбійники виходять зі своїх печер повеселитися разом з ними.

А то якось він бачив чудову процесію, яка звивалася, мов змія, по довгому курному шляху, що веде в Толедо. Попереду, жалібно співаючи, йшли ченці з яскравими корогвами й блискучими золотими хрестами, за ними в срібних латах з мушкетами та списами йшли солдати, а посеред солдатів — троє босоногих чоловіків із запаленими свічками в руках, у дивному жовтому одязі, розмальованому якимись чудернацькими фігурками. Так, у лісі є на що подиви-

тись, а коли вона стомиться, він знайде для неї м'яке ложе з моху чи понесе її на руках, адже він дужий, хоч і знає, що невисокий на зріст. Він зробить їй намисто з червоних ягід бріонії, гарних, як ті білі ягоди, що нашиті на її платті, а коли їй надокучить це намисто, то хай викине, він знайде їй інше. Він приносить їй чашечки від жолудів, і росяні анемони, і малесеньких світлячків, щоб вони зірочками іскрилися в її золотих косах.

— Але де ж це вона? — Він запитав про це білу троянду, але та не відповіла. Весь палац, здавалося, спав, і навіть там, де не були зачинені віконниці, вікна були завішені від яскравого сонця важкими гардинами. Він обійшов увесь палац, шукаючи входу, і нарешті побачив невеличкі бокові двері, що стояли прочинені. Він прошмигнув туди й опинився в пишній залі, — леле, набагато пишніший за ліс: тут всюди була сама позолота і навіть підлога вистелена великими кольоровими каменями, вкладеними так, що утворювались якісь геометричні візерунки. Але малої Інфанти там не було, тільки дивовижні білі статуї з чудною посмішкою дивилися на нього зі своїх яшмових п'єдесталів смутними, порожніми очима.

В кінці зали висіла розкішно вигаптована завіса з чорного оксамиту, а по ній сонця і зірки — улюблений візерунок Короля, і всі на тлі чорного кольору, який він любив найбільше. Може, вона сховалась за цією завісою? Треба заглянути.

І він тихенько підкрався до завіси й відсунув її. Ні, далі була тільки інша кімната, і вона здавалася йому ще гарнішою, ніж та, з якої він щойно вийшов. Стіни тут були завішені зеленими багатофігурними гобеленами, що зображали полювання, — витвір фламандських митців, які потратили понад сім років на цю роботу. Колись це була кімната Іоанна Божевільного, — шаленого короля, який так любив полювання, що в своїх мареннях часто намагався вискочити на величезного здибленого коня, витканого на гобелені, чи стягти зі стіни оленя, на котрого кидались великі собаки, чи засурмити в ріг і заколоти ножем блідо-жовту лань, що втікала. Тепер тут відбувалися державні ради, і на столі посеред кімнати лежали червоні портфелі міністрів з тисне-

ними іспанськими золотими тюльпанами, а також з гербами й емблемами Габсбургів*.

Малий Карлик зачаровано розглядався довкола і навіть трохи побоювався йти далі. Оці химерні мовчазні вершники, які безгучно скакали по великих галявинах, раптом здалися йому страшними привидами-компрачікосами, про яких він чув із розповідей вуглярів: вони полюють лише вночі, а коли натрапляють на людину, то перетворюють її на оленя і женуться слідом, аж доки не заженуть до загину. Але він подумав про гарненьку Інфанту, і це додало йому трохи мужності. Йому хотілося застати її саму й сказати, що й він її любить. Може, вона в сусідній кімнаті?

По м'яких мавританських килимах він перебіг кімнату й відчинив двері. Ні, і там її не було. Ця кімната була зовсім порожня.

А була то тронна зала, де приймали чужоземних послів, коли Король (що траплялося тепер досить рідко) згоджувався дати їм особисту аудієнцію. Це була та сама зала, де багато років тому були прийняті посланці з Англії, які приїжджали сватати свою королеву, тоді одну з католицьких владарок Європи, за старшого сина Імператора. Стіни тут були обтягнуті кордовською золоченою шкірою, з чорнобілої стелі звисала важка люстра на триста воскових свічок. Під великим балдахіном із золотої парчі, на якому дрібними перлинами були вигаптувані кастільські леви й башти, височів сам трон, накритий розкішним покривалом з чорного оксамиту, розшитого срібними тюльпанами й прикрашеного пишними торочками з перлин і срібла. На другому східці трону стояв продовгуватий стільчик з подушечкою зі срібної парчі, на якому схиляла коліна Інфанта; а ще нижче і вже не під балдахіном — крісло папського нунція (єдиної особи, що мала право сидіти в присутності короля під час публічних церемоній), і попереду на пурпуровому табуреті лежала його кардинальська шапка з плетеними червоними китицями. Навпроти трону на стіні висів портрет Карла П'ятого, на весь зріст зображеного в мисливському костюмі і з великим собакою обіч, а на всю середину другої стіни —

* Представники королівської династії Габсбургів були правителями багатьох країн Європи та Америки. — *Прим. перекладача.*

портрет Філіппа Другого, який приймає дари від Нідерландів. Поміж вікнами стояла шафка з чорного дерева, інкрустована слоновою кісткою з різьбленням, що відтворювало гольбайнівський «Танець Смерті»* й виконане було, казали, рукою самого славетного майстра.

Проте малому Карликові байдуже було до всієї цієї пишноти. Він не віддав би своєї білої троянди за всі перлини балдахіна, не віддав би навіть однієї-єдиної білої пелюсточки за сам трон. Він тільки хотів побачити Інфанту, перш ніж вона знову піде до павільйону, і попросити її втекти разом з ним до лісу після того, як він скінчить танцювати. Тут, у палаці, повітря важке й задушливе, а в лісі повіває вільний вітерець, і сонячне проміння, мов золоті пальці, перебирає тремтливі листочки на гілках дерев. Там, у лісі, є також квіти — може, не такі пишні, як у двірцевому саду, але зате вони ніжніше пахнуть: гіацинти навесні, що пурпуровими килимами вкривають прохолодні долини й зарослі травою горби; жовті примули, що гніздяться купками поміж вузлуватим корінням дубів; яскравий чистотіл і синенька вероніка, золоті та лілові іриси. З гілок ліщини звисають сіренькі сережки, і наперстянка хилиться під вагою своїх поцяткованих чашечок, обліплених бджолами. Там каштани пишаться списками з білих зірочок, і глід красується малесенькими блідими місяцями. І вона неодмінно піде з ним, тільки б знайти її! Вона піде з ним у пречудовий ліс, і він цілими днями танцюватиме їй на радість. Від цієї думки його очі засяяли усмішкою, і він перейшов у наступну кімнату.

З усіх кімнат ця була найсвітліша і найгарніша. Її стіни були обтягнені ясно-червоним шовком з вигаптуваними по ньому пташками й гарними срібними квітками; меблі тут були з масивного срібла, прикрашені гірляндами квітів та купідонами. Дві великі ширми, на яких були повишивані папуги й павичі, відгороджували величезні каміни, а підлога з оніксу кольору морської хвилі, здавалось, простягалася хтозна-куди. І в цій кімнаті Карлик був не сам. У протилежному кінці зали, в дверях він помітив якусь маленьку постать, що спостерігала за ним. Серце його забилося, він радісно

* Ганс Гольбайн Молодший (1497—1543) — видатний німецький художник доби Відродження. — *Прим. перекладача.*

скрикнув і вийшов на світло. Водночас до нього назустріч ступила й маленька постать, і тепер він міг добре її роздивитися.

Інфанта? Ні, це була потвора, найогидніша з усіх потвор, яких він бачив у житті. Недоладне тіло, не таке, як у всіх інших людей, з горбом на спині, на кривих ногах, з величезною головою, що хилиталася з боку на бік, і гривною кудлатого чорного волосся. Малий Карлик насупився, і потвора насупилась. Він засміявся, і вона засміялась і вперлася руками в боки — точнісінько так, як зробив він. Він посмішкувато вклонився, і потвора теж йому низько вклонилася. Він пішов до неї, і вона рушила йому назустріч, повторюючи кожен його рух і зупиняючись, коли він зупинявся. З криком подиву він кинувся вперед, простяг руку, і рука потвори, холодна, мов крига, торкнулась до його руки. Він злякався, відсмикнув руку, і потвора поспішила зробити те саме. Він спробував був відштовхнути потвору, але щось гладеньке й тверде зупинило його. Обличчя потвори тепер було зовсім близько від його обличчя і, здавалось, було сповнене жаху. Він відкинув рукою чуб з очей. Потвора зробила те саме. Він ударив її, і вона відповіла ударом. Він перекривив її, і потвора скорчила огидну гримасу. Він відійшов назад, і потвора теж відступила.

Що ж воно таке? Він подумав якусь мить і оглянувся на всі боки. Дивно, але все, що було в кімнаті, здавалося, було й навпроти в цій невидимій стіні з чистої води. Тут картина — і там картина, тут канапа — і там канапа. Там Фавн спить в алькові біля дверей, і там, за стіною, лежить його двійник; і срібна Венера залита сонцем, простягає руку до другої Венери, такої самої вродливиці, як і вона.

Може, це луна? Раз він гукнув у долині, і луна відгукнулась, повторила за ним кожне слово. Може, луна вміє передражнювати й очі, як вона вміє передражнювати голос? Може, луна вміє створювати інший світ, точнісінько такий, як справжній? Але чи можуть тіні речей мати такі самі, як і речі, кольори, життя і рухи? Невже це...

Він здригнувся і, взявши зі своїх грудей чудову білу троянду, повернувся і поцілував її. У потвори в руках була така самісінька троянда — пелюстка в пелюстку. І вона так

само цілувала ту троянду й притискала до серця з жахливо недоладними жестами.

Коли істина раптом відкрилася йому, він з диким криком відчаю впав, ридма ридаючи, додолу. То це він сам — такий потворний, горбатий, смішний, бридкий? Ця потвора — він сам; це з нього так реготали діти і мала Принцеса теж; а він гадав, що вона любить його, а вона просто насміхалася разом з усіма з його потворності, з його бридкого тіла... І навіть його з лісу забрали, де нема дзеркал, котрі сказали б йому, який він огидний? Чом батько не вбив його, а продав на таку ганьбу? По його щоках лилися гарячі сльози. Він пошматував на найдрібніші клаптики білу троянду; потвора, що борсалася на підлозі, зробила те саме й розкидала пелюстки. Потвора повзала по підлозі, а коли він глянув на неї, вона теж глянула на нього і її обличчя було покривлене стражданням. Він поповз геть, щоб не бачити потвори, і затулив обличчя руками. Немов зранене звіря, він відповз у тінь, приліг і важко застогнав.

Цієї миті двері розчинилися і ввійшла Інфанта зі своїми гостями, і вони всі побачили бридкого Карлика, що лежав долі й безтямно бив кулаками по підлозі; жести ці були такі неймовірно кумедні, що всі весело зареготали й обступили його, не зводячи з нього очей.

— Танцював він смішно, — мовила Інфанта, — ну а витівки в нього ще смішніші. Мабуть, незгірш, як у ляльки-маріонетки, тільки, звичайно, не так природно. — І вона обмахувалася своїм великим віялом та плескала в долоні.

Проте малий Карлик навіть не звів на неї очей; він схлипував дедалі тихіше. І раптом він якимось дивно підскочив і схопився за бік. Потім упав і вже не ворушився.

— Це в тебе дуже добре вийшло, — сказала Інфанта, почекавши трохи, — а тепер потанцюй для мене.

— Так, — закричали діти, — тепер уставай і танцюй, бо ти потішний, мов барбарійська мавпочка, навіть смішніший!

Та малий Карлик не відповідав.

Тоді Інфанта невдоволено тупнула ніжною і гукнула свого дядька, що походжав з Камергером терасою, читаючи депеші, які щойно прибули з Мексики, де недавно була заснована свята інквізиція.

— Дядечку, мій смішний малий Карлик вередує. Підніміть його і накажіть, щоб танцював для мене.

З посмішкою переглянувшись, дядечко з Камергером увійшли до кімнати, і Дон Педро нахилився й кілька разів ляснув Карлика по щоці своєю гаптованою рукавичкою.

— Ти мусиш танцювати, чуєш, *petit monstre**, ти мусиш танцювати. Інфанта Іспанії та обох Індій бажає розважитися. Та малий Карлик не ворушився.

— Його треба добре відшмагати, — стомлено мовив Дон Педро і знову пішов на терасу.

Проте Камергер занепокоєно став навколішки біля Карлика й приклав руку до його грудей. А за хвилину знизав плечима, встав і, низько вклонившись Інфанті, сказав:

— *Mi bella Princesa***, ваш смішний малий Карлик уже ніколи не танцюватиме. А шкода, бо він був такий бридкий, що, мабуть, і Короля розсмішив би.

— А чому це він більш не танцюватиме? — сміючись, запитала Інфанта.

— Бо його серце розірвалося, — відповів Камергер. Інфанта насупилась, і її рожеві губки скривилися в гарненькій зарозумілій посмішці.

— Потурбуйтеся, щоб надалі всі, хто приходитиме гратися до мене, не мали серця! — крикнула вона й вибігла в сад.

* Малий виродок (*фр.*).

** Моя прекрасна принцесо (*ісп.*).

РИБАЛКА І ЙОГО ДУША

*Присвячується
Її Королівській Високості
Еліс, принцесі Монако*

Щовечора виходив молодий Рибалка в море і закидав свої сітки. Коли вітер дув з берега, у нього нічого не ловилося або ж попадалось у кращому разі мало що, бо це був колючий чорнокрилий вітер і буйні хвилі здіймалися проти нього, а коли вітер був з моря, риба підходила з морських глибин і запливала, заплутуючись у вічках сітки, і Рибалка вибирав її й виносив на ринок продавати.

Не було вечора, щоб він не приходив зі своїми сітями по рибу, і от в один із таких вечорів йому так важко було тягти сітку, що він тільки через силу підводив її до човна і, усміхаючись, промовляв: «Чи не захопив я, бува, усю рибу з моря, а чи може мені попалось якесь тупе морське чудовисько, що викличе подив у людей, або якесь страховисько, яке забажає побачити навіть наша велика королева?» І, зібравши всі сили, він так напружився, тягнучи на себе верхню і нижню мотузку, що на його руках, немов голубі лінії на бронзовій вазі, випнулися батоги вен. Тоді він потяг за тонкі стропи сітки і ближче й ближче великим півкругом до нього підпливли пласкі корки і, нарешті, вся сітка опинилась на поверхні води.

Та не риба і не морське чудовисько чи підводне страховисько побачив у сітці молодий Рибалка, а Русалоньку, яка міцно-преміцно спала собі.

Її коси були як мокре золоте руно, а кожна окрема волосина на голові була як тонесенька золота ниточка, виме-

режена у кришталевій чаші. Тіло її було біле, ніби зі слонової кістки, а хвіст як зі срібла й перлин. Весь її сріблясто-перлиновий хвіст обвивали зелені морські водорості, а вуха були схожі на дивовижної краси морські раковинки, а губи — як морські корали. Морські хвилі хлюпали й полоскали її холодні груди, а на її віях виблискували кришталіки солі.

Вона була така красива, що коли побачив її уся молодий Рибалка, захоплення оволоділо ним, і він однією рукою притяг ближче до себе сітку і, нагнувшись через борт човна, охопив її обома руками. І тільки він ледве торкнувся її, як вона скрикнула голосом морської чайки, прокинувшись, з жахом глянула на Рибалку своїми рожево-бузковими аметистовими очима й стала чимдуж битися, намагаючись вирватися з його рук. Але Рибалка міцно тримав її, притискаючи до себе.

І коли вона зрозуміла, що їй ніяк не вирватися від нього, вона заплакала й стала проситися.

— Благаю тебе, — каже, — відпусти мене, бо я одна-єдина донька в Морського Короля, а мій батечко вже старий і зовсім самотній.

Молодий Рибалка так відповів їй на це:

— Я не відпущу тебе, аж доки ти не пообіцяєш мені, що на кожен мій виклик ти з'являтимешся тут, аби співати мені, тому що всім мешканцям глибин морських дуже подобається твій спів і від цього мої сіті завжди будуть повними риби.

— Ти й справді відпустиш мене, якщо я пообіцяю це? — вигукнула на радощах Русалка.

— Справді, я відпущу тебе, — відповів молодий Рибалка.

І вона дала йому обіцянку, яку він просив, і, поклявшись клятвою мешканців моря, молодий Рибалка розвів свої руки навколо неї, і вона, якось дивно затремтівши, поринула під воду.

Відтоді щовечора виходив молодий Рибалка в море і кликав Русалку, і вона з'являлась з води й співала йому. А довкола неї гралися у воді дельфіни й морські птахи вилися над її головою.

І співала вона чудову пісню. І пісня та була про Мешканців моря, що ганяють свої череди від печери до печери і

носять своїх дитят у себе на спинах; про Тритонів із довгими зеленими бородами й волохатими грудьми, які трублять у скручені раковини, коли проходить Морський Король; про бурштиновий королівський палац, вкритий перлиновим дахом; про сади на морському дні, де щоденно хвилястим віялом колихаються корали, а над ними пурхають, немов сріблясті пташки, риби; й туляться анемони до підводних скель, а рожеві лососинки гніздяться у ребристому піску. Вона співала про велетенських китів, що припливають із холодних північних морів і мають шпичасті бурульки на кінцях плавників; про Сирен, які розповідають такі зачаровуючі оповідки, що купці затикають собі вуха воском, аби не стрибнути до них у море і не втопитися; про затонулі галери з високими щоглами й замерзлими матросами, які схопилися за оснащення й зависли на ньому; про мокрель, що запливала й назад випливала з відкритих ілюмінаторів; про черепашок, що попримлипали до кілів кораблів і мандрують з ним із порту в порт по всьому світу; про каракатиць, що живуть по боках морських шпилів і простягають звідти свої довгі чорні щупальці і можуть зробити ніч, коли тільки захочуть. Вона співала про молюска-наутілу, який має свій опаловий човник, що керується шовковим вітрилом; про щасливих тритонів, які грають на арфах і можуть чарами своєї музики приспати навіть Великого Восьминога; про діток моря, які, тримаючись за слизьку спину черепахи, їздять, потішаючись, на ній; про русалок, що ніжаться у пінястій воді й простягають руки до моряків; про моржів з кривими бивнями, і про морських коней з пінистими гривами.

І коли вона співала, всі тунці випливали з морських глибин, аби послухати її, а цим часом молодий Рибалка обхоплював їх своїми сітями і витягав у човен, а найбільших наколював остями. А коли човен був ущерть повний риби, Русалка, даруючи йому усмішку, поринала в морські глибини.

І все ж вона ніколи не підпливала надто близько до нього, боячись, аби він не торкнувся її. Частенько він кликав та благав її, та вона не підпливала до нього, а коли йому щастило наблизитись і простягти руку, вона спритно, мов тюлень, пірнала вглиб, і він у той день більше її не бачив. Проте її голос щодень більше зачаровував його. Нарешті

він став Рибалці такий чаруючий, що той забував про свої сіті, про свої наміри і про свій щоденний заробіток. Перед ним пропливали цілі косяки золотооких тунців з червоними перами, а він і не помічав їх. Без діла лежали тепер під руками його ості, порожні стояли плетені з лози кошики. А він, з напіврозкритим ротом і млосним поглядом, непорушно сидів у човні і, зачарований, слухав і слухав її спів, аж доки до нього не підкрадався морський туман і блукаючий місяць не плямував срібним відблиском його загоріле тіло.

І от в один із таких вечорів молодий Рибалка викликав її й звернувся з такими словами:

— Русалонько, Русалонько, я кохаю тебе. Будь моєю нареченою, бо я кохаю тебе.

Але Русалка заперечно похитала головою й відповіла:

— У тебе людська душа. Вижени з себе людську душу, тоді я покохаю тебе.

І молодий Рибалка сказав сам до себе:

— Навіщо мені моя душа? Я ж її не бачу і навіть доторкнутися до неї не можу. Я її просто-напросто не знаю. Я вижену її з себе і без неї матиму велику радість.

І він аж скрикнув від захвату і, вставши у своєму розмальованому човні, простяг руки до Русалки:

— Я прожену свою душу геть і ти станеш моєю нареченою, а я — твоїм нареченим. І в глибинах морських ми будемо жити вкупі, і ти покажеш мені все те, про що співала, і я робитиму все, що ти забажаєш, і нас ніщо не розлучить.

І засміялась на radoщах Русалка, і закрила долонями своє обличчя.

— Але як мені прогнати свою душу? — вигукнув молодий Рибалка. — Скажи мені, як це зробити, і я негайно зроблю це.

— Гай-гай, якби ж то я знала, — відповіла Русалка. — У нас, мешканців моря, немає душі.

І Русалочка, скрушно глянувши на молодого Рибалку, пірнула в морську глибіню.

Рано-вранці, на другий день, ледь сонце над горбом з'явилося завширшки з долоню людської руки, молодий Рибалка

вже стояв перед будинком священика і тричі постукав у двері.

Послушник глянув через вічко і коли побачив, хто це був, він відсунув засув і сказав:

— Заходь.

І молодий Рибалка ввійшов і впав на коліна на встелену свіжим пахучим очеретом долівку і, звертаючись до Священика, який читав Святе Письмо, на весь голос промовив:

— Отче, я закохався в одну з морських красунь, і моя душа стала на перешкоді здійсненню мого бажання. Підкажіть мені, як я можу позбутися своєї душі, бо насправді вона мені без потреби. Яке вона має значення для мене? Я її не можу ані побачити, ані не можу торкнутися й відчутти її. Я не знаю, що вона з себе являє.

Почувши це, Священик тільки схопився обома руками за груди й промовив:

— Ой леле, ой лелечко, ти зійшов з глузду, чи якоїсь блекоти наївся. Адже душа — це найсвятіше, що є в людини. Її дав нам Бог, щоб ми з гідністю володіли нею. Та ж нема нічого ціннішого, ніж людська душа. Нічого нема в світі дорожчого за людську душу. Вона вартніша за все золото в світі, вона дорожча всіх королівських червоних корундів. Отож, сину мій, викинь це з голови і забудь, що ти казав, бо це такий гріх, який ніколи не прощається. А щодо істот морських, то вони — пропащі і той, хто знається з ними, — теж пропачий. Вони як ті дикі звірі, що не розрізняють добра від зла і не за них наш Всевишній пожертвував своїм життям.

Після цих гірких слів Священика очі молодого Рибалки наповнились слізьми, і він устав з колін і промовив до нього:

— Отче, лісовики живуть у хащах лісу і вони щасливі, а на скелях гір сидять душі скель з арфами з червоного золота. Дозвольте й мені бути таким, як вони, — благаю вас, бо їхнє життя — як життя квіток. А щодо моєї душі, то що з неї доброго для мене, якщо вона стала поміж мною і тією, котру я кохаю?

— Плотська любов — гріховна! — вигукнув Священик, насупивши брови. — І гріховні та згубні є всі створіння поганські, яким Бог дозволив блукати по всьому його світі.

Хай будуть прокляті всі оті перелісники, і хай будуть прокляті оті морські співці! Я чув їхній спів по ночах, вони намагалися спокусити мене й відірвати від моїх чоток. Вони стукають у моє вікно й хіхікають. Вони нашіптують мені в вуха про свої згубні радощі. Вони спокушують мене своїми спокусами, а коли я молюся, вони корчать мені гримаси. Вони пропащі, я кажу тобі, вони — пропащі. І для них немає ні раю, ні пекла, і ні в раю, ні в пеклі не славитимуть вони ім'я Господнє.

— Панотче! — вигукнув молодий Рибалка. — Ви не знаєте, про що говорите. Яюсь своєю сіткою я зловив дочку Морського Короля. Вона красивіша від ранішньої зорі і біліша, ніж ясний місяць. За її тіло я б віддав їй душу, а за її кохання я б віддав райські блаженства. Скажіть лише, як мені отримати те, що я прошу й відпустіть мене з миром.

— Геть! Іди геть! — крикнув Священик. — Твоя кохана — пропаща і ти пропащий разом із нею.

І Священик не дав йому благословення і прогнав зі свого дому. І молодий Рибалка попрямував на ринковий майдан, і йшов він повільно, опутивши голову, як ходять люди, прибиті горем.

І коли торгівці побачили, як він йшов, то стали перешіптуватися, а один із них вийшов назустріч, звернувся до нього по імені й запитав:

— Що маєш на продаж?

— Я продам тобі свою душу! — відповів він. — Благаю тебе, купи її в мене, бо мені з нею важко. Що я маю від неї? Її ні побачити, ні сприйняти на дотик. Я не відчуваю її.

Але торгівці тільки покепкували з нього, сказавши йому вслід:

— Навіщо нам людська душа? Вона й ламаного шеляга не варта. Продай нам своє тіло і ми зодягнемо тебе в порфіру морського кольору, прикрасимо палець перснем та зробимо тебе улюбленим рабом її величності королеви. І не говори про душу, бо вона для нас — ніщо і не варта нічого.

І сказав собі молодий Рибалка:

— Яюсь воно просто дивно виходить. Священик каже, що душа вартіша всього золота на світі, а торгівці кажуть, що вона й ламаного шеляга не варта.

І він вийшов із торгового майдану й попрямував до морського узбережжя, і став думати-гадати, що йому діяти далі.

* * *

І десь опівдні він пригадав, що один його товариш, який збирав морську петрушку, розповідав колись йому про одну молоду, але дуже вправну в своєму чаклунському мистецтві Відьму, що мешкає в печері при вході в затоку. І він як стій скочив на ноги й чимдуж побіг, аж курява ззаду встала на піщаному узбережжі, бо так йому кортіло хутчій позбутися своєї душі. Молода ж Відьма, по тому, як у неї раптом за-свербіла долоня, вмить відгадала про його наближення, зареготала і розпустила свої руді пагли. Огорнувшись рудими косами, вона стала на вході печери, помахуючи гілочкою дикого болиголова з квіточками.

— Чого тобі треба? Чого тобі треба? — закричала вона, щойно молодий Рибалка, ледь віддихуючись, видерся на схил і впав перед нею. — В твої сітки нагнати риби в шалений вітер? У мене є очеретяна дудочка і як я в неї заграю, вся кефаль пливе у затоку. Але це дещо коштуватиме, хлопче, це дещо коштуватиме. То чого тобі треба? Чого тобі треба? Грізний шторм, щоб потрошив кораблі й викинув на берег скрині з багатющими скарбами? У моєму володінні більше штормів, ніж має вітер, бо я служу тому, хто дужчий за вітер, і тільки ситом та одним відром води я можу послати на дно морське найбільші галери. Але це не дешево коштує, хлопче, це не дешево коштує. То чого тобі треба? Чого тобі треба? Я знаю одну квітку, що росте в долині. Ніхто її більше не знає, тільки я одна. У неї пурпурові пелюстки, а в її серці зірка, а її сік такий білий-білий, як молоко. Доторкнись цією квіткою до недоступних вуст королеви, і вона покине ліжко короля і на край світу піде за тобою. Але це не дешево коштує, гарненький юначе, не дешево коштує. То чого тобі треба? Чого тобі треба? Я можу стовкти ропуху в ковганці і зварити з неї юшку та помішати її рукою мертв'яка. Покропи цією юшкою твого ворога, коли він засне, і він перетвориться на чорну гадюку і тоді й рідна мати заду-

шить його. Своїм чарівним колесом я можу скотити місяць із неба і в кристалі я покажу тобі Смерть. Так що тобі треба? Що тобі треба? Скажи, чого ти хочеш, і я дам тобі його і ти заплатиш мені за це, і ти заплатиш мені за це, гарний юначе, і ти заплатиш мені за це гарненько.

— Не таке вже й велике моє бажання, — сказав молодий Рибалка. — Однак через нього розгнівався на мене Священик і прогнав геть. Це просто дрібниця, і торгівці покепкували за неї з мене і відмовили мені. Отож я й прийшов до тебе, хоч люди і називають тебе злою. І якою б не була твоя ціна, я заплачу.

— То чого ж ти хочеш? — запиталася Відьма, підійшовши до нього ближче.

— Я хочу вигнати з себе душу, — відповів молодий Рибалка.

Відьма вся зблідла, затрусилася і прикрила очі своїм синім плащем.

— Гарний хлопче, е, гарний хлопче, таке страшне діло ой не просто зробити.

Молодий Рибалка помахом голови відкинув назад свої руді кучері і тільки засміявся.

— Моя душа — ніщо для мене, — відповів він. — Я її не можу побачити. Я до неї не можу доторкнутися. Я її просто не знаю.

— А що ти мені даси за те, якщо я скажу тобі? — запитала Відьма, дивлячись на нього зверху вниз своїми прегарними очима.

— П'ять золотих, — сказав він, — та всі мої сітки, і свою хату під очеретом, у якій я мешкаю, і розмальований човен, на якому я виходжу в море, і все інше, що я маю.

Вона засміялася у відповідь і хльоснула його гілочкою болиголою.

— Я можу перетворити опале осіннє листя на золото, — почала вона, — і я можу, якщо захочу, сплести бліді місячні промені в срібні нитки. Той, кому я служу, багатший за всіх королів у світі разом узятих, і йому належать їхні володіння.

— Що ж тоді я маю дати тобі? — вигукнув він, — якщо тобі не треба ані золота, ані срібла?

Відьма погладила його чуб своєю тоненькою білою рукою.

— Ти мусиш потанцювати зі мною, гарний хлопче, — стиха прошептала вона, посміхаючись.

— Тільки й усього? — вигукнув молодий Рибалка і встав.

— Більше нічого, — відповіла вона й посміхнулась йому.

— Тоді як буде заходити сонце, ми й потанцюємо десь у відлюдному місці з тобою, — сказав він. — А після того, як ми потанцюємо, ти розповіси мені про те, що я так волюю знати.

Та вона похитала головою:

— Тільки на підповня, тільки коли буде повний місяць.

По цих словах вона оглянулась довкола й прислухалась. Десь знялася зі свого гніздечка і з криком закружляла над прибережними піщаними косами синя пташечка в сірій траві. І все стихло. Було чути тільки похлюпування морських хвиль, що набігали на гладеньку гальку.

Відьма швидко рукою привернула його до себе, приставила свої холодні вуста до його вуха й прошептала:

— Сьогодні вночі ти мусиш прийти на вершину гори. У нас Шабаш, і він буде там.

Молодий Рибалка здригнувся і звів очі на неї, а вона показала свої білі зуби й засміялась.

— Хто це такий він, про якого ти кажеш? — запитав молодий Рибалка.

— Не має значення, — відповіла вона. — Приходь туди вночі, стань під креслатим грабом і чекай, доки я прийду. Якщо до тебе підбіжить чорний собака, удар його вербовим дубцем, і він побіжить від тебе геть, а якщо до тебе заговорить сова, ти не відповідай. Коли настане підповня, я з'явлюся до тебе і ми танцюватимемо на траві.

— А ти клянешся мені, що скажеш, як позбутися своєї душі? — запитався він.

Вона ступила з печери на сонце, і вітер стріпнув її довгими рудими косами.

— Клянуся ратицями цапа, — відповіла вона.

— Ти найкраща з-поміж усіх відьом! — вигукнув молодий Рибалка. — І я обов'язково прийду вночі на маківку гори й там танцюватиму з тобою. Мені б таки й справді радніше було, якби ти погодилася взяти золотом чи сріблом. Але якщо вже така твоя ціна, ти отримаєш її, хоч вона й не висока.

І він зняв перед нею кашкета, низько вклонився і, сповнений великою радістю, побіг до міста.

І Відьма проводила його поглядом увесь час, доки він біг, а коли вже його не стало видно, вона зайшла назад до печери й дістала своє дзеркало зі скриньки з кедрового дерева, поставила його в рамку, підпалила дерев'яні вуглики, кинула на них вербену, і стала пильно вдивлятися крізь кільця диму.

— Він має бути моїм, — вона стиха прорекла. — Я така ж красива, як і та.

* * *

Того вечора, щойно зійшов місяць, молодий Рибалка відерся на маківку гори і став під креслатим грабом. Під його ногами, немов відполірований металевий щит, лежало море, а в вузькій затоці снували тіні рибальських човнів. Велика сова з зелено-жовтими очима гукнула його на ймення, але він не відповів. Великий чорний собака з гарчанням кинувся на нього. Рибалка вдарив його вербовим дубцем і той, заскавчавши, побіг геть.

Десять біля півночі, шугаючи немов кажани, стали злітатися відьми.

— Ф'ю, — скрикували вони, ледь торкнувшись землі. — Тут є дух когось чужого, якого ми не знаємо, — нюшачи повітря озивалися вони одна до одної й показуючи якісь таємничі знаки. Останньою прилетіла, обвиваючись рудими косами, молода Відьма. Вона була в сукні з золотої парчі з вишитими по ній павичевими очима, а на її голові була зелена оксамитова шапочка.

— Де він? Де він? — завищали Відьми, вздрівши її. Та вона тільки засміялася, побігла до граба і, схопивши Рибалку за руку, вивела його на місячне світло і закружляла в танку.

Вони вихором літали круг за кругом і молода Відьма так високо підстрибувала, що аж виблискували червоні каблуки її черевичок. А потім дець вгорі над самими головами танцюючих долинув тупіт галопуючого коня, але самого коня ніде не було видно, і молодого Рибалку охопив страх.

— Швидше! — крикнула Відьма й охопила його шию руками, дихнувши гарячим духом йому в обличчя. — Швидше! Швидше! — крикнула вона і здалося, земля заходила ходором у нього під ногами, голова запаморочилася, і його всього охопив величезний страх, так ніби його палив якийсь невидимий злий погляд, і зрештою він помітив, що в затінку однієї зі скель причаївся хтось, кого він доти не помічав.

То був якийсь чоловік у чорному оксамитовому іспанського фасону костюмі. Обличчя його було якесь навдивовижу бліде, зате губи були як пурпурово червоні квітки. Він, здавалося, був надто стомлений і стояв, обпершись спиною об скелю й грався рукояттю свого кинджала. Поруч на землі лежав його капелюх із пір'їною та рукавички для верхової їзди довкруг оторочені золотим мереживом, а на них дрібними перлами вишитий якийсь невиразний герб. З його пліч звисав короткий плащ, обшитий соболями, його випещені білі руки були прикрашені перстнями, а важкі повіки ховали його очі.

Молодий Рибалка, мов загіпнотизований, не відривав від нього очей. Нарешті погляд Рибалки зустрівся з його поглядом, і тепер, де б він не танцював, йому здалося, що чоловік не спускав із нього очей. Він почув, як засміялася Відьма і стиснув її за стан та закружляв її в дикому танці.

Раптом загавкав у лісі собака; всі танцюристи як стій зупинилися і парами рушили до того чоловіка, а підійшовши, падали на коліна й цілували йому руку. Від цього на губах чоловіка щоразу з'являлася ледь помітна усмішка, немов мережка на воді від змаху пташиних крил. Але в цій посмішці була зневага. Він очей не зводив з молодого Рибалки.

— Ходімо й поклонимось йому, — шепнула Відьма, підводячи його під скелю. І його охопило сильне бажання зробити саме так, як вона його прохала, і він пішов за нею вгору. Та коли вони наблизилися до нього, молодий Рибалка, сам не тямлячи себе, поклав хрест на груди й пом'янув ім'я Господнє.

Не встиг він ще зробити це, як усі відьми вереснули і як коршаки шугнули геть, а бліде обличчя Того, що не спус-

кав очей з Рибалки, все перекошилося, як від болючих спазмів. Чоловік поспішив до невеличкого ліска і свиснув. Йому назустріч вибіг приземкуватий коник у срібній збруї. Заскакуючи в сідло, він оглянувся й сумно подивився на молодого Рибалку.

Виривалася, щоб відлетіти, й Відьма з довгими рудими косами, та молодий Рибалка міцно тримав її за талію і не пустив.

— Відпусти, не тримай мене! — верескнула вона. — Адже ти назвав ім'я, яке не повинен був вимовляти, і пальцями показав на грудях знак, на який не можна дивитися.

— Нізащо, — відповів молодий Рибалка. — Я тебе не відпущу доти, доки ти не відкриєш мені ту таємницю.

— Яку таємницю? — запитала Відьма, борючись із ним, як рись, і кусаючи свої запінені губи.

— Ти знаєш, яку, — відповів він.

Її зелені, як трава, очі враз налилися слізьми і вона сказала:

— Усе, що хочеш проси, тільки не це.

Молодий Рибалка засміявся і стис її ще міцніше. І коли вона зрозуміла, що їй не вирватися, сказала майже пошепки:

— І все ж я така гожа, як і дочка моря, і така ж добропристойна, як і ті, що живуть у морських глибинах, — і вона стала лащитись до нього й наблизилася своє обличчя майже впритул до його обличчя.

Але він, спохмурнівши, відштовхнув її, сказавши:

— Якщо ти не виконаєш своєї обіцянки, я приб'ю тебе, Відьмо-ошуканко!

Обличчя її стало сірим, як Юдине дерево, і вона, задрижавши, промимрила:

— Хай буде по-твоєму. Не моя ж душа, а твоя. Роби з нею, що хочеш.

І вона витягла з-за пояса і подала йому короткого ножика з рукояткою, обтягнутою гадючою шкірою.

— Для чого це він мені? — запитав її здивовано.

Вона якусь мить помовчала, і її обличчя перекошилося від жаху. Потім вона рукою прийняла коси з чола і, якимось дивно всміхаючись, сказала йому:

— Те, що люди називають тінню свого тіла, не є тінню тіла, а тілом душі. Вийди на морський берег, стань спиною до місяця і відріж цим ножем тінь навколо ніг, що і є душею твого тіла, і попроси при цьому душу, щоб вона залишила твоє тіло; вона так і зробить.

Молодий Рибалка весь аж затремтів.

— Це правдa? — промимрив він.

— Щира правда, і краще б я не розповідала її тобі, — вигукнула вона, і, ридаючи, обняла його коліна.

Він відхилив її руки й пішов, залишивши Відьму в густій мураві, а коли дійшов до схилу гори, заховав ножа за пояс і став спускатися.

А тим часом його Душа, що була в його тілі, звернулася до нього з такими словами:

— Вислухай-но мене: я всі ці роки жила з тобою й вірно служила тобі. Не виганяй мене з себе, хіба ж я тобі заподіяла хоч найменше зло?

Та молодий Рибалка засміявся:

— Ти мені не заподіяла жодного зла, але мені тебе не треба. Світ широкий, є ще Рай і є Пекло, є ще обитель сірих сутінків, що лежить між ними. Іди собі, куди хочеш, і відчепися від мене, тому що мене кличе до себе моя кохана.

А Душа жалісливо умовляла його, проте він не слухав її, а перестрибував, як дикий козел, зі скелі на скелю, і нарешті спустився на жовтий берег моря.

Бронзовий, атлетичної статури, мов витесана стародавня грецька статуя, він стояв на піску, повернувшись спиною до місяця, а з морської піни простягались до нього білі руки, і з хвиль виглядали якісь тьмяні обриси, що висловлювали повагу до нього. Просто перед ним лежала його тінь — тіло його Душі, а позаду нього у медового кольору повітрі висів місяць.

І його Душа знову звернулася до нього:

— Якщо вже й справді ти вирішив вигнати мене зі свого тіла, то будь милосердний, дай мені своє серце. Світ жорстокий і я боюся. Дай мені з собою твоє серце.

Він похитав заперечливо головою і вигукнув:

— А чим же я тоді кохатиму свою любку, якщо віддам тобі серце? Моє серце віддано моїй коханій, — відказав він. — Тому не чіпляйся і йди собі.

— Чому ж тоді я маю бути без кохання? — запитала Душа.

— Йди геть! — вигукнув молодий Рибалка. — Мені тебе не треба, — і він витяг із-за пояса ножика з обтягнутою зеленою гадючою шкірою колодочкою й обрізав навколо ніг свою тільцю, а вона піднялася і стала в рівень з ним, точнісінько як він, і глянула йому в очі.

Він відсахнувся назад, швидко запхнув за пояс ножа і його охопив благоговійний страх.

— Та йди вже! — промимрив він. — І не з'являйся мені більш на очі.

— Е, ні! — відповіла йому Душа. — Ми ще з тобою знову зустрінемося.

Її голос озався стиха, мов флейта, а губи ледь ворухнулися.

— Як це так ми зустрінемося? — вигукнув молодий Рибалка. — Ти ж не підеш за мною в морські глибини?

— Щороку я з'являтимуся на цьому місці й кликатиму тебе, — відповіла Душа. — І хто знає, може я і знадоблюся ще тобі.

— Пхе, навіщо це ти мені ще знадобишся? — вигукнув молодий Рибалка. — Але хай буде, як хочеш.

І він шубовснув у море, і затрубили в свої раковини Тритони, і з'явилася йому назустріч Русалонька, обхопила його двома руками за шийку і поцілувала в губи.

А Душа стояла осиротіла на пустельному березі й дивилася на все це, а як вони зникли під водою, вона, плачучи, пішла собі болотами.

А коли минув рік, Душа прийшла на берег моря й покликала молодого Рибалку. І він, вийшовши з моря, озався до неї:

— Навіщо ти мене викликала?

І вона відповіла йому:

— Підійди до мене ближче, щоб ти мене чув, оскільки я бачила багато дивовижного.

Тож він підійшов ближче і, прилігши на міліні, підпер голову рукою і став її слухати.

І Душа йому сказала:

— Після того, як я залишила тебе, я повернулася обличчям до Сходу і вирушила в далеку дорогу. Зі Сходу приходять усе мудре. Шість діб я була в дорозі, а вранці сьомого дня я підійшла до горба, що в країні Татарії. Щоб схватися від пекучого сонця, я зайшла в затінок крислатого тамариска. Земля була суха і випалена сонцем. Люди снували сюди й туди по рівнині, як ото мухи по гладенькому мідному дискуві.

Рівно опівдні червона хмара пилуки піднялася з рівного краю землі. Коли мешканці Татарії побачили це, вони як один натягли свої розмальовані луки, повискакували на своїх низеньких коників і галопом кинулися назустріч їй. Жінки з вереском побігли до своїх кибіток і поховалися під повстятими шатрами.

Коли настали сутінки, татари повернулися, але їх було в п'ятеро менше, і чимало з тих, що повернулися, були поранені. Вони позапрягали своїх коней у кибітки й поспішно знялися зі своїх місць. Три шакали вилізли з однієї нори і пильно подивилися їм услід. Потім вони понюхали повітря і побігли у протилежному напрямкові.

Коли зійшов місяць, я побачила багаття на рівнині й попрямувала в тому напрямку. Довкола багаття на килимках сиділа групка купців. Їхні верблуди були припнуті неподалік, а їхні слуги-мурини натягували на піску намети з дубленої шкіри й ставили високу загорожу з диких колючих грушок.

Як тільки я підійшла до них, їхній головний устав, витяг меча з піхов і запитав, чого мені треба.

Я відповіла, що я — принц у себе на батьківщині і що втекла від татарів, які шукали мене й хотіли зробити мене своєю рабинею. Головний усміхнувся і показав мені п'ять голів, настромлених на довгі бамбукові тички.

Потім він запитав мене, хто пророк Божий на землі, і я відповіла: Магомет.

Коли він почув ім'я лжепророка, то поклонився, узяв мене за руку й посадив поруч себе. Слуга-мурин приніс

мені кобилячого молока в дерев'яній чашці й шматок смаженої баранини.

Як тільки розвиднілося, ми вирушили в дорогу. Я їхала на рудому верблюді поруч із ватажком купців, а попереду нас біг охоронець зі списом. Праворуч і ліворуч були воїни, а позад нас ішли нав'ючені різними товарами мули. У каравані було сорок верблюдів і двічі по сорок мулів.

Ми йшли з країни Татарії у країну тих, що проклинають місяць. Ми бачили Грифів, що стережуть своє золото на білих скелях, і лущатих Драконів, що спали у своїх печерах. Коли ми переходили гори, то затримували подих, щоб сніжна лавина була не накрила нас і кожен зав'язував сітчатою наміткою очі. А коли ми проходили долинами, нас обстрілювали з луків Пігмеї, які ховалися в дуплах дерев, а вночі ми скрізь чули, як дикуни били в барабани. Коли ми підійшли до Башти Людиноподібних Мавп, то клали перед ними фрукти і вони не зачіпали нас. А коли ми підійшли до Башти Гадюк, — дали їм теплого молока в мідних філіжанках, і вони пропустили нас. Тричі впродовж нашої мандрівки ми виходили на берег Окса*. Ми перепливали його на дерев'яних плотах з великими міхами з бичачих шкур, наповнених повітрям. Бегемоти люто кидалися на нас і намагалися нас повбивати. Верблюди тремтіли, забачивши їх.

Королі кожного міста накладали на нас мито, але не впускали в міські ворота. Вони кидали їжу із-за мурів — медові млинці із кукурудзяного борошна начинені фініками. За кожну сотню корзин ми платили бурштинову кульку.

Мешканці сіл, щойно забачивши нас, отруювали криниці й тікали на вершини горбів.

Ми мали бойові сутички з Магадіями — людьми, що народжуються старими, а потім з року в рік усе молодшають і молодшають, і помирають маленькими дітьми; а також із Лактроями, котрі вважають себе народженими від тигрів і розфарбовують себе у чорний і жовтий колір; а також із Орантами, котрі хоронять своїх небіжчиків на верхів'ях дерев, а самі мешкають у темних печерах, щоби сонце, яке вважається у них богом, не вбило їх. Билися ми із Кремнійцями, що поклоняються крокодилові і приносять йому в

* Окс — середньовічна назва річки Амудар'ї. — *Прим. перекладача.*

дарунок серезки із зеленої трави, а годують його маслом і живими курми; і з Азагомбаями, що мають собачі писки; і з Сибанами, що мають конячі ноги, але бігають швидше, ніж коні. Третина наших людей загинула в боях, а ще третина від злигоднів. Усі інші потай нарікали на мене й звинувачували мене в тому, що це ніби я була причиною їхньої лихої долі. Я тоді вловила рогату єхидну під каменем і дала вжалити мене й залишилась живою. Побачивши, що на мене її отрута не подіяла, вони перелякалися.

На четвертий місяць ми прибули в місто Іллель. Була ніч, коли ми підійшли до гайки за міськими мурами і повітря було просто гарячим, тому що місяць був у сузір'ї Скорпіона. Ми зривали стиглі гранати з дерев, розламували і втішалися солодким соком. Потім ми полягали на килими й стали чекати світанку.

А на світанку ми повставали й стали стукати в міську браму. Вона була з червоної міді з викарбуваними на ній морськими драконами та крилатими драконами. Сторожа з горішніх бійниць забачила нас і запитала, в якій ми справі. Тлумач від нашого каравана сказав їм, що ми прибули з острова Сірія з багатими товарами. Вони взяли від нас заручників і сказали, що відчинять браму опівдні й наказали чекати до полудня.

Опівдні вони відчинили браму і коли ми ввійшли в місто, люди повибігали зі своїх домівок, щоб подивитися на нас, а оповісник пішов по місту й вигукував через мушлю про наше прибуття. Щойно ми розмістилися на ринку, слуги-мурини заходилися розв'язувати тюки з квітчастими тканинами та виставляти гравійовані платинові скрині. А коли мурини впоралися зі своїм завданням, купці повиставляли свої заморські товари: навощене льняне полотно з Єгипту, фарбоване полотно з країни ефіопів, пурпурові губки з Тіра, сині завіски, полив'яний керамічний посуд. З даху одного будинка від нас очей не зводили жінки. Одна з них ховала своє обличчя під позолоченою ремінною маскою.

Першого дня до нас прийшли жерці і вимінювали наші товари, а другого дня прийшли шляхетні громадяни; на третій день прийшли ремісники й раби. Так у них заведено з усіма купцями, доки ті перебувають у місті.

Ми zostавалися там, доки місяць зростав до підповня, а коли він став зменшуватися, мені надокучило все це і я пішла поблукати вулицями міста і набрела на сад їхнього бога. Поміж зеленими деревами мовчки походжали у довгих жовтих ризах жерці, а на помості з чорного мармуру стояв червоний, мов троянда, храм, у якому мешкав сам бог. Двері храму були покриті поливою, а на них були відполіровані опуклі барильєфи биків і павичів. Похилий дах будівлі був із фарфору кольору морської води, а на причілкових виступах висіли гірлянди дзвіночків. Коли пролітали білі голуби, вони торкалися дзвіночків крильми, і ті дзеленчали.

Перед храмом був басейн із прозорою водою викладений оніксом із прожилками. Я прилягла коло басейну і блідими пальцями торкалася широкого листа. Один із жерців підійшов до мене і став за спиною. На ногах у нього були сандалі — один із м'якої гадючої шкіри, а другий із пташиного пір'я. На голові в нього була чорна фетрова мітра прикрашена срібними півмісяцями. На його ризах були виткані сім жовтих візерунків, а його кучерявий чуб пофарбований сурмою. Помовчавши трохи, він заговорив до мене, спитавши, чи не маю я якогось бажання.

Я відповіла йому, що моїм бажанням було побачити їхнього бога.

— Бог на полюванні, — відповів жрець і якимось дивно глянув на мене своїми маленькими косими очима.

— Скажи, в якому лісі, і я буду полювати разом із ним, — сказала я.

Він розправив мережки туніки своїми довгими шпичкуватими нігтями.

— Бог спить, — промимрив він.

— Скажи, на якому ложі і я стерегтиму його, — відповіла тоді я.

— Бог бенкетує, — вигукнув він.

— Якщо вино його солодке, я питиму разом із ним, а якщо воно гірке, я також питиму з ним, — відповіла я.

Від здивування він схилив голову і, взявши мене за руку, допоміг мені підвестися на ноги і провів мене до храму.

У першому покої я побачила ідола, що сидів на яшмовому троні обрамлений великими перлами Сходу. Ідол був

вирізблений із чорного дерева і зростом у чоловіка. На його лобі був чистий червоний рубін, а з його чуба на бедра капала густа олія. Його ноги були червоні від крові щойно принесеного в жертву ягняти, а бедра охоплював мідний пояс, прикрашений сімома берилами.

І я запитала жерця:

— Це бог? - -

На що він відповів:

— Це — бог.

— Покажи мені справжнього бога! — крикнула я, — а то уб'ю тебе!

І я торкнулася його руки й вона всохла.

І жрець став просити й благати мене:

— Нехай мій повелитель зцілить раба свого, тоді я покажу нашого бога.

Тоді я дихнула йому на руку і вона знову ожила, і він затримтів і повів мене у другий покій, і я побачила ідола, що стояв на нефритовім лотосі, який був оздоблений смарагдами. Він був виточений зі слонової кістки і зростом у два чоловіки заввишки. На його чолі був хризоліт, а груди були змазані міррою та корицею. В одній руці він тримав кручений нефритовий скіпетр, а в другій — кришталеву державу. Взутий він був у мідні котурни, а товста шия була обвита селенітовим кільцем.

І я спитала жерця:

— Це — бог?

І він відповів:

— Це бог.

— Покажи мені справжнього бога! — крикнула я, — а то будеш убитий!

І я торкнулася рукою його повік, і його очі перестали бачити.

І заволав знову жрець:

— Хай мій повелитель зцілить раба свого і я покажу йому бога.

Тоді я дихнула на його невидячі очі і зір знову повернувся до нього, і він, весь тремтячи, завів мене у третій покій і там — о, диво! — не було жодного ідола, ні жодного іншого образу, а тільки одне кругле металеве дзеркало, що стояло на камінному жертovníку.

І я тоді запитала жерця:

— А де ж бог?

А він відповів мені:

— Нема жодного бога окрім дзеркала, яке ти зриш, бо це Дзеркало Мудрості, і в ньому знаходить своє відображення усе, що є на небі та на землі, окрім обличчя того, хто дивиться в нього. Обличчя не відображається в ньому тільки тому, щоб той, хто гляне в нього, стає мудрим. Багато інших, окрім цього, є дзеркал, але вони є тільки Дзеркалами Думки. Лише це одне-єдине дзеркало є Дзеркалом Мудрості. Хто володіє цим Дзеркалом Мудрості, тому відоме все і ніщо не може бути прихованим від нього. Хто не володіє цим дзеркалом, той і не володіє Мудрістю. Тим-то це дзеркало і є богом, якому ми поклоняємось.

І я заглянула в дзеркало, і все було саме так, як казав мені жрець.

І я скоїла такий вчинок, але що я скоїла — немає значення, тому що в долині, на відстані одного дня ходьби, я заховала Дзеркало Мудрості. Потрудись і впусти мене в себе назад і я буду твоєю рабинею, а ти станеш мудрішим за всіх мудрих і вся мудрість буде твоєю. Будь же тільки милостивим і пусти мене і ніхто не буде мудрішим за тебе.

Та молодий Рибалка засміявся.

— Кохання краще, ніж Мудрість! — вигукнув він, — і Русалонька кохає мене.

— Та ні, немає нічого кращого за Мудрість, — переконувала Душа.

— Кохання краще! — сказав молодий Рибалка і шубовснув у глибини моря, а Душа, плачучи, пішла собі геть болотами.

* * *

А після того, як минув другий рік, Душа знову прийшла на берег моря і покликала молодого Рибалку, і він виринув із морських глибин і запитав:

— Чому ти покликала мене?

І Душа відповіла:

— Підійди ближче, щоб ти чув мене, тому що я бачила багато дивовижного.

І підійшов він ближче, і приліг на піщаній міліні, опершись головою на руку, й став слухати.

І Душа сказала йому:

— Коли я залишила тебе, я повернулася обличчям до Півдня і вирушила в дорогу. Адже з Півдня приходять усе, що є на світі дорогоцінним. Шість днів була я в дорозі, йшла курним шляхом, що веде до міста Аштер, йшла курним червоним шляхом, яким тягнуться прочани і вранці сьомого дня підняла очі і — о щастя, у мене під ногами в долині простягалося місто.

У цього міста дев'ять воріт, і перед кожними ворітьми стоїть бронзовий кінь, і ці коні іржать, коли бедуїни спускаються з гір. Мури міста оббиті червоною міддю, а башти на мурах вкриті бронзою. У кожній башті стоїть напоготові стрілець із натягнутою тятивою. При сході сонця кожен вистрілює в гонг, а при заході сонця трубить у ріг.

Коли я спробувала зайти в місто, сторожа зупинила мене й запитала, хто я. Я відповіла, що я дєрвіш і йду на прощу до Мекки, де є зелене покривало, на якому ангели вишили Коран. І сторожа була вражена моєю відповіддю й запросила мене ввійти у місто.

Усередині місто — суцільний базар. Дуже шкода тільки, що тебе не було зі мною. Повсюди у вузьких вуличках колихаються, немов великі метелики, розфарбовані паперові ліхтарики. Коли над покрівлями здіймається вітер, ліхтарики гойдаються під його подихом, немов різнокольорові бульки. Перед своїми рундучками на шовкових килимках сидять купці. Всі з чорними прямими бородами, у чалмах із золотими блискітками-цехінами, а в руках у кожного довгий разок чоток із бурштинових та обточених персикових кісточок, які нечутно ковзають у їхніх холодних пальцях. З-поміж них хто торгував галбаном, хто нардом та якимись дивними пахощами з островів Індійського моря та густою олією із червоних троянд, із мірри та дрібної гвоздики. Коли хтось зупиниться і вступить із ними в розмову, вони кидають на вугільну жаровню шматочки ладану і повітря довкола наповнюється солодкуватим запахом. Я бачила сірійця, який тримав у руці тоненьку, мов очеретину, паличку. З неї виходили сірі ниточки диму, коли вона горіла, і запах від

нього розходився такий, як від квіток мигдалю весною. Ще інші продавали срібні браслети із втисненими в них кремово-синіми камінчиками бірюзи, і зап'ястя з мідного дроту, обрамлені дрібненькими перлами, і тигрові кігті та кігті дикої кішки — леопарда, також оправлені в золото, і сережки із проколотого смарагду, і персні, видовбані з нефриту. Із чайхан чути музику гітар, а на перехожих поглядають, похитуючись і всміхаючись, курці опіуму.

Шкода, як шкода, що тебе не було зі мною. З бурдюками на спинах там проштовхуються крізь товпища людей, запрошуючи, продавці вина. Найчастіше вони торгують солодким, як мед, ширазьким вином*. Вони продають його в металевих філіжаночках, притрушуючи зверху пахучими трояндовими пелюсточками. На базарах сила-силенна торговців фруктами, яких тільки знає світ: стиглі фіги з пурпуровим м'якушем; дині, жовті як топази і з запахом мускуса; солодкі лимони й рожеві яблука, великі грона винограду; круглі червоно-золоті помаранчі й овальні зелено-золотаві лимони. А одного разу я бачила слона, що проходив повз мене. Його хобот був розмальований шафраном і кіновар'ю, а на вухах у нього була сітка з шовкових червоних мотузків. Він зупинився перед одним із куренів і заходився їсти помаранчі, а торгівець тільки стояв і сміявся. Ти й уявити собі не можеш, який дивний то люд. Коли у них радість, вони ідуть на пташиний базар, купують птаха із клітки і задля ще більшої радості, випускають його на волю, а коли у них сумно на серці, вони бичують себе колючим терном, щоби їхній сум не зменшувався.

А якось я вздріла муринів, що несли через базар важкий паланкін. Він був із позолоченого бамбука, а ручки в ньому були червоні й покриті кіновар'ю та прикрашені мідними павичами. На вікнах були тонкі серпанкові занавіски, вишиті крильцями жуків та всіяні дрібнесенькими перлинками, і коли вони проходили повз мене, з вікна виглянула блідочола черкеска й усміхнулася до мене. Я рушила їм услід. Мурини пішли швидше, сердито хмурячись на мене. Я не відреагувала на їхні погрози. Мене ще більше підігріла цікавість.

* Ш и р а з — місто в Ірані.

Нарешті вони зупинилися коло чотирикутного білого будинку. Він був без вікон, тільки з маленькими дверима, як у гробниці. Мурини поставили паланкін на землю й мідним молотком три рази постукали в двері. Вірменин у зеленому шкіряному кафтані виглянув через вічко і, побачивши їх, відчинив двері, простелив килим, і жінка вийшла з паланкіна й попростувала до дверей. Заходячи в будинок, вона оглянулася і знову посміхнулася до мене. Я ще ніколи не бачила такого блілого обличчя.

Коли зійшов місяць, я знову пішла на те саме місце і стала шукати той будинок, але його вже там не було. Тоді я здогадалася, хто була та жінка і чому вона всміхалася до мене. Шкода тільки, що тебе не було зі мною. На свято Нового Місяця молодий Імператор виїжджав зі свого палацу і прямував до мечеті на молитву. Його чуб і борода були пофарбовані пелюстками троянд, а щоки напудрені дрібненьким золотим порошком, а долоні та ступні ніг були жовті від шафрану.

При сході сонця він вийшов із палацу у срібній мантиї, а при заході вертався в золотій. Люди падали перед ним до землі й ховали своє обличчя, але я цього не зробила. Я стояла коло рундука одного торгівця фініками і чекала. Коли Імператор побачив мене, він звів свої нафарбовані брови й зупинився. Я стояла, як стояла й навіть не вклонилася йому. Люди були здивовані моєю зухвалістю і радили мені тікати з міста. Я не тільки не послухалася їхньої поради, а навіть пішла й сіла коло продавців чужих богів — а до цих людей тут ставляться з презирством через зневагу до їхнього ремесла. Коли я пояснила їм свій вчинок, кожен із них подавав мені свого бога і благав мене відійти від них геть.

Уночі того ж дня, коли я вже лягла спати на м'якій канопі в чайному будинку на вулиці Гранатів, з'явилася королівська охорона й повела мене до палацу. Коли я проходила, вони зачиняли за мною кожні двері й накидали на них ланцюг. Усередині був великий двір, оточений довкола аркадами. Стіни були білі, алебастрові, викладені то тут то там голубими й зеленими кахлями. Колони були із зеленого мармуру, а долівка викладена мармуровими плитами кольору персикового цвіту. Такого я досі ще ніколи і ніде не бачила.

Коли я проходила через двір, дві жінки в чадрах виглянули з балкона і провели мене прокльонами. Охорона прискорила ходу і рукояті їхніх списів забрязкали по гладенькій долівці. І от вони відчинили ворота, виточені із слонової кістки, і я опинилася в зрошуваному саду на семи терасах. Він увесь був засаджений тюльпанами, пахучою іпомеєю, що цвіте тільки вночі, та сріблястим алоє. У млистом повітрі повисали, мов тонесенькі очеретинки, кришталеви ми разками фонтани. Кипариси ж стояли як вигорілі смолоскипи. В одному з них заливався соловейко.

У самому кінці саду стояла невеличка альтанка. Коли ми підійшли ближче, нам назустріч вийшли два євнухи. Їхні гладкі тіла заточувалися з боку на бік і вони з надмірною цікавістю поглядали на мене з-під жовтих повік. Один із них відвів у бік командира сторожі і щось тихенько шептав йому. Другий безперестанно жував якісь пахучі пастелі, які манірним порухом пальців діставав з овального пуделка бузкового кольору.

За якусь мить командир сторожі наказав солдатам вернутися назад і вони пішли до палацу. За ними попленталися і євнухи, зриваючи по дорозі з дерев і пхаючи до рота стиглі солодкі шовковиці. А старший із євнухів один раз оглянувся і пронизав мене зловісним поглядом.

Потім командир сторожі підвів мене до входу в альтанку. Я безбоязно йшла за ним і, відтягнувши вбік важку завісу, ввійшла в альтанку.

Молодий Імператор лежав, простягшись уздовж канапи, на пофарбованих левових шкурах, а на зап'ясті в нього сидів сокіл. За спиною Імператора стояв голий до пояса нубієць у тюрбані мідного кольору та з масивними сережками у продірявлених вухах. На столі поруч лежав кривий сталевий ятаган.

Побачивши мене, Імператор грізно насупився і звернувся до мене такими словами:

— Ти що за один будеш? Тобі що, не відомо, що я володар цього міста?

А я взагалі не знайшла потрібним відповідати йому.

Імператор показав пальцем на кривий ятаган, і нубієць умить схопив його і, кинувшись у мій бік, з усіх сил руба-

нув мене. Лезо ятагана зі свистом пройшло крізь моє тіло, проте не завдало мені аніякогісінької шкоди. Нубієць так і розпластався на долівці, а вставши, не міг попасти зуб на зуб з переляку і заховався за канапою.

Імператор скочив на ноги і, схопивши списа зі зброєвої стійки, щосили жбурнув його в мене. Проте я зловила спис на льоту й переломила його держално надвоє. Тоді він вистрелив у мене із лука, але я підняла руки й стріла зависла на півдорозі до мене в просторі. Тоді Імператор вихопив із білого ремінного пояса кинджал і ввігнав його нубійцеві в горло, щоб раб не розповів ніколи про ганьбу свого володаря. Нубієць забився у корчах, як розчавлена гадюка, і червона піна забулькала у нього на губах.

Як тільки він помер, Імператор, витерши яскравою шовковою хустинкою пурпурового кольору піт на чолі, звернувся до мене такими словами:

— Ти, бува, часом не пророк Божий, що я нічим не можу нанести тобі жодної шкоди, а чи син пророка, що ніяка моя зброя тебе не бере? Благаю тебе, покинь моє місто ще сьогодні вночі, бо доки ти в ньому, я тут не володар.

А я відповіла йому:

— Я піду, але тільки за половину твоїх скарбів. Віддай мені половину своїх скарбів і я піду геть.

Він узяв мене за руку і повів у сад. Коли мене побачив начальник варті, він був страшенно вражений. А в евнухів, коли вони вздріли мене, підкосилися ноги і вони від страху попадали на землю.

У палаці є зала з восьми стін, уся з багряного порфіру та з обвішаною лампами й лускоподібною мідною стелею. Імператор торкнув одну з цих стін, і вона розкрилася, і ми пройшли вниз коридором, що освітлювався багатьма смолоскипами. З обох боків у нішах стояли глеки для вина вщерть наповнені сріблястими монетами. Коли ми дійшли до середини коридора, Імператор сказав якесь невимовне слово і на таємній пружині розчинилися гранітні двері і він, щоб не осліпнути від яскравого блиску, закрив свої очі долонями.

Тобі просто не уявити, яке дивовижне було це місце: великі черепащачі панцирі повні-повнісінькі перлів, вели-

чезних розмірів видовбані місячні камені засипані червоними корундами. У лантухах зі слонової шкіри повно золота, а в шкіряних пляшках золотий пісок. Там були опали й сапфіри — опали у кришталевих чашах, а сапфіри — в нефритових. Круглі зелені смарагди були розкладені в порядку на тонких тарілях зі слонової кістки, а в одному кутку стояли шовкові мішки — одні повні бірюзи, а інші — берилів. Мисливські роги із слонової кістки були набиті пурпуровими аметистами, а бронзові роги були повнісінькі дорогоцінного червоно-бурого колчедану. Кедрові колони були обвішані разками органічних камінців рисяче око, а на овальних плоских щитах були дорогі карбункули, одні кольору вина, інші — кольору свіжої трави. І все ж я описала хіба що десяту частину з усього того, що там було.

І сказав мені Імператор, приймаючи долоні з очей:

— Перед тобою сховище усіх моїх скарбів, і половина з них — твої, рівно стільки, як я пообіцяв тобі. Я дам тобі верблюдів і погоничів і вони будуть покірні тобі й відвезуть твою частку скарбів, куди ти тільки забажаєш. І все це має бути виконане цієї ще ночі, тому що я не хотів би, щоб сонце, що є моїм батьком, побачило, що в моєму місті мешкає хтось, кого я не в змозі убити.

А я відповіла йому:

— Все золото, що тут, — твоє, і срібло — твоє і всі дорогоцінні камені та всі коштовності — все твоє. Цього нічого мені не треба. Я нічого не візьму з усіх цих багатств для себе окрім отого маленького перстня, що ти носиш на пальці своєї руки.

Імператор спохмурнів і сказав:

— Це простенький свинцевий перстень. Він не має жодної ціни. Бери свою половину скарбів і покинь моє місто.

— Е, ні, — відповіла йому я. — Я нічого не візьму з твоїх скарбів окрім оцього свинцевого перстня, адже я знаю, що в ньому заповідано і з якою метою.

Імператор здригнувся і, волаючи, сказав:

— Забирай усі скарби, тільки йди геть із міста. Забирай собі й ту частину, що належить мені!

І я відважилася на такий вчинок, на такий вчинок, — але то вже не має значення — тільки от у печері, на віддалі

дня ходьби звідси, я заховала Перстень Багатства. Всього-навсього один-єдиний день ходьби від цього місця, і він чекає, щоб ти його забрав. Той, хто володіє цим перстнем, багатший за всіх королів світу разом узятих. Іди ж забери його — і всі скарби, що є на світі, — твої.

Та молодий Рибалка тільки засміявся:

— Коханнє краще за Багатства, — викрикнув він, — і Русалонька кохає мене.

— Е, не кажи, кращи за все — Багатство! — заперечила йому Душа.

— Кохання — краще! — промовив своєї молодий Рибалка і поринув у морські глибини, а Душа, гірко плачучи, попленталась собі над болотами.

* * *

І от знову, коли минуло третє літо, Душа прийшла на берег моря і покликала молодого Рибалку, і він, з'явившись із морських глибин, запитав:

— Навіщо ти викликала мене?

І Душа відповіла йому:

— Підійди до мене ближче, аби я могла поговорити з тобою, тому що я бачила багато дивовижного.

І він підійшов ближче, і приліг на міліні і, спершись головою на руку, став слухати.

І Душа сказала йому:

— В одному не так уже й далекому звідси місті є над річкою трактир. Там я сиділа з матросами, які пили вино двох різних кольорів, заїдали хлібом із яшного борошна та срібною солоною рибкою з лавровими листочками й оцетом. Ми сиділи й розважалися і до нас зайшов якийсь старий чоловік із ремінним килимком та лютнею з двома бурштиновими ріжками. І коли він розстелив килимок на долівці та вдарив медіатором по металевих струнах своєї лютні, вбігла дівчина, обличчя якої було захиране за чадрою, і стала танцювати перед нами. Все обличчя її було за серпанковою чадрою, а ноги зовсім голі. Її голенькі ніжки звивалися над килимком, немов білі голубки. Ніколи ще я не бачила

чогось дивовижнішого і те місто, в якому вона танцює, десь одну добу ходи звідси.

І почувши ці слова своєї Душі, молодому Рибалці раптом спало на думку, що в його ж Русалоньки немає ніг і що вона не може танцювати, і ним оволоділо нестримне бажання, і він сказав сам до себе: «Туди лише одна доба ходу і я зможу повернутися до своєї коханої». І він усміхнувся, встав із мілководдя, і рушив до берега.

І коли він уже вийшов на суше, він засміявся, і простяг руки до Душі. А Душа скрикнула на радощах, кинулась йому назустріч і ввійшла в нього, і молодий Рибалка вмить побачив, що тінь його тіла знову простяглася на піску, а тінь тіла — то тіло Душі.

І Душа сказала йому:

— Не будемо стояти тут, ходімо звідси якнайшвидше, тому що морські боги ревнів і в них багато чудовиськ, які підкоряються їм.

І вони поспішно рушили з місця, і йшли цілу ніч під місячним світлом, і йшли цілий день під променями сонця, а надвечір того дня підішли до якогось міста.

І молодий Рибалка звернувся до Душі:

— Це те місто, де танцює та, про яку ти мені розповідала?

А Душа відповіла йому:

— Це не те місто, а інше. Однак зайдемо до нього.

І вони ввійшли до міста й стали ходити його вулицями, і коли проходили вулицею Ювелірів, молодий Рибалка побачив виставлену в одній крамниці прекрасну срібну чашу, і Душа сказала йому:

— Візьми оцю срібну чашу й заховай.

І він узяв ту чашу й заховав під складками своєї туніки, і вони поспішили геть із міста.

А коли вони відійшли десь на льє* від міста, молодий Рибалка спохмурнів і жбурнув ту чашу геть і сказав Душі такі слова:

— Навіщо ти сказала, щоб я украв цю чашу й сховав її? Адже негоже так робити?

* Л ь є (lieue) (фр.) — старовинна французька одиниця відстані, яка дорівнює приблизно 4,5 км.

Але Душа відповіла на це:

— А ти змирися, змирися.

А надвечір другого дня вони підійшли ще до якогось міста і молодий Рибалка запитав у Душі:

— Це вже те місто, де танцює та, про яку ти мені розповідала?

А Душа відповіла йому:

— Це не те місто, а інше. Але все ж заїдемо до нього.

Отож вони ввійшли до міста, і коли проходили вулицею Продавців Сандалів, молодий Рибалка побачив дитину, що стояла біля глека з водою. І Душа сказала йому:

— Штурхони оту дитину.

І він так штурхонував ту дитину, що вона заплакала. Після цього вони поспішили залишити це місто.

А коли вони відійшли на льє від міста, молодий Рибалка насупився і запитав у Душі:

— Чому це ти сказала мені, щоб я штурхонував оту дитину, адже негоже так робити?

А Душа відповіла на це:

— А ти змирися, змирися.

А надвечір третього дня вони підійшли до одного міста, і молодий Рибалка запитався у Душі:

— Чи не те це місто, де танцює та, про яку ти мені розповідала?

І Душа відповіла йому:

— Може бути, що й те, нумо ввійдемо до нього.

І вони ввійшли в це місто й пішли вулицями його, але молодий Рибалка ніде не міг знайти ні річки в ньому, ні трактира над річкою. А жителі міста допитливо поглядали на нього і йому стало якось моторошно, і він сказав своїй Душі:

— Ходімо звідсіля, бо та, що танцює білими ногами, не тут.

А Душа відповіла йому:

— Ні, побудемо тут, тому що ніч темна і в дорозі на нас можуть напасти розбійники.

Отож він сів на ринковій площі і став спочивати, а через якийсь час повз нього пройшов купець у свитині із саморобного сукна Татарії і насунутим каптуром на обличчі, що ніс поперед себе на довгій очеретині ліхтар із коров'ячого рога. І купець запитав його:

— Чому це ти сидиш на ринку? Невже ти не бачиш, що всі рундуки зачинені, і тюки обв'язані мотузками?

І молодий Рибалка відповів йому:

— Я не можу в місті знайти заїзджаного двору або родича, який дав би мені притулок, а родичів тут у мене теж нема.

— А хіба люди всі не родичі? — відповів йому купець. — Хіба ми всі не діти одного Бога? Ходімо до мене, адже в мене є й окрема кімната для гостей.

І встав молодий Рибалка і пішов за купцем до його дому. І коли вони, пройшовши через гранатовий садок, зайшли до його будинка, купець приніс йому в мідній мисці води для рук та стиглих динь, щоб він утамував спрагу, а потім ще приніс тарілку рису з обсмаженим шматочком козеняти.

Коли молодий Рибалка повечеряв, купець відвів його до кімнати для гостей і побажав йому спокійного сну та доброго спочинку. За це молодий Рибалка щиро подякував купцеві, поцілував йому золотий перстень на руці і улігся на пофарбованих килимах із козячої шерсті. І коли він накинув на себе зверху покривало із чорної овечої шерсті, він швидко заснув.

За три години до світанку, коли була тиха глупа ніч, Душа розбудила його і наказала:

— Вставай, йди до кімнати купця, в якій він спить, і убий його та забери все його золото, бо нам конче потрібне золото.

І молодий Рибалка схопився, прокрався до купцевої кімнати, а в ногах у купця лежав якийсь кривий меч, а на таці поруч лежало дев'ять набитих золотом калиток. І коли молодий Рибалка простяг руку й торкнувся меча, купець сахнувся, прокинувся й крикнув у вічі молодому Рибалці:

— Злом платиш за добро і кровопролиттям за добротинність, яку я тобі зробив?

І Душа наказала молодому Рибалці:

— Убивай його!

І він ударив купця, і той замовк, і він схопив усі дев'ять калиток золота і, поспішно тікаючи через гранатовий садок, звів очі до ясної зорі, і була то зірка вранішня.

І коли вони пройшли, втікаючи десь із льє за місто, молодий Рибалка ударив себе в груди і сказав своїй Душі:

— Чому ти наказала мені убити купця і забрати його золото? Ти й справді таки зла Душа.

А Душа на це відповіла йому:

— А ти змирися, змирися!

— Ні! — викрикнув молодий Рибалка, — я не можу з цим змиритися, тому що я ненавиджу геть усе, що ти змушуєш мене робити. І тебе я ненавиджу теж і тому прошу, аби ти пояснила, навіщо так чинила зі мною?

І Душа відповіла йому:

— Коли ти прогнав мене у цей світ, ти не дав мені серця, отож я і навчилася усім цим проступкам і відтоді вони стали любі мені.

— А ти віддаєш собі звіт про те, що кажеш? — промимрив невдоволено молодий Рибалка.

— Ти знаєш, ти сам добре знаєш, — відповіла Душа. — Ти вже забув, що не дав мені серця? Гадаю, ще не забув. Тому не тривожся і мене не тривож, а змирися, тому що не буде такого зла, якого б ти не позбувся, і не буде такого вдоволення, якого б ти не отримав.

І коли молодий Рибалка почув ці слова, він весь здригнувся і сказав своїй Душі:

— Але ж ти злюща, ти змусила мене забути мою кохану, ти спокушувала мене своїми спокусами і спроваджувала мої ноги на гріховний шлях.

І Душа відповідала йому на ці звинувачення:

— Ти ж пам'ятаєш, що коли відіслав мене у грішний світ, то не дав мені серця. Нумо, ходім у перше-ліпше місто й порозважаємося там, адже у нас є дев'ять калиток золота.

А молодий Рибалка кинув з пересердя всі дев'ять калиток із золотом на землю й заходився топтати їх ногами.

— Ні! — сердито викрикнув він. — Я нічого не хочу більше мати з тобою і нікуди більше я не піду з тобою, але як я колись тебе вигнав із себе, так я відправляю тебе геть і зараз, бо ти не принесла мені нічого доброго.

І він повернувся спиною до місяця і тим самим ножиком із рукояткою, обтягнутою зеленою гадючою шкірою, різнув землю навколо ніг, щоб відрізати тінь, бо тінь — то тіло Душі.

Але Душа не тільки не пішла від нього, але й не послухалася його наказу, більше того, вона ще й сказала:

— Чари, нав'язані тобі Відьмою, більше не діють на тебе, оскільки я не можу залишити тебе, як і ти не можеш більше прогнати мене. Тільки раз на все життя може людина спроводити геть свою Душу, а той, хто отримує свою Душу назад, мусить тримати її навіки, і в цьому його покарання, і в цьому його винагорода.

І молодий Рибалка весь зблід, стиснув кулаки і вигукнув:

— От Відьма-ошуканка, а цього вона мені ніколи й не казала!

— Авжеж, вона була вірною тому, кому служить, — відповіла Душа.

І коли молодий Рибалка усвідомив, що в нього більш немає можливості позбутися своєї Душі, й що в нього таки зла Душа, і що вона його ніколи не залишить, то упав на землю і гірко, гірко заплакав.

* * *

І аж коли настав день, молодий Рибалка встав на ноги й сказав до своєї Душі:

— Я зв'яжу свої руки, щоб не виконувати твоїх наказів, і зціплю свої вуста, щоб не повторювати твоїх слів, і повернуся на те місце, де та, котру я кохаю, має своє місце перебування. До того самого місця повернуся я, до тієї самої бухточки, де виспіває вона свої пісні, і я викличу її та розповім їй про те зло, яке я заподіяв і до якого ти мене змусила.

А його Душа, спокушаючи його, відповіла:

— Хто це, та кохана, що до неї хочеш повернутися? На світі є багато вродливіших за неї, є самариські танцівниці, які в своїх танцях наслідують різні рухи птахів і тварин. Їхні ноги пофарбовані хною, а в руках у них мідні дзвіночки. Танцюючи, вони усміхаються і їхній сміх — як дзюрчання води з джерела. Ходімо зі мною і я покажу їх тобі. Навіщо тобі мучити себе тими гріховними вчинками? Хіба те, що приємно зуживати, не створено для зуживаючого? А чи може є в тому отрута, що солодко п'ється? Не муч себе і ходімо зі мною в якесь інше місто. Я знаю одне місто непо-

далік звідси, і в ньому є сад із тюльпанових дерев. А в тому саду водяться білі павичі та павичі з синіми грудьми. Їхні хвости, коли вони розпускають їх на сонці, схожі на диски зі слонової кістки та на позолочені диски. А та, що годує їх, танцює заради вдовolenня, коли на руках, а коли ногами. Її очі підфарбовані сурмою, а ніздрі в неї мають форму крилець ластівки. На гачку в одній із них висить виточена з перлів квітка. Коли вона танцює, то завжди посміхається, а срібні дзвіночки на щиколотках видзвонюють їй у такт. Отож не згадуй більше про свій смуток, а ходімо зі мною до цього міста.

Та молодий Рибалка нічого не відповів своїй Душі, а замкнув свої вуста печаттю мовчання і міцним шпагатом зв'язав свої руки й попрямував назад до того місця, звідки він колись прийшов, — аж до тієї бухточки, де його кохана колись співала йому свої пісні. І скільки Душа не спокушала його в дорозі, та він не відповідав ані слова і не спокушався на жодні мерзенні вчинки, на які вона неодноразово спокушала його, — такою великою була сила кохання, що палала в ньому.

А коли він прийшов до берега моря, то розв'язав стягнені шпагатом руки й зняв печать мовчанки із вуст своїх і погукав свою Русалоньку. Та вона не з'являлася на його поклики, хоч він цілісінський день гукав і благов її з'явитися.

А Душа ущипливо кепкувала з нього, приказуючи:

— Що й казати, малувато радощів маєш ти від свого кохання. Ти мені нагадуєш тих, що в посуху ллють воду в дірявий посуд. Ти віддаєш, що маєш, а тобі натомість нічого не віддається. Тобі краще б піти зі мною, бо я знаю, де Долина Веселощів, і які дієства в ній чиняться.

Проте молодий Рибалка нічого не відповідав Душі, а тим часом у розколені скелі поставив собі з хворосту курінь і мешкав у ньому впродовж цілого року. І щоранку він кликав свою Русалоньку, й опівдні він кликав її знову, і вночі він кликав її по імені. Проте ніколи вона не виходила з морських глибин назустріч із ним, і ніде, в жодному місці моря він не міг знайти її, хоча й шукав її і в печерах, і в зеленій воді, і в залишених припливом затоках, і в джерелах, що б'ють на дні глибин.

І скільки Душа не спокушала його злом, скільки не нашіптувала йому страшних гріховних злодіянь, проте усе це не переконувало його, такою великою була його сила кохання.

А коли минуло десь із рік, Душа подумала про себе і вирішила: «Я спокушала свого володаря злом, але його кохання виявилось сильнішим за мене. А тепер я спокушати-му його добром, може, він піде зі мною».

І вона звернулася до молодого Рибалки такими словами:

— Я розповідала тобі про радості світа всього, але вухо твоє не чуло мене. Дозволь мені тепер розповісти тобі про скорботу світу цього, може ти захочеш слухати мене. Тому що насправді саме скорбота є Владаркою світу цього і немає жодної людини, яка б утекла від її сітей. Є такі, яким у ніщо одягнутися, а другим нема чого їсти. Є вдовиці, що сидять у багрянці, а є вдови, що сидять у лахмітті. По болотах сновигають сюди й туди прокажені, і вони жорстокі один до одного. На шляхах повно-повнісінько волочиться жебраків і їхні гаманці порожні. Голод бродить вулицями міста, а чума сидить на їхніх брамах. Ходімо ж, нумо звільнимо світ від усіх тих бід, щоб їх більше не було. Задля чого тобі сидіти отут і кликати кохану, ти ж бачиш, що вона не озивається на твої поклики? І що таке це Кохання, що ти його так високо підносиш?

Але молодий Рибалка нічого не відповів, тому що надто велика була сила його кохання. І щоранку він кликав свою Русалоньку, й опівдень щодня кликав її, й гукав опівночі її на ймення. Але ніколи більш вона не виходила до нього на зустріч. І ніде біля моря він не міг її знайти, хоча й шукав її у річках, що впадають у море, і в долинах, що сховані під хвилями, і в морі, яке ніч робить пурпуровим, і в морі, яке світанок робить сірим.

І коли вже другий рік минув, і якимось уночі, коли молодий Рибалка самотньо сидів у себе в курені, Душа звернулася до нього такими словами:

— Послухай-но мене: я тебе спокушала злом і я тебе спокушала добром, але кохання твоє сильніше, ніж я. Відтепер я не спокушатиму тебе більше, але благатиму тебе, дозволь мені ввійти в твоє серце, щоб я могла бути воедино з тобою, як і колись.

— То й справді, увіходь, — відповів молодий Рибалка, — бо за той час, коли ти не мала серця й блукала по світу, певно добряче набідувалася.

— Шкода! — вигукнула Душа, — твоє серце так заповнене коханням, що я не можу знайти шпарини, аби зайти в нього.

— І все-таки мені хотілося б якось допомогти тобі, — відповів молодий Рибалка.

І коли він промовляв ці слова, з моря долинув якийсь страшенний зойк-голосіння, що його люди можуть почути тільки тоді, коли хтось помирає із мешканців морських глибин. І молодий Рибалка схопився й вибіг зі свого сплетеного з хворосту куреня і кинувся до моря. А чорні хвилі шалено котили до берега, несучи на гребенях своїх якусь ношу, що була біліша, ніж срібло. Біла, як пінистий гребінь, була та ноша і гойдалася вона мов квітка на хвилях. І прибій забрав ту ношу від хвиль і віддав її піні, а берег прийняв її, і поклав до ніг молодого Рибалки, і той побачив перед собою тіло Русалоньки. Мертвим біля його ніг воно лежало. Ридаючи, як ридають від великого горя, молодий Рибалка упав поруч неї на пісок, і цілував холодний рум'янець її губ та перебирав пальцями її мокрі бурштинового кольору коси. Лежачи поруч неї на піску, захлинаючись від ридання, і тремтячи, як від радості, він притискав її своїми загорілими руками до грудей. Холодні були її губи, а він цілував їх. Солоним був мед її кіс, та він лизав їх з гіркою радістю. Він цілував її закриті повіки і содоні бризки на них не були такими солоними, як сіль його сліз.

І цьому мертвому створінню він виливав свою покуту. І в раковини її вух він лив вино своїх сліз. Її тендітними руками він обвив свою шию, і своїми пальцями він торкався тонкої очеретини її горла. Гіркими, гіркими були його радощі, і повним дивною веселості було його страждання.

Тим часом усе ближче насувалися чорні хвилі моря, а біла піна стогнала, мов прокажений. Море своїми білими пінистими пазурами вгризалось в берег. Із палацу Морського Короля знову долинув зойк-голосіння, і далеко над просторами моря великі Тритони хрипко затрубили в свої роги.

— Тікай звідси, — сказала його Душа, — бо море все вище котить хвилі і якщо ти не зійдеш із місця, воно тебе вб'є. Тікай хутчіш, бо мені страшно, що твоє серце закрите для мене такою надмірною величчю твого кохання. Тікай звідси у якесь безпечніше місце. Адже, сподіваюсь, ти не хочеш відіслати мене без серця в інший світ?

Та молодий Рибалка не чув своєї Душі, а причитав такими словами до своєї Русалоньки:

— Кохання краще Мудрості, сильніше від Багатства і красивіше, ніж ноги дочок людських. Його не спалити вогнем, ні потушити водами. Я кликав тебе на світанку, але ти не вийшла на мій поклик. Місяць чув, як я кликав тебе, але ти не послухала мене. На горе своє я покинув тебе і на страждання своє я пішов від тебе. Проте моє кохання до тебе ніколи не покинуло мене, і було воно завжди таким палким, що нічого не було сильнішим за нього, хоча я бачив і зло, і добро. І зараз, коли ти мертва, я піду з тобою теж.

А Душа благала його тікати звідти, та він не слухав її й залишався лежати біля Русалки, — таке велике було його кохання. Тим часом море наступало все ближче, намагаючись накрити його своїми хвилями, і коли він побачив, що наближається кінець, він поцілував шаленими губами холодні уста Русалки і серце в його грудях розірвалось. Від переповнення коханням розірвалося воно. І як через переповнення коханням воно розірвалося, Душа увійшла в нього через розрив і стала з ним укупі як і колись. І море накрило молодого Рибалку своїми хвилями.

* * *

А в ранці вийшов Священик, аби замолити море, тому що воно дуже вже бушувало. А з ним прийшли й монахи, і клір, і піддячі зі свічками, і кадильники та велика юрба молільників.

І коли Священик підійшов до самого берега, він побачив на хвилі прибою тіло неживого молодого Рибалки, який тримав у своїх обіймах мертво Русалоньку. І він спохмурнів, відступив назад і, перехрестившись, голосно викрикнув:

— Я не поблагословлю ні море, ні все те, що водиться в ньому. Прокляття мешканцям моря і всім тим, хто знається з ними. А щодо оцього, який заради кохання зрікся Бога і лежить отут зі своєю любкою, убитий праведним Божим судом, то заберіть його тіло та тіло його любки й поховайте їх у самому кутку Цвинтаря Відречених, і не залиште жодної позначки над ними, щоб ніхто й ніколи не дізнався про останнє місце їх спочину. Адже проклятими вони були в житті, проклятими залишаються і в своїй смерті.

І миряни так і зробили, як їм наказав Священик, і на Цвинтарі Відречених, у самому його кутку, де ростуть лише бур'яни, вони викопали глибоку могилу і поклали їхні мертві тіла.

А коли минуло три роки, одного святкового дня Священик увійшов до бокового вівтаря храму, щоб показати людям Божі рани й виголосити проповідь про гнів Божий.

І коли він одягнувся в своє облачення й увійшов до вівтаря, глибоко вклонившись, він побачив, що увесь вівтар покритий якимись доти небаченими ним квітами. Дивними вони були на позір і дивовижною була їхня краса, і ця краса занепокоїла Священика, а запах ішов від них солодкий, і він відчув радість і не знаходив відповіді, чому відчуває її.

І коли він відкрив дарохранильницю і покадив перед нею ладаном, і показав прихожанам облатку та покрив її священним покрівцем, він звернувся до них із проповіддю про гнів Божий. Але краса отих білих квітів надто хвилювала його, і солодкими були їх пахощі йому, й зовсім інше слово прийшло йому на уста його, і заговорив він не про гнів Божий, а про Бога, ім'я якому — Любов. І чому його проповідь була такою, він сам не знав.

І коли він скінчив своє слово, всі люди в церкві плакали, і пішов Священик до ризниці, його очі підпливли слізьми. І диякони ввійшли до ризниці й стали роздягати його, і зняли з нього стихар, і пояс, і орар, і епітрахиль. І він стояв як уві сні.

І коли вони вже зняли з нього облачення, він звів на них очі й запитав:

— Що це за квіти на вівтарі і звідки вони принесені сюди?

І вони відповіли йому:

— Як ці квіти називаються, ми не знаємо, а принесені вони з Цвинтаря Відречених, де вони ростуть в самому кутку.

І Священик затремтів, і пішов додому й став молитися.

А рано-вранці, ледь стало на світ благословлятися, він із монахами, кліром, і піддячими зі свічками та кадильниками і великою юрбою молильників прийшов до берега моря і поблагословив море і всі живі істоти, що водяться в ньому. І Фавнів він поблагословив, і малесеньких чоловічків — Гномиків, що танцюють у лісах, і тих, у кого поблискують очі, коли вони виглядають з-за листви дерев. Усі Божі створіння він поблагословив, і серця людей сповнилися радістю й трепетом. Але вже більш ніколи відтоді не цвітуть квіти в кутку Цвинтаря Відречених, який як і перед тим стоїть забутою пусткою. Не запливають більше в бухточку, як це колись бувало, й мешканці моря, тому що вони перейшли десь в іншу частину цього моря.

ХЛОПЧИК-ЗІРКА

*Присвячується
панночці Марго Теннант
(пані Есквіт)*

Якось двоє бідних Лісорубів верталися додому, продираючись через великий сосновий ліс. Була зимова ніч, стояв пекучий мороз. Сніг товстою ковдрою покривав землю й гілля дерев, і коли Лісоруби продиралися крізь хащі, навкруги, потріскуючи, ламались перемерзлі галузки, а коли вони підійшли до Гірського Водоспаду, то побачили, що він нерухомо завис, бо його поцілувала Крижана Королева.

Був такий холод, що навіть звірі й пташки не знали, як його перебути.

— Брр! — прогарчав Вовк і застрибав між кущів, підбгавши хвоста. — Жахлива погода! Не розумію, куди тільки уряд дивиться.

— Віть-віть-віть! — прощобетали зелені Коноплянки. — Наша старенька Земля вмерла, і її вбрали в білий саван.

— Земля готується до весілля, а це її весільне вбрання, — протуркотіла одна Горлиця іншій. Їхні маленькі рожеві ніжки зовсім задубіли від холоду, проте вони вважали своїм обов'язком дотримуватись романтичного погляду на становище.

— Дурниці! — прогарчав Вовк. — Кажу вам, що в усьому винен уряд, а як не повірите мені, я вас поїм. — Вовк завжди мислив тверезо і завжди мав напохваті переконливі аргументи.

— Ну, а щодо мене, — промовив Дятел, що був природжений філософ, — то мені не треба ніяких теорій. Якщо річ є така, то така вона і є, а зараз страшенно холодно.

Було й справді страшенно холодно. Малі Білочки, що жили в дуплі високої ялини, безперестану терли одна одній носика, щоб зігрітись, а Кролі поскручувалися клубочками в своїх норах і не наважувалися навіть носа вистромити надвір. Тільки великі рогаті сови — єдині серед лісових мешканців, — були, здавалось, задоволені. Пір'я на них геть задерев'яніло від інею, проте їм до цього було зовсім байдуже: вони тільки лупили свої великі жовті очі й перегукувалися одна з однією через весь ліс:

— У-гу! У-гу! У-гу! У-гу! Яка чудова зараз погода!

А двоє Лісорубів усе йшли та йшли, сердито похукуючи на задерев'янілі пальці та шурхаючи своїми здоровенними, підбитими залізом чобітьми по зледенілому снігу. Раз вони були провалилися в глибоку заметену яму і вилізли звідти білі, мов мірошники, що стоять біля коша, коли сиплеться борошно; а то були посковзнулися на твердому й гладенькому льоду замерзлого болота, і в'язки хмизу повипадали з їхніх рук і порозсипалися, тож їм довелося знову складати і зв'язувати їх; а ще раз їм здалося, що вони заблукали, і їх охопив великий жах, бо вони знали, яка жорстока Крижана Королева з тими, що засинають у її обіймах. Але вони помолилися Святому Мартинові, під чийм заступництвом перебувають усі мандрівники, і вернулися по своїх слідах назад, а потім ішли, дуже пильнуючи, і зрештою ви-йшли на узлісся і звідти побачили внизу долину й вогні рідного села.

Вони дуже зраділи, що небезпека минула, і голосно за-сміялись, і Земля здалася їм тепер срібною квіткою, а Місяць — квіткою золотою.

Але, посміявшись, вони знову посмутніли, бо згадали свої злидні і один з них сказав другому:

— І чого це ми так зраділи? Життя гарне тільки для багатих, а не для таких, як ми з тобою. Краще б ми замерзли в лісі або дикі звірі нас порозривали.

— То правда, — відповів його товариш. — Одним дано багато, а іншим майже нічого. Несправедливість панує в світі: радощі вона дарує небагатьом, зате горе вділяє щедрою рукою.

Але поки вони отак нарікали на свою злиденну долю, трапилося щось дуже дивне: прекрасна, надзвичайно яскра-

ва зірка впала з неба. Вона ковзнула небосхилом поміж іншими зірками, і коли вражені Лісоруби повели за нею очима, їм здалося, ніби вона впала зразу ж за кущами верболозу, за овечим загоном, лише за кільканадцять кроків від них.

— Ого! То неабиякий шмат золота, треба його знайти! — разом вигукнули вони й кинулися до того місця — так захотілося їм золотом.

Та один з них біг швидше за товариша, випередив його, продерся крізь верболіз... І що ж він побачив? На білому снігу справді сяяла золотом якась річ. Лісоруб підбіг, нагнувся, взяв ту річ і побачив, що тримає в руках згорнутий плащ із золотої тканини, дивовижно вишитий зірками. І він крикнув товаришеві, що знайшов скарб, який упав з неба, а коли той теж підбіг, вони присіли на снігу й почали розгортати плащ, щоб поділитися золотом. Та ба! В складках плаща вони не знайшли ні золотом, ні срібла, ні взагалі будь-якого скарбу, а тільки мале дитинча, яке лежало і спало... І тоді один Лісоруб сказав другому:

— Оце такий кінець нашим великим сподіванням. Немає нам з тобою щастя, бо хіба принесе щастя бідному дитини? Покиньмо його краще тут і ходімо своєю дорогою: адже ми люди бідні, дітей у нас і своїх досить, і не можемо відривати їм кусень хліба від рота, щоб дати чужому.

Але товариш його відповів:

— Ні, то було б лихе діло — залишити дитину, щоб вона замерзала тут на снігу, і хоч я бідар, як і ти, і ротів у мене своїх повно вдома, і в горшках порожньо, я все ж візьму його до себе, — якимось виглядимо удвох з дружиною.

І він обережно взяв дитинча на руки, вкутав його в плащ, щоб не замерзло на лютomu холоді, і почвалав з горба в село, а товариш його, ідучи поруч, все дивувався подумки з такої його дурості та м'якосердя.

А коли вони дійшли до села, товариш сказав йому:

— Ти взяв собі дитину, то віддай мені плаща, адже треба поділитися тим, що вдвох знайшли.

Але той відповів:

— Ні, не дам, бо цей плащ ні мій, ні твій, а цієї дитини, — і, побажавши йому доброго здоров'я, підійшов до своєї хати й постукав у двері.

Коли дружина відчинила двері й побачила, що це її чоловік вернувся живий-здоровий, вона обняла його, поцілувала, допомогла зняти з плечей важку в'язку хмизу, обмела йому сніг з чобіт і запросила до хати. Але він сказав їй:

— Я знайшов щось у лісі і приніс тобі, щоб ти подбала про нього, — і не переступив порога.

— Що ж це таке? — вигукнула дружина. — Покажи хутчій, бо хата в нас гола, і нам стільки всього треба.

І тоді він розгорнув плащ і показав їй дитинча, що спало.

— Ох, чоловіче добрий! — промимрила вона. — Та хіба в нас своїх дітей мало, що ти надумав принести до хати ще й підкидька? А може, воно принесе нам нещастя? Та й як же нам виглядати його? — і вона дуже розгнівалася на чоловіка.

— Ні, ти послухай, це ж не звичайне дитя, а Дитя-зірка, — заперечив чоловік і розповів дружині дивну історію про те, як він знайшов дитину.

Але це її не заспокоїло і вона стала глузувати з чоловіка, лаяти його й кричати:

— Своїм дітям он не вистачає хліба, а ти хочеш годувати ще й чуже? А хто потурбується про нас? Хто нас нагодує?

— Ну, жінко, та Бог навіть за горобців турбується і дає їм харч, — відповів чоловік.

— А мало їх гине взимку з голоду? — спитала дружина. — Чи, може, зараз не зима?

І чоловік нічого не відповів, але й не переступив порога.

А тут із лісу потяг пекучий вітер і залетів крізь відчинені двері до хати; дружина здригнулась і сказала чоловікові:

— Може, ти зачиниш двері? Вітер завіває аж у хату, і я вже змерзла.

— А хіба не вічний холод у тій хаті, де люди з кам'яними серцями? — запитав чоловік.

Але дружина не відповіла ні слова, тільки ближче підсунулась до вогнища.

Та через деякий час вона повернулась і глянула на чоловіка, і очі її були повні сліз. Тоді він швидко ввійшов до хати і поклав їй дитя на руки. А вона поцілувала його й поклала на ліжечко поруч із найменшою своєю дитиною. А вранці наступного дня Лісоруб узяв дивовижний золотий

плащ і заховав його у велику скриню, а дружина зняла з шиї дитини бурштинове намисто і теж поклала в скриню.

Отож Дитя-зірка росло й виховувалося вкупі з дітьми Лісоруба, Іло і пило з ними за одним столом і гралося разом з ними. І з року в рік хлопчик гарнішав і гарнішав, а жителі села тільки дивувалися його красі, тому що всі вони були смуглолиці й чорняві, а цей мав личко біле й ніжне, мов вирізьблене зі слонової кістки, і золоті кучері — як пелюстки нарциса, і губи — як пелюстки червоної троянди, і очі — як фіалки, що дивляться в чисту воду струмка. І він стрункий, немов квітка в полі, де не ступала нога косаря.

Проте ця врода обернулася йому на шкоду, бо виростав він гордий, себелюбний і жорстокий. Дітьми Лісоруба і всіма іншими сільськими дітьми він гордував, бо ж вони, мовляв, низького походження, а він — шляхетного роду, адже походить від Зірки. І він попихав дітьми й називав їх своїми слугами. Він не тільки не мав співчуття до нужденних, сліпих, калік і всіх скривджених долею, а ще й кидав в них камінцями та проганяв на шлях, накрикував, щоб вони йшли просити хліба десь в інше місце і жоден жебрак, крім хіба найвідчайдушнішого, не наважувався вдруге заходити в те село просити милостиню. Хлопець був ніби заморожений своєю казковою вродою і насміхався й глузував з нещасних та безпомічних. Себе ж любив, і часто влітку, коли стояли тихі сонячні дні, він лежав у священниковому садку біля кринички і посміхався собі з утіхи, милуючись своєю вродою.

Не раз було Лісоруб і його дружина дорікали йому, кажучи:

— Ми ж не вчинили з тобою так, як ти чиниш із тими, що zostалися на світі, мов билинка в полі, і ні до кого їм прихилитись. І чому ти такий жорстокий з тими, що потребують співчуття?

Та Хлопчик-зірка не слухав їх, він тільки стояв понуро та посміхався зневажливо, а потім знову біг до своїх ровесників і верховодив ними. А ті в усьому слухались його, бо він був гарний, прудконогий, умів танцювати, співати й грати на сопілці. І хоч би куди вів їх Хлопчик-зірка, вони стрімголов бігли за ним, і хоч би що наказував робити,

вони все покірливо робили. І коли він виколував кротові очі гострим шпичаком з очерету, вони реготали, а коли жбурляв камінцями в прокаженого, вони реготали теж. Так він верховодив ними в усьому, і вони стали такі ж немилосердні, як і він.

І от якось проходила селом одна бідна жебрачка. Її одіж була саме лахміття, а з босих ніг, зраних об гостре каміння шляху, сочилася кров, жаль було дивитися на ту страдницю. Натомившись, вона сіла під каштаном перепочити.

Та її zobачив Хлопчик-зірка і сказав своїм товаришам:

— Гляньте! Он під гарним зеленим каштаном сидить брудна старчиха. Ходімо проженемо її звідти, бо вона така відразлива, що на неї гидко дивитися.

І він підійшов до жебрачки ближче і став кидати в неї камінцями та насміхатися, і вона з жахом дивилася на нього, і не могла відвести погляду. І коли це побачив Лісоруб, що обтісував колоди на току неподалік, то підбіг і став дорікати йому такими словами:

— У тебе й справді кам'яне серце, і не маєш ти милосердя, бо що поганого заподіяла тобі ця сердешна жінка, що ти знущаєшся з неї?

А Хлопчик-зірка весь спаленів від гніву, тупнув ногою і сказав:

— А хто ти такий, щоб питати мене, чого я так роблю? Я тобі не син і не повинен коритися тобі.

— То правда, що не син, — відповів Лісоруб, — але ж я тебе пожалів, коли знайшов у лісі.

Коли старчиха почула ці слова, вона тільки скрикнула і зразу зомліла. Тоді Лісоруб підняв її і відніс до своєї хати, а його дружина почала клопотатися коло неї. І коли та жінка опритомніла, вони подали їй їсти й пити і просили її заспокоїтися.

Проте жінка не схотіла ні їсти, ні пити, а тільки спитала Лісоруба:

— Чи правду ти сказав, що знайшов цього хлопця в лісі? І відтоді минуло десять років, чи не так?

І Лісоруб відповів:

— Так, я знайшов його в лісі, і це справді було десять років тому.

— А які речі були при ньому тоді, як ти його знайшов? — вигукнула жінка. — Чи не було в нього часом на шиї бурштинового намиста? І чи не був він закутаний у золотий плащ із вигаптуваними по ньому зірками?

— Саме так, — відповів Лісоруб. І він витяг плащ та бурштинове намисто зі скрині, де вони лежали, й показав їх жінці.

І коли вона побачила ці речі, то заплакала з радощів і сказала:

— Це він, мій синочок, якого я загубила в лісі. Благаю вас, покличте його негайно, бо я обійшла весь світ, шукаючи його.

І Лісоруб з дружиною вийшли надвір, і гукнули Хлопчика-зірку, й сказали йому:

— Іди до хати, там на тебе чекає твоя мати.

І Хлопчик-зірка, сповнений великою радістю й подивом, убіг до хати. Та коли побачив ту, що чекала на нього в хаті, він презирливо зареготав і мовив:

— Ну, а де ж та моя мати? Я тут не бачу нікого, крім цієї бридкої старчихи.

— Я — твоя мати, — відповіла йому жінка.

— Ти збожеволіла, як ти можеш казати таке! — гнівно вигукнув Хлопчик-зірка. — Ніякий я тобі не син, бо ти — бридка старчиха в лахмітті. Тож тікай звідси, і щоб я більше не бачив твого бридкого обличчя!

— Не кажи так, адже ти й справді мій синочок, якого я народила в лісі! — вигукнула вона і, впавши на коліна, простягла до нього руки. — Грабіжники викрали тебе в мене й кинули в лісі на сніг, щоб ти замерз, — плачучи, промовляла вона. — Але я тебе зразу впізнала, щойно побачила, і впізнала ті речі, що були тоді з тобою: золотий плащ та бурштинове намисто. І я благаю тебе: ходім зі мною, бо я, шукаючи тебе, обійшла весь світ. Ходім зі мною, мій сину, бо я потребую твоєї любові.

Та Хлопчик-зірка навіть не ворухнувся: він наглухо закрив своє серце, щоб її нарікання не проникли туди, і в тиші, що запала, чути було тільки, як схлипує бідна жінка.

Нарешті Хлопчик-зірка заговорив, і голос його звучав безжально й презирливо:

— Якщо це правда, що ти моя мати, — сказав він, — то краще б ти не приходила сюди й не ганьбила мене, адже я гадав, що моєю матір'ю була Зірка, а не якась старчиха, як ти кажеш мені. Тому забирайся звідси геть, щоб я тебе більш ніколи не бачив.

— Ой, синочку мій! — скрикнула жінка. — Невже ти й не поцілуєш мене на прощання? Я ж стільки натерпілася мук, доки відшукала тебе!

— Нізащо, — відповів Хлопчик-зірка, — адже на тебе навіть бридко глянути, і я радніше поцілую гадюку чи жабу-ропуху, ніж тебе.

Тоді жінка встала і поплентала, обливаючись гіркими сльозами, до лісу, а Хлопчик-зірка, побачивши, що вона пішла, зрадів і побіг гратися зі своїми товаришами.

Та тієї ж миті, як ті побачили його, вони стали глузувати з нього, кажучи:

— Та ж ти бридкий, як ропуха, і відразливий, як гадюка! Тікай звідси геть, бо нам гидко гратися разом з такою потворою, як ти. — І вони прогнали його з садка.

Тоді Хлопчик-зірка задумався і промовив сам до себе:

— Що це вони кажуть? Ану піду я до кринички й погляну на себе в воду, і вона скаже мені, що я гарний.

І він пішов до кринички і глянув у воду, але що ж він побачив! Обличчям він став схожий на жабу, а тіло його вкрилось лускою, як у гадюки. І він кинувся обличчям у траву і заривався, а потім сказав собі:

— Це, певне, така мені кара за мій гріх. Адже я відмовився від рідної матері й прогнав її геть, я посоромився її і вчинив з нею жорстоко. Тепер я піду й шукатиму її по всьому світу і не знатиму спочинку доти, доки не знайду її.

І тут до нього підійшла найменша донька Лісорубова, і поклала йому руку на плече і мовила:

— Чи ж то найбільше горе — втратити свою вроду? Все одно залишайся з нами, і я ніколи не дражнитиму тебе.

А він їй відповів:

— Ні, я жорстоко повівся з моєю матір'ю і на покару за це мені послано це нещастя. Тому я мушу йти звідси і блукати світом доти, доки знайду свою матір і виблагаю в неї прощення.

І він схопився й побіг до лісу, гукаючи матір, щоб вернулась, але нізвідки не чув відповіді. Цілий день він ходив і гукав по лісу, а коли зайшло сонце, ліг спати на купу листя, і всі пташки та звірі повтікали від нього, бо пам'ятали його жорстокість. І він спав один-однісінький, тільки ропуха збоку лупала на нього очима та гадюка повільно проповзла біля нього.

А вранці він прокинувся, зірвав кілька кислих ягід з дерева, з'їв їх і пішов далі безмежним лісом, умиваючись гіркими сльозами. І кого тільки зустрічав дорогою, всіх запитував, чи не бачили його матері.

Він запитав Крота:

— Ти риєш нори під землею. Скажи мені, чи не бачив ти там моєї матері?

А Кріт йому відповів:

— Ти виколов мені очі. Як же я можу бачити?

Тоді він запитав у Коноплянки:

— Ти літаєш понад самими верхечками найвищих дерев і можеш бачити весь світ. Скажи, чи не бачила ти моєї матері?

А Коноплянка відповіла йому:

— Як же я можу літати, коли ти заради втіхи попідрізав мені крила?

І малу Білочку, що самотою жила в дуплі ялини, він спитав:

— Скажи, де моя матір?

А Білочка відповіла:

— Ти вбив мою матір. Шукаєш свою, щоб і її вбити?

І Хлопчик-зірка похилив голову, заплакав і став просити пробачення у всіх божих створінь та все йшов і йшов далі лісом, шукаючи тієї старчихи. А на третій день, пройшовши весь ліс, він вибрів на узлісся і спустився в долину.

І коли він проходив селами, діти дражили його й кидали в нього камінцями, а селяни, боячись, щоб від нього не пішла на зерно яка зараза, не пускали його навіть до клуні ночувати, наказуючи наймитам гнати його геть, і не було жодної людини, яка б зглянулася на нього. Не доводилося йому ні від кого чути й про бідну старчиху, свою матір, хоч блукав він по світу вже довгих три роки і не раз,

бувало, йому ввижалося, ніби то вона пішла поперед нього битим шляхом, і він кидався доганяти й гукав її, до крові збиваючи свої босі ноги об гостре каміння. Але він ніколи не міг наздогнати її, а люди, які жили при шляху, казали йому, що їм ніколи не доводилося бачити таку чи схожу на неї жінку і ще їй потішалися з його горя.

Отак три роки блукав він світом і ніде ніколи не зустрів ні любові, ні доброзичливості, ані милосердя; весь світ повівся з ним так само жорстоко, як він чинив у дні своєї гордині.

І от одного разу надвечір підійшов до брами міста, що лежало на березі річки за міцним муром, і хоч він ледве волік натруджені ноги, а все ж вирішив зайти в місто. Проте вояки, що стояли перед брамою на чатах, схрестили свої алебарди і грубо гукнули йому:

— Що тобі треба в нашому місті?

— Я шукаю свою матір, — відповів він, — і благаю вас: пустіть мене до міста, бо, може, вона саме тут.

Та вояки тільки взяли його на глузи, а один з них, трясучи чорною бородою, поставив перед ним свого щита й закричав:

— Слово честі, твоя мати не дуже зрадіє, коли побачить тебе, адже ти гидший від ропухи з болота чи від гадюки, що повзає в баговинні. Йди геть звідси! Геть же! Твоєї матері нема в нашому місті.

А другий, той, що тримав жовтого прапора в руці, запитав його:

— А хто твоя мати і чому ти розшукуєш її?

І він відповів:

— Моя мати так само, як і я, просить хліба, а я завдав їй страшної образи, тож благаю вас: пропустіть мене, щоб я міг випросити в неї пробачення, якщо вона живе в цьому місті.

Але вони не захотіли пропустити його і почали колоти своїми списами.

І коли він, плачучи, повернув назад до брами, підійшов чоловік в обладунку, прикрашеному золотими квітами, і в шоломі з крилатим левом замість гребеня і запитав у варти, хто це просив дозволу зайти до міста. І вони відповіли йому:

— То якийсь жебрак і син жебрачки, і ми його прогнали геть.

— І дарма, — засміявся той, — а ми продамо цю потвору в рабство, і ціна за нього буде така: вартість келиха солодкого вина.

А в цей час мимо йшов якийсь страшний і лихий з лиця дідуган, і, почувши ці слова, сказав:

— Я заплачу за нього цю ціну. — І, заплативши гроші, взяв Хлопчика-зірку за руку й повів його до міста.

Вони пройшли багато вулиць і підійшли, нарешті, до хвіртки в стіні, затіненій гранатовим деревом. Дідуган торкнувся хвіртки своїм яшмовим перснем, і хвіртка відчинилася, і вони спустилися п'ятьма бронзовими східцями у сад, де цвіли чорні маки й стояли зелені полив'яні глечики. Тут дідуган витяг зі свого тюрбана мережаний шовковий шарф, зав'язав ним очі Хлопчикові-зірці й повів його кудись, підштовхуючи поперед себе. А коли він зняв пов'язку з його очей, Хлопчик-зірка побачив, що опинився в підземній в'язниці, яка освітлювалася ліхтарем, почепленим на гаку.

І дідуган поклав перед ним на дощечці скибку цвілого хліба й сказав:

— Їж.

І поставив кухлик із солонуватою водою і сказав:

— Пий.

І коли Хлопчик-зірка поїв і попив, дідуган вийшов, замкнувши за собою двері й закріпивши їх залізним ланцюгом.

А наступного ранку дідуган, що був насправді найпідступнішим із чаклунів Лівії і навчився свого мистецтва в іншого чаклуна, який жив на березі Нілу, увійшов до в'язниці, глянув похмуро на Хлопчика-зірку і сказав:

— У тім лісі, що неподалік від брами цього міста Гяурів, сховано три золоті монети: з білого золота, з жовтого золота і з червоного золота. Сьогодні ти мусиш принести мені монету з білого золота, а коли не принесеш, одержиш сто канчуків по спині. І поспішай якнайшвидше, а ввечері я чекатиму на тебе біля хвіртки мого саду. Гляди ж, принеси біле золото, а то погано тобі буде, бо ти — мій раб і я заплатив за тебе ціну келиха солодкого вина. — І він знову

запнув Хлопчикові-зірці очі мережаним шовковим шарфом і вивів його з будинку в сад, де росли чорні маки, і, примусивши піднятись на п'ять бронзових східців, відчинив хвіртку своїм яшмовим перснем і виштовхнув його на вулицю.

І Хлопчик-зірка вийшов з міста й підійшов до лісу, про який казав йому Чаклун.

А треба сказати, що віддалік цей ліс милував око — здавалося, що в ньому повно співучих пташок та запашних квітів, і Хлопчик-зірка з радістю зайшов у нього. Та мало втіхи зазнав він у тому лісі, бо хоч би де він ступив, скрізь перед ним уставали батogi шипшини з колючими шпичачками, і вогнем обпікала жалка кропива, і будяки кололи його своїми гострими, як кинджали, колючками, і Хлопчик-зірка набрався муки. До того ж він ніде не міг знайти монету з білого золота, про яку говорив йому Чаклун, хоч і шукав її від ранку до полудня і від полудня до заходу сонця. А коли стало заходити сонце, він повернув додому, вмиваючись гіркими слізьми, бо знав, яка на нього чекає кара.

Та коли він уже виходив на узлісся, з хашів до нього долинув крик — здавалося, хтось кличе на допомогу. Забувши про своє горе, він побіг на той крик і побачив мале Зайченя, що потрапило в пастку якогось мисливця.

І Хлопчик-зірка зглянувся на бідне Зайченя і звільнив його, промовивши до нього:

— Сам я всього-на-всього раб, але тобі я подарую волю.

А Зайченя відповіло йому так:

— Ти й справді подарував мені волю, а от чим я тобі за це віддячу?

І Хлопчик-зірка сказав йому:

— Я шукаю монету з білого золота, але ніде не можу її знайти, і коли я не принесу її моему господарю, він мене дуже битиме.

— Іди за мною, — сказало йому Зайченя, — і я заведу тебе туди, куди тобі треба, бо я знаю, де захована ця монета і навіщо.

Тоді Хлопчик-зірка пішов за Зайченям і — о радість! В дуплі великого дуба побачив монету з білого золота, яку він шукав.

Сповнений безмежної радості, він схопив монету і сказав Зайченяті:

— За послугу, яку я тобі зробив, ти мені віддячив у багато разів більшою, і за мою добрість ти відплатив мені сторицею.

— Ні, — відповіло Зайченя, — як ти вчинив зі мною, так я вчинив з тобою, — і швидко поскакало геть, а Хлопчик-зірка пішов до міста.

Тепер слід сказати, що біля міської брами сидів прокажений. Його обличчя закривав сірий полотняний каптур і його очі палали в прорізах, мов жарини, і коли він помітив Хлопчика-зірку, що підходив до брами, він ударив у свою дерев'яну миску і задзвонив у свій дзвінок, гукнувши йому так:

— Дай мені монетку, а то я помру з голоду. Адже мене вигнали з міста і ніхто не змилується наді мною.

— Як жаль! — вигукнув Хлопчик-зірка. — У мене тільки одна монета в гаманці, і коли я не принесу її моєму господарю, він мене страшно битиме, бо я його раб.

Та прокажений благав його доти, доки Хлопчик-зірка змилувався над ним і віддав йому монету з білого золота.

А коли він прийшов до будинку Чаклуна, той відчинив хвіртку, і впустив його в сад, і запитав його:

— Ти приніс монету з білого золота?

І Хлопчик-зірка відповів:

— Ні, не приніс.

Тоді Чаклун накинувся на нього, і побив, і поставив перед ним порожню дощечку й сказав:

— Їж.

А потім поставив порожнього кухлика й сказав:

— Пий.

І знову кинув його в підземелля.

А вранці Чаклун прийшов і сказав:

— Якщо сьогодні ти не принесеш мені монети з жовтого золота, то навіки залишишся моїм рабом і одержиш триста канчуків по спині.

І пішов знову Хлопчик-зірка до лісу і цілісінький день шукав монету з жовтого золота, проте ніде не міг її знайти. А коли стало заходити сонце, він сів на землю й заплакав, і коли він плакав, прибігло до нього те саме Зайченя,

яке Хлопчик-зірка визволив із пастки. І запитало його Зайчєня:

— Чого ти плачєш? І що ти шукаєш у лісі?

І відповів йому Хлопчик-зірка:

— Я шукаю монету з жовтого золота, яка дєсь тут захована, і коли я її не знайду, мій господар поб'є мене і я навіки зостанує у нього в рабстві.

— Іди за мною, — сказало Зайчєня і побігло лісом, аж доки прибігло до озерця. А на дні цього озерця лежала монета з жовтого золота.

— Як я тобі віддячу за це? — сказав Хлопчик-зірка. — Це ж удруге ти виручаєш мене з біди.

— Ну то й що, затє ти перший зглянувєся на мене, — сказало Зайчєня і швидко побігло геть.

А Хлопчик-зірка взяв монету з жовтого золота, поклав її в гаманець і хутко пішов назад до міста. Але прокажений знову побачив його, вибіг йому назустріч, упав на коліна й закричав:

— Дай мені монету, а то я помру з голоду.

І Хлопчик-зірка відповів йому:

— У мене в гаманці тільки одна монета з жовтого золота, і якщо я не принесу її моему господарю, він поб'є мене і я зостанує навіки у нього в рабстві.

Але прокажений так благав його, що Хлопчик-зірка пожалів його й віддав йому монету з жовтого золота.

А коли він підійшов до будинку Чаклуна, той відчинив хвіртку, впустив його в сад і запитав:

— Ти приніє монету з жовтого золота?

І Хлопчик-зірка відповів:

— Ні, не приніє.

Тоді Чаклун накинувєся на нього, і побив його, і закував його в кайдани, і знову кинув до підземелля.

А наступного дня вранці Чаклун прийшов до нього і сказав:

— Якщо ти сьогодні принесєш мені монету з червоного золота, я відпущу тебе на волю, а якщо не принесєш, я тебе вб'ю.

І пішов Хлопчик-зірка до лісу, і цілієнький дєнь шукав монету з червоного золота, проте ніде не міг її знайти. А

надвечір він сів на землю й заплакав, і коли він плакав, прибігло до нього Зайченя.

І Зайченя сказало йому:

— Монета з червоного золота, яку ти шукаєш, лежить у печері, що позад тебе. Тож не плач, а радій.

— Як же я тобі віддячу за це? — вигукнув Хлопчик-зірка. — Гай, гай! Це ти ж втретє виручаєш мене.

— Але ти перший зглянувся на мене, — відповіло йому Зайченя і швидко побігло собі геть.

А Хлопчик-зірка зайшов у печеру і в найдальшому кутку її побачив монету з червоного золота. Він поклав її у свій гаманець і вирушив хутчій до міста. А прокажений, побачивши його, став посеред дороги і закричав, благаючи його:

— Віддай мені монету з червоного золота, а то я помру!

І Хлопчик-зірка знову пожалів його й віддав йому монету з червоного золота, сказавши:

— Твоя біда гірша, ніж моя.

Але серце його стислося з туги, бо знав, яка лиха доля чекає на нього.

Та диво дивне! Коли він проходив міську браму, вартіві вклонилися йому з великою шанобою і промовили:

— Який гарний наш володар!

А натовп городян ішов за ним слідом і гукав:

— Та нема за нього вродливішого в усьому світі!

Заплакав тоді Хлопчик-зірка і сказав сам до себе:

— Це вони насміхаються з мене та потішаються з моєї жалюгідності.

Але навколо нього зібралося так багато люду, що він заблукав і прийшов на широку площу, де стояв королівський палац.

І ворота палацу відчинилися, і назустріч Хлопчиківі-зірці поспішили священнослужителі та найбільші вельможі міста, і сказали, вклонившись йому низько:

— Ти наш володар, на якого ми давно чекаємо, і син нашого короля.

А Хлопчик-зірка їм відповів:

— Я не королівський син, а син бідної жебрачки. І як ви можете казати, що я вродливий, коли я знаю, що на мене гідко глянути?

Тоді той, чий обладунок був прикрашений золотими квітами і на чийому шоломі замість гребеня був крилатий лев, підняв перед ним свого щита і крикнув:

— Чому мій повелитель не вірить, що він гарний?

І Хлопчик-зірка глянув у щит. І що ж він побачив? Його обличчя знову було гарне, як колись, і вся його колишня врода знов повернулася до нього, тільки в очах він побачив щось нове, чого раніше ніколи в них не бачив.

А священнослужителі та найбільші вельможі впали перед ним на коліна й сказали:

— Було давнє пророцтво, що цього дня прийде до нас той, хто має владарювати над нами. Тож хай володар наш візьме цю корону і цей скіпетр і стане нашим королем, справедливим і милосердним.

Але Хлопчик-зірка відповів їм:

— Я не гідний бути вашим королем, бо я зрікся матері, що породила мене, і я доти не матиму спокою, доки не знайду її і не випрошу в неї пробачення. Тож відпустіть мене, бо я мушу далі йти світом і не можу тут більше затримуватися, хоч ви й пропонуєте мені корону та скіпетр.

І по цих словах він відвернувся і глянув на вулицю, що вела до міської брами, і — леле! Серед людей, що товпились довкола сторожі, він побачив жебрачку, яка була його матір'ю, а поруч неї стояв той самий прокажений, що сидів був перед міською брамою.

Крик радощів зірвався з його вуст, і він побіг до жебрачки, і, впавши перед нею навколішки, обцілував рани на її ногах і омив їх своїми слізьми.

Він низько схилив голову, аж до пилуки і, ридючи так, що, здавалося, його серце ось-ось розірветься з болю, промовив такі слова:

— Мамо моя! Я зрікся тебе в дні своєї гордині. Не відштовхни мене в годину мого смирення! Я ненавидів тебе. Даруй же мені любов. Я був відцурався тебе. Прийми ж своє дитя...

Проте жебрачка не відповіла йому й слова. І він простер руки до прокаженого й припав до його ніг, кажучи:

— Тричі виявляв я до тебе милосердя. Ублагай же мою матір заговорити до мене.

Але прокажений не відповів йому й слова. І він знову заривав і сказав:

— Мамо моя! Несила мені більше терпіти ці страждання. Даруй мені своє прощення і дозволяй вернутися до лісу.

І жebraчка покляла руку йому на голову й промовила:

— Устань!

І прокажений покляв руку йому на голову й теж сказав:

— Устань!

І він підвівся, глянув і — о диво з див! Перед ним були Король і Королева.

І Королева сказала йому:

— Ось твій батько, якого ти пожалів у біді.

А Король сказав:

— Ось твоя мати, чиї ноги ти омив своїми слізьми.

І вони обняли й поцілували його, і повели його в палац та вбрали в дорогі шати, і наділи йому корону на голову та дали в руки скипетр, і став він правити містом, що стояло над річкою. І він був милосердний і справедливий до всіх. Він прогнав геть лихого Чаклуна, а Лісорубові та його дружині послав багато дорогих подарунків, а дітей його зробив вельможами. Нікому не дозволяв поводитися жорстоко з птахами й звірями, і вчив усіх любові, добра та милосердя. Голодним він роздавав хліб, а голим — одіж, і в його державі панували мир і достатки.

Та правив він недовго. Надто багато зазнав він горя і надто тяжкі пройшов випробування — тож через три роки він помер. А після нього прийшов лихий володар.

ЗЛОЧИН
ЛОРДА
АРТУРА
СЕВАЙЛА
ТА ІНШІ
ОПОВІДАННЯ

(1891)

ЗЛОЧИН ЛОРДА АРТУРА СЕВАЙЛА

Роздуми з приводу почуттів обов'язку

Розділ Перший

Ще був останній прийом леді Віндемір у її родовому маєтку перед Великоднем, і дім був ще більш переповнений, ніж завжди. Шість міністрів в орденах і стрічках завітали прямо з парламенту, всі світські красуні в своїх найкращих сукнях, а в кутку картинної галереї стояла принцеса Софія Карлсрузька — дедала дама з розкішними смарагдами й малесенькими чорними очима на вилицюватому татарському обличчі, яка дуже гучно розмовляла поганенькою французькою і нестримно кахкотіла у відповідь на кожне звернене до неї слово. Це було й справді пречудове змішання різних людей. Ясновельможні леді люб'язно балакали з войовничими радикалами, популярні проповідники по-приятельськи розмовляли з відомими скептиками, ціла зграя єпископів ганяла вслід із зали в залу за дебелою примадонною, на сходах стояло кілька дійсних членів Королівської академії, що маскувалися під артистів, а ще подейкували, що в ідальні одночасно битком набилося одних геніїв. Це й справді видався один із кращих вечорів леді Віндемір, і принцеса Софія затрималася на ньому майже до пів на дванадцятю.

Як тільки вона поїхала, леді Віндемір повернулася до картинної галереї (там саме всім відомий економіст серйозно й переконливо пояснював наукову теорію музики обуреному віртуозові з Угорщини) і приєдналася до розмови з

графинею Пейслі. Якою ж пречудовою була леді з її прекрасною кольору слонової кістки шиєю, кольору незабудки очима та золотом закучерявлених кіс. То було й справді *orange*^{*}, а не блідо-жовтий колір соломи, який сьогодні насмілюються порівнювати зі справжнім золотом — тим золотом, що було вплетене в сонячні промені й сховане в дивовижному бурштині; і її обличчя стало як в ореолі святої, але й не без магічної принадності грішниці. Вона становила собою дивовижний об'єкт психологічного вивчення, бо вже з юнацьких років усвідомила ту важливу істину, що ніщо краще не сприймається за невинність як нечесність. І за допомогою кількох нерозсудливих витівок, у переважній більшості невинних, вона набула слави особистості. Вона змінила кілька чоловіків (згідно довідника Дебретта у неї було їх ніби троє), проте ніколи не міняла свого коханця і тому всілякі пересуди про неї у вищому суспільстві давно припинилися. Їй виповнилося сорок років, вона була бездітною і мала таку непогамовну жадобу до вдоволень, яка є секретом продовження молодості.

Раптом вона зацікавлено оглянула залу й промовила своїм чистим контральто:

— А де мій хіромант?

— Де хто-хто, Гледіс? — аж здригнувшись, невимушено вигукнула герцогиня.

— Мій хіромант, герцогине. Я тепер узагалі життя свого не уявляю без нього.

— Дорога Гледіс, ти завжди так оригінальна, — промимрила герцогиня, намагаючись пригадати, що б воно означало оте «хіромант» і чи це часом не те саме, що й педик'юрист.

— Він приходить регулярно двічі на тиждень, — продовжувала леді Віндермір, — і визначає прецікаві речі.

— О Боже! — вигукнула про себе герцогиня. — Це все ж таки педик'юрист. Який жах! Сподіваюсь, він принаймні якийсь іноземець. Це хоча б не було б так страшно.

— Я мушу обов'язково вас познайомити з ним.

— Познайомити з ним! — вигукнула герцогиня. — То він, що, може, ще й тут є? — І вона заходилася поспішно

* *Orange* (фр.) — чисте золото.

шукати очима своє черепахове віяло та порвану вже кружевну накидку, аби, при потребі, пошвидше вислизнути звідси.

— Звичайно ж він тут. Я б не затівала і цього прийому без нього. Він каже, що в мене психіатична рука і якби великий палець був трішки коротший, то я була б уродженою песимісткою і перебувала б у монастирі.

— А-а, розумію, — у герцогині нарешті відлягло на серці. — Він ворожить!

— І передбачає як усе добре, так і все зле, — втрутилася знову леді Віндермір. — Наступного року, наприклад, мені треба уникнути великої небезпеки як на суші, так і на морі, тож я житиму в повітряній кулі і мені подаватимуть їжу в кошикові мотузочкою. Це написано на моєму мізинці, чи на долоні, вже точно й не пам'ятаю.

— Цим ти спокушаєш Провидіння, Гледіс.

— Дорога герцогине, я переконана, що Провидіння давно навчилося не піддаватися спокусі. Я вважаю, що кожен має хоча б раз на місяць ходити до хіроманта, щоб знати, чого йому треба уникати. Після цього ми, звичайно, робимо все навпаки, але все ж приємно бути попередженим. І якщо зараз же хтось не піде й не розшукає містера Поджерса, то я піду шукати його сама!

— Дозвольте мені піти по нього, леді Віндермір, — озвався високий молодий красень, що впродовж усієї цієї розмови стояв, посміхаючись, поруч.

— Дякую, лорде Артуре, але ж ви його не знаєте.

— Якщо він такий чудодійник, як ви описали, леді Віндермір, то я його ні з ким не сплутаю. Опишіть хоча б приблизно, який він зовні, і я вам негайно приведу його сюди.

— Він зовсім не схожий на хіроманта. Тобто, в ньому немає нічого загадкового чи виняткового. Невеличкий на зріст, повний, з трохи смішною лисиною, з великими окулярами в золотій оправі — щось середнє між сімейним лікарем і провінційним адвокатом. Дуже вибачаюся, але до цього більш нічого не додаю. Такі люди одні на одних схожі. Мої піаністи страшенно схожі на поетів, а всі мої знайомі поети схожі на піаністів. Пригадую, торішнього публічного сезону я запросила була на обід страхітливого підривника,

який підриває живих людей, ходить у кольчузі, а в рукаві носить кинджал. І щоб ви думали, коли він зайшов, на кого був схожий? — на старого пастора і весь вечір прожартував із дамами. До того ж він був ще й цікавим співрозмовником, отаке-то, але ж яке розчарування! А коли я його запитала за кольчугу, він тільки засміявся і сказав, що в Англії в ній дуже холодно. А ось і містер Поджерс! Ну, містере Поджерсе, я хочу, аби ви поворожили на руці герцогині Пейслі. Герцогине, вам доведеться скинути рукавичку. Ні, не ліву, праву.

— Але ж, Гледіс, по-моєму, це не зовсім пристойно? — промовила герцогиня, неохоче розстібаючи засмальцьовану лайкову рукавичку.

— Все, що цікаве, не завжди пристойне, — відрізала їй леді Віндермір. — *On a fait le monde ainsi**. Але я повинна вас познайомити. Герцогине, це містер Поджерс, мій звабливий хіромант. Містере Поджерс, це — герцогиня Пейслі, і якщо ви скажете, що в неї місячний горбок більший мого, я вам більш ніколи не йнятиму віри.

— Гледіс, я упевнена, що в мене на долоні нічого подібного нема, — статечно відповіла герцогиня.

— Ви цілковито маєте рацію, ваша світлість, — сказав містер Поджерс, глянувши на її пухлу руку з товстими короткими пальцями, — місячний горбок не розвинений. Але лінія життя, навпаки, просто відмінна. Зігніть, будь ласка, руку. От так, дякую. Три чітких лінії на згині! О, ви проживете до глибокої старості, герцогине, і будете дуже щасливою. Честолюбство... досить слабенько, лінія інтелекту... не перебільшена, лінія серця...

— Кажіть усе чисто, як є, містере Поджерс! — вигукнула леді Віндермір.

— З превеликим задоволенням, — сказав містер Поджерс, вклонившись, — якби в герцогині були для цього підстави. Але, вибачаюсь, я ще бачу велику постійність захоплень у поєднанні зі стійким почуттям обов'язку.

— Продовжуйте, продовжуйте, прошу вас, містере Поджерс, — досить вдоволено відгукнулася герцогиня.

* *On a fait le monde ainsi* (фр.) — так уже побудований світ.

— Бережливість — ще одне з достоїнств вашої світлості, — продовжував містер Поджерс, а леді Віндермір аж пирхнула зо сміху.

— Бережливість — чудова властивість, — задоволено підхопила герцогиня. — Коли я одружилася з Пейслі, у нього було одинадцять замків і жодного будинку придатного для життя.

— А зараз він має дванадцять будинків і жодного замку, — в'їдливо вигукнула леді Віндермір.

— Ну, дорога моя, я люблю... — не доказала герцогиня.

— Комфорт, — сказав містер Поджерс, — і сучасні зручності, і гарячу воду в кожній спальні. Ви маєте цілковиту рацію, ваша світлість. Комфорт — це єдине, що нам може дати цивілізація.

— Ви чудово вгадали характер герцогині, містере Поджерс, а тепер гляньте ще на руку леді Флори. — Підкоряючись кивкові усміхненої господині, з-за дивана вайлувато вийшла висока дівчина з гострими лопатками й рудуватими косами, — явним свідченням її шотландського походження, — і простягла довгу худу руку з приплюснутими пальцями.

— А-а, піаністка! Бачу, бачу, — промовив містер Поджерс, — чудова піаністка, хоча, вочевидь, і не зовсім музикантка. Вельми скромна, дуже чесна, та ще великий друг тварин.

— Чистісінька правда! — вигукнула герцогиня, звертаючись до леді Віндермір, — чистісінька правда! — Флора тримає в Меклоскі два десятки вівчарок коллі й залюбки перетворила б наш міський дім у справжній звіринець, якби їй це дозволив її батько.

— Оце точнісінько, що я роблю щочетверга і в себе вдома, от тільки замість вівчарок я віддаю перевагу левам.

— Ви тут помиляєтесь, шановна леді Віндермір, — зауважив містер Поджерс, манірно вклонившись.

— Якщо жінка не вміє робити своїх помилок чарівниці, — це не жінка, а просто особа жіночого роду, — відповіла леді Віндермір. — Але поворожіть нам на руках ще. Сер Томас, покажіть і вашу руку.

Приємний з виду пристаркуватий чоловік у білій жилетці підійшов і простяг свою шкарубку руку з досить довгим середнім пальцем.

— Непосидюча натура, чотири далекі подорожі торік, одна ще попереду. Тричі потрапляв у морські катастрофи — ні, ні, двічі, проте ризикуєте розбитися в наступній морській катастрофі. Заповзятий консерватор, досить пунктуальний, пристрасний колекціонер різних дивинок. Переніс важку хворобу у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти. У віці десь біля тридцяти успадкував великі маєтності. Має велику огиду до котів і радикалів.

— Неймовірно! — вигукнув Томас. — Ви обов'язково повинні прочитати долоню і моєї дружини.

— Вашої другої дружини, — все ще тримаючи руку сера Томаса, спокійно додав містер Поджерс. — Вашої другої дружини. І з великим задоволенням.

Проте леді Маркел — меланхолійна дама з каштановою косою і з сентиментальними віями рішуче відмовилася розкривати при всіх своє минуле та майбутнє, а російський посол мосьє де Колов, як його не умовляла леді Віндермір, відмовився навіть зняти рукавички. Та й багато інших, вочевидь, побоялися стати перед цим пристаркуватим чоловічком з шаблонною посмішкою, в окулярах із золотою оправою та пронизливими шурячими очима, а особливо після того, як він прямо при всіх сказав бідній леді Фермор, що вона байдужа до музики й небайдужа до музикантів; тепер ніхто не сумнівався, що хіромантія — вельми небезпечна наука і що оголошувати її показання можна хіба що *tet-a-tet*. Проте лордові Артуру Севайлу, який нічого не чув про прикре розкриття вподобань леді Фермор і який з підвищеною зацікавленістю спостерігав за містером Поджерсом, надзвичайно захотілося, аби і його долоню прочитали, але, не наважуючись просто вголос висловити своє бажання, він підійшов до леді Віндермір і, чарівно зашарівшись, несміливо запитав, чи, на її думку, буде зручно і йому потурбувати містера Поджерса.

— Ну чому ж незручно, — відповіла леді Віндермір. — Він тут саме й для того, щоб його турбували. Всі мої леви — артисти, лорде Артуре, готові стрибати через обруч, коли я тільки попрошу їх. Але я вас попереджаю, що я нічого не приховуватиму з почутого від Сибіл. Я зустрічаюся завтра з нею за обідом — нам треба поговорити про капелюшки, і

якщо містер Поджерс з'ясує, що у вас поганий норів чи схильність до захворювання подагрою, або що у вас є дружина в Бейсвотері, я обов'язково їй усе переповім.

Лорд Артур тільки посміхнувся і похитав головою.

— Я не боюся, — відповів він. — Вона все знає про мене, як і я про неї.

— Справді? Мене ваші слова трішки засмучують. Справжні підстави для одруження — це взаємне непорозуміння. Ні-ні, я зовсім не цинічна, я просто маю досвід, що, зрештою, те ж саме. Містере Поджерс, лорд Артур Севайл горить бажанням дізнатися, що там у нього написано на руці. Тільки не відкривайте йому, що він заручений із однією з найвродливіших дівчат Лондона, бо про це повідомила газета «Морфінг поуст» ще місяць тому.

— Дорога леді Віндермір, — викрикнула маркіза Джедберг, — не забирайте від мене ще трошечки містера Поджерса. Він щойно сказав мені, що я піду на сцену, мене це страшенно заінтригувало!

— Якщо він таке напрозорив вам, леді Джедберг, то я його негайно забираю від вас. Хутчій сюди, містере Поджерс, і поворожіть лордові Артуру.

— Що ж, — леді Джедберг скорчила ображене личко, встаючи з дивана, — якщо мені не дозволяють іти на сцену, то хоч дозвольте бути частинкою вашої слухацької аудиторії.

— Звичайно, всі ми будемо частиною слухацької аудиторії, — сказала леді Віндермір, — а зараз, містере Поджерс, відкрийте що-небудь цікавеньке. Лорд Артур — мій особливий улюбленець.

Та тільки глянувши на руку лорда Артура, містер Поджерс раптом загадково зблід й замовк. Здалося, ніби він весь затремтів, а його куцуваті виї конвульсивно засмикались, як це траплялося, коли він бував у розгубленості. На жовтуватому чолі містера Поджерса, мов краплі отруйної роси, виступили великі краплі поту, а цупкі пальці аж помокріли й стали холодними.

Лорд Артур помітив ці ознаки хіромантового збентеження і сам уперше в житті відчув страх. Йому майнула думка тікати звідси, але він стримав себе. Краще знати все,

що б там не було, ніж залишатися в стані найстрашніших здогадів.

— Я чекаю, містере Поджерс, — сказав він.

— Ми всі чекаємо! — нетерпляче зауважила леді Віндермір. Але хіромант мовчав.

— Артуру часом не напроороковано грати на сцені? — ехидно підкинула леді Джедбург, — і зараз після вашої грубої вимоги він боїться вас.

І раптом містер Поджерс опустив лордову праву руку і схопив ліву, нахилився до неї так низько, що золота оправа його окулярів майже торкалася долоні. На його зблідлому як у мерця обличчі застиг страшенний жах, але він швидко оволодів собою і, звівши очі на леді Віндермір, промовив із вимушеною посмішкою:

— Це рука чарівного молодика.

— Це й справді так, — погодилася леді Віндермір, — але чи буде він зачаровуючим чоловіком своїй дружині? Ось що я хочу знати.

— Усі молодики чарівні, — відповів містер Поджерс.

— А по-моєму, чоловік не повинен бути аж надто заворожуючим, — промовила не без смутку в голосі леді Джедберг, — це ж так небезпечно.

— Дитино моя! — вигукнула леді Віндермір, — чоловіки ніколи не бувають заворожуючими. Проте я вимагаю деталей. Тільки деталі становлять інтерес. То що очікує лорда Артура?

— Ну, в найближчі місяці лорд Артур зробить подорож...

— Авжеж, авжеж, весільна подорож!

— І втратить одного з родичів.

— Сподіваюся, не сестру? — жалібно запитала леді Джедберг.

— Ні, безумовно, не сестру, — відповів містер Поджерс, махнувши для підтвердження енергійно рукою. — Когось із далеких родичів.

— Що ж, я страшенно розчарована, — заявила леді Віндермір. — Мені просто нічого розповісти завтра Сибіл. Далекі родичі сьогодні нікого не хвилюють, вони давно вже вийшли з моди. Однак, хай Сибіл про всяк випадок має при собі чорний шовковий креп, знаєте, воно завжди так

годиться для церкви. А зараз — ходімо всі вечеряти. Там, звичайно ж, уже все давно поїли, але нам ще може знайдуть якогось супу. Колись Франсуа готував прекрасний суп, а тепер він так погруз у політику, що вже й не знаю, що від нього чекати. Коли б уже той Буланже* швидше втихомирився. Герцогине, ви, боюсь, стомилися?

— Ні, зовсім ні, дорога Гледіс, — озвалася герцогиня, плентаючи до дверей. — Я отримала море вдоволення і оцей твій хіроподіст, чи то ба — хіромант, просто-таки цікавий. Флоро, а де моє черепахове віяло? О, дуже дякую, сер Томас. А моя накидка з кружева, Флоро? Дякую вам, сер Томас, ви такий люб'язний.

І ця шанована бабця зійшла, нарешті, сходами, щонайменше двічі впустивши долі свій флакон з духами.

Увесь цей час лорд Артур Севайл стояв біля каміна, охоплений страхом і болючим почуттям нависаючого нещастя. Він сумно всміхнувся сестрі, коли та, легенько спираючись на руку лорда Плімдейла, промайнула повз нього в прекрасній рожевій парчі й перлах, і ніби крізь сон почув, що леді Віндермір гукнула його йти за нею. Він думав про Сибіл Мертон і при одній думці, що вони можуть розлучитися, у його очах посіріло від сліз. Глянувши на нього, можна було подумати, що Немезида, вкравши щита в Афіни, показала йому голову Горгони. Він ніби скам'янів, а блідість його зажуреного обличчя набула кольору мармуру. Син багатих і вельможних батьків, він досі знав тільки розкішне й елегантне життя, життя по-дитячому безпечне, позбавлене будь-яких огидних турбот; а зараз перед ним уперше постала жахлива загадковість Долі й трагічна невідворотність приреченості. Як усе це жахливо й потворно! Невже на його руці й справді написано якимись знаками, котрі він не в змозі розшифрувати, а хтось інший прочитав цю жахливу таємницю гріха, цей кривавий знак злочину? Невже не існує способу уникнути цього? Чи ми й справді всього-на-всього шахматні фігури, що їх якась невидима сила переставляє по своїй волі, чи ми посудини, які гончар виліплює на свій

* Бу л а н ж е Ж о р ж (1837—1891) — французький генерал, який очолював шовіністичний рух під гаслами реваншистської війни проти Німеччини у 80—90 роки XIX ст. — *Прим. перекладача.*

розсуд — для слави чи для ганьби? Його розум повставав проти цієї думки, але він відчував, що над ним висить трагедія і що він раптом покликаний нести цей непосильний тягар. Щасливі артисти. Вони можуть вільно вибирати — грати комедію чи трагедію, вони можуть страждати чи веселитися, сміятися чи проливати сльози. А в житті це не так. У більшості випадків люди — як чоловіки так і жінки — вимушені грати ролі, до яких вони не підготовлені. Наші Гільднерстерна грають Гамлета, а наші Гамлети блазнюють, як принц Гел. Увесь світ це — кін, але вистава на ньому виконується погано, тому що невдало розподілені ролі.

Раптом до вітальні зайшов містер Поджерс. Побачивши лорда Артура, він аж здригнувся, а його широке гладке обличчя стало зеленувато-жовтим. Їхні погляди зустрілися і якусь мить панувала мовчанка.

— Герцогиня забула десь тут рукавичку, лорде Артуре, і мене послали за нею, — промовив нарешті містер Поджерс. — Ага, ось вона на дивані. Бувайте!

— Містере Поджерсе, я наполягаю, щоб ви мені прямо відповіли на запитання, яке я вам зараз поставлю.

— Іншим разом, лорде Артуре. Герцогиня хвилюється. Вибачаюся, але я мушу йти.

— Ні, ви не підете! Герцогиня зачекає.

— Дам негоже примушувати чекати, лорде Артуре, — промовив містер Поджерс, огидно посміхаючись. — Прекрасній статі властива нетерплячка.

Гарні губи лорда Артура ледь помітно скривались у приривчавій посмішці. Яке йому діло було в таку мить до якоїсь там бідної герцогині. Він перейшов через кімнату і, зупинившись перед містером Поджерсом, простяг йому руку.

— Скажіть мені, що ви там побачили, — промовив він. — Скажіть правду. Я мушу знати. Я не дитина.

Очі містера Поджерса заблিমали за золотими обідками його окулярів, він якимось незграбно переступив з ноги на ногу, а пальці нервово забігали по блискучому ланцюжку годинника.

— А чому ви вирішили, лорде Артуре, що я побачив на вашій руці щось більше, ніж я вам уже сказав?

— Я в цьому переконаний і наполягаю, щоб ви мені сказали все чисто. Я вам заплачу. Я даю вам чек на сто фунтів.

Зелені щурячі очі на якусь мить заблищали й знову погасли.

— Сто гіней? — промовив, нарешті, після певної мовчанки містер Поджерс.

— Згода. Я пришлю вам чек узавтра. Який у вас клуб?

— Я не належу до жодного клубу. Принаймні зараз. Моя адреса... та дозвольте я вам дам свою візитну картку, — і містер Поджерс витяг із кишені жилетки карточку із золотими краями і з низьким поклоном подав її лордові Артуру, який прочитав на ній:

*М. В. Септімус Р. Поджерс
Професійний хіромант
Вест Мун-стріт, 103а*

— Мої години прийому з десятої до четвертої, — машинально пробурмотів містер Поджерс, — родинам надаю знижку.

— Швидше! — крикнув лорд Артур, збліднувши й тримаючи перед ним руку. Містер Поджерс оглянувся нервово довкола й затягнув двері важкою портьерою.

— На це треба трохи часу, лорде, ви присядьте.

— Та швидше, сер! — знову крикнув лорд Артур і тупнув ногою по полірованому паркету.

Містер Поджерс посміхнувся, витяг із нагрудної кишені збільшувальне скло і ретельно протер його носовою хустинкою.

— Тепер я готовий, — сказав він.

Розділ Другий

Десять хвилин опісля лорд Артур Севайл з жахом на зблідлому обличчі й глибоким смутком в очах вибіг із дому леді Віндермір, пропхався крізь закутаних у шуби лакеїв, що стовпилися під смугастим тентом, і подався геть, нікого й нічого перед собою не бачачи й не чуючи. Ніч була холодна, шмагав пронизливий вітер, від якого газові ліхтарі на майдані попеременно то спалахували, то тьмяніли, а руки в лорда Артура горіли, як у гарячці і

весь лоб палав. Він ішов і йшов, не зупиняючись і заточуючись, мов п'яний. Полісмен підозріло провів його поглядом, а жебрак, що вийшов був з-під арки, аби попросити в нього милостині, аж злякався, побачивши в його очах такий відчай, у якому навіть сам не був. Один раз лорд Артур зупинився під ліхтарем і глянув на свої руки. Йому здалося, що на них уже видно криваві плями, і з його губ зірвався тихий стогін.

Душогубство! Ось що побачив хіромант. Душогубство! Йому здалося, що й сама ніч знала про це, і що невтішний вітер завівав йому у вуха це страшне слово, і з усіх дахів воно скалило йому зуби.

Найперше він увійшов до парку, темні дерева якого, здавалося, приворожували його. Він стомлено сперся на огорожу, притулився гарячим лобом, щоб остудити його, до зволоженого холодного металу й прислухався до тривожної тиші дерев. — Душогубство! Душогубство! — повторював він, ніби повторення це могло притупити жахіття цього слова. Він здригнувся від звуків свого власного голосу і в той же час йому хотілося, аби його почула Луна й змусила прокинутися все сонне місто. Його охопило дике бажання зупинити першого-ліпшого прохожого й розповісти йому все.

Потім він рушив через Оксфорд-стріт і ввійшов у вузькі вулички безчестя. Дві жінки з розфарбованими обличчями, яких він проминув, озвалися до нього глузливиими словами. Із темного двору долетіла лайка й гупання ударів, а потім — пронизливі зойки та крики, й у згорблених постатях, що юрмилися на одному з порогів будинку, він побачив образ старості й злиднів. Його охопило якесь дивне почуття жалісливості. Невже й цим дітям злиднів і гріха так само згори приречений кінець, як і йому? Невже і вони, як і він, є тільки маріонетками у цьому потворному спектаклі?

І все ж його вразила не таїна, а іронія людських страждань, їх повна безглуздість і необґрунтованість. Як усе це здавалося безглуздо! Як повністю позбавлено всіякої гармонії! Його вражала невідповідність між зовнішнім оптимізмом повсякдення і реальною картиною життя. А він же був ще зовсім молодим.

Через якийсь час він дійшов до Марилебонської церкви. Порожня брукована вулиця була схожа на відполіровану срібну стрічку, на якій то там то сям чорними арабесками відбивалися рухомі тіні. Вервечкою тікав у далину, звиваючись, довгий разок газових ліхтарів, а перед невеличким будиночком, обнесеним кам'яною огорожею, стояв одинокий екіпаж із сонним візником. Лорд Артур пішов поспішно в напрямку Портленд-Плейс, раз по раз озираючись, так ніби боявся, що його переслідують. На розі Річ-стріт стояло двоє чоловіків і читали якусь невеличку афішу на дощці об'яв. Звична цікавість змусила і його перейти дорогу та глянути, що їх зацікавило. Ледь наблизившись, йому впали в очі великі чорні букви: «ВБИВСТВО!» Він здригнувся, а щоки побагровіли. Поліція пропонувала винагороду за будь-які відомості, які допоможуть затримати середнього на зріст чоловіка у віці від тридцяти до сорока років у котелку, в чорному сурдуті й клітчатих штанях і зі шрамом на правій щоці. Він перечитав цю об'яву ще й ще і в думці питав себе, чи схоплять цього нещасливця і як йому був нанесений той шрам. Чого доброго, можливо, і його ім'я розклеять по всьому Лондону. Та ще, не дай Боже, і за його голову визначать ціну.

Від цієї тільки думки його охопив жах. Він різко повернувся на каблуках і пішов у нічну темінь.

Куди він ішов, навряд чи знав і сам. Йому немов у тумані пригадувалося, що він блукав у лабіринті жалюгідних будинків, як заблукав у нескінченному сплетінні темних вуличок, і коли вже почало розвиднятися, він вийшов, нарешті, на площу Пікаділлі. Повернувши додому в напрямку Белзгрейвської площі, він зустрівся з важкими возами селян, що прямували до ринку Конвент-Гарден. Візники в білих фартухах з відкритими загорілими обличчями й цупкими кучерями повільно йшли, поцьвожуючи батогами й обмінюючись між собою уривчастими фразами. Попереду всієї цієї гамірної валки на великому сірому коні їхав повновидний хлопчина в поношеному капелюсі, уквітчаному пучечком свіжих примул; він міцно тримався за гриву коня й посміхався. Хури зі свіжими овочами здавалися під ясніючим небом розсипами нефриту чи зеленого нефриту на тлі

ніжних пелюсток якоїсь казкової троянди. Лорд Артур був схвильований сам не розуміючи чому, щось було таке в ніжній чарівності світанку, що здалося йому невимовно зворушливим і він подумав про всі ті дні, що починаються з краси їх ранкового народження й закінчуються бурею, коли догорит день. І ці селяни, що так невимушено, грубувато й безтурботно перегукуються між собою, — яким дивним здається їм Лондон у цей ранній час! Лондон, вільний від гріховної ночі й кіптяви дня — бліде, примарне місто, невітшне місто крамниць! Йому було цікаво, що вони думають про це місто, чи знають вони будь-що про його блиск і велич та про його ганьбу, про його нестримні втіхи й жахливий голод, про його безперестанні зміни — від світання й до смеркання — болів і насолод? Для них, можливо, це просто ринок, куди вони привозять і де продають продукти своєї праці, де вони затримуються не більше двох-трьох годин і від'їжджають ще порожніми вулицями назад попід сонними будинками. Йому приємно було дивитися на них. Хоча й грубі, у важких, підбитих шевськими цвяхами черевиках та неповороткі, вони приносили з собою щось від Аркадії*. Він знав, що вони жили з природою і що природа навчила їх душевному спокою. Як він заздрив усьому їхньому невігластву.

Коли вже він дійшов до площі Белзгрейв, небо ледь поголубіло і в садах ожив пташиний щебет.

Розділ Третій

Коли лорд Артур прокинувся, була рівно дванадцята година, і сонячні промені, рясно проціджуючись крізь кремові шовкові завіски вікон, заливали світлом усю спальню. Він устав і глянув у вікно. Над великим містом завис тьмяний серпанок спеки, й дахи будинків мерехтіли темним сріблом. Унизу, на мерехтливому

*А р к а д і я — місцевість у центральній частині півострова Пелопонес (півд. Греція). В античній та пізнішій літературі (XVI–XVIII ст.) зображувалася як райська країна. Переносно — щаслива країна. — *Прим. перекладача.*

зеленому моріжку пурхали, немов білі метелики, діти, а на тісних тротуарах юрмились, поспішаючи до парку, пішоходи. Ніколи ще життя не здавалося йому таким милим, а все погане на світі таким віддаленим.

Потім слуга приніс йому чашку гарячого шоколаду. Випивши шоколад, він відтягнув важку плисову порт'єру персикового кольору і зайшов у ванну. Згори через тонкі пластинки прозорого оніксу падало м'яке світло, а вода у мармуровій ванні іскрилася, як місячний камінь. Він поспіхом ліг у ванну і прохолодна вода дістала його шиї та чуба, потім він сковзнув униз і занурив голову, ніби намагався змити з себе якийсь срамотний спомин. Ним заволоділо в цю мить фізичне вдоволення, як це нерідко трапляється у людей тонких відчуттів, тому що відчуття, мов той вогонь, можуть як очищати, так і знищувати.

Після сніданку він ліг на диван і закурив папіросу. На дерев'яній шалівці каміна стояла велика фотографія Сибіл Мертон у рамці з чудової парчі — та Сибіл Мертон, якою він побачив її на балу у леді Нобель. Маленька вишуканої форми голівка ледь нахилена, немов граціозній, схожій на очеретину шиї важко втримувати вагу великої краси, трішки розтулені губки здаються створені для ніжної музики, і вся чистота її дівочості іскрилася із замріяних очей. У крепдешиновій сукні, що м'яко облягало її стан і з великим віялом у формі платанового листка в руці, вона скидалася на одну із тих вишуканих статуєток, які можна побачити хіба що в гаях біля Танагри* — і в її позі, повороті голівки є справжня грецька грація. Та попри все вона не була мініатюрною. Її вирізняє досконалість пропорцій — велика рідкість у наш час, коли так багато жінок або надто дебели, або ж дрібненькі.

Тепер, коли лорд Артур дивився на неї, він відчув глибоку жалість, що її породило кохання. Він усвідомлював, що одружуватися з Сибіл, коли над ним нависає зловісна тінь убивства, було б зрадою, рівною поцілункові Юди — гріхові, який не снівся навіть Борджія. Яке там щастя можуть вони мати, коли він може бути щомиті покликаний

* Т а н а г р а — стародавнє грецьке місто, в якому знайдені чудові статуєтки. — *Прим. перекладача.*

виконати жахливе пророцтво, написане на його руці. Яке там життя може бути в них, доки Доля тримає на шальках своїх терезів ту жахливу обіцянку? За всяку ціну треба перенести на пізніше день їхнього весілля. Тут він не відступить. Як би він палко не кохав цю дівчину, адже один дотик її пальців, коли вони сиділи поруч, сповнював його незвичайним трепетом, він усе одно усвідомлював, у чому полягає його обов'язок — він не мав права одружуватися доти, доки не скоїть убивство. Виконавши його, він поведе Сибіл Мертон до вівтаря і без страху довірить їй своє життя. Скоївши вбивство, він зможе обняти її, знаючи, що їй ніколи не доведеться червоніти за нього й угинати голову від сорому. Але найперше треба виконати це, і чим скоріше, тим краще для них обох.

Багато хто в його становищі віддав би перевагу солодкому гультьайству перед високим почуттям обов'язку, проте лорд Артур був надто чесним, щоб ставити вдоволення вище принципів. Його кохання було більшим, ніж пристрасть, і Сибіл була для нього символом усього того, що було добрим і благородним. На якусь мить те, що йому належало виконати, викликало в нього природне почуття відрази, але це почуття скоро минуло. Серце підказувало йому, що це буде не гріх, а жертва; розум нагадував йому, що іншого шляху немає. Перед ним стояв вибір — життя для себе чи жити для інших, і яким би не страшним було покладене на нього завдання, він не дозволить себелюбству взяти гору над любов'ю. Рано чи пізно всі ми покликані вирішувати те ж саме, й відповідати на те саме запитання. Лордові Артуру випало вирішувати це раніше в житті, коли він ще не був заражений цинізмом і розрахунком зрілих років, доки його серце не роз'їло модне сьогодні марне себелюбство і він прийняв своє рішення без вагань. До того ж, на щастя, він не був мрійником чи пустим дилетантом. Інакше б він, як Гамлет, довго сумнівався і нерішучість затуманювала б мету. Та він був людиною практичною. Для нього жити означало діяти, а не роздумувати. Він був наділений однією з найрідкісніших якостей — здоровим глуздом.

Божевільні, плутані нічні переживання тепер цілком зникли і йому маже соромно було згадувати, як він сліпо

никав з вулиці на вулицю в шаленому хвилюванні. Сама щирість його переживань не сприймалась сьогодні реально. Його дивувало, як він міг себе вести так по-дурному, ремствувати й нарікати на невідворотне. Єдине, що його турбувало, це — кого прибрати з життя, оскільки він розумів, що для вбивства, як для поганського обряду, потрібні як жертва, так і жрець. Не будши генієм, він не мав ворогів і все ж розумів, що зараз не час зводити особисті рахунки; місія, що довірена йому, була надто серйозною та відповідальною. Він накладав на аркуші паперу список своїх знайомих та родичів і після всебічного обміркування остаточно зупинився на леді Клементині Бічем — приемній бабусі, що мешкала на вулиці Керзон-стріт і доводилася йому сестрою в третій по материнській лінії. Ще з дитячих років він дуже любив леді Клем, як її всі називали, й оскільки сам він був досить багатим, тому що після досягнення повноліття перебрав у спадщину всі маєтності лорда Рагбі, смерть її не могла становити для нього нищого корисливого наміру. І справді, що довше він думав про це, то все більше переконувався, що леді Клем — саме є цією особою, а, розуміючи, що будь-яке затягування було б несправедливим стосовно Сибіл, він вирішив негайно взятися за підготовку.

Найперше, що він мав зробити, то це, звичайно ж, розплатитися з хіромантом. Отож він сів за письмовий стіл у стилі «ширатон», що стояв біля вікна, і виписав чек на 105 фунтів стерлінгів на ім'я містера Септімуса Поджерса і, заклеївши його в конверт, наказав слугі віднести на Вест Мун-стріт. Потім зателефонував, щоб йому подали екіпаж і швидко одягся. Виходячи з кімнати, він ще раз глянув на фотографію Сибіл Мертон і поклявся, що як би не повернулася доля, Сибіл ніколи не дізнається, на який крок він зважився заради неї і що ця самопожертва назавжди залишиться таємницею в його серці.

По дорозі до свого «Бакінгему» він зупинився коло квіткової лавки і послав Сибіл цілий кошик чудових нарцисів з ніжними білими пелюстками та яскравими серцевинами — «фазановими очима», а приїхавши в клуб, зразу ж пішов до бібліотеки, покалатав у дзвінок і звелів лакеєві принести содової води з лимоном та книжку з токсикології. Він оста-

точно вирішив, що отрута — найкращий засіб, який годиться для цього клопітливого діла. Будь-які перипетії, пов'язані з фізичним насильством, викликало в нього відразу, а крім того, треба було вбити леді Клементину так, щоб це не привернуло загальної уваги, тому що йому дуже не хотілося стати «левом» у салоні леді Віндермір, коли прочитають його ім'я в брудних світських газетах. До того ж йому треба було подумати й про старомодних Сибілиних батька та матір, які могли б виступити проти його одруження в тому випадку, коли б, не дай Боже, виник скандал, хоча він і був певен, що якби він розповів їм все чисто, вони не тільки зрозуміли б, але й першими оцінили б мотиви, якими він керувався, йдучи на злочин. Отож у нього не було іншого вибору — тільки отрута. Вона безпечна, надійна, діє тихо, відправляє на той світ без зайвих обтяжливих сцен, які для нього, як і для більшості англійців, були глибоко неприйнятними.

Проте він в отрутах абсолютно нічого не тямив й оскільки лакей був не в змозі відшукати будь-що інше, крім «Довідника Раффа» й журналу «Бейліз мегезін», він сам оглянув полиці і зрештою натрапив на «Фармакопею» в чудових палітурках і «Токсикологію» видання Ерскіна за редакцією сера Метью Ріда, президента Королівської медичної колегії та одного із найстарших членів «Бакінгема», вибраного в свій час помилково замість когось іншого. Це *contretemps** так розлютило керівний комітет клубу, що коли з'явився справжній кандидат, то за нього всі одностайно проголосували «проти». Лорда Артура добряче-таки спантеличила маса термінів, якими рябіли обидві книги, і він почав уже жалкувати, що в свій час, навчаючись в Оксфордському університеті, не надавав належної уваги латинській та грецькій мовам, і раптом у другому томі Ерскіна він натрапив на досить цікавий опис властивостей *аконітина*, викладений цілком доступною англійською мовою. Саме ця отрута, як йому здалося, і найкраще влаштувала його. Швидко діюча, майже миттєво, не спричиняє болю і не зовсім неприємна на смак, особливо коли використовувати її в облатках із солодкою обгорткою, як це рекомендує

* *Contretemps* (фр.) — прикре непорозуміння.

сер Метью. Лорд Артур записав собі на манжеті сорочки, яка доза смертельна, поставив книжки на їхнє місце на полиці і пішов спроквола по Сент-Джіймз-стріт до найбільшої аптеки «Песл і Гамбі». Містер Песл, який завжди особисто обслуговував людей аристократичного стану, досить здивувався такому замовленню і щось пробурмотів було про рецепт від лікаря. Однак після того, як лорд Артур пояснив, що отрута була для великого норвезького дога, в якого часом з'являються симптоми сказу і який уже двічі покусав його кучера у ногу, містер Песл цілком задовольнився відповіддю, привітав лорда Артура з блискучими знаннями з токсикології і дав розпорядження негайно виконати його замовлення.

Лорд Артур сховав облатку в прекрасне срібне пудельце, яке придбав в одній з вітрин на Бонд-стріт, викинув картонну аптечну коробочку і поїхав до леді Клементини.

— Ну, *monsieur le mauvais sujet**, — вигукнула старенька леді, входячи до вітальні, — що ж це ви мене так довго обминали?

— Люба леді Клем, у мене зараз не то що для інших, але й для себе не вистачає часу, — відповів їй, посміхаючись, лорд Артур.

— Ти хочеш сказати, що цілісінький день вештаєшся з міс Сибіл Мертон, купуєш туалети й базикаєте про се про те? Просто не розумію, чому люди роблять стільки метушні з приводу одруження. За моєї молодості нам навіть не снилося обніматися й милуватися на людях, та й наодинці теж.

— Запевняю вас, леді Клем, я вже цілісіньку добу навіть не бачився з Сибіл. Наскільки мені відомо, вона цілком у розпорядженні модисток.

— Авжеж, через те ти й вирішив навідатися до такої бридкої та старезної баби, як я. Просто дивно, що ви, чоловіки, не задумуєтеся над жодними застереженнями. *On a fait des folies pour moi***, а сьогодні — розбита ревматизмом істота зі вставними зубами й паскудним характером. А якби ще не дорога душа леді Дженсен, яка присилає мені всі чи

* *Monsieur le mauvais sujet* (фр.) — пане гультвісо.

** *On a fait des folies pour moi* (фр.) — у мене закохувалися до нестями.

не найгірші, які тільки можна відшукати, французькі романи, то й не знаю, як би я пережила день до вечора. Від лікарів жодної користі, вони тільки гроші деруть, а насправді нездатні втамувати навіть мою печію.

— Я приніс вам ліки саме від печії, леді Клем, — серйозним тоном сказав лорд Артур. — Прекрасний засіб, його винайшов один американець.

— Не дуже мені подобається, скажу тобі, Артуре, американські винаходи. Навіть більше того, вони мені зовсім не подобаються. Останнім часом я прочитала кілька американських романів і вони просто безглузді.

— Але ж ці одне одного не стосується, леді Клем! Я запевняю, це ліки діють абсолютно безвідмовно. Дайте слово, що ви обов'язково спробуєте його. І лорд Артур витяг із кишені пуделечко й простяг його бабусі.

— Ну, пуделечко просто чудо, Артуре. Ти й справді даруєш його мені, Артуре? Ну ти просто молодець. А тут і лікарство? Схоже на драже. Зараз же й ковтну його.

— Ради Бога, не ковтайте! — аж викрикнув лорд Артур, схопивши її за руку. — Зараз не можна! Це гомеопатичні ліки і якщо їх вживати тоді, коли немає печії, воно може дуже зашкодити. Дочекайтеся печії і тоді ковтніть. Ви здивуєтесь, як воно швидко подіє.

— Зараз би ковтнути його, — промовила леді Клементина, розглядаючи прозору пігулку напроти сонця і любуючись переливом рідкого аконітину. — Вірю, що воно просто чудове на смак. Я й справді ненавиджу лікарів, але люблю ліки. Проте не буду зараз вживати, зачекаю, коли почнеться печія.

— А коли вона почнеться? — нетерпляче запитав лорд Артур. — Це буде скоро?

— Сподіваюся, не раніше, ніж через тиждень. Я тільки вчора вранці страшенно перемучилась. А втім, хто його знає, коли.

— Але до кінця місяця напевне ж обов'язково буде, леді Клем?

— Боюсь, що буде. Але ж який ти й справді глибоко співчутливий сьогодні, Артуре. На тебе Сибіл і справді гарно впливає. А тепер біжи собі, тому що сьогодні я обідаю із

деякими дуже нудними людьми, — з тими, що не люблять пліткувати, а я вже знаю, якщо зараз не пересплю, то засну при них за обідом. Тож бувай, Артуре, передавай від мене вітання Сибіл і дякую за американські ліки.

— Ви ж не забудете випити їх, леді Клем, добре? — сказав лорд Артур, встаючи з місця.

— Авжеж не забуду, пустотливий хлопче! Ти такий добрий до мене, я тобі дуже вдячна. Якщо треба буде ще ліків, я тобі напишу.

Лорд Артур вийшов із дому в найкращому гуморі та з почуттям величезного полегшення.

Того ж вечора він мав розмову з Сибіл Мертон. Він сказав їй, що несподівано опинився в надзвичайно скрутному становищі й що йому, мовляв, відступати перед труднощами не дозволяють його честь та почуття обов'язку. Тому весілля треба буде відкласти на деякий час, оскільки доки він не виплутається зі скрутного становища, він не вільний. Він умовляв Сибіл довіряти йому і ні на мить не сумніватися в майбутті. Все буде добре, але треба ще потерпіти.

Ця розмова відбулася в оранжереї маєтку містера Мертона, що в провулку Парк-Лейн, де лорд Артур зазвичай обідав останнім часом. Того вечора Сибіл як ніколи була щасливою і лорд Артур ледь було не поступився спокусі малодушності і не написав листа леді Клементині щодо тієї пігулки й спокійнісінько погодився одружитися — так, ніби містера Поджерса взагалі не було на світі. Та, зрештою, гору взяли його честь і гонор, і навіть коли Сибіл, заливаючись слізьми, кинулася йому в обійми, він устояв. Врода, що так його розхвилювала, зачепила також і його совість. Він зрозумів, що не має права нівечити таке юне й прекрасне життя заради кількох місяців насолоди.

Він пробув із Сибіл, утішаючи одне одного, майже до півночі, а рано-вранці на другий день від'їхав до Венеції, залишивши містеру Мертону мужнього й переконливого листа про те, що день весілля необхідно відкласти.

Розділ Четвертий

У Венеції він зустрівся зі своїм братом лордом Сербітоном, який саме прибув із Корфу на своїй яхті. Обоє молодиків упродовж двох тижнів чудово проводили час. Уранці вони їздили верхи по кліматичному курорту Лідо чи снували у довгій чорній гондолі зеленими каналами; удень приймали гостей на яхті, а ввечері закушували у ресторані «Флоріан» і покурювали папіроси на майдані Святого Марка. Та все ж лорд Артур не відчував себе щасливим. Щодень він перечитував некрологи в газеті «Таймс», очікуючи знайти повідомлення про смерть леді Клементини і кожного дня його чекало розчарування. Він уже почав побоюватися, аби з нею не трапився якийсь нещасний випадок і не раз уже жалкував, що не дав їй тоді прийняти аконітин, коли їй так кортіло перевірити його дію. Та й листи Сибіл, хоча загалом і були сповнені кохання, довіри й ніжності, були часто з сумними нотками, і йому часом здавалося, що вони розлучилися навіки.

Через два тижні лорду Сарбітону надокучила Венеція і він вирішив попливти вздовж узбережжя до Равенни, де, як йому розповідали, можна було прекрасно провести час на полюванні на тетерів у заповіднику Пінетум. Спочатку лорд Артур категорично відмовлявся пливти разом із ним, проте Сербітон, якого Артур дуже любив, урешті-решт переконав його, що коли той зостанеться сам у готелі «Даніель», то помре від нудьги — і вранці п'ятнадцятого числа вони вийшли з гавані й рушили в путь під попутним вітром та досить неспокійним морем. Полювання й справді було відмінним, а перебування на чудовому свіжому повітрі повернули лордові Артуру юнацький рум'янець, але десь через тиждень він чомусь так розхвилювався через леді Клементину, що попри всі умовляння Сербітона, сів на поїзд і повернувся до Венеції.

Як тільки він ступив з гондולי на східці готелю, як сам господар вибіг назустріч з кіпою телеграм. Лорд Артур просто вихопив їх у нього з рук і тут же повідкривав їх. Все пройшло вдало. Леді Клементина раптово померла вночі з сімнадцятого на вісімнадцяте.

Перше, про що він подумав, була Сибіл, і він ударив їй телеграму, сповіщаючи, що повертається до Лондона. Потім наказав лакеєві пакувати речі на нічний поїзд, надіслав гондольєрові в п'ять разів більше, ніж треба було й легко й бадьоро вибіг по сходах до своєї вітальні. Там на нього чекали три листи. Один, сповнений кохання й співчуття від Сибіл, другий від матері лорда Артура й повіреного леді Клементини. З'ясувалося, що старенька того самого вечора обідала в герцогині, жартувала з усіма й сипала дотепами, але поїхала рано, поскаржившись на печію. Вранці її знайшли мертвою в постелі; померла вона, вочевидь, спокійно і без мук. Негайно було покликано сера Метью Ріда, проте зарадити небіжчиці було вже неможливо, і похорон має відбутися двадцять другого в Бічем-Чалкоті. За кілька днів перед смертю вона написала заповіт і залишила лордові Артуру свій невеличкий будинок на вулиці Керзон стріт з усіма меблями, особистими речами й картинами, за винятком колекції мініатюр, які належало віддати її сестрі леді Маргарет Рафффорд, й аметистового намиста, яке заповідається Сибіл Мертон. Усе разом майно не склало великої цінності, проте повірений леді Клементини — містер Менсфілд — дуже просив лорда Артура, якщо можна, негайно приїхати, оскільки небіжка досить неакуратно вела свої боргові справи й залишила масу неоплачених рахунків.

Лорда Артура глибоко схвилював заповіт леді Клементини й він подумав, що містеру Поджерові доведеться ще відповісти за її смерть. Але кохання до Сибіл пересилило все інше, й усвідомлення виконаного обов'язку заспокоїло і вдовольнило його, і коли поїзд підійшов до вокзалу Черінг-Крос, лорд Артур почувався зовсім щасливим.

Подружжя Мертонів зустріло його дуже привітно, а Сибіл взяла в нього слово, що їх більш ніхто і ніколи не розлучить. Весілля назначили на сьоме червня. Життя перед лордом Артуром знову постало яскравим і красивим і до нього знову повернулася колишня радість.

Одного дня, проте, коли він разом із Сибіл та повіреним леді Клементини розбирали речі в будинку на Керзон-стріт і спалювали пачки вицвілих листів та вигрібали із комодів усяке сміття, його юна наречена раптом радісно вигукнула від вдовolenня.

— Що ти там знайшла, Сибіл? — запитав лорд Артур, відриваючись від своєї роботи й усміхаючись.

— Глянь, Артуре, яке пречудове пуделечко. Правда, прекрасне, чи не роботи голландських майстрів? Подаруй його мені, будь ласка! Я дещо сюди сховаю. Адже аметисти будуть мені до лиця тільки коли мені буде за вісімдесят.

Це було пуделечко, в якому зберігався аконітин.

Лорд Артур аж сахнувся, а його обличчя спалахнуло легким рум'янцем. Він уже майже був викинув з голови ним скоєне і треба ж — якимось аж дивно, — що саме Сибіл, заради якої він пережив увесь той страх, першою знову нагадала йому про це.

— Звичайно можеш узяти його собі, Сибіл. Це я сам подарував його бідолашній леді Клем.

• — О, дякую, Артуре, а можна я й цукерочку візьму? Я й не знала, що леді Клементина любила солодоші. А я думала, вона була надто інтелектуальна.

Обличчя лорда Артура зблідло, як у мерця, і в голові промайнула страхітлива думка.

— Цукерочку, Сибіл? Ти що! — ледь промовив він мов замороженими вустами.

— У пуделечку зосталась тільки одна цукерочка і більш нічого. Вона якась стара і трохи в поросі, і я зовсім не хотіла її їсти. А що таке, Артуре, чому ти так зблід?

Лорд Артур побіг через кімнату й вихопив у неї пуделечко. У середині його лежала бурштинового кольору пігулка з отруйною рідиною. Виходить, леді Клементина померла своєю смертю.

Шок від відкриття цієї істини було не в силах перенести. Він жбурнув пігулку з отрутою у камін і зі страдницьким зойком відчаю похилився на диван.

Розділ П'ятий

Друге відкладання весілля серйозно стривожило містера Мертона, а леді Джулія, що вже замовила шити весільну сукню, робила все, що тільки могла, аби умовити Сибіл розірвати заручини. І хоча Сибіл ніжно любила матір, усе життя її тепер було в руках лорда Артура, тому скільки леді Джулія не вмовляла її, нічого не допомогло. Що ж до самого лорда Артура, то він отямився після цього розчарування лише за кілька днів, а нерви і геть розладналися. Проте його здоровий глузд, як завжди, взяв гору і його тверезий практичний розум не довго залишав лорда Артура в розгубленості і вказав йому, що робити далі. Оскільки отрута зовсім не спрацювала, варто скористатися більш надійним засобом — динамітом або ще якоюсь іншою вибуховою речовиною.

Отож він знову дістав свій список родичів та знайомих і, старанно перебравши всіх, вирішив підірвати свого дядька, настоятеля собору в Чичестері. Він був людиною виняткової культури й освіченості, страшенно любив годинники всіх видів і володів чудовою колекцією цих механізмів від п'ятнадцятого сторіччя і до наших днів. Саме це гоббі вельюбного родича й спонукало лорда Артура використати його як прекрасну можливість для здійснення свого плану. Інша справа — де роздобути вибухівку. У «Лондонському довідникові» про це не було жодної інформації і він вирішив, що звертатися до Скотленд Ярду з цим питанням не було жодного сенсу, тому що й кримінальна поліція сама ніколи не знає про підричників, аж доки не відбудеться вибух, та й після того теж не більше.

І тут раптом йому спало на думку, що в нього є приятель на прізвище Рувалов — молодий і досить радикальних настроїв росіянин, з яким він познайомився взимку минулого року в салоні леді Віндермір. Офіційно вважалось, що граф Рувалов пише біографію Петра Першого і приїхав до Англії для пошуку документів, пов'язаних із перебуванням російського царя в цій країні як корабельного телі, проте багато хто підозрював, що Рувалов був агентом організації нігілістів і тому російське посольство ставилося неохоче

до його перебування в Лондоні. Лорд Артур вирішив, що це була саме та людина, до якої треба звернутися в цій справі й одного разу раненько поїхав до його помешкання в Блумбері просити поради й допомоги.

— То що, ви вирішили серйозно зайнятися політикою? — запитав граф Рувалов після того, як лорд Артур виклав йому мету свого приїзду. Проте лорд Артур, який не любив прикидатися, щоб сподобатися, відразу ж признався, що його соціальні проблеми взагалі не цікавлять, а вибуховий пристрій йому потрібний у родинних справах, які стосуються виключно його одного.

Граф Рувалов якусь мить здивовано поглядав на нього, а потім, переконавшись, що він говорить цілком серйозно, написав на аркуші паперу адресу, поставив тільки свої ініціали й подав папір лордові Артуру.

— Попереджую, друже, Скотленд Ярд багато заплатив би за цю адресу.

— Але вони її не отримують! — вигукнув, посміхаючись, лорд Артур. І, міцно потиснувши руку цьому молодому росіянинові, він збіг униз сходами, ще раз проглянув написане на аркуші й наказав кучерові їхати до площі Сого-сквер.

Там він розплатився з кебменом і, попростувавши вулицею Грік-стріт, опинився перед закавулком Блейз-Корт. Проскочивши під аркою, він увійшов у глухий дворик, де, вочевидь, розміщувалася французька пральня, тому що між будинками було натягнуто ціле мереживо мотузків, на яких від свіжого ранкового вітерця тріпотіли простирадла. Лорд Артур промайнув подвір'я, підійшов до дверей зеленого будиночка і постукав у двері. Після певного часу, впродовж якого в кожному вікні, що виходило в двір, навперобій виглядало по кілька допитливих очей, двері відчинилися й іноземець з лютим виразом обличчя запитав дуже поганою англійською мовою, чого йому треба. Лорд Артур подав йому записку від графа Рувалова. Пробігши її очима, чоловік поклонився й провів лорда Артура в жалюгідну вітальню на першому поверсі, а за якусь мить до кімнати вбіг, як він себе називав тут в Англії, гер Вінкелькопф із заляпанною вином серветкою довкола шиї та виделкою в руках.

— Я Сміт, містер Роберт Сміт, — відрекомендувався лорд Артур, — і приїхав до вас за рекомендацією графа Рувалова. Мені потрібен годинник з вибуховим пристроєм.

— Дуже радий вас бачити в нас, лорде Артуре, — з пошмішкою промовив добродушно присадкуватий німець. — А ви не бійтеся, я просто мушу всіх знати, я вас колись бачив на вечірньому прийомі у леді Віндермір. Сподіваюсь, її милість у доброму гуморі? Ви не проти підісти до мене за компанію, я саме снідаю? Можу запропонувати чудовий паштет, а моє рейнське вино, як запевняють мої друзі, краще, ніж те, що їм подають у німецькому посольстві.

І не встиг лорд Артур оговтатися від того, що його впізнали, як він уже сидів за столом у секретній кімнатці, попиваючи пречудове вино «маркорюнер» із блідо-жовтого келеха з імперською монограмою і вів найлюб'язнішу розмову зі славетним конспіратором.

— Годинники з вибухівкою не зовсім безпечні для вивезення за кордон, — попередив гер Вінкелькопф. — Навіть якщо все щасливо пройде на митниці, залізниця працює з такими перебоями, що вибух, як правило, трапляється в дорозі. Проте якщо ваш об'єкт перебуває в межах країни, я вам можу запропонувати відмінний механізм зі стовідсотковою гарантією успіху. А дозволите дізнатися, для кого він планується, якщо для кого-небудь із Скотленд Ярду чи людини, пов'язаної з поліцією, я вам, як не прикро, нічим не зможу зарадити. Англійські детективи — насправді наші найкращі друзі, і я не раз переконався, що завдяки їхній тупості ми тут вичворяємо все, що нам заманеться. Тому для мене дороге життя кожного окремого з них.

— Даю вам слово, — вигукнув лорд Артур, — про поліцію зовсім не йдеться. Це годинник для настоятеля Чичестера.

— Он як! Я не підозрював, лорде Артуре, що ви такого значення надаєте релігії. Серед сучасної молоді це рідкість.

— Ви мене переоцінюєте, гер Вінкелькопф, — червоніючи, виправдовувався лорд Артур. — Насправді я нічого не тямлю в теології.

— Виходить, ідеться про чисто приватне діло?

— Саме так — про чисто приватне.

Гер Вінкелькопф стинув плечима і вийшов із кімнати, а через кілька хвилин повернувся із шматочком динаміту з копійку завбільшки й прекрасним французьким настільним годинничком, над яким красувалася бронзова фігурка Свободи, що топче гідру деспотії. Побачивши годинника, лорд Артур аж засяяв.

— Оце саме те, що треба! Тепер покажіть, як він працює.

— А це вже моя таємниця, — відповів гер Вінкелькопф, не без гордошів споглядаючи на свій винахід. — Скажіть, коли вам треба, щоб він вибухнув, і я вам наведу його з точністю до хвилини.

— Так, сьогодні в нас вівторок, а що, як ви вишлете його зараз же...

— Сьогодні це неможливо. Я маю закінчити важливу роботу для друзів у Москві. А от завтра я міг би його відправити.

— Це мене цілком влаштовує, — ввічливо сказав лорд Артур. — Отже, їх доставлять превелебному взавтра ввечері або в четвер уранці. Вибух поставимо, ну хоча б на дванадцятю в п'ятницю. Тоді превелебний саме вдома.

— П'ятниця, дванадцята година, — повторив гер Вінкелькопф і записав це у великому журналі, що лежав на бюрку біля каміна.

— А тепер, — промовив лорд Артур, встаючи, — скажіть скільки з мене належить?

— Це такі дрібнички, лорде Артуре, що не варто за них щось і брати. Динаміт коштує сім шилінгів шість пенсів, годинник — три фунти десять шилінгів, доставка — п'ять шилінгів. Для мене просто дуже приємно поважати будь-якого друга графа Рувалова!

— А ваші турботи, гер Вінкелькопф?

— О, за це нічого не треба. Мені просто приємно. Я не працюю за гроші, я живу заради свого мистецтва.

Лорд Артур поклав на стіл чотири фунти два шилінги й шість пенсів, подякував присадкуватуому німцеві за люб'язність і, не без труднощів ухилившись від запрошення прийти на вечерю в суботу з анархістами, вийшов із будинку й попрямував до парку.

Наступні два дні він прожив у стані надзвичайного збудження, а в п'ятницю о дванадцятій годині поїхав до клубу «Бакінгем», щоб там очікувати новини. Впродовж довгих пообідніх годин безсторонній швейцар вивішував у холі телеграми з різних кінців країни, в яких повідомлялося про результати перегонів та вироки судових процесів у справах розлучень, про погоду тощо, а телеграфний апарат вистукував на стрічці нескінченні деталі вечірньої сесії в палаті громад та деталі невеличкої паніки на фондовій біржі. О четвертій годині принесли вечірні газети і лорд Артур поспішив у бібліотеку, захопивши з собою газети «Пел-Мел», «Сент-Джеймс газетт», «Зе Глоуб» та «Екоу», що викликало страшне обурення в полковника Гудчайлда, який горів бажанням прочитати повідомлення про свою ранкову промову в палаці «Меншн Гаус» про англійські місії у Південній Африці та про доцільність призначення чорних єпископів у кожній провінції і з якихось причин мав страшно упереджену думку проти вечірньої газети «Івнінг Ньюз». Проте в жодній газеті навіть і згадки не було про Чичестер, і лорд Артур зрозумів, що замах не вдався. Це була страшна ураза для нього і на якийсь час лорд Артур втратив самовладання. Гер Вінкелькопф, до якого він поїхав на другий день, вибачався, як тільки міг і запропонував йому безплатно ще один годинник або ящик нітрогліцеринових бомб за їх номінальну ціну. Проте лорд Артур більше вже не довіряв вибухівці та й сам гер Вінкелькопф визнав, що в наш час нічого, навіть чистого динаміту, без домішок дістати неможливо. Присадкуватий німець, однак висловив припущення, що механізм годинника, який із тих чи інших причин не спрацював, може ще вибухнути, і як приклад розповів про барометр, якого він послав був військовому комендантові Одеси. І хоч вибух був запланований на десятий день, а вибухнув він тільки десь через три місяці. Правда, розірвало на шматочки тільки одну з покоївок, а сам комендант за місяць до того виїхав із міста, але це принаймні свідчить про те, що динаміт, підірваний певним механізмом, є могутнім, хоч і не завжди пунктуальним засобом. Ці пояснення гера Вінкелькопфа дещо втішили лорда Артура, хоча й тут на нього чекало велике розчарування,

бо десь через два дні, коли він піднімався по сходах, герцогиня-матір покликала його до себе в будуар і дала щойно отриманого із Чичестера листа.

— Джейн пише чудові листи, — промовила герцогиня. — Не згірш тих романів, що нам присилають від Мьюді.

Лорд Артур не взяв, а скорше вихопив у неї того листа. Ось що в ньому написано:

Будинок велелюбного настоятеля, Чичестер,
27-го травня

Дорога тітонько!

Велике спасибі вам за фанелю для Доркаського товариства, а також за саржу. Я з вами цілком погоджуюся в тому, що бажання цих людей гарно вдягатися — повне безглуздя, але тепер усі радикали й атеїсти, тому їх важко навернути на думку, що не треба наслідувати в одязі представникам вищих класів. До чого ми дійдемо, сама не знаю. Як часто повторює тато в своїх проповідях, ми живемо у світі безвір'я.

У нас був дуже кумедний випадок із годинником, якого тато отримав минулого четверга від якогось лондонського шанувальника. Годинник був у коробці з повідомленням, що за доставку доплачено і тато вважає, що подарунок від когось, хто прочитав його прекрасну проповідь на тему «Чи означає свобода вседозволеність?», тому що на годиннику стоїть жіноча фігурка і тато каже, що на голові в неї шапочка Свободи. Як на мене, вона фігурці аж ніяк не пасує, але тато каже, що ця шапочка історична, а тому вона на місці. Паркер розпакував годинника і тато поставив його на полицю каміна в бібліотеці, де ми сиділи в п'ятницю вранці, а коли годинник пробив дванадцятку, раптом почулося шипіння, і з-під богині Свободи пішов дим, а вона відірвалася від годинника й упала на решітку каміна й розбила собі носа! Марія дуже злякалася, але все це вийшло так кумедно, що ми з Джеймсом реготали до сліз, і навіть тато повеселішав. Коли ми взяли й подивилися, то з'ясувалося, що це щось на зразок будильника і він, якщо поставити на певну годину, а під молоточок покласти капсуль і трішки порошу, то він ви-

бухне, коли захочете. Тато сказав, що йому в бібліотеці не місце, бо від нього буде гамірно і Реджі забрав його до себе в навчальну кімнату і там тепер ціліснінький день тільки те й робить, що пахкає. Як ви гадаєте, якщо піднести цей будильник Артурові як весільний подарунок, він буде радий? Мені здається, що вони зараз модні у вас у Лондоні? Тато каже, що від них була б немала користь, оскільки вони є свідченням того, що свобода не може довго втримуватися й обов'язково впаде. Тато каже, що Свободу придумали в роки Французької революції. Який жах!

А зараз уже маю йти в товариство Доркас, де обов'язково всім прочитаю вашого повчального листа. Як правильно ви підмітили, дорога тітонько, що людям нижчого стану доводиться носити те, що їм не до лиця. По-моєму, це просто абсурдно, що їх так цікавить одіж, коли і в цьому житті і в потойбічному є й справді стільки більш важливого. Я так рада, що з вашим попліном у квіточку все вийшло так удамо і що мереживо ніде не розійшлося. Я зараз ношу жовтий атлас, що ви мені подарували в середу у єпископа і, по-моєму, зовсім не погано. Як ви радите, чи треба банти? Дженнінгз каже, що зараз усі носять банти і що нижня спідниця повинна бути зі шлярочками. Реджі щойно влаштував ще один вибух і тато наказав, щоб годинника віднесли в конюшню. Бачу, він уже не так подобається татові, як спочатку, хоча не натішиться тим, що йому прислали таку красиву й хитромудру іграшку. Це засвідчує, що люди читають його проповіді і не без користі для самих себе.

Тато шле вам привітання, до якого приєднуються також Джеймз, Пергі та Марія. У сподіванні, що дядька Сесіла більше не мучить подагра, залишаюся, дорога тітонько, завжди люблячою вас небогою.

Джейн Персі

P.S. Будьте ласкаві, напишіть про банти. Дженнінгз запевняє, що це страшенно модно.

Лорд Артур був якимсь таким серйозним і розбитим, доки читав листа, що геоцогиня аж розсміялася.

— Артуре, сину мій, — вигукнула вона, — я більше тобі не даватиму читати листи молодих дівчат! Але що мені

відповісти про той годинник? По-моєму, це чудовий винахід, і я й сама не відмовилася б від нього.

— Я про нього маю зовсім іншу думку, — з гіркою по-смішкою відповів Артур, і поцілувавши матір, вийшов із кімнати.

Піднявшись-сходами до себе, він упав на диван, і його очі підпливли слізьми. Він зробив усе, що міг, аби скоїти вбивство, й в обох випадках зазнав невдачі, причому не через свою вину. Він чесно намагався виконати свій обов'язок, але сама Доля зрадницьки відверталася від нього. Його гнітила марність своїх добрих намірів, даремність спроб жити гідно. Мабуть, краще б узагалі розірвати заручини. Звичайно, Сибіл страждатиме, але страждання не в спроможності кинути тінь на таку чисту, благородну душу. А щодо нього, то йому все одно. Завжди трапляється війна, у якій людина можна загинути, або ж якась справа, за яку легко померти, адже коли немає в житті радості, то й смерть не страшна. Хай сама Доля винесе йому свій вирок. Сам він і пальцем не поворухне, щоб їй допомогти.

О пів на восьму він одягнувся і поїхав до клубу. Там був Сербітон у компанії молодиків і лордові Артуру довелося вечеряти з ними. Їхні тривіальні розмови та пусті дотепи були йому не цікаві, і як тільки принесли каву, він, придумавши сяку-таку причину, покинув їх. Коли він уже виходив із клубу, швейцар подав йому листа. Він був від гера Вінкелькопфа, який писав, що може запропонувати вибухову парасольку й запрошував зайти до нього на другий день. Цей найостанніший винахід йому нібито прислали із Женеви. Лорд Артур порвав листа на найдрібніші шматочки й остаточно вирішив, що більше не сквапиться на жодні експерименти. Він пішов до набережної Темзи, сів там на лавку і просидів кілька годин, дивлячись на воду. Крізь рудувату гриву хмар визирав, немов левове око, місяць, і незліченні зорі, розсіпані небосхилом, блискотіли, мов золоті скалки на фіалковому склепінні. Вряди-годи з'являлась баржа на тьмяній воді й відпливала, підхоплена приливом, тим часом як залізничні сигнали перемикалися із зеленого на пурпурний і з гуркотом пробігали по мосту поїзди. Минув ще якийсь час, дзигарі на парламентській башті

пробили північ, і здавалося, що лондонська ніч із кожним ударом лункого дзвона здригалася. Потім залізничні вогні згасли, залишився тільки один сяючий, як рубін, ліхтар на гігантській щоглі, і гамір міста став завмирати.

О другій годині ночі лорд Артур встав із лавки і почва- лав у напрямку до монастиря Блекфрайерз. Яким же не- справжнім здавалося все! Як у дивному сні! Будинки на тому березі річки, здавалися збудованими з теміні, немов тіні, й місячне сріблясте світло створило новий світ. Веле- тенська баня собору Святого Павла, немов надута куля, за- висла у сутінковому повітрі.

Підходячи до обеліска «Шпиля Клеопатри» на набереж- ній, лорд Артур помітив чоловіка, що стояв, нахилившись через парапет. Коли лорд Артур наблизився, чоловік повер- нув голову і на його обличчя в якусь мить упало світло від газового ліхтаря.

Це був містер Поджерс, хіромант! Кожен упізнав би його одутливе зморшкувате обличчя, окуляри в золотій оправі, його відразливий рот. Лорд Артур стишив ходу. В його голові сяйнула блискуча думка, і він тихенько підкрався до нього з-за спини, вмить схопив містера Поджерса за ноги й штовхнув униз у Темзу. Долетів грубий прокльон, а потім почувся гучний сплеск і все стихло. Лорд Артур ви- рячкуватю потупився у поблискуючу від місячного світла воду, але побачив тільки ширококрисого капелюха містера Поджерса, що крутився у вируючій воді. Потім і він пото- нув, і від містера Поджерса не залишилося й сліду. У якусь мить йому здалося, що гладке тіло нещасного сплигло біля сходів перед мостом і в нього аж похололо на душі від думки про нову невдачу, але то була тільки тінь від хмарки на воді, і коли виглянув місяць із-за хмар, тінь зникла. На- решті, здається, він виконав веління долі. Зробивши глибо- кий видих полегшення, він прошепотів ім'я Сибіл.

— Ви нічого не впустили в воду, сер? — озвався у нього з-за спини голос. Оглянувшись, він побачив полісмена із сигнальним ліхтариком.

— Нічого путящого, сержанте, — відповів він, усміхаю- чись, і, зупинивши екіпаж, що нагодився, наказав кучерові їхати на Белгрейв-сквер.

Упродовж останніх кількох днів він жив між надією і страхом. Були миті, коли йому ввижалося, що ось-ось двері відчиняться і до вітальні зайде містер Поджерс, а в інші миті він вірив, що доля не може бути до нього так несправедлива. Двічі він підходив до будинку на Вест-Мун-стріт, але не міг змусити себе подзвонити в двері. Він жадав певності і разом із тим боявся її.

Урешті-решт певність таки прийшла. Коли він сидів у клубі, пив чай і вряди-годи слухав Сербігона про останній театральний огляд у журналі «Гейеті», офіціант заніс вечірні газети. Узявши «Сент-Джеймс Газет», він повільно перегортав аркуші і раптом його погляд зупинився на дивному заголовкові: «САМОГУБСТВО ХІРОМАНТА».

Зблідши від хвилювання, він заходився читати допис. Ось що в ньому повідомлялося:

«Учора вранці, о сьомій годині, перед готелем «Корабель» у Грінвічі до берега прибилося тіло відомого хіроманта містера Септімуса Р. Поджерса. Нещасний джентльмен щез кілька днів тому, що викликало серйозне занепокоєння з приводу його безпеки у колах хіромантії. Вважають, що він покінчив життя самогубством унаслідок тимчасового психічного розладу, що виник від перевтоми. Такого висновку дійшла комісія судової експертизи. Містер Поджерс щойно завершив працю над трактатом під назвою «Людська рука», який невдовзі вийде в світ і, безсумнівно, приверне увагу багатьох читачів. Небіжчикові було 65 років і в нього не виявлено родичів».

Лорд Артур вибіг із клубу з газетою в руках, чим надзвичайно здивував швейцара, який безуспішно намагався зупинити його, і негайно поїхав до провулка Парклейн. Сибіл побачила його і щось підказало їй, коли вона тільки глянула на його обличчя, що все буде добре.

— Дороженька моя Сибіл! — вигукнув лорд Артур, — нумо одружуватися завтра!

— Ну що ти, хлопче! Та ще ж і весільного торта не замовили! — сказала Сибіл, сміючись крізь сльози.

Розділ Шостий

На весіллі, що відбувалося десь три тижні пізніше, собор Святого Петра був переповнений елегантною юрбою. Надзвичайно душевну службу провів сам превелебний настоятель Чичестера, і всі погодилися, що красивішої пари, ніж молодий та його наречена годі було й уявити. Обое були, проте, більш, ніж вродливими, — вони були ще й щасливими. Ніколи і жодної миті лорд Артур не шкодував про те, що вистраждав заради Сибіл, а вона, зі свого боку, подарувала йому все найкраще, що тільки здатна жінка подарувати чоловікові: поклоніння, ніжність і кохання. Їхнє романтичне кохання не вбила повсякденна реальність. Вони назавжди зберегли молодість.

Десь кілька років по весіллю, коли у них уже народилося двійко гарненьких діток, до них в Алтон Прайорі — пречудовий будинок, піднесений герцогом як весільний подарунок синові, — приїхала в гості леді Віндермір. Якось після полудня, коли вона сиділа з леді Артур Севайл у саду під великою липою, спостерігаючи за хлопчиком і дівчинкою, що бігали по трояндовій алеї, леді Віндермір узяла раптом Сибіл за руку й запитала:

— Ти щаслива, Сибіл?

— Звичайно ж, щаслива, дорога леді Віндермір. Адже й ви щасливі, правда?

— Я не встигаю бути щасливою, Сибіл. Мені завжди подобається мій кожен останній новий знайомий, але, як правило, шойно глибше впізнаю їх, як вони починають мені надокучати.

— Хіба ваші леви вас не вдовольняють, леді Віндермір?

— Та де там, дорога моя, — ні! Леви добрі хіба що на один сезон. Як тільки їм підстрижуть гриву, вони перетворюються у найнудніші двоногі створіння. До того ж, якщо ви з ними по-доброму, вони починають препогано вести себе. Ти пам'ятаєш отого жалюгідного типа — містера Поджерса? Жахливий шарлатан. До речі, мене це зовсім не обходило, і навіть коли він здумав був просити в мене грошей, я не дуже розсердилася. Але коли він став освідчуватися мені в коханні, я вже не стерпіла. Через нього я знена-

виділа хіромантію. Тепер я захоплююся телепатією. Це набагато цікавіше.

— Тільки не говоріть так про хіромантію тут, леді Віндермір, це єдиний предмет, з якого лорд Артур нікому не дозволяє кепкувати. Повірте мені, я зовсім серйозно кажу.

— Ти що, може хочеш сказати, що він у неї вірить?

— А ви запитайте у нього самі, леді Віндермір. До речі, ось він і сам.

Лорд Артур і справді появився із саду з великим букетом жовтих троянд у руці та двома дітками, що танцювали довкола нього.

— Лорд Артур?

— Так, леді Віндермір!

— То невже ви таки й справді вірите в хіромантію?

— Звичайно, вірю, — відповів молодий чоловік, посміхаючись.

— Але ж чому?

— Тому що я зобов'язаний їй усім своїм щастям у житті, — якимсь нерівним тоном відповів він, спроквола опускаючись у плетене крісло.

— Перепрошую, шановний лорде, але чим це ви їй зобов'язаний?

— Моєю дружиною, — промовив він і простяг Сибіл троянди, дивлячись прямо в її сині очі.

— Що за нісенітниця! — вигукнула леді Віндермір. — У житті не чула таких нісенітниць!

Літературно-художнє видання

Оскар Вайлд

ЩАСЛИВИЙ ПРИНЦ

Вибрані казки й оповідання

З англійської переклав Лько Корунець

Видавець **Василь Гутковський**

За редакцією **Василя Габора**

Комп'ютерне верстання **Ярини Новосад**

Директор із виробництва **Андрій Василик**

Здано на складання 04. 02. 2008.

Підписано до друку 11. 02. 2008.

Формат 60х90/16. Гарнітура Peterburg.

Папір офсетний. Друк офсетний.

Умовн. друк. арк. 13,75. Обл.-вид. арк. 14,0.

Наклад 2500 прим.

Замовлення № 147.

Літературна агенція "ПІРАМІДА"

Україна, 79006, а/с 10989,

м. Львів, вул. Промислова, 45.

тел./факс: (380-32) 242-31-31.

E-mail: piramida@utel.net.ua

Відруковано з готових діапозитивів
у друкарні ЛА «ПІРАМІДА»,
свідоцтво державного реєстру: серія ДК №356 від 12.03.2001 р.

Вайлд Оскар. Щасливий Принц: Вибрані казки й оповідання / З англ. перекл. Ілька Корунець. — Львів: ЛА «Піраміда», 2008. — 220 с. (Серія «Майстри Української Перекладу»).

Уперше в Україні виходить повне зібрання казок та кращих оповідань видатного англійського письменника Оскара Вайлда у довершеному перекладі зnanого українського інтерпретатора Ілька Корунця.

Чарівний світ казок та оповідань Оскара Вайлда вже понад століття заворожує людські серця й робить їх чутливішими та добрішими. Тому сподіваємося, що наше видання з прихильністю зустрінуть і діти, і дорослі українські читачі.

ISBN 978-966-441-066-0

ББК 84.4 ВЕЛ

ОСКАР ВАЙЛД (1854 — 1900) — автор поетичних збірок «Поезії» (1881), «Балада Редінзької в'язниці» (1898), казок та оповідань «Кентервільський Привид» (1887), «Щасливий Принц» (1888), «Гранатовий будиночок» (1891), «Злочин лорда Севайла та інші оповідання» (1891), роману «Портрет Доріана Грея» (1890), п'єс «Віра, або Нігілісти» (1883), «Герцогиня Падуанська» (1891), «Віяло леді Віндермір» (1892), «Жінка, не варта уваги» (1893), «Саломея» (1893), «Ідеальний чоловік» (1895), «Як важливо бути серйозним» (1895), критичних праць та есеїв «Запад брехні» (1891), «Критик як митець» (1891), «Наміри» (1891), написаного у в'язниці й виданого після смерті митця разючого сповідального твору «De Profundis» та ін.

ІЛЬКО КОРУНЕЦЬ (1922 р. н.) — український перекладач, критик, літературознавець, мовознавець. У його перекладі окремими виданнями вийшли: з англ. казки О. Вайлда «Хлопчик-зірка» (1979) та «Казки» (1993, 1997, 2000, 2003), повість Дж. Тріза «Маленькі втікачі» (1968), роман Ф. Купера «Слідопит» (1972, 2005), оповідання А. Кларка «Колиска на орбіті» (1983), «Великий дитячий словник» В. Діснея (1993) та праця П. Фрейре «Педагогіка Душі» (2003); з італ. — повість Дж. Вергі «Історія осла святого Йосифа» (1957), збірка новел італійських письменників доби Відродження «Пригоди Мазетто в жіночому монастирі» (1957), повістей Дж. Родарі «Подорож Голубої Стріли» (1962) та «Джельсоміно в країні брехунів» (1997), «Італійські народні казки» (1986) та ін.